BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA TATU

Kikao cha Kumi na Moja – Tarehe 3 Mei, 2016

(Bunge lilianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Naibu Spika (Mhe. Dkt Tulia Ackson) Alisoma Dua

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge tukae, Katibu.

NDG. RAMADHANI ISSA ABDALLAH - KATIBU MEZANI: Hati za kuwasilisha Mezani.

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati Zifuatazo ziliwasilishwa Mezani na:-

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI:

Hotuba ya Bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi pamoja na Taasisi zake kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

MHE. NDAKI M. MASHIMBA (K.n.y MWENYEKITI WA KAMATI YA KILIMO, MIFUGO NA MAJI):

Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa mwaka wa fedha 2015/2016 pamoja na maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

MHE. DKT. IMMACULATE S. SEMESI (K.n.y MSEMAJI MKUU WA KAMBI YA UPINZANI KUHUSU KILIMO, MIFUGO NA UVUVI):

Taarifa ya Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani kuhusu Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi juu ya Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea, Katibu

NDG. RAMADHANI ISSA ABDALLAH - KATIBU MEZANI: Maswali

MASWALI NA MAJIBU

NAIBU SPIKA: Ofisi ya Rais, TAMISEMI, Mheshimiwa Joseph Michael Mkundi, Mbunge wa Ukerewe aulize swali lake.

Na. 83

Huduma za Afya Katika Wilaya ya Ukerewe

MHE. JOSEPH M. MKUNDI aliuliza:-

Wilaya ya Ukerewe inajumuisha visiwa 38 na kati ya hivyo, visiwa 15 hutumika kwa makazi ya kudumu lakini huduma za kijamiii hasa afya siyo nzuri:-

(a) Je, Serikali inachukua hatua zipi za makusudi za kunusuru maisha ya watu hasa akinamama wajawazito na watoto wanaokufa kutokana na ukosefu wa huduma bora za afya katika visiwa hivyo?

(b) Je, ni lini Maabara katika kituo cha afya Bwisya katika Kisiwa cha Ukara itakamilika na kupewa wataalam ili kutoa huduma ya upasuaji kunusuru maisha ya wananchi wa kisiwa hicho na visiwa vya jirani?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Joseph Michael Mkundi, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, changamoto ya utoaji wa huduma za afya Ukerewe zinatokana na jiografia ya eneo lenyewe kuwa linazungukwa na maji. Kwa kutambua hali hiyo, Serikali imejenga Hospitali ya Wilaya katika kisiwa cha Nansio, vituo vya afya viwili na zahanati 17. Hata hivyo, Serikali inatambua

bado zipo changamoto ambazo zinaendelea kutafutiwa ufumbuzi kupitia bajeti za Halmashauri kwa awamu kulingana na upatikanaji wa fedha. Kwa sasa wananchi wa kisiwa hiki hupelekewa huduma za afya kwa njia ya mkoba pamoja na kliniki ambazo huratibiwa na Madaktari pamoja na Wauguzi.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, katika uboreshaji wa huduma ya afya ya mama na mtoto, Serikali imejenga jengo la upasuaji katika kituo cha afya cha Bwisya. Tayari kituo hicho kimepatiwa Daktari Msaidizi na Mtaalam wa dawa za usingizi ili kuanza huduma za upasuaji. Changamoto inayoendelea kushughulikiwa ni upatikanaji wa vifaa na nishati ya umeme na maji ambapo mpaka sasa shughuli za kuweka umeme katika kituo hiki zinaendelea.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Joseph Michael Mkundi swali la nyongeza.

MHE. JOSEPH M. MKUNDI: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa fursa ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nitoe masikitiko yangu kwamba Serikali haina takwimu sahihi ili kuweka kumbukumbu vizuri, Ukerewe tuna zahanati 29 na vituo vya afya vitatu. Kwa kuwa, suala la kupatikana kwa wataalam kwenye kituo cha afya cha Bwisya limekuwa ni la muda mrefu, niiombe sasa Wizara au Serikali kwa ujumla itoe *commitment* kwa sababu akinamama wengi sana wanapoteza maisha kwenye eneo lile, lini hasa ufumbuzi wa tatizo hilo utapatikana na kituo hiki kianze kutoa huduma kwa wananchi wa Ukerewe.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, Halmashauri miaka miwili iliyopita ilijitahidi kujenga kituo cha afya cha Nakatunguru ili kupunguza msongamano wa wagonjwa kwenye hospitali ya Wilaya ya Ukerewe, lakini kituo hiki bado hakijaanza. Je, Serikali sasa iko tayari kutoa vifaa na wataalam ili kituo hiki kiweze kuanza kutoa huduma na kwa maana hiyo kupunguza msongamano wa wagonjwa kwenye hospitali ya Wilaya ya Ukerewe? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri ,TAMISEMI.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza ni wazi tunaelewa jiografia ya Ukerewe kama alivyosema Mheshimiwa Mbunge na kama nilivyosema katika jibu langu la awali ni kweli, jiografia ya Ukerewe ina changamoto kubwa sana na Ukerewe tunaifananisha na Rufiji ambapo kuna *deltas* mbalimbali kiasi kwamba huduma za kijamii zinakuwa ni ngumu. Mheshimiwa Mbunge najua kwamba, siyo huduma ya afya peke yake, hata huduma ya elimu ina changamoto kubwa katika visiwa vile. Kwa hiyo, Serikali ina kila sababu ya kuangalia ni jinsi gani tunaweka kipaumbele katika visiwa vya Ukerewe ili hali ya kiafya iendelee vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika suala la upatikanaji wa wataalam, naomba nikwambie kwamba sasa hivi tuko katika mchakato na siyo muda mrefu sana tutaajiri wataalam. Niwashukuru sana watu wa Ukerewe. Katika ile hospitali ya Nansio kuna vijana watano pale ambao ni Madaktari *graduates* wanajitolea na baada ya mawasiliano wameonesha wazi kwamba wale vijana wanataka kubaki kule.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nikuhakikishie hili kwanza, kwamba Ofisi ya Rais, TAMISEMI kwa kushirikiana na Wizara ya Afya tutakapokwenda katika mchakato wa kuwapeleka wale Madaktari watano tutahakikisha wanabaki kule Ukerewe kwa ajili ya huduma ya afya. Kwa hiyo, mchakato wa upatikanaji wa Madaktari tunaufanya kabla hatujatoka katika Bunge hili, wataalam hao watakuwa wameshakwenda siyo Ukerewe peke yake, isipokuwa na maeneo mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia amesema kuna changamoto katika zahanati inayojengwa Nyakatungu. Naomba nimwambie kwamba Ofisi ya Rais, TAMISEMI, nitakuwa na hamu sana mara baada ya Bunge hili, niweze kufika Ukerewe nijue jiografia ya Ukerewe na kupanga mikakati tukiwa *field* kule, kuona tutafanyaje kutatua tatizo la afya la watu wa Ukerewe. Itanipa faida kubwa zaidi siyo afya peke yake, nitaangalia hata sekta ya elimu ambayo siku moja nimeona katika *TV* watoto wanavuka na boti kwenda sehemu nyingine kwa ajili ya kupata huduma ya elimu.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea, Mheshimiwa Janet Zebedayo Mbene, Mbunge wa Ileje, sasa aulize swali lake.

Na. 84

Kushuka kwa kiwango cha Elimu

MHE. JANET Z. MBENE aliuliza:-

Ileje iliwahi kuwa katika Wilaya zilizoongoza kwa ufaulu wa wanafunzi, lakini miaka ya hivi karibuni ufaulu umeshuka na hii ni kutokana na miundombinu mibovu ya mazingira ya kufundishia:-

(a) Je, Serikali ina mpango gani wa kuhakikisha kuwa inaboresha miundombinu yote muhimu kwa utoaji wa elimu?

(b) Je, Serikali iko tayari kujaza pengo la Walimu liliko hivi sasa?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Janet Zebedayo Mbene, Mbunge wa Ileje, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, ili kuboresha miundombinu ya shule, Halmashauri ya Wilaya ya Ileje katika mwaka wa fedha 2015/2016, ilitengewa shilingi milioni 798.0 ambazo zilipokelewa kwa ajili ya ukarabati, ujenzi na umaliziaji wa miundombinu ya shule nne za Msomba, Luswisi, Itale na Bupigu. Vile vile, katika bajeti ya mwaka wa fedha 2016/2017, Halmashauri imetengewa shilingi milioni 130.8 ili kuendelea na uboreshaji wa mindombinu ya shule ya sekondari ya Ngulilo. Aidha, kupitia mapato yake ya ndani Halmashauri imetenga shilingi milioni 60.0 kwa ajili ya ukarabati wa nyumba za Walimu, ukarabati wa vyumba vya madarasa, ujenzi wa matundu ya vyoo na matengenezo ya madawati. Jitihada hizi zinakusudia kuinua kiwango cha elimu inayotolewa kwa wanafunzi katika Wilaya ya Ileje.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, mahitaji ya Walimu wa shule za msingi katika Halmashauri ya Wilaya ya Ileje ni 819, waliopo sasa ni Walimu 567 na upungufu ni 252. Kwa upande wa shule za sekondari mahitaji ya Walimu wa sayansi na hisabati ni 156, waliopo ni 61 na upungufu ni 95. Hata hivyo, Wilaya ina zaidi ya Walimu wa masomo ya sanaa 105. Ili kuziba pengo la Walimu katika Halmashauri hiyo, Serikali imepanga kuajiri Walimu 35,411 waliohitimu kuanzia mwaka 2013/2014 na miaka ya nyuma ambapo sehemu ya Walimu hao watapangwa katika Halmashauri ya Wilaya ya Ileje.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Janet Zebedayo Mbene, swali la nyongeza.

MHE. JANET Z. MBENE: Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru Mheshimiwa Naibu Waziri kwa majibu yake, lakini vile vile Ileje ina changamoto kubwa sana ya shule ya sekondari ya bweni ya wasichana. *In fact* hakuna shule ya bweni ya wasichana peke yake, hii inaleta changamoto kubwa kwa watoto kusafiri kwenda Wilaya nyingine au Mikoa mingine na ni gharama kubwa kwa wazazi na inaleta usumbufu. Watoto wengine wameshindwa hata kumaliza masomo yao. Je, Serikali iko tayari kutusaidia kujenga shule ya bweni ya wasichana kwa kuchangia nguvu na wananchi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili; Ileje vile vile ni katika wilaya ambazo hazina vyuo vya ufundi vya aina yoyote. Tumejitahidi sana, tumepata mfadhili ametujengea *VETA*, hivi sasa karibu imalizike. Je, Serikali iko tayari kuchukua ile *VETA* kuiendesha, kuiwekea vifaa na kuwalipa Walimu?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri , TAMISEMI.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kukosekana kwa shule ya wasichana; tukiri wazi, ni katika miongoni mwa changamoto kubwa sana inayoikabili nchi yetu na kusababisha tatizo la ujauzito kwa vijana wetu ambao kwa njia moja au nyingine wanaposafiri kutoka majumbani mwao kwenda shuleni, katikati huwa wanakumbana na changamoto kubwa sana za ushawishi. Hili nimpongeze Mbunge huyu kwa kuona kwamba kuna kila sababu ya kuhakikisha kwamba wasichana wanatengenezewa eneo maalum kwa ajili ya elimu.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nikiri wazi kwamba Ofisi ya Rais, TAMISEMI kwa sababu watu wa Ileje wameshaanza hili na sisi kwa njia moja au nyingine, tutashirikiana nao kwa pamoja ili kuhakikisha kwamba tunapata wasichana wengi ambao kesho na keshokutwa watakuwa viongozi wa nchi yetu. Kwa hiyo, Mheshimiwa Mbunge tutashirikiana na Jimbo lako na Wilaya yako katika eneo hilo ili kuhakikisha kwamba wasichana wanathaminiwa na kupata elimu bora.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia niwapongeze ninyi kwa kufanya harakati kubwa na kupata wadau mbalimbali walioshiriki mpaka kujenga hiki chuo cha *VETA*. Ofisi ya Rais kwa kushirikiana na Wizara ya Elimu tutaangalia jinsi gani tutafanya ili kuangalia jinsi gani chuo hicho kiweze kutumika kwa upana wake ili kuwafanya Watanzania hasa watoto wa Ileje na maeneo jirani waweze kupata elimu hiyo. Naomba tulichukue hilo kwa ajili ya kulifanyia kazi ofisini kwetu na Wizara ya Elimu. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru. Pamoja na majibu mazuri ya Naibu Waziri, TAMISEMI, nataka kumthibitishia Mheshimiwa Mbene na Waheshimiwa Wabunge wote na Watanzania, Serikali ya Awamu ya Tano itawachukulia hatua za kisheria wanaume wote wanaowapa ujauzito watoto wa shule. Hatutakuwa na msalie Mtume, wanawake wamejaa mitaani ambao siyo wanafunzi, kwa hiyo hatutacheka na mwanaume yeyote ambae anawapa ujauzito watoto wa shule.

Mheshimiwa Naibu Spika, nawaagiza Maafisa Maendeleo ya Jamii na Maafisa Ustawi wa Jamii wa Wilaya, Kata na Mikoa kuwafuatilia wanaume wote hao na kuhakikisha wanafikishwa Mahakamani haraka iwezekanavyo. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Elimu.

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI, TEKNOLOJIA NA UFUNDI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Pamoja na majibu mazuri aliyoyatoa Mheshimiwa Naibu Waziri Ofisi ya Rais TAMISEMI, naomba niongeze jibu la swali linalohusiana na *VETA* kwa Mheshimiwa Janet Mbene kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kwamba wananchi hao wana majengo mazuri ambayo yalijengwa kwa kushirikiana na wafadhili wa *JICA* lakini hata kwa kuwatumia *VETA* walishakwenda wakakagua na wakaona yanakidhi viwango, isipokuwa sasa baada ya kutuandikia na kuona kwamba tuweze kukichukua, tulichowafahamisha kupitia Mheshimiwa Mkuu wa Wilaya, Ndugu Rosemary Staki Senyamule wanachotakiwa ni kwanza eneo hilo lipimwe na kwa kuwa kile chuo kilikuwa kinamilikiwa na *NGO,* tunawaomba wakabidhi rasmi kwa Halmashauri. Halmashauri kupitia vikao vyake vya kisheria viridhie na kupitia kwenye *RCC* ili sasa hati hiyo ikishakuwa tayari ambayo pia ni pamoja na kuongeza kidogo eneo la chuo hicho, tutakuwa tayari kukichukua na kukifanya kiwe chuo cha Wilaya ya Ileje. Tunampongeza sana Mheshimiwa Janet Mbene kwa jitihada anazozifanya.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora. Mheshimiwa Zacharia Paulo Issay, Mbunge wa Mbulu Mjini, sasa aulize swali lake.

Na. 85

Nafasi za Kazi Zilizo Wazi

MHE. ZACHARIA P. ISSAAY aliuliza:-

Ingawa kuna tatizo la ajira Serikalini, lakini inasemekana kuwa ziko nafasi nyingi zilizo wazi katika ngazi ya Wizara, Mikoa, Wilaya hata Vijiji:-

(a) Je, ni kwa nini Serikali inalificha jambo hili na ni lini sasa itajaza nafasi za ajira zilizo wazi katika maeneo mbalimbali ikiwemo Halmashauri ya Mji wa Mbulu katika sekta za Utawala kama vile *VEO*, *WEO* ambapo wananchi huwalipa watumishi wa kukaimu kwa fedha zao wenyewe kinyume na taratibu?

(b) Je, ni kwa nini Serikali isipandishe mishahara ya kima cha chini kwa kuzingatia mahitaji ya maisha ya sasa?

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, UTUMISHI NA UTAWALA BORA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Zacharia Paulo Issaay, Mbunge wa Mbulu Mjini, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, maombi ya nafasi za ajira mpya Serikalini hufanyika kwa uwazi kupitia bajeti ya Serikali ambayo huidhinishwa na Bunge hili. Ajira hizi hufanyika baada ya waajiri kuwasilisha maombi yao Serikalini na kuidhinishwa kwa kuzingatia ukomo wa bajeti ya mishahara Serikalini.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mwaka huu wa fedha 2015/2016, Halmashauri ya Wilaya ya Mbulu ilitengewa nafasi za kuajiri Watendaji wa Vijiji *(VEO)* kumi na Watendaji wa Kata *(WEO)* Sita.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na nafasi hizo Serikali itaendelea kujaza nafasi wazi kila mwaka kulingana na uwezo wa kibajeti na vipaumbele vilivyowekwa.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imekuwa ikipandisha kima cha chini cha mshahara kulingana na uwezo wa bajeti au mapato ya ndani na kwa kuzingatia kupanda kwa gharama za maisha. Kutokana na hatua hii, Tanzania ni moja ya nchi za Afrika ambazo kwa sasa hulipa kima cha chini cha mshahara sawa na asilimia 80 ya kiwango cha gharama za chini za maisha *(minimum living wage)*.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba Serikali itaendelea kuboresha mishahara ya watumishi wake wa umma kulingana na uwezo wake wa kiuchumi.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Zacharia Issaay, swali la nyongeza.

MHE. ZACHARIA P. ISSAAY: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, naomba kuuliza maswali madogo mawili.

Kwanza, kwa kuwa mipango hii ya bajeti tunayoijadili sasa hivi katika Bunge letu inahitaji sana kada hizi za Watendaji na kwa kuwa nafasi nyingi katika kada hizi ziko wazi, je, ni kwa nini Serikali isione umuhimu mkubwa wa kutoa nafasi kwa wale vijana waliomaliza Vyuo vya Serikali za Mitaa na Vyuo vya Utawala, wakaanza kujitolea katika kipindi hiki cha mpito kutegemeana na makubaliano yao katika Serikali za Mitaa hususan kwenye maeneo yao, ili baadaye waweze kuingia katika mfumo wa ajira?

Pili, ni kwa nini sasa Serikali isione inapaswa kutenga fedha za kutosha katika kuwezesha ofisi za Watendaji wa Vijiji na Kata ili waweze kutekeleza majukumu yao kwa sababu fedha nyingi za miradi ya maendeleo katika ngazi za chini zinatumika kwa ajili ya kuwezesha shughuli za uendeshaji katika ofisi hizo?

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, UTUMISHI NA UTAWALA BORA: Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Issaay ambapo katika suala lake la kwanza alitaka kujua kwamba ni kwa nini Serikali isitoe fursa au nafasi kwa hawa *WEO* na *VEO* ambao wanajitolea katika kipindi hiki cha mpito.

Mheshimiwa Naibu Spika suala zima la kujitolea au la liko mikononi mwao katika Halmashauri ya Wilaya ya Mbulu. Kwa hiyo, nitoe tu rai kwa Mheshimiwa Mbunge, mipango hiyo wanaweza wakaifanya na kuitekeleza huko chini kabisa katika Mamlaka zao za Serikali za Mitaa.

Mheshimiwa Naibu Spika kama ambavyo nimesisitiza, ni kutokana tu na ufinyu wa nafasi na wigo wa kibajeti, katika mwaka huu wa fedha kama ambavyo nilieleza tumepanga kuajiri ajira mpya, nafasi 71,496 na katika nafasi hizo kwa ujumla wake katika *WEO* na *VEO* na nafasi zinginezo kwa upande wa Mbulu watapata nafasi 466, vile vile tutawapandisha vyeo katika *promotion* nafasi 1066. Kwa hiyo, nimwombe tu waendelee kuwa wavumilivu kipindi hiki na kama nilivyoeleza mwezi huu wa Tano ajira hizo zitaanza kutekelezwa na ni imani yangu watatekeleza kwa wakati, ili nafasi hizo ziweze kuzibwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusiana na kwa nini sasa Serikali isiweze kutenga fedha za kutosha kuziwezesha Kata hizi ziweze kufanya kwa ukamilifu niseme tu kwamba, mipango ya kibajeti kutokana na uwezo tulionao, Halmashauri zenyewe zinashirikishwa katika mpango mzima wa maandalizi ya bajeti. Kwa hiyo, niwaombe tu wahakikishe kwamba wanapokuwa wanapanga mipango yao wanaweka vipaumbele katika kuziwezesha Kata hizi kuwa na fedha ambazo zitaweza kufanya majukumu yao ya msingi, lakini kwa sasa inawezekana zisitoshe kabisa na ni kutokana na wigo wa bajeti.

NAIBU SPIKA: Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa, Mheshimiwa Maryam Salum Msabaha, Mbunge wa Viti Maalum, sasa aulize swali lake.

Na. 86

Fedha kwa ajili ya Ujenzi wa Kambi za Jeshi Nchini

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA aliuliza:-

Baadhi ya Kambi za Jeshi la Wananchi nchini (JWTZ) zina majengo chakavu sana ikiwemo Kambi ya Nyuki Zanzibar:-

Je, ni lini Serikali itatenga fedha za kutosha kwa ajili ya ujenzi wa Kambi hizi?

NAIBU SPIKA: Serikali ni nani anajibu hilo swali? Mheshimiwa Naibu Waziri!

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI (K.n.y. WAZIRI WA ULINZI NA JESHI LA KUJENGA TAIFA) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Maryam Msabaha, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli Kambi za Jeshi la Ulinzi la Wananchi wa Tanzania zina majengo chakavu ikiwemo Kambi ya Nyuki, Zanzibar. Hali hii imetokana na ukweli kwamba, Kambi nyingi za Jeshi zilirithi majengo yaliyokuwa yanatumiwa na Taasisi nyingine. Hata hivyo, Jeshi lina utaratibu wa kufanyia matengenezo majengo yake mara kwa mara kwa kadri ya upatikanaji wa fedha za bajeti za maendeleo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Maryam Msabaha, swali la nyongeza.

MHE. MARYAM S. MSABAHA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Naona Mheshimiwa Naibu Waziri sijui alikuwa kalala, naomba kuuliza maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa Kambi hii niliyoitaja hasa hii Mesi ya Ulinzi na Usalama ipo katika mazingira ambayo siyo rafiki sana na jamii iliyowazunguka, upande kuna Skuli ya SOS na upande kuna Msikiti, pia kunakuwa na vitendo ambavyo vinaendelea pale ambavyo siyo rafiki na jamii inayowazunguka. Je, ni lini Serikali itahakikisha inatenga fedha za kutosha ili kukarabati Kambi hii na hasa hii Mesi ya Jeshi?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kwa kuwa vikosi vingi vya Ulinzi na Usalama vinaishi uraiani na vinakuwa siyo rafiki sana na wananchi hasa wananchi ambao siyo waadilifu na nchi yao. Je, ni lini Serikali itahakikisha vikosi

vyote vya Ulinzi na Usalama vinajengewa makazi bora na yenye sifa kama vikosi vya Ulinzi na Usalama?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI (K.n.y. WAZIRI WA ULINZI NA JESHI LA KUJENGA TAIFA): Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nimhakikishie Mheshimiwa Maryam Msabaha kwamba maoni yake tutayazingatia katika bajeti ya mwaka wa fedha ujao tutaangalia uwezekano wa kutilia maanani mapendekezo yake, hasa ukizingatia kwamba amezungumza changamoto ambazo ni za msingi kabisa .

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusiana na nyumba, tayari kuna *program* ya ujenzi wa nyumba na hilo liko tayari katika mipango ya Serikali, nadhani muda siyo mrefu suala la nyumba litaanza kupunguzwa kadri ya uwezo wa nchi kifedha utakapokuwa unaruhusu.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea Waheshimiwa Wabunge, Wizara ya Maji na Umwagiliaji, Mheshimiwa Seif Khamis Gulamali, Mbunge wa Manonga, sasa aulize swali lake.

Na. 87

Ujenzi wa Bomba la Maji kwenda Tabora- Igunga

MHE. SEIF K. S. GULAMALI aliuliza:-

(a) Je, Serikali imefikia wapi katika ujenzi wa bomba la maji la kwenda Tabora- Igunga kupitia Nzega?

(b) Je, Serikali imefikia hatua gani katika kusambaza maji hayo katika Tarafa za Simbo na Choma kupitia Ziba kama Mheshimiwa Makamu wa Rais alivyoahidi?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Maji na Umwagiliaji, naomba kujibu swali la Mheshimiwa … Samahani!

NAIBU SPIKA: Anaitwa Seif Khamis Gulamali!

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji na Umwagiliaji, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Seif Khamis Gulamali, Mbunge wa Jimbo la Manonga, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imeanza mchakato wa kupata Wakandarasi watakaotekeleza kazi za ujenzi wa mradi wa kutoa maji Ziwa Victoria kwenda katika Miji ya Tabora, Igunga, Nzega na Sikonge pamoja na Vijiji 89 vilivyo umbali wa kilomita 12 kutoka bomba kuu. Zabuni ya ujenzi ilitangazwa mwezi Disemba, 2015 ambapo mpaka sasa mchujo wa awali *(prequalification)* umekamilika na Wakandarasi wanategemewa kuanza kazi katika mwaka wa fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Naibu Spika, Tarafa za Simbo na Choma zipo zaidi ya kilomita 30 kutoka bomba kuu linalotajarajiwa kujengwa kwenda Igunga kutoka Nzega hivyo kuwa nje ya kilomita 12 zilizosanifiwa kwa mradi huu. Katika kuboresha huduma ya maji katika Tarafa hizi, Serikali inatafuta chanzo mbadala cha maji ili kupunguza tatizo la maji katika Tarafa hizo. Aidha katika bajeti ya mwaka wa fedha 2016/2017, Serikali itatenga fedha kwa ajili ya Halmashauri ya Wilaya ya Igunga ili kuendelea kuboresha huduma ya maji.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Gulamali, swali la nyongeza.

MHE. SEIF K. S. GULAMALI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Tumekuwa tunapata taarifa za Serikali juu ya kuanza kwa mradi huu kila mwaka na hata mwaka 2014 tulipata taarifa hiyo, je, Serikali inaweza kutuambia katika bajeti hii ya mwaka 2016/2017 imetenga kiasi gani cha fedha kwa ajili ya kuanza kwa mradi huo?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kwa kuwa ilikuwa ni ahadi ya Makamu wa Rais kutupatia maji ya Ziwa Victoria katika maeneo ya Choma na Tarafa ya Simbo na iliombwa kwa madhumuni ya kuwa, moja tunakwenda kupata Wilaya mpya, lakini pili katika maeneo hayo tuna hospitali ya rufaa ya Nkinga ambayo inahudumia karibu mikoa mitano, je, Serikali haijaona haja ya kupeleka maji katika maeneo hayo yaliyoombwa?

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, mchakato wa ujenzi wa mradi wa kutoa maji Ziwa Victoria kwenda maeneo ya Nzega, Tabora na Igunga ulianza mwaka 2012 na inatarajiwa sasa katika mwaka mpya wa fedha unaokuja 2016/2017 taratibu zile za manunuzi zitakuwa zimekamilika.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa bahati nzuri mradi huu unafadhiliwa na tayari mfadhili amesha-*commit* dola milioni 268.35. Kwa hiyo, uhakika wa fedha tunao. Kama nilivyojibu katika hoja ya msingi kwamba sasa hivi tumeshamaliza

kutambua Makandarasi na tumepeleka kwa mfadhili Benki ya India kwa jili ya kupata *no objection* ili tuweze kuendelea na hatua nyingine ili ifikapo mwezi Julai mwaka huu tuwe tumeanza kazi ya ujenzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, ni kweli taarifa ipo, kwamba Mheshimiwa Makamu wa Rais aliahidi kupeleka maji Manonga, lakini kama nilivyosema kwamba mchakato huu ulianza mwaka 2012 na tukaanza kufanya usanifu na kipindi hicho wakati tunatengeneza *memorandum* tulikubaliana kwamba kwa maana ya mradi huu utakwenda kilomita 12 kila upande wa bomba litakapopita lile bomba kuu. Kwa hiyo, ahadi imekuja wakati taratibu hii iko nje.

Mheshimiwa Naibu Spika, namuahidi Mheshimiwa Mbunge kwamba, huu siyo mwisho, ahadi ya Mheshimiwa Makamu wa Rais tunayo, kwa hiyo, asubiri tuanze ujenzi. Wakati wa ujenzi tutaangalia tutakachofanya ili kuhakikisha kwamba, tunatimiza ahadi ya Mheshimiwa Makamu wa Rais.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge tuendelee. Mheshimiwa Leah Jeremia Komanya, Mbunge wa Viti Maalum, sasa aulize swali lake.

Na. 88

Kukamilika kwa Ujenzi wa Bwawa la Mwanjoro- Meatu

MHE. LEAH J. KOMANYA aliuliza:-

Ujenzi wa bwawa la Mwanjoro lililopo Wilaya ya Meatu ulianza mwaka 2009 lakini hadi sasa ujenzi wa bwawa hilo haujakamilika:-

(a) Je, ni lini Serikali itakamilisha ujenzi wa bwawa hilo ili liweze kutumika kwa ajili ya wananchi na mifugo katika Vijiji vya Jinamo, Mwanjoro, Itaba, Nkoma na Paji?

(b) Je, ni lini Serikali italeta fedha za miradi ya aina hii kwenye Halmashauri ili Halmashauri ziweze kutafuta Mkandarasi kufanya usimamizi na ufuatiliaji wa karibu na hatimaye kuondoa usumbufu kwa wananchi?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji na Umwagiliaji, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Leah Jeremia Komanya, Mbunge wa Viti Maalum, lenye vipengele (a) na (b), kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ujenzi wa bwawa la Mwanjoro ulisimama baada ya Mkandarasi kuondoka eneo la mradi bila ridhaa ya mtaalam mshauri wala mwajiri. Hadi wakati shughuli za ujenzi zinasimama utekelezaji ulikuwa umefikia asilimia 78. Serikali itafanya tathmini ya bwawa hilo mwezi Mei, 2016, baada ya mvua zinazonyesha hivi sasa kupungua ili kujua ubora wa tuta lililojengwa, viwango vya kazi zilizobaki, kazi zinazohitajika kuboreshwa, kuandaa michoro ya kuendeleza ujenzi na kuandaa kabrasha la zabuni kwa ajili ya kutafuta Mkandarasi mwingine. Kazi ya ujenzi inatarajiwa kufanyika mwaka wa fedha 2016/2017

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kuondoa usumbufu wa huduma ya maji kwa wananchi, Serikali imezielekeza Halmashauri zote nchini kuainisha maeneo ya kujenga mabwawa na kutenga bajeti ya ujenzi wa bwawa angalau moja kila mwaka. Aidha, Serikali itaendelea kutuma fedha kwenye Halmashauri kulingana na upatikanaji wa fedha.

MHE. LEAH J. KOMANYA: Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru Mheshimiwa Naibu Waziri kwa majibu mazuri yenye kutia moyo wananchi wa Wilaya Meatu. Mradi huu ni wa muda mrefu wa mwaka 2009, yapata sasa miaka sita, wananchi walitoa eneo hilo na kuacha kufanya shughuli zao pasipo malipo, matokeo yake bwawa hilo limekuwa likijaa na kusababisha uharibifu wa mazingira ikiwa ni pamoja na mmomonyoko wa udongo. Naomba Mheshimiwa Naibu Waziri aniambie Wizara katika mpango mkakati wake wa mwaka 2016/2017, imepanga ni lini mradi huo utakamilika na uanze kutumika?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali langu la pili, nimekuwa nikishuhudia miradi kama hii, Serikali imekuwa ikitumia fedha nyingi kwa ajili ya kuchimba mabwawa, lakini yamekuwa hayakidhi mahitaji kama ilivyokusudiwa, kwa mfano mradi wa maji Mjini Mwanuhuzi, naomba Serikali iniambie je, inaniahidi nini kukamilisha mradi huo na kuusambaza katika Vijiji vya Jinamo, Paji, Mwanjolo, Koma na Itaba? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Maji.

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza ameuliza ni lini bwawa la Mwanjolo litakamilika; katika bajeti yangu ambayo nitawasilisha hapa Bungeni muda siyo mrefu, tumeliwekea bwawa hili mpango wa kuweza kulikamilisha, kwa hiyo, tutaleta maelezo na kazi ambazo zitafanyika ili tulikamilishe bwawa hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la pili kuhusu mradi wa maji anaoelezea, lini tutakamilisha katika vijiji vingine; mambo yote haya tumeyaweka kwenye mpango, kwanza tunakamilisha miradi yote ambayo inaendelea iliyokuwa kwenye *program* ya maji awamu ya kwanza, halafu

tunaingia awamu ya pili. Nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge nia ya Serikali ni kwamba, miradi yote ambayo ipo tutaikamilisha na tutakwenda kuikagua kuhakikisha kwamba inafanywa jinsi inavyotakiwa. Ahsante.

NIABU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi, Mheshimiwa Halima Ali Mohamed, Mbunge wa Viti Maalum.

Na. 89

Ujenzi wa Majengo ya Vituo Vya Polisi

MHE. HALIMA ALI MOHAMMED aliuliza:-

Je, Serikali imefanikiwa kwa kiasi gani kuimarisha majengo na vituo vya Polisi sanjari na kulipa madeni ya Wakandarasi waliojenga majengo hayo?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Halima Ali Mohammed, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inatambua uchakavu na uhaba wa majengo ya ofisi za Polisi pamoja na nyumba za makazi kwa Askari. Serikali imekuwa ikifanya jitihada mbalimbali za kukarabati ofisi na vituo vya Polisi na kujenga nyumba za kuishi Askari. Mathalani, mwaka 2012 Serikali ilijenga maghorofa 15, katika maeneo ya Buyekela Mkoa wa Kagera, matatu yenye uwezo wa kuchukua familia 12. Mkoa wa Mwanza Mabatini sita yenye uwezo wa uchukua familia 24 na Mkoa wa Mara Musoma sita yenye uwezo wa kuchukua familia 24.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imekuwa ikiwalipa Wakandarasi wa miradi ya ujenzi wa ofisi na makazi ya Askari kwa awamu kadri ya upatikanaji wa fedha za maendeleo. Mathalani katika mwaka wa fedha wa 2016/2017 Serikali imetenga kiasi cha zaidi ya shilingi bilioni tano kwa ajili ya maendeleo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Halima Mohamed, swali la nyongeza.

MHE. HALIMA ALI MOHAMMED: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Pamoja na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri nina maswali mawili ya nyongeza:

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa yupo Mkandarasi ambaye amejenga makao Makuu ya Polisi Kusini Pemba pamoja na nyumba ya *RPC* kwa asilimia 100, vile vile amejenga Kituo cha Polisi cha Mkokotoni kwa asilimia 70, je, ni lini Serikali itamlipa Mkandarasi huyo?

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa Wakandarasi wako kibiashara zaidi na kwa kuwa muda aliojenga Mkandarasi huyu ni mrefu, je, sasa Serikali iko tayari kumlipa kwa thamani ya shilingi iliyoko sokoni sasa?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyozungumza katika jibu langu la msingi ni kwamba, kila mwaka tunatenga bajeti kwa ajili ya maendeleo na katika fedha hizo, ndipo tunatumia sehemu ya fedha hizo kwa ajili ya kuwalipa Wakandarasi na Mkandarasi ambaye amejenga kituo cha Tumbatu na kituo hicho ambacho umekizungumza kilichopo Kusini Pemba ni miongoni mwa Wakandarasi mbalimbali ambao wanatudai, tutakuwa tukiwalipa. Mwaka huu katika Wakandarasi ambao tumepanga kuwalipa kiasi kitakachoweza kulipwa ni huyo ambaye amemzungumza Mheshimiwa Mbunge.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Mheshimiwa Juma Othman Hija.

Na. 90

Ujenzi wa Kituo cha Polisi Kisiwa cha Tumbatu

MHE. JUMA OTHMAN HIJA aliuliza:-

Katika Jimbo la Tumbatu kumekuwa na matukio ya uvunjifu wa amani kwa wananchi wanaoishi katika kisiwa hicho na katika hali ya namna hiyo inaporipotiwa kwa Jeshi la Polisi inakuwa tabu kwenda kwa haraka kwenye eneo husika kwa sababu kadhaa ikiwemo ya ukosefu wa usafiri:-

Je, Serikali haioni umuhimu wa kujenga Kituo cha Polisi katika kisiwa hicho na kuwapatia usafiri wa uhakika kwa kuzingatia jiografia ya maeneo hayo?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Juma Othman Hija, Mbunge wa Tumbatu, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli yapo matukio ya kihalifu yanayoripotiwa kutokea katika Kisiwa cha Tumbatu. Jeshi la Polisi linafanya jitihada za kukabiliana na uhalifu kwa kutoa huduma za ulinzi na usalama katika maeneo ya Kisiwa cha Tumbatu kwa kila siku kuwapeleka Askari wa doria ili kuimarisha ulinzi. Kwa sasa lipo boti lenye uwezo wa kubeba Askari 10, iwapo uwezo wa kifedha ukiongezeka hitaji letu ni kupata boti kubwa la mwendo kasi lenye uwezo wa kubeba Askari zaidi ya 10.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inaona haja ya kuwepo Kituo cha Polisi katika eneo hilo, ili kusogeza huduma za ulinzi na usalama na hali halisi ya kisiwa hicho kilichozungukwa na bahari na uwepo wa matukio ya uhalifu. Katika kutekeleza hilo tayari Serikali imepata kiwanja na makisio ya ujenzi wa kituo hicho yanaendelea. Aidha, Serikali kupitia Bunge lako Tukufu inapenda kuhamasisha wadau werevu na wananchi, akiwemo Mheshimiwa Mbunge, kutoa msaada wa hali na mali katika ujenzi wa kituo hiki.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Juma Othman Hija, swali la nyongeza.

MHE. JUMA OTHMAN HIJA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri napenda kumuuliza swali moja la nyongeza:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza katika majibu yake ya msingi anasema kwamba, Serikali imepata kiwanja! Sijui maana yake ni nini kwa sababu hicho kiwanja ni chetu watu wa Jimbo, siyo Serikali! Pamoja na hayo mpaka sasa hivi hatuoni dalili za uharaka wa ujenzi wa suala hili. Je, Mheshimiwa Naibu Waziri anatuambia ni lini angalau wataanza kuweka msingi katika suala hilo?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli tuna dhamira ya dhati ya kujenga hiki kituo, lakini kama ambavyo nimezungumza mwanzo kwamba, tuna changamoto nyingi sana za mahitaji ya vituo mbalimbali. Kwa hiyo, ningechukua fursa hii kutoa wito kwa Waheshimiwa Wabunge, akiwemo Mheshimiwa Mbunge wa Tumbatu, kuangalia uwezekano wa kuharakisha jitihada hizi kwa kuanza kushirikisha wananchi na hata ikibidi kutumia Mfuko wa Maendeleo ya Jimbo ili baadaye Serikali iweze kuongeza nguvu zake.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Masoud Abdalla Salim, swali la nyongeza.

MHE. MASOUD ABDALLA SALIM: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali moja dogo la nyongeza. Pamoja na maelezo ya Mheshimiwa Naibu Waziri kwamba, kuna mkakati wa kupeleka Polisi

kwenye Kisiwa cha Tumbatu siku hadi siku kukabiliana na matatizo ya usalama, lakini Mheshimiwa Naibu Waziri bado hujatueleza ni mkakati gani wa ziada wa kuweza kuwabaini na kuwakamata wale ambao walifanya uhalifu wa kuchoma moto nyumba za watu kule Tumbatu, ambapo hadi sasa watu wengine wamekosa makazi. Je, kuna mkakati gani wa Waziri na Serikali kuhakikisha kwamba, matatizo yale hasa yanaepukwa na hayatokei tena na yanakoma na wahusika wanakamatwa? Naomba maelezo!*(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Naibu Spika, siku zote Jeshi la Polisi limekuwa likichukua hatua kadri ya matukio ya uhalifu yanapotokea ikiwemo tukio la uhalifu ambalo limetokea Tumbatu. Kuna mambo mawili makubwa ambayo tumefanya tayari, la kwanza, ni kuhakikisha kwamba, tunachukua hatua kwa wale ambao tumewakamata, watuhumiwa kwa ufupi kwa kuwapeleka katika vyombo vya sheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, hatua ya pili, ni kudhibiti hali ile isijitokeze tena, ndiyo maana katika jibu langu la msingi nilizungumza kwamba kumeongezeka doria na sasa hivi nadhani kwa kipindi kirefu kidogo, matukio yale ya uhalifu ya kuchomeana moto nyumba yamepungua ama yamesita Tumbatu.

NAIBU SPIKA: Wizara ya Uchukuzi na Mawasiliano, Mheshimiwa Omar Abdallah Kigoda, sasa aulize swali lake.

Na. 91

Barabara katika Jimbo la Handeni Mjini

MHE. OMARI A. KIGODA aliuliza:-

Je, Serikali ina mpango gani juu ya barabara ya Handeni – Mzika – Dumila na ile ya Handeni – Kiberashi, hasa ikizingatiwa kuwa upembuzi yakinifu umeshafanyika tangu kipindi cha uongozi wa Awamu ya Nne?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Omar Abdallah Kigoda, Mbunge wa Jimbo la Handeni Mjini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, barabara ya Handeni hadi Mzika yenye urefu wa kilometa 70 ni sehemu ya barabara ya Handeni – Magole – Turiani – Dumila, yenye urefu wa kilometa 154.6. Kazi ya upembuzi yakinifu na usanifu wa kina

kwa ajili ya ujenzi kwa kiwango cha lami wa barabara hii ulishakamilika. Ujenzi kwa kiwango cha lami wa barabara hii unafanywa kwa awamu kwa kuanza na sehemu ya Magole hadi Turiani yenye kilometa 48.8 ambapo ujenzi wake unaendelea na umefikia asilimia 69. Ujenzi wa sehemu ya Turiani – Mzika hadi Handeni wenye urefu wa kilometa 105.8 utaanza baada ya kukamilika sehemu hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, barabara ya Handeni hadi Kiberashi yenye kilometa 80 ni sehemu ya barabara ya Handeni – Kiberashi – Kijungu – Chemba – Kwamtoro hadi Singida yenye urefu wa kilometa 461 ambayo iko katika mpango wa kujengwa kwa kiwango cha lami. Upembuzi yakinifu wa barabara hii umekamilika na usanifu wa kina na utayarishaji wa nyaraka za zabuni uko katika hatua ya mwisho.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kumhakikishia Mheshimiwa Mbunge kuwa, nia ya Serikali ni kuhakikisha kuwa barabara hizi zinajengwa kwa kiwango cha lami ili kuunganisha Mikoa ya Tanga, Morogoro na Manyara na kuinua uchumi wa wananchi wa maeneo hayo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Omar Kigoda swali la nyongeza.

MHE. OMARI A. KIGODA: Mheshimiwa Naibu Spika, asante sana kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Swali langu la kwanza, kwa kuwa, Wakandarasi wakipewa kazi huwa wanapewa na *time frame* ya kumaliza ile kazi, hii barabara imeshafanyika kwa asilimia 69, naomba Mheshimiwa Waziri anipe jibu asilimia 31 iliyobaki atakabidhiwa lini na Mkandarasi?

Swali la pili, kwa kuwa, Wataalam wamethibitisha tairi za *super single* zinazofungwa kwenye malori zina uharibifu mkubwa sana wa barabara zetu. Je, ni lini Serikali itatoa maamuzi kuhusu hizo tairi ambazo zinaharibu barabara zetu zinazo-*cost* hela nyingi sana za wananchi? Ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, *time frame* ya kukamilisha barabara hii hivi sasa iko katika majadiliano kutokana na kuchelewa kwa Serikali kumlipa Mkandarasi kulikotokea katika kipindi kilichopita na hivyo, alivyorudi sasa tutapata muda kamili wa kukamilisha barabara hii kutokana na majadiliano yanayoendelea hivi sasa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa suala la matairi ya *super single,* Serikali hivi sasa inangalia uwezekano wa kubadilisha kanuni zinazotumika kwa sasa ama

kupunguza kiwango cha uzito utakaotumika kwa *super single* badala ya kutumia kile kiwango cha matairi mawili, kipungue chini ya matairi mawili ama kupiga marufuku kabisa. Kwa hiyo, hilo tunalishughulikia na mara Kanuni hizo na baada ya kujadiliana na wadau kutakapokamilika, tutalijulisha Bunge lako maamuzi yatakayotokea.

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Mheshimiwa Dkt. Raphael Chegeni.

Na. 92

Kusuasua kwa Fedha za Mfuko wa Barabara

MHE. DKT. RAPHAEL M. CHEGENI aliuliza:-

Fedha za Mfuko wa Barabara zimekuwa zikisuasua sana:-

Je, Wilaya ya Busega imetengewa kiasi gani kwa mwaka huu wa fedha ili zitumike kutengeneza miundombinu ya barabara?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Raphael Masunga Chegeni, Mbunge wa Busega, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli katika Mwaka wa Fedha 2014/2015, Fedha za Mfuko wa Barabara zilikuwa hazitolewi kama ilivyotarajiwa kutokana na hali ya makusanyo kutoka vyanzo mbalimbali vya Mfuko kutokuwa vya kuridhisha, lakini hali hiyo imebadilika na kuimarika katika mwaka wa fedha wa 2015/2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, hadi mwisho wa mwezi Machi, 2016 kiasi cha shilingi bilioni 462.789 sawa na asilimia 53.4 ya Bajeti ya Mfuko wa Barabara ya shilingi bilioni 866.63 ilikuwa imeshapokelewa na Bodi ya Mfuko wa Barabara na kupelekwa kwa Wakala wa Barabara Nchini *(TANROADS),* Wizara ya Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano na Halmashauri zote nchini. Tunatarajia kwamba, hadi kufikia Juni, 2016 fedha zote za Mfuko wa Barabara zilizopangwa kugharamia kazi za matengenezo na ukarabati wa barabara katika bajeti ya mwaka 2015/2016, zitakuwa zimepokelewa na kupelekwa Wakala wa Barabara na Halmashauri.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika Mwaka wa Fedha 2015/2016, Halmashauri ya Wilaya ya Busega imetengewa jumla ya shilingi milioni 570.38 na

hadi mwisho wa mwezi Machi, 2016 kiasi cha shilingi milioni 432.63 sawa na asilimia 75.9 ya bajeti hiyo, ilikuwa imeshapelekwa Busega.

Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru Mheshimiwa Dkt. Chegeni kwa kufuatilia kwa karibu masuala ya barabara katika Jimbo lake na kumwomba aendelee kufuatilia ili kujiridhisha kwamba fedha za Mfuko wa Barabara zinatumika vizuri na kwa malengo yaliyopangwa na Halmashauri ya Busega.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Chegeni, swali la nyongeza.

MHE. DKT. RAPHAEL M. CHEGENI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali ya nyongeza. Kwanza, napenda nimpongeze Mheshimiwa Waziri kwa majibu yake na kama alivyosema kwamba nafuatilia, ni kweli nimefuatilia hii fedha imeshafika huko Busega na imeshafanya kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa, Mheshimiwa Naibu Waziri kasema kwamba, makusanyo yanazidi kuimarika na kwa kuwa, Busega ni moja ya Wilaya ambazo ni mpya na miundombinu bado ina matatizo hususan barabara. Barabara ya Mwamanyiri kwenda Badugu, Barabara ya Kisamba – Nyaruhande – Nyangiri na Barabara ya Mkula – Kijereshi – Lamadi. Je, kwa kuwa, makusanyo yanaimarika; Serikali ina mpango gani wa kuhakikisha kuwa barabara hizi sasa zinaboreshwa ili ziende sambamba na bajeti jinsi inavyoimarika?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili; kwa kuwa, Mikoa Mipya ikiwemo Simiyu, Katavi, Geita, Njombe na Mkoa mpya wa Songwe, ina matatizo sana ya miundombinu na kwa kuwa, bajeti ambazo zimekuwa zikitengwa za Mikoa mama ni kubwa kuliko bajeti za mikoa mipya. Je, Serikali haioni kuna haja sasa kwa mikoa mipya hii na wilaya nyingine mpya zipewe kipaumbele cha kibajeti ili zipate mafungu ya kutosha? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nikiri kwamba, hivi sasa kwa dhamira tuliyonayo kwa Serikali hii ya Awamu ya Tano, nafurahi sana kufanya kazi katika Wizara hii. Namhakikishia Mheshimiwa Mbunge kuwa, lazima tuimarishe barabara zote, hizi ambazo amezisema Mheshimiwa Dkt. Raphael Chegeni na nyingine zote za wilaya zote na halmashauri zote Tanzania nzima. Tuna dhamira hiyo na naamini tutafikia malengo haya kwa namna tulivyodhamiria. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa suala la Mikoa mipya, naomba nichukue nafasi hii kuielekeza Bodi ya Barabara Nchini pamoja na *TANROAD* kuangalia

kwa makini sana wanavyoweka migawo ya fedha za matengenezo. Wazingatie mahitaji mahsusi yaliyoko katika mikoa hii ambayo Mheshimiwa Dkt. Raphael Chegeni, Mbunge wa Busega, ameitaja pamoja na mikoa mingine ambayo nayo ina mazingira mahsusi kwa maana ya mazingira magumu ya usafiri.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kuna dharura kidogo. Mheshimiwa Chenge atakuja kuchukua nafasi, atamalizia swali la mwisho na kusoma matangazo.

Hapa Mwenyekiti (Mhe. Andrew J. Chenge) Alikalia Kiti

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na swali linalofuata, Mheshimiwa Hawa Ghasia!

Na. 93

Ujenzi wa Barabara ya Mtwara – Nanyamba – Newala – Masasi

MHE. ABDALLAH D. CHIKOTA (K.n.y. MHE. HAWA A. GHASIA) aliuliza:-

Je, ni lini barabara ya uchumi kutoka Mtwara – Nanyamba – Tandahimba - Newala – Masasi, itaanza kujengwa baada ya upembuzi yakinifu kukamilika?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Hawa Abdulrahmani Ghasia, Mbunge wa Mtwara Vijijini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, upembuzi yakinifu na usanifu wa kina wa barabara ya Mtwara – Nanyamba – Tandahimba – Newala hadi Masasi, yenye urefu wa kilometa 210 pamoja na Daraja la Mwiti ulikamilika mwezi Aprili, 2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ujenzi kwa kiwango cha lami wa barabara hii ya Mtwara – Nanyamba – Tandahimba – Newala hadi Masasi utaanza kwa sehemu ya Mtwara hadi Mnivata, yenye urefu wa kilometa 50. Taratibu za kumpata Mkandarasi wa kujenga sehemu hii ya barabara zimekamilika. Ujenzi kwa kiwango cha lami wa sehemu hii ya Barabara ya Mtwara hadi Mnivata umepangwa kuanza katika Mwaka wa Fedha 2016/2017.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Chikota swali la nyongeza.

MHE. ABDALLAH D. CHIKOTA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Kwanza nichukue nafasi hii kumpongeza Naibu Waziri kwa majibu yake mazuri.

Swali langu la nyongeza namba moja, ni kwa nini sasa kwa kuwa, kila kitu kimekamilika na mchakato wa manunuzi umekamilika na barabara hii ni muhimu kwa usafirishaji wa korosho, ujenzi wa barabara hii usianze mara moja badala ya kusubiri mwaka wa fedha 2016/2017, hii maana yake tutaanza Julai na wakati wananchi wanasubiri ujenzi huu uanze mara moja?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, naomba Naibu Waziri atupe Kauli ya Serikali kuhusu kilometa 160 zilizobaki, kwa sababu barabara hii ina kilometa 210 na amesema ujenzi utaanza kwa kilometa 50. Naomba majibu?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kazi ya upembuzi yakinifu na usanifu wa kina ilipangiwa bajeti yake kwa mwaka huu wa 2015/2016. Kwa hiyo, kuanza ujenzi kwa mwaka huu wa fedha, fedha zake hatuna. Fedha zimepangwa kwa mwaka wa fedha ujao na naamini Bunge lako Tukufu litaidhinisha bajeti hiyo na hivyo hatuna namna nyingine zaidi ya kuanza kujenga barabara hiyo kuanzia mwaka ujao wa fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa swali lake la pili naomba nimhakikishie kwamba dhamira ya Awamu ya Tano ya Serikali ya Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ni ya dhati na ndiyo maana tumeanza na kipande hiki cha kilometa 50. Mtakumbuka barabara nyingi tumekuwa tukianza na vipande vidogo vidogo sana, lakini katika Awamu hii ya Tano tutachagua miradi michache ili tupeleke rasilimali iweze kukamilika kwa haraka na baadaye tunaendelea kwenye miradi mingine, huo ndiyo mkakati wa jumla.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Mary Mwanjelwa swali la mwisho.

MHE. DKT. MARY M. MWANJELWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kuniona. Katika Jiji la Mbeya tumekuwa na tatizo sugu sana la foleni katika barabara inayotoka Uyole hadi pale kwangu Mwanjelwa, ikifika saa 10 magari hayaendi kabisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Bunge lililopita, Bunge la Kumi hiki kilikuwa ni kilio changu cha muda mrefu kwamba kwa nini tusifanye *bypass* kutoka barabara ya Uyole hadi uwanja wa ndege wa Songwe, lakini mpaka leo hii hili jambo halijafanikiwa kwenye vikao vyetu vya *Road Board* nimekwenda mpaka kumwona Meneja wa *TANROAD* bila mafanikio. Namuomba Mheshimiwa Waziri

husika hapa atoe tamko ni lini barabara hii ya *bypass* kutoka Uyole hadi Uwanja wa Ndege wa Songwe itakamilika?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi, majibu.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Mwenyekiti, taratibu za ujenzi wa barabara zote huwa tunaanzia kwenye vikao vya *Road Board* vya Mkoa ambavyo Waheshimiwa Wabunge ni wajumbe. Alichokizungumzia ni kwamba inaonekana *Road Board* ya Mkoa wa Mbeya bado haijaridhia ujenzi wa *Bypass* hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba nitawasiliana na *Road Board* Taifa pamoja na *Road Board* Mkoa wa Mbeya kujua sababu halisi, kwa nini *bypass* hii bado haijakubalika kitaalam. Siwezi kutoa *commitment* inayoombwa kabla sijajua sababu za kitaalamu za kutokubalika hiyo *bypass.*

MWENYEKITI: Ahsante. Waheshimiwa Wabunge, hapa ndiyo tumefika mwisho wa kipindi cha maswali kwa leo. Nina matangazo; tuanze na matangazo yetu ya wageni tulionao leo.

Waheshimiwa Wabunge, wageni waliopo Bungeni asubuhi hii ya leo, kwenye Jukwaa la Spika, tunao wageni wanne wa Mheshimiwa Naibu Spika, Dkt. Tulia Ackson kutoka Dodoma wakiongozwa na Dkt. Khamis Kisesa, Daktari Mstaafu wa Hospital ya Mirembe. Karibuni sana. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, tunao wageni wa Waheshimiwa Wabunge; wageni 36 wa Mheshimiwa Mwigulu Lameck Nchemba, Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi ambao ni Watendaji wa Wizara wakiongozwa na Dkt. Florence Turuka, Katibu Mkuu Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Tunayo pia familia ya Mheshimiwa Waziri, Mke wa Mheshimiwa Waziri, shemeji yetu Neema Ngure, karibu sana kwa tukio la leo, halafu tunaye Ndugu Festo Sanga, karibu sana. *(Makofi)*

Kundi la tatu ni wawakilishi 27 wa Wavuvi, Wafugaji na Wakulima, karibuni sana kwenye Wizara hii muhimu sana, pia Makada wawili wa Chama cha Mapinduzi wageni wa Mheshimiwa Mwigulu Nchemba. Asanteni sana kwa kuwepo. *(Makofi)*

Pia tunao wageni 23 wa Mheshimiwa William Tate Ole-Nasha, Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, ambao ni wanafunzi kutoka Ngorongoro wanaosoma vyuo mbalimbali hapa Mkoani Dodoma. Karibuni sana, tunajisikia vizuri sana tunapowaoneni. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, kundi lingine ni wageni 15 wa Mheshimiwa Rashid Mohamed Chuachua wa Jimbo la Masasi pamoja na Mheshimiwa Dismas Jerome Bwanausi Mbunge wa Jimbo la Lulindi, ambao ni Mapadri wa Kanisa la *Anglican, Dioceses* ya Masasi wakiongozwa na Msaidizi wa Askofu *Canon* Daglas Msigala, karibuni sana. *(Makofi)*

Tuna wageni watatu wa Mheshimiwa Sophia Mwakagenda, Mbunge wa Viti Maalum, ahsanteni sana na karibuni sana. *(Makofi)*

Vile vile tuna wageni 13 wa Mheshimiwa Angeline Mabula, Naibu Waziri wa Ardhi, mko wapi, nadhani wako chini kwenye ule Ukumbi mwingine.

Pia tuna wageni 29 wa Mheshimiwa Mary Chatanda ambao ni wanafunzi kutoka Chuo Kikuu cha Kiislamu Morogoro, karibuni sana. *(Makofi)*

Tunaye pia mgeni mmoja wa Mheshimiwa Kiteto Zawadi Konshuma, karibu sana. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, tunao wageni waliokuja kwa ajili ya mafunzo; tunao wanafunzi 100 na walimu 10 kutoka shule ya Sekondari ya Ihumwa, Dodoma, karibuni sana, someni kwa bidii. Wanafunzi 10 kutoka shule ya Sekondari ya Meriwa Dodoma, ahsanteni sana, ujumbe wangu ni huo huo someni kwa bidii, muwasikilize sana Walimu. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, naendelea na matangazo ya kazi. Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Utawala na Serikali za Mitaa Mheshimiwa Jasson Rweikiza anawatangazia Wajumbe wa Kamati yake kwamba leo tarehe 3 Mei, 2016, saa saba na robo mchana, kutakuwa na kikao cha Kamati kwa ajili ya kujadili shughuli za Kamati. Kikao hicho kitafanyika katika chumba 227, jengo la utawala.

Tangazo la pili, Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Sheria Ndogo anawatangazia Wajumbe wa Kamati hiyo kwamba kutakuwa na kikao leo saa saba na nusu mchana chumba Na. 229 katika Jengo la Utawala.

Leo tarehe 3 Mei, 2016, Kamati za *LAAC*, *PAC*, Kamati ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, Kamati ya Ardhi Maliasili na Utalii, zitakuwa na vikao. Kwa *LAAC* ukumbi wa Hazina hawakutaja ni ukumbi gani lakini mkifika kule mtajua ni ukumbi upi. *PAC* wao watakuwa katika jengo la utawala chumba 227 hapa hapa. Huduma na Maendeleo ya Jamii hawakusema ni wapi lakini mjue kwamba kuna kikao leo na Kamati ya Ardhi hivyo hivyo. Nishati na Madini, bahati mbaya hawasemi ni wapi na *PIC,* leo kuna vikao vingi sana vya Kamati. Waheshimiwa Wabunge kwa Kamati ambazo sikusema ni wapi mngeliwasiliana na Uongozi hasa Makatibu wataweza kusema vitafanyika wapi vikao hivyo.

Waheshimiwa Wabunge, kuna mgeni wetu mwingine ambaye ni mgeni wa Mheshimiwa Mlinga, Diwani Mstaafu lakini mkulima wa pamba eneo la Ulanga, anaitwa Mfaume Kalyanyau karibu sana. *(Makofi)*

Nimejitahidi kwa matangazo hayo kama kuna mengine nitakuwa nimeyasahau nikumbusheni kwa kuniletea tu *note* mara moja halafu nitaendelea.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya hapa, Katibu!

NDG. RAMADHANI ISSA- KATIBU MEZANI: Hoja za Serikali, kwamba Bunge likubali kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

HOJA ZA SERIKALI

Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 - Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi

(Majadiliano yanaendelea)

MWONGOZO WA SPIKA

MWENYEKITI: Haya leo nitawavumilia, Mheshimiwa Masoud.

MHE. MASOUD ABDALLA SALIM: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi …

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA NA UTAWALA BORA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Kanuni ya 68(7), Mwongozo inatakiwa pawe hamna mtu mwingine anayesema. Katibu Mezani alikuwa akisema, ukajikuta umesimama….

MHE. MASOUD ABDALLA SALIM: Mheshimiwa Mwenyekiti, hakuna Mbunge mwingine anayesema, nimepewa nafasi ya kuzungumza hakuna Mbunge mwingine anayesema nashangaa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa endelea!

MHE. MASOUD ABDALLA SALIM: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Naomba Mwongozo wako kanuni ya 68(7), hitaji la Katiba 63(2) ambayo inazungumzia kuisimamia na kuishauri Serikali sambamba na Kanuni ya 100 naomba kuisoma:

"Mjadala wa jumla kuhusu makadirio ya matumizi kwa Wizara utakapomalizika, Bunge litaingia katika Kamati ya Matumizi ili kupitisha makadirio ya Wizara husika kifungu kwa kifungu.

101(i).- Katika Kamati ya Matumizi, Mwenyekiti atawahoji Wajumbe kuhusu kifungu kimoja kimoja cha makadirio ya matumizi, na kila Kifungu kitaafikiwa peke yake.

101(2).- Mbunge yeyote anaweza kuomba ufafanuzi au maelezo zaidi katika kifungu chochote cha fungu linalohusika, wakati kifungu hicho kitakapofikiwa na Kamati ya Matumizi."

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa Katiba inasema wajibu wetu ni kuishauri na kuisimamia Serikali, ningeomba kupata mwongozo wako ni namna gani ya kuishauri na kuisimamia Serikali wakati tukiipitisha bajeti ya TAMISEMI, pia wakati wa Utumishi na Utawala Bora.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kwamba, kwenye TAMISEMI tulikuwa na mafungu mawili, Fungu ambalo tulilizungumza lilikuwa ni Fungu 56 tu. Kwenye *sub-vote* kulikuwa kuna *sub-vote* 17, tulipitisha kwenye *sub-vote* moja tu ya 1001. *Sub-vote* 16 hatukupata nafasi ya kujadili na *Vote* Na. (2) kwenye TAMISEMI vilevile hatukujadili Wabunge. Pia kwenye Utumishi na Utawala Bora kulikuwa kuna *Vote* 10 na ratiba ilikuwa inakwenda mpaka siku ya Jumatatu na *Vote* ambazo tulipitisha ilikuwa ni *Vote* 32 tu, *Vote* zote Wabunge hatukupitisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa ile dhana ya kuishauri Serikali na kuisimamia iko wapi? Wasiwasi wangu tutaunda Tume zaidi ya 15 hapa kutokana na kupitisha mambo ambayo Wabunge hatuyajui.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuna Kitabu cha Nne ambacho ni cha Maendeleo mambo ambayo tumepitisha Wabunge hapa hatuyaelewi na ndani ya *Vote* hizo Tisa hakuna Mbunge hata mmoja anayeelewa mafungu ambayo tumeyapitisha. Kifungu kimeafikiwa ndiyo, kifungu kimeafikiwa hicho ndiyoo, hakuna kitu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili ni tatizo, kama Katiba inasema kuishauri na kuisema Serikali tunaishauri Serikali kitu gani? Wakati mafungu yote tumepitisha kiujumla *(guillotine)*? Naomba mwongozo wako juu ya tatizo hili kubwa ambalo mnasema muda hamna, tupe maelezo tupate kufahamu zaidi. Nashukuru.

MWENYEKITI: Mheshimiwa umeeleleweka. Mheshimiwa Masoud nakushukuru. Najua na sauti yako ndivyo inavyoendana na mwili wako nimekuelewa. Bahati nzuri siku ya Jumamosi, nilibahatika kuwa kwenye Kiti na

nakubaliana na wewe kwa mtiririko wa jinsi mambo yalivyokuwa siku hiyo ni kweli. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mbunge, lakini wewe umesoma Kanuni vizuri kabisa, umeshuka Kanuni ya 100 vizuri kabisa, umeenda 101 vizuri kabisa, nilitegemea ungefika sasa 104 ili tuanze nayo vizuri kwa sababu tuliongeza muda wa nusu saa kama mtakumbuka Waheshimiwa Wabunge. Naelewa Mheshimiwa Gekul au Mheshimiwa Paresso kati ya hao wawili nimesahau, waliniletea *note* wakisema mbona kwenye Fungu la TAMISEMI huongezi muda wa nusu saa? Maana ni *Vote* pekee, lakini nikawajibu kwamba hapana huwezi ukaongeza nusu saa halafu uje uongeze nusu saa tena hapana. Nusu saa unaiongeza mwishoni kwa sababu unajua muda ambao umepanga wa juu wa kushughulikia mafungu hayo na ndiyo maana tuliongeza mwishoni wakati tunashughulikia Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora.

Mheshimiwa Masoud hata pale unapoongeza nusu saa, lakini Kifungu 104 nikisome ili wote twende pamoja, tumeshaongeza muda wa nusu saa.

Kifungu cha (2) kinasema: "Iwapo zimesalia dakika kumi kabla ya kumalizika muda ulioongezwa chini ya fasili ya (1), ile niliyoongeza muda, Kamati bado haijamaliza kupitisha Mafungu yote, Mwenyekiti atafunga mazungumzo yanayoendelea na papo hapo, atawahoji Wajumbe kuhusu mafungu yaliyosalia kama yapo."

Sasa naelewa hali ndivyo ilivyokuwa na hii ndiyo tunaiita *guillotine*, unapofika kwenye *guillotine* ni kweli unayapitisha mafungu yote yaliyosalia kwa ujumla yake, sasa huwezi tena ukalaumu Kiti tunaongozwa na Kanuni na ndiyo maana tunasema tutumie sana muda ambao tumeupata.

Waheshimiwa Wabunge, tuko wengi lakini kipindi ambacho naanza kuona sana sasa hivi tunatumia muda mwingi sana kwenye mshahara wa Waziri, kwa uwiano wetu lazima nitambue uwiano wa Vyama vilivyomo humu ndani. Tunajitahidi lakini hakuna jinsi, maana muda umekwishapangwa, Waziri mjadala ndani ya Kamati ya Matumizi hauwezi ukazidi dakika 50 na tunapoongeza tunaongeza muda wa dakika zisizozidi 30.

Waheshimiwa Wabunge, hayo ndiyo maelezo yangu tujitahidi kuelewa hali ilivyo, nadhani nimetosheleza. *(Makofi)*

MHE. JOHN W. HECHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo!

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, jana jioni nilisema ninaporuhusu Mwongozo kama nilivyofanya, kama yupo Mbunge mwingine anataka kuomba Mwongozo unasimama ili wakuorodheshe.

MHE. JOHN W. HECHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nilisimama.

MWENYEKITI: Alisimama basi aniwie radhi, haya ahsante, maana yangu ilikuwa ni kwamba nilitaka niyachukue yote kwa wakati mmoja.

MHE. JOHN W. HECHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mwongozo wako kwa Kanuni ya 68(7), wakati Naibu Waziri wa Ujenzi anajibu swali hapo la Mheshimiwa Mary Mwanjelwa, alim-*refer* kama Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge, lakini kwa mujibu wa matangazo yaliyotolewa na Spika, ni kwamba alitengua Uenyekiti wa Mheshimiwa Mary Mwanjelwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mwongozo wako kama Naibu Waziri alikuwa analenga kupingana na maamuzi ya Spika au alikosea katika kum-*refer* Mheshimiwa Mary Mwanjelwa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mbunge, hilo halihitaji Mwongozo, hali halisi inafahamika. Kwamba uamuzi wa Spika ndiyo huo kama ulivyouelezea na sidhani kama kuna kitu ambacho kinaweza kikabadilisha kwa sasa hali hiyo. Tunaendelea na mtoa hoja Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

HOTUBA YA WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI (MHE. MWIGULU L. M. NCHEMBA) AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017, KAMA ILIVYOSOMWA BUNGENI

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Waheshimiwa Wabunge na Ndugu Watanzania, kama mnataka mali mtazipata shambani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hotuba yangu ni ndefu kwa sababu hii ni bajeti ya Watanzania walio wengi, kwa sababu ya muda nitaomba hotuba yote iingizwe kwenye Kumbukumbu Rasmi za Bunge na hapa nitasoma muhtasari wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu, baada ya kuzingatia taarifa iliyowasilishwa hapa Bungeni leo na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji inayohusu Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, sasa lijadili na kukubali kupitisha makadirio ya Mapato na Matumizi ya Kawaida na ya Maendeleo ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kumshukuru Mungu kwa kutupatia afya njema na fursa ya kujadili bajeti hii. Aidha, namshukuru Rais, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania,

kwa kuniamini na kuniteua, kuwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi na namuahidi sitamwangusha. Nitatumia uwezo wangu wote kikamilifu kwa uadilifu, kuhakikisha kwamba rasilimali zinazotengwa zinawafikia walengwa ili waweze kuzalisha mazao yao kwa tija.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda pia kumpongeza Makamu wa Rais Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, kwa kuwa mwanamke wa kwanza kushika wadhifa huo na nina imani kuchaguliwa kwake kutakuwa na tija katika ustawi wa sekta hii. Vile vile napenda kumpongeza Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa, Waziri Mkuu aliyeteuliwa na Rais na kupitishwa na Bunge lako Tukufu na ameonesha nia ya dhati kwa kuwatumikia Watanzania kwa kuhimiza na kutoa maelekezo katika sekta ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi ili uzalishaji na uongezaji wa thamani ya mazao hayo uweze kufanikiwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda pia kukupongeza wewe, kumpongeza Mheshimiwa Spika, Naibu Spika pamoja na Wenyeviti wengine, kwa kuchaguliwa kwenu kuliongoza Bunge hili letu Tukufu la Kumi na Moja, nina imani mtaliongoza kwa hekima na weledi kwa kuzingatia Sheria, Kanuni, Taratibu na Miongozo ili Bunge liweze kuisimamia Serikali kwa manufaa ya umma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia, nawashukuru Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Kudumu ya Kilimo, Mifugo na Maji, chini ya Mwenyekiti wake Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu, Mbunge wa Hanang', kwa kuipokea na kuifanyia uchambuzi wa kina taarifa hii ya utekelezaji wa Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, kwa mwaka 2015/2016 na makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka 2016/2017. Bajeti hii imezingatia maoni na ushauri na mapendekezo yaliyotolewa na Kamati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mara nyingine nampongeza Mheshimiwa Waziri Mkuu, Kassim Majaliwa Majaliwa kwa hotuba aliyoitoa, ambayo ilitoa mwelekeo wa Wizara zote, ikiwemo ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi na sasa Wizara ya Kilimo tunakwenda katika mwelekeo huo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho, siyo kwa umuhimu, niwashukuru familia yangu akiwemo mke wangu aliyekuja kunipa *support* katika bajeti hii ya Watanzania, pamoja na wana Iramba ambao wameendelea kuniamini na kutambua kwamba nina majukumu makubwa ya kuwatumikia Watanzania, hivyo wamekuwa wakinivumilia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu hali ya kilimo; mchango wa Sekta ya Kilimo umeendelea kukua, kwa umuhimu na kwa uzalishaji, hasa ikizingatiwa kwamba unaajiri Watanzania walio wengi na unachangia zaidi ya asilimia 100 ya chakula kinachopatikana nchini hasa katika kipindi ambacho kina mvua za

kutosha. Katika msimu wa mwaka 2014/2015, uzalishaji wa mazao ya kibiashara umeongezeka kufikia 915,665.9 ikilinganishwa na tani 897,028 kwa mwaka 2013/2014. Uzalishaji wa mazao ya bustani umeongezeka kutoka tani milioni 5.6 mwaka 2014/2015 hadi tani 5.9 katika mwaka wa fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu hali ya chakula; mwaka 2015/2016 imeendelea kuimarika kutokana a mavuno ya ziada yaliyopatikana msimu wa mwaka 2013/2014 na 2014/2015. Tathmini ya uzalishaji iliyofanyika mwezi Agosti mwaka 2015 nchini, imebaini kuwa uzalishaji wa mazao ya chakula katika msimu wa mwaka 2014/2015 ulikuwa tani 15,528,820 zikiwemo tani 8,918,999 za nafaka na tani 6,609,821 za mazao yasiyo ya nafaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kiasi hicho cha chakula, kikilinganishwa na mahitaji ya chakula ya mwaka 2015/2016 ya tani milioni 12.9 kinaonesha kuwepo kwa ziada ya zaidi ya tani milioni 2.5 za chakula. Katika kipindi cha mwaka 2015/2016, Wakala wa Taifa wa Hifadhi wa Chakula, uliendelea kununua nafaka katika maeneo yaliyozalisha ziada, hadi tarehe 1/7/2015, *NFRA* ilikuwa imenunua tani 353,702 za nafaka na hadi tarehe 14/4/2016 ilikuwa imenunua tani 22,335.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kukabiliana na uhaba wa chakula, katika maeneo tete, Serikali iliidhinisha mgao wa jumla ya tani 30,564.1 za chakula cha njaa kutolewa katika maeneo mbalimbali hadi kufikia Julai, 2015 na Aprili 2016. Hadi kufikia tarehe 14 Aprili mwaka 2016, jumla ya tani 29,067 za chakula hicho zilikuwa zimechukuliwa kutoka katika maghala ya *NFRA* kwa ajili ya kusambazwa kwa walengwa. Katika msimu wa kilimo wa mwaka 2015/2016, Mvua za vuli, Mikoa ya Kanda ya Ziwa zimenyesha vizuri na hivyo kutoa matarajio ya mavuno mazuri. Hata hivyo, katika Mikoa ya Nyanda za Juu, kwa upande wa Pwani na Kaskazini mvua hazikunyesha vizuri na hivyo tunatarajia kupata mavuno hafifu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu ushirika, ushirika nchini umeendelea kuwa sekta muhimu katika maendeleo ya jamii na nguzo muhimu katika kujenga uchumi wa wanachama na kuchangia Pato la Taifa. Wizara imeendelea kuhakiki, kubaini uhai wa Vyama vya Ushirika, ikiwa ni pamoja na kuboresha daftari la Vyama vya Ushirika hapa nchini. Hadi kufikia Machi, 2016, Vyama vya Ushirika vilivyo hai ni 8,040 ikiwa ni ongezeko la Vyama vya Ushirika 152 ikilinganishwa na vyama 7,888 vilivyokuwepo hadi Machi mwaka 2015. Hata hivyo, idadi ya wanachama imepungua, kutoka 2,390,593 hadi 1,432,978, kutokana na sababu mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Vyama vya Ushirika vya Mazao *(AMCOS)* vimeendelea kutoa huduma za ugani, usambazaji wa pembejeo, ukusanyaji na uuzaji wa mazao ya wakulima. Katika msimu wa mwaka 2015/2016, mazao ya

kahawa, korosho, pamba, tumbaku yenye thamani ya shilingi bilioni 662 yalikusanywa na kuuzwa kwa niaba ya wanachama wao. Kwa upande wa Vyama vya Ushirika vya Akiba na Mikopo *(SACCOS)*, vyenyewe vimeongezeka kutoka 3,865 mwezi Machi mwaka 2015, hadi 4,093 kwa mwezi Machi 2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu hali ya mifugo; kwa upande wa mifugo, mifugo hutoa ajira, lishe, nishati, mbolea, na hutumika kama wanyama kazi na benki iliyo hai. Unalitambua sana hilo na mengine hatujayaandika kwamba pia ni chanzo muhimu sana cha mahari inayoaminika. Baadhi ya mifugo ikiwemo ng'ombe, mbuzi, kondoo, kuku, nguruwe ni chanzo cha mapato ya haraka wakati wa hali ya ukame na njaa hususan maeneo ya vijijini. Aidha, mifugo na bidhaa zake huokoa fedha za kigeni ambazo zingetumika kuagiza mazao hayo kutoka nje ya nchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mwaka wa fedha 2015/2016, idadi ya mifugo nchini ilifikia ng'ombe milioni 25.8, mbuzi milioni 17.1, kondoo milioni 9.2, pia wapo kuku wa asili milioni 42.0, kuku wa kisasa milioni 34.5 na nguruwe milioni 2.67. Ulaji wa mazao ya mifugo kulingana na viwango vya Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (*FAO)*, ni kilo 50 za nyama, lita 200 za maziwa na mayai 300 kwa mtu mmoja kwa mwaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukiangalia kwa upande wa nyama, mwaka 2015/2016 uzalishaji wa nyama umeongezeka kutoka tani 597,757 na kati yao ng'ombe ni 319,112, mbuzi na kondoo ni 124,745, nguruwe ni 54,360, kuku ni 99,540 na hiyo ni kwa takwimu za mwaka 2014/2015. Tani 648,810 za ngombe, mbuzi na kondoo, tani 129,292 na nguruwe tani 91,451 na kuku tani 104,292 katika mwaka 2015/2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika takwimu za ulaji wa nyama hizo, kuna nyama za wanyama wengine hatukuandika ikizingatiwa walaji wa nyama hiyo inaongozwa na Mwenyekiti mtani wangu Mwenyekiti wa Kamati yaani nyama ya punda, katika Mkoa wa Manyara pamoja na majirani zangu akina Tundu Lissu, Wanyaturu, hiyo hatujaiandika. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mwaka 2015/2016, vipande 187,000 ya ngozi ghafi vyenye thamani ya shilingi bilioni 2.4 na vipande vya ngozi za mbuzi, 124,000,000 vyenye thamani ya shilingi milioni 121 vimeuzwa nje ya nchi. Katika mwaka wa 2015/2016, tani 49.9 za mbegu bora za malisho zenye thamani ya shilingi milioni 749 na marobota 749 ya malisho yalikusanywa yenye thamani ya shilingi bilioni 1.36 na yamezalishwa katika mashamba ya Serikali ambapo marobota 656,700 yenye thamani ya bilioni 2.63 yamezalishwa kutoka mashamba ya sekta binafsi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa uvuvi; katika mwaka wa fedha wa 2015/2016 jumla ya wavuvi wadogo 183,800 walivua jumla ya tani 362,645 za samaki zenye thamani ya shilingi trilioni 1.48 kwa kutumia vyombo 57,291 vya wavuvi kama ambavyo tumeweka kwenye viambatanisho katika hotuba kamili. Kutokana na uvunaji huo wa jumla ya tani 40,540 zenye thamani ya shilingi bilioni 542.8 zimeuzwa nje ya nchi na kuliingizia Taifa, kiasi cha shilingi 12.9 kama ushuru.

Mheshimiwa Mwenyekiti, uvuvi katika Ukanda wa Uchumi wa Bahari Kuu hufanywa na meli za kigeni nchini na usimamizi wa mamlaka ya uvuvi wa bahari kuu. Katika mwaka 2015/2016, jumla ya leseni 76 za uvuvi katika bahari kuu na leseni za meli tatu za kutoa huduma, zenye thamani ya dola za Kimarekani 2,029,366 sawa na shilingi bilioni 4.4 zilitolewa kwa meli kutoka Mataifa ya China Hispania, Korea Taiwan, Ufaransa na Ushelisheli.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu mapato na matumizi ya fedha katika kipindi cha mwaka 2015/2016, Fungu Na. 43 Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi; kwa mwaka 2015/2016 ilikadiria kukusanya mapato ya shilingi bilioni tatu, mia mbili sabini na saba na kumi kupitia Fungu 43 kutokana na vyanzo mbalimbali. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2016, Wizara ilikusanya jumla ya sh. 2,796,519,939.8 sawa na asilimia 85.33 ya makadirio na inaendelea kukusanya maduhuli yao hadi Juni, 2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wizara ya Kilimo, Mifugo, na Uvuvi kupitia Fungu la 43 ilitengewa sh. 206,816,421,000 na kati ya fedha hizo, sh. 174,103,348,000 ni fedha za matumizi ya kawaida na sh. 32,713,073,000 ikiwa ni fedha ya maendeleo. Kwa upande wa matumizi ya kawaida katika mwaka 2015/2016, Fungu 43 lilitengewa jumla ya sh. 174,103,347,000; kati ya fedha hizo ni sh. 35,803,374,000 ni kwa ajili ya mishahara na shilingi bilioni 138 ni kwa ajili ya matumizi mengineyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hadi kufikia tarehe 30 Aprili, jumla ya sh. 70,957,575,590 zimetolewa sawa na asilimia 41 ya fedha zilizokuwa zimeidhinishwa. Kati ya fedha hizo, sh. 23,237,948,935.27 ni mishahara na sh. 47,719626,655 ni matumizi mengineyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Matumizi ya Bajeti ya Maendeleo; katika mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi ilitengewa jumla ya sh. 32,713,073,000 kupitia Fungu 43 kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo, sh. 21,000,000,000 ni fedha za ndani na sh. 10,993,073,000 ni fedha za nje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa Fungu 24 katika mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara chini ya Fungu 24 ilitengewa jumla ya sh. 6,263,383,000;

kati ya fedha hizo sh. 2,964,444,000 ni fedha za matumizi mengine, zikiwemo sh. 1,885,600,000 kwa ajili ya Tume na sh. 204,000,000,000 za *COASCO*. Jumla ya mishahara ni sh. 4,173,603,000 ambapo sh. 2,369,417,000 ni mishahara ya Watumishi wa Tume.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa Matumizi ya Kawaida, hadi tarehe 30 Aprili, 2016, fedha za matumizi ya kawaida zilizopokelewa kutoka Hazina ni sh. 3,016,332,370.81 sawa na asilimia 48 ya kiasi kilichokuwa kimeidhinishwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa Fungu 99, yakiwemo makusanyo ya maduhuli, katika mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara kwa upande wa sekta ya Mifugo na Uvuvi ilitarajia kukusanya kiasi cha sh. 25,981,423,602. Kati ya hizo mifugo ni sh. 13,378,618,000 na uvuvi ni sh. 12,602,808,602 hadi kufikia Aprili, 2016 kiasi cha sh. 22,156,425,000 kimekusanywa na Wizara, sawa na asilimia 85 ya lengo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu fedha zilizoidhinishwa; katika mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara kupitia Fungu 99 ilitengewa jumla ya sh. 60,373,984,000 na kati ya kiasi hiki Shilingi bilioni 40.9 ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na shilingi bilioni 19.4 ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu Utekelezaji wa Malengo kwa Mwaka 2015/2016 na Mwaka 2016/2017. Utekelezaji wa bajeti kwa mwaka 2015/2016 ulizingatia malengo ya Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano, Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa na Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya Mwaka 2010/2015. Malengo hayo yalitekelezwa kupitia Programu ya Sekta ya Kilimo awamu ya kwanza, Programu ya Mageuzi ya *Modenization* ya Ushirika pamoja na Mpango wa Kukuza Kilimo katika Ukanda wa Kusini mwa Tanzania *(SAGCOT).*

Mheshimiwa Mwenyekiti, maeneo muhimu yatakayozingatiwa katika mwaka wa fedha 2016/2017 ni pamoja na ruzuku ya pembejeo, uongezaji wa matumizi ya zana kilimo, kuimarisha huduma za ugani, uongezaji wa uzalishaji wa mazao ya asili ya biashara, mazao ya chakula na uzalishaji wa mbegu za mafuta.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu matumizi ya zana bora za kilimo Wizara inanuia kulipeleka jembe la mkono katika jumba la makumbusho na watu waweze kutumia zana za kisasa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wizara yangu inatambua changamoto nyingi zinazojitokeza katika utoaji wa ruzuku ya pembejeo katika msimu uliopita, zikiwemo udanganyifu na upotevu wa vocha za pembejeo. Kutokana na

changamoto hizo, Wizara inaupitia upya mfumo huo kwa lengo la kupata mfumo ambao utawezesha upatikanaji wa mbolea kwa wakulima wote wanaohitaji kupitia katika maduka ya pembejeo kwa bei nafuu. Tunataka pembejeo zipatikane kila mahali kwa wakati na kwa bei ya kumudu kama *Coca Cola* inavyoweza kupatikana kwa maskini na tajiri kwa wakati anaohitaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mbolea inategemewa kupatikana kutokea kwenye chanzo chake kabla haijaingizwa nchini. Vile vile tunapendekeza Wizara ipatiwe kiasi cha fedha zinazotokana na ushuru wa mazao ya kilimo, mifugo na uvuvi ili kuweza kuendeleza mazao hayo hayo katika sekta hizo ambako makato yanatokea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mwaka 2016/2017, Serikali itaendeleza mradi wa upatikanaji wa matrekta. Tunatambua Serikali tayari ilishaingia mkataba na Serikali ya Poland wenye thamani ya zaidi ya Dola za Kimarekani milioni 110 na kati ya hizo zikiwemo za kununulia matrekta 2,400 na kujenga viwanda nane vya kuunganishia matrekta na milioni 55 kwa ajili ya maghala.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI itaandaa utaratibu wa kupanga Maafisa Ugani kusimamia uendelezaji wa mazao makuu ya kimkakati katika kila Mkoa. Tunategemea kupanga wataalam ambao wamebobea katika kila zao katika kila mkoa ili waweze kufuatilia mazao hayo kwa ajili ya kuleta ufanisi. Wizara ya Kilimo kwa kushirikiana na TAMISEMI inaelekeza kila kijiji kwa upande wa maeneo yanayolima korosho kuwe na miche mipya 5,000 ya korosho, miche ya kahawa pamoja na chai ili kuondokana na mavuno hafifu yanayopatikana kutokana na miche iliyozeeka. Maeneo mengi miche ya mikorosho, kahawa na chai inayovunwa sasa ni ile waliyoipanda babu zetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kukabiliana na upungufu wa chakula nchini katika mwaka 2015/2016, Wizara ya Kilimo kwa kushirikiana na TAMISEMI inataka kila kaya iwe na mazao yanayohimili ukame katika maeneo yale yenye ukame. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itahamasisha uzalishaji wa mazao ya mbegu za mafuta ili kuongeza upatikanaji na kuondoa upungufu wa mafuta ya kupikia hapa nchini. Wizara kwa kushrikiana na TAMISEMI inatoa maelekezo kusimamia kila kaya katika mikoa zaidi ya 14 ambako alizeti inastawi kila kaya angalau iwe na ekari moja ya alizeti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mkoa wa Kigoma na maeneo mengine ambayo miche ya mazao yanayotoa mawese, Wizara inaelekeza kila mtu awe na miche ya michikichi isiyopungua 136 ili zaidi ya dola bilioni 500 tunazotumia kwa ajili ya kuagiza mafuta ya kula, ziweze kwenda kwa vijana wetu ambao watakuwa wamezalisha mazao haya. Ikumbukwe ukiondoa *bill* ya *oil*, mafuta ya kawaida

haya ya magari, *bill* inayofuata ya *importation* ni ya *cooking oil* yaani mafuta ya kula. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande mwingine muhogo ni zao lenye soko kubwa ndani na nje ya nchi na linaweza kupunguza utegemezi wa chakula kwa mazao ya mahindi na ngano kwa kiasi kikubwa. Muhogo pia unatumika kwenye viwanda vyetu vya ndani na zao hili halihitaji gharama kubwa katika kustawi kwake. Wizara inaelekeza katika maeneo ambayo muhogo unaweza kustawi vijana wachangamkie fursa hiyo kwani tayari kuna soko la uhakika limeshapatikana, lakini pia ni eneo ambalo linaweza likawa kama akiba ya chakula. Tayari Mfuko wa Kuwait umeonesha nia ya kufadhili zao hilo, hususan katika Mkoa wa Kigoma na Serikali na Wizara yangu inaunga mkono na inahamasha wananchi kuchangamkia fursa hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mwaka wa fedha 2016/2017, Wizara itakarabati jumla ya maghala 26 katika Halmashauri saba na inategemea kujenga maghala manane ya kuhifadhi chakula ili kuondokana na tatizo la kuhifadhi vyakula kwenye mahema ambapo vinanyeshewa mvua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Mwaka wa Fedha 2016/2017, Serikali imetoa maelekezo kila Mkoa kutenga ardhi kwa ajili ya vijana. Tunataka kuwapeleka vijana shambani. Kijana anakumbana na matatizo ya ardhi, anakumbana na matatizo ya zana za kilimo, anakumbana na matatizo ya mbegu bora. Sehemu ya kuanzia ni kwamba, tumeelekeza kila mkoa na kila wilaya katika maeneo ambayo yalikuwa hayatumiki na yale yanafutiwa hati tunaendelea kuongea na wenzetu wa Wizara ya Ardhi ili tuweze kuyatenga kwa ajili ya ushirika wa vijana wanaotaka kwenda kwenye kilimo, tuweze kuwaweka pamoja na waweze kulima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaamini kilimo hivi ni ajira na kilimo sasa hivi ni biashara,tunaomba Waheshimiwa Wabunge kuanzia sasa twende kupeleka neno jema la kilimo tofauti na miaka mingine ambapo tumekuwa tukiona kilimo kama shughuli ya mwisho ya kufanya, watu wakigombana anasema bora nikalime tu. Ama mwanafunzi akikosa anapewa adhabu ya kulima, kwa hiyo inajengeka kichwani mwake kwamba kilimo ni adhabu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukipandishe kilimo kwa kukipa hadhi yake, tusije tukakosea kama tulivyokosea kwenye elimu, pale ambapo mwanafunzi akifeli alikuwa anaambiwa umefeli umekosa hata kaualimu! Kwamba ni kitu cha mwisho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kutekeleza azma ya Serikali ya Awamu ya Tano kufikisha milioni 50 kwa kila kijiji, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI na taasisi nyingine ambazo zitaelekezwa kusimamia matumizi ya fedha hizo,

pamoja na wadau mbalimbali tunaendelea kuainisha *SACCOS* pamoja na Vyama vingine vya Ushirika ili kubaini vilivyo hai katika maeneo ya vijijini na uhamasishaji wa kuimarisha *SACCOS* zinazosinzia pamoja na kuanzisha *SACCOS* mpya katika maeneo ambayo yanalengwa na miradi ya aina hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa mifugo, katika mwaka 2015/2016, katika Sekta ya Mifugo Wizara imeshirikiana na wadau kutekeleza maeneo ya kipaumbele yanayohusu sera, mikakati, programu, sheria na kanuni za sekta ya mifugo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, uzalishaji wa biashara ya mifugo pamoja na mazao yake. Uzalishaji wa nyama katika kampuni ya ranchi ya *NARCO*, matumizi ya rasilimali za ardhi, maji, malisho, mifugo, utatuzi wa migogoro ya wafugaji na wakulima pamoja na uhifadhi. Maeneo muhimu yatakayozingatiwa katika mwaka 2016/2017, ni pamoja na uchimbaji wa mabwawa kwa ajili ya mifugo, udhibiti wa magonjwa yaenezwayo na kupe, mbung'o na uendelezaji wa tasnia ya nyama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, uchimbaji wa mabwawa umekwama kwa muda mrefu, Wizara inapanga kukadiria mahitaji ya fedha na maeneo ambayo yanahitajika kwa ajili ya uchimbaji mabwawa na tushirikiane pamoja na Wizara ya Ulinzi ambayo tayari ina vifaa vya kuchimbia mabwawa ili tuweze kujaza mafuta na wafugaji walivyo wazalendo najua watashiriki ili tuweze kuchimba mabwawa. Tunatambua fedha zinazohitajika kwa ajili ya kuchimba mabwawa zinaweza zikawa kidogo kama ushirikiano utakuwa mkubwa kuliko fedha ambazo wafugaji wanazipoteza kwa ajili ya kukosa mabwawa na maji kwa ajili ya mifugo yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara imekamilisha ujenzi wa mabwawa mawili ambayo ni Masusu-Ngorongoro pamoja na kule Kiteto. Pia ujenzi wa mabwawa kwa Maligwa-Kilindi na Mbangala lililoko Chunya utaendelea katika mwaka 2016/2017.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mwaka 2016/2017 pia Wizara itanunua na kusambaza dawa za ruzuku za kuogesha mifugo lita 50,000 zenye viini vya pareto na *amitraz*. Aidha, thamani ya ufanisi wa mpango wa ruzuku ya dawa za kuogesha mifugo itafanyika kwa ajili ya kuongeza tija. Wizara inategemea kuliangalia tena suala hili la ugawaji wa dawa za ruzuku kama ilivyo kwenye mbolea kwa sababu katika maeneo mengi kumekuwepo na malalamiko ya dawa zile zile zenye ruzuku kuuzwa kwa bei ghali ama wakati mwingine zikiwa hazina ubora unaostahili, kwamba dawa ya kuogeshea kupe hata kabla haijawa *diluted* ukimuweka kupe anaogelea kama kawaida na anatoka akiwa mzima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu upande wa uvuvi; katika mwaka wa fedha 2015/2016, katika Sekta ya Uvuvi Wizara imeshirikiana na wadau kutekeleza maeneo ya kipaumbele yanayohusu sera, mikakati, programu, sheria, kanuni za sekta ya uvuvi, uzalishaji wa biashara ya mazao ya uvuvi, ukuzaji wa viumbe kwenye maji, uwezeshaji wa wavuvi pamoja na ukuzaji wa viumbe majini. Wizara inaendelea kutilia mkazo kwa kuzingatia katika mwaka 2016 ikiwa ni pamoja na ukuzaji wa viumbe kwenye maji, uwezeshaji wa wavuvi na usimamizi wa rasilimali zake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mwaka 2016/2017, Wizara itahamasisha sekta binafsi kuwekeza katika uzalishaji wa vyakula bora vya samaki na kusambaza kwa wafugaji. Hii ikiwa ni kuhamasisha ufugaji wa samaki kama njia mbadala ya kukwepa uvuvi uliopitiliza katika maziwa yetu. Aidha, Wizara itawezesha wavuvi wadogo wadogo kupata zana za uvuvi kupitia mfumo wa ruzuku na kuwaelimisha kujiunga katika vyama vya ushirika vya msingi ili waweze kupata mafanikio na kuondokana na matumizi ya zana zisizokubalika za uvuvi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika maeneo yote tuliyoyataja ya kilimo, mifugo na uvuvi Wizara iko katika hatua za mwisho kushirikiana na Wizara zingine ambazo zinahusika kwa namna moja ama nyingine, kuyapunguza makato mengi yanayowaondolea tija wakulima na morali ya kufanya kazi na wafugaji pamoja na wavuvi. Tunazo kumbukumbu katika baadhi ya mazao kuna tozo, ushuru, makato yanayozidi kumi, maeneo mengine 26 kama kwenye kahawa na maeneo mengine nane kama kwenye korosho, vivyo hivyo kwa kwa upande wa uvuvi. Upande wa uvuvi kuna leseni ya chombo, leseni ya mvuvi, leseni ya kibarua, leseni ya mvuvi anapotoka eneo moja la kijiografia kuingia eneo lingine, yote hayo tunategemea kuyafanyia kazi katika kipindi hiki ambapo tunaelekea kwenye kutengeneza sheria ya fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia Wizara ya Kilimo ambayo inahusika na wakulima inapendekeza kuondokana na mageti yote yaliyoko barabarani badala yake ushuru ulipiwe sokoni ambako kuna uhakika kila mazao yanapofika sokoni ni kwa ajili ya biashara kuliko hivi sasa ambako maeneo mengine mageti yanakamata hata mazao yaliyotoka kuvunwa kupelekwa kwa mmiliki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho, naomba nitumie fursa hii kuzishukuru nchi na mashirika mbalimbali ya Kimataifa ambayo yamesaidia sana Wizara katika juhudi zake za kuendeleza kilimo. Tunawashukuru wadau wote wa maendeleo wa ndani na nje ya nchi, kama ambavyo tumeorodhesha kwenye hotuba kamili, yaingie kwenye *Hansard*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile napenda kutoa shukrani za pekee kwa wakulima, wafugaji na wavuvi wa nchi hii kwa kazi kubwa wanayoifanya katika uzalishaji wa mazao ya chakula, biashara, ufugaji, mifugo, uvuvi, ukuzaji wa viumbe kwenye maji na wadau wengine kwa michango yao katika kuendeleza Sekta ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia napenda kumshukuru kwa dhati Mheshimiwa William Tate Ole-Nasha ,Mbunge wa Ngorongoro na Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, kwa kazi kubwa na ushirikiano mkubwa anaonipatia. Najivunia kuwa Naibu Waziri aliyelelewa katika misingi ya utii unaopatikana katika eneo lake la asili na hivyo tunafanya kazi vizuri kwa ushirikiano wa hali ya juu na kufanya ufanisi wa kilimo uweze kufanikiwa, pia kwa weledi wake kama Mwanasheria na kama mtu anayezijua sekta hizi kufuatana na asili alikotokea na kuweka mchango mkubwa wa ufanisi katika kilimo, mifugo na uvuvi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru pia Dkt. Florence Turuka, Katibu Mkuu wa Kilimo; Dkt. Maria Mashingo, Katibu Mkuu upande wa Mifugo na Dkt. Yohana Budeba, Katibu Mkuu upande wa Uvuvi kwa weledi wao, ushirikiano wao na kujituma kwao kwa bidii na uadilifu na kufanikisha shughuli za Wizara kwenda vizuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia niwashukuru Wakurugenzi wa Idara, Taasisi na asasi zilizo chini ya Wizara ya Kilimo, watumishi wote wa Wizara na wadau mbalimbali wa Sekta ya Kilimo, Mifugo, Uvuvi kwa juhudi na ushirikiano na ushauri wa kuwezesha utekelezaji wa majukumu ya Wizara kwa mwaka 2015/2016 kama nilivyofafanua katika hotuba hii. Ni matarajio yangu kwamba, Wizara itaendelea kupata ushirikano wao katika mwaka 2016/2017.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho wa shukrani japo siyo kwa umuhimu, nipende kuwashukuru Mpigachapa Mkuu wa Serikali kwa kuchapisha kitabu hiki cha hotuba ya bajeti kwa mwaka 2016/2017.

Vile vile kabla sijaomba fedha kipekee niwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge kwa kutoa ushirikiano mkubwa wa kuwezesha kufanikisha majukumu ya Kiwizara. Tumekuwa tukishirikiana, kilimo kiko katika Majimbo yenu, mifugo ipo katika Majimbo yenu, uvuvi uko katika Majimbo yenu na taarifa za uhitaji wa huduma wa wananchi unaanzia kwenu, mimi kwa niaba ya Wizara, nawaahidi kwamba, tutatoa ushirikiano usiku na mchana, popote mtakapotuhitaji hatutachoka ili kuweza kuhakikisha kwamba Watanzania hawa wanapata tija kutokana na nguvu zao wanazoziweka katika sekta hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, maombi ya fedha kwa mwaka 2016/2017. Sasa nimefika kwenye fedha ngoja nipunguze sauti. Katika mwaka wa fedha 2016/2017, kuweka unyenyekevu wa kuomba fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kupitia Fungu 43, Fungu 24, Fungu 99 inaomba jumla ya sh. 275,000,063,518/= kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Fungu 43, jumla ya sh. 210,559,133,000, zinaombwa. Kati ya fedha hizo sh. 109,831,636,000 ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na sh. 100,527,497,000 ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo. Kwa upande wa Fungu- 24; kiasi cha sh. 4,894,921,000 kinaombwa kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa Fungu 99 jumla ya sh. 59,809,527,000 zinaombwa, kati ya fedha hizo, sh. 43,936,312,000 ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na sh. 15,873,215,000 ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba tena nitoe shukurani zangu za dhati kwako na kwa Waheshimiwa Wabunge kwa kunisikiliza na hotuba hii inapatikana pia kwenye Tovuti ya Wizara kwa anuani kama ambavyo tumeiweka kwenye hotuba yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naendelea kusisitiza kama mnataka mali mtaipata shambani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)

MWENYEKITI: Ahsante, hoja imetolewa na imeungwa mkono.

HOTUBA YA WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI MHESHIMIWA MWIGULU LAMECK NCHEMBA MADELU (MB) KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA YA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017 KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

1.0 UTANGULIZI

1. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu baada ya kuzingatia taarifa iliyowasilishwa hapa Bungeni leo na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo Mifugo na Maji inayohusu Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, sasa lijadili na kukubali kupitisha Makadirio ya Matumizi ya Kawaida na ya Maendeleo ya Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kwa mwaka 2016/2017.

2. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutufikisha siku ya leo tukiwa na afya njema ili tuweze kujadili bajeti hii kwa ajili ya maendeleo ya Watanzania. Napenda pia, kumshukuru Mhe. Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuniamini na kuniteua kuwa Waziri wa Kilimo Mifugo na Uvuvi. Napenda kutumia fursa hii kumuahidi Mhe. Rais, Viongozi wangu wengine, Waheshimiwa Wabunge, Wakulima, Wafugaji, Wavuvi na Watanzania kwa ujumla kwamba nitatumia uwezo wangu wote kwa uaminifu na uadilifu kuhakikisha rasilimali zinazotengwa zinawafikia walengwa ili wazalishe mazao kwa wingi na yenye ubora na hatimaye kuinua kipato.

3. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** kwa namna ya pekee nampongeza Mhe. Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kutoa msukumo wa kuendeleza Sekta ya Kilimo kwa upana wake. Msukumo huo, umedhihirika katika hotuba yake ya ufunguzi wa Bunge la 11 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 20 Novemba, 2015. Mheshimiwa Rais aliainisha maeneo yenye changamoto katika sekta ambayo ni uhaba wa pembejeo za kilimo, mifugo na uvuvi, tatizo la masoko, kukopwa mazao ya wakulima, ukosefu wa Wataalamu wa Ugani, upungufu wa Maghala, mabwawa, malambo, majosho, vifaa duni vya uvuvi, uvuvi haramu, uwekezaji mdogo katika Sekta ndogo ya uvuvi hususan viwanda vya mazao ya uvuvi na hasa katika ukanda wetu wa bahari. Napenda kuwahakikishia Watanzania kwamba utekelezaji wa maeneo hayo utafanyika kwa awamu katika kipindi cha miaka mitano.

4. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** napenda kumpongeza Makamu wa Rais, Mhe. Samia Suluhu Hassan kwa kuwa mwanamke wa kwanza kushika wadhifa wa Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Pamoja na majukumu mengine, Ofisi ya Makamu wa Rais inasimamia na kutoa miongozo ya masuala yote ya mazingira ambayo ni muhimu katika maendeleo ya Sekta ya Kilimo Mifugo na Uvuvi. Kulingana na historia nzuri ya uongozi aliyonayo nina

imani na uteuzi wake katika kuleta ustawi wa Sekta ya Kilimo inayotegemea sana utunzaji wa mazingira.

5. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** napenda pia kutumia fursa hii kumpongeza Mhe. Majaliwa Kassim Majaliwa, Mbunge wa Ruangwa kwa kuteuliwa kuwa Waziri Mkuu wa kumi na mbili wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na katika kipindi kifupi ameonyesha nia ya dhati ya kuwatumikia Watanzania. Aidha, Mhe.Waziri Mkuu amehamasisha maendeleo katika Sekta ya Kilimo ikiwa ni pamoja na kuhimiza wakulima, wafugaji na wavuvi kuongeza tija, uzalishaji na uongezaji wa thamani wa mazao ya kilimo, mifugo na uvuvi. Vilevile, amekuwa mstari wa mbele wa kuhamasisha viongozi kuwajibika katika kuwatumikia wananchi.

6. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** napenda pia kukupongeza wewe binafsi, Naibu Mwenyekiti Mhe. Dkt. Tulia Ackson Mwansasu na Wenyeviti wa Bunge kwa kuchaguliwa kuliongoza Bunge letu Tukufu la 11. Ni imani yangu kuwa, mtaliongoza Bunge kwa hekima, weledi mkubwa na kwa kuzingatia Sheria, Kanuni, Taratibu na Miongozo stahiki ili Bunge letu liweze kuisimamia Serikali na kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi mkubwa.

7. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** napenda kuwapongeza Waheshimiwa Wabunge wote wa kuchaguliwa na kuteuliwa kuwa Wabunge wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Naahidi kushirikiana nao katika kuiletea nchi yetu maendeleo.

8. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** napenda pia kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Kudumu ya Kilimo Mifugo na Maji chini ya Mwenyekiti wake Mhe. Dkt. Mary Nagu, Mbunge wa Hanang. Naishukuru Kamati kwa kuipokea na kuifanyia uchambuzi wa kina taarifa ya utekelezaji ya Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi ya mwaka 2015/2016 na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya mwaka 2016/2017 katika Kikao chake kilichofanyika Dar es Salaam tarehe 08, 11 na 12 mwezi Aprili 2016. Bajeti hii imezingatia maoni, ushauri na mapendekezo yaliyotolewa na Kamati hiyo.

9. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** nawapongeza na kuwashukuru Wananchi wa Jimbo langu la Iramba Magharibi kwa kunichagua na kwa ushirikiano wanaoendelea kunipa katika kuwawakilisha hapa Bungeni. Aidha, nawapongeza kwa juhudi wanazofanya katika kujiletea maendeleo.

10. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** nitumie fursa hii kwa mara nyingine tena kumpongeza Waziri Mkuu Mhe. Majaliwa Kassim Majaliwa (Mb), kwa hotuba yake ambayo imeelezea kwa muhtasari hali ya kilimo, mifugo na uvuvi ilivyo hivi sasa na mwelekeo kwa mwaka ujao. Aidha, nampongeza Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa Mhe. George

Simbachawene na Waziri wa Fedha na Mipango, Mhe. Dkt. Philip Mpango kwa hotuba zao nzuri zilizofafanua hali ya uchumi kwa mwaka 2015 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa mwaka 2016/2017 na Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano kwa kipindi cha 2016/2017 – 2020/2021.

2.0 HALI YA KILIMO MIFUGO NA UVUVI

2.1 HALI YA KILIMO

11. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** mchango wa Sekta ya Kilimo umeendelea kuwa muhimu katika uchumi na maendeleo ya nchi kwa kuwa inatoa ajira kwa asilimia 65.5 ya Watanzania na inachangia zaidi ya asilimia 100 ya chakula kinachopatikana nchini kwa miaka yenye mvua za kutosha. Katika mwaka 2015 Sekta ya Kilimo ilichangia asilimia 29.0 ya Pato la Taifa ikilinganishwa na asilimia 28.8 mwaka 2014. Mchango mkubwa katika Pato la Taifa ulitokana na Sekta ya Kilimo, ikifuatiwa na Sekta nyingine za kiuchumi. Kwa kuwa asilimia kubwa ya Watanzania wanashiriki katika shughuli za kilimo, mchango huo unachangia kwa kiasi kikubwa katika kupunguza umaskini.

12. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** ukuaji wa Sekta ya Kilimo kwa mwaka 2015 umepungua kufikia asilimia 2.3 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 3.4 katika mwaka 2014 kwa shughuli za kiuchumi za kilimo zinazojumuisha mazao, ufugaji, uvuvi na misitu. Shughuli hizo zimekua na kupungua kwa asilimia 2.2, 2.4, 2.5 na 2.6 mwaka 2015 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 4.0, 2.2, 2.0, na 5.1 ya mwaka 2014 mtawalia.

2.1.1 Uzalishaji wa Mazao ya Biashara

13. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika msimu wa 2014/2015, uzalishaji wa mazao makuu ya biashara umeongezeka kufikia tani 915,665.9 ikilinganishwa na tani 897,028 mwaka 2013/14, ikiwa ni ongezeko la asilimia mbili. Ongezeko hilo limechangiwa na kuongezeka kwa uzalishaji wa mazao ya sukari, mkonge, chai na korosho.

14. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** uzalishaji wa mazao ya bustani umeongezeka kutoka tani 5,635,364 mwaka 2014/2015 hadi tani 5,931,906 mwaka 2015/2016. Aidha, uzalishaji wa mazao ya mbegu za mafuta ukijumuisha alizeti, ufuta, mawese, karanga na soya umeongezeka kutoka tani 5,551,652 mwaka 2013/2014 hadi tani 5,936,527 mwaka 2014/2015. Ongezeko hilo limetokana na uwepo wa soko la uhakika, ushirikiano kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi pamoja na uwekezaji mkubwa katika viwanda vidogo na vya kati vya usindikaji mafuta ambavyo vimetoa fursa ya soko la mazao hayo.

2.1.2 Hali ya Chakula na Uzalishaji wa Mazao ya Chakula

15. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** hali ya chakula mwaka 2015/2016 imeendelea kuimarika kutokana na mavuno mazuri na ya ziada yaliyopatikana msimu wa kilimo wa 2013/2014 na 2014/2015. Tathmini ya uzalishaji iliyofanyika mwezi Agosti 2015 nchini ilibaini kuwa uzalishaji wa mazao ya chakula katika msimu wa kilimo wa 2014/2015 ulikuwa tani 15,528,820 zikiwemo tani 8,918,999 za nafaka na tani 6,609,821 za mazao yasiyo ya nafaka. Kiasi hicho cha chakula kikilinganishwa na mahitaji ya chakula kwa mwaka 2015/2016 ya tani 12,946,103 (8,190,573 nafaka na 4,755,530 si nafaka) kinaonyesha kuwepo kwa ziada ya tani 2,582,717 za chakula. Kutokana na hali hiyo, taifa limejitosheleza kwa chakula kwa asilimia 120 ambapo katika Mikoa 25 ya Tanzania Bara mikoa tisa ilibainika kuwa na ziada, sita utoshelevu na sita uhaba. Hata hivyo kiwango hicho cha utoshelevu (asilimia 120) ni pungufu kwa kile cha mwaka 2014/2015 (asilimia 125) kwa asilimia tano. Pamoja na utoshelevu huo, tathmini ilionesha uwepo wa Mikoa 18 yenye maeneo tete katika Halmashauri 69 (Kiambatisho Na. 1). Ili kukabiliana na upungufu wa chakula nchini, katika mwa 2016/2017 Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI itaelekeza kila kaya iwe na mazao yanayostahimili ukame kwa ajili ya akiba.

16. ***Mheshimiwa Mwenyekiti*** katika kipindi cha mwaka 2015/2016 Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula uliendelea na ununuzi wa nafaka katika kanda ya Songea, Makambako na Sumbawanga ambako kulikua na uzalishaji wa ziada. Wakati wa kuanza mwaka tarehe 1 Julai 2015 NFRA ilikuwa na tani 353,702.25 za nafaka. Hadi kufikia tarehe 14 Aprili 2016 NFRA ulikuwa umenunua tani 22,335.157 na kufanya akiba katika maghala yake kufikia tani 65,275.155 ambapo mahindi ni tani 61,315.586, mpunga ni tani 3,939.630 na mtama ni tani 19,890. Akiba hii imeiwezesha Serikali kukabiliana na uhaba wa chakula na maafa hususan mafuriko yaliyojitokeza nchini katika sehemu mbalimbali.

17. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika kukabiliana na uhaba wa chakula katika maeneo tete, Serikali iliidhinisha mgao wa jumla ya tani 30,564.190 za chakula cha njaa kutolewa kati ya Julai 2015 na Aprili, 2016. Hadi kufikia tarehe 14 Aprili, 2016 jumla ya tani 29,067.302 za chakula hicho zilikuwa zimechukuliwa kutoka katika maghala ya NFRA kwa ajili ya kusambazwa kwawalengwa. Aidha, kati ya kipindi cha Agosti 2015 na Machi 2016, Serikali iliidhinisha jumla ya tani 2,163.500 kwa ajili ya kukabiliana na maafa hususan mafuriko. Hadi kufikia tarehe 14 Aprili, 2016 jumla ya tani 1,751.228 zilikuwa zimekwisha chukuliwa kutoka katika maghala ya NFRA kwa ajili ya kusambazwa katika Halmashauri husika (Kiambatisho Na. 2).

18. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika msimu wa kilimo 2015/2016 mvua za vuli katika mikoa ya Kanda ya Ziwa zimenyesha vizuri na hivyo kutoa matarajio ya mavuno mazuri. Hata hivyo, katika Mikoa ya Nyanda za Juu Kaskazini na Pwani ya Kaskazini mvua hizo hazikunyesha vizuri, na hivyo tunatarajia mavuno hafifu. Kwa sasa uvunaji wa mazao ya vuli umekamilika na wakulima wanaendelea na kilimo cha masika. Taarifa ya hali ya hewa iliyotolewa na Mamlaka ya Hali ya Hewa Nchini - TMA tarehe 03 Machi, 2016 inaonesha kwamba mwelekeo wa mvua kwa kipindi cha mwezi Machi hadi Mei 2016, mvua za masika zilitarajiwa kuanza wiki ya kwanza na ya pili ya mwezi Machi, 2016 katika maeneo ya ukanda wa Ziwa Viktoria na kusambaa katika maeneo mengine yanayopata misimu miwili ya mvua kwa mwaka. Mvua hizo zinatarajiwa kuwa za wastani hadi juu ya wastani katika maeneo mengi. Hata hivyo, maeneo machache yanatarajiwa kupata mvua za wastani hadi chini ya wastani. Mvua hizo zimeanza na zinaendelea kunyesha na mazao yapo katika hatua za awali za ukuaji.

19. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika maeneo yanayopata mvua mara moja (mvua za msimu) mvua zinaendelea kunyesha vizuri kwa kiwango cha wastani hadi chini ya wastani katika maeneo mengi, ingawa katika baadhi ya maeneo zimeripotiwa kunyesha kwa kiwango cha juu ya wastani zikiambatana na viashiria vya El-Nino. Uvunaji halisi wa mazao ya msimu unatarajiwa kuanza mwishoni mwa mwezi Mei kuelekea mwezi Juni, 2016. Wizara itafanya Tathmini ya Awali ya Uzalishaji wa mazao ya chakula msimu wa 2015/2016 na upatikanaji wa chakula kwa mwaka 2016/2017 ili kupata mwelekeo wa hali ya chakula nchini na kushauri Serikali ipasavyo juu ya hatua stahiki za kuchukua kutokana na hali itakayojiri.

2.2 HALI YA USHIRIKA

20. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Ushirika nchini umeendelea kuwa sekta muhimu katika maendeleo ya jamii, kujenga uchumi wa wanachama na kuchangia pato la taifa. Umuhimu huu umetokana pia na kuwaunganisha wakulima na wanachama katika uzalishaji, ukusanyaji mazao na upatikanaji wa masoko. Pia ushirika umedhihirisha umuhimu wake kwa kujitokeza katika sekta mbalimbali za kiuchumi nchini zikiwemo sekta za kilimo, ufugaji, uvuvi, viwanda, nyumba, usafirishaji, huduma, madini na fedha. Ili kufanikisha maendeleo ya Ushirika katika Sekta mbalimbali, Wizara kupitia Tume ya Maendeleo ya Ushirika nchini inaimarisha vyama vya Ushirika vya Msingi na Vikuu.

21. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kufanya uhakiki wa kubaini uhai wa Vyama vya Ushirika ikiwa ni pamoja na kuboresha Daftari la Vyama vya Ushirika nchini. Hadi kufikia Machi 2016, Vyama vya Ushirika vilivyo hai ni 8,040 (Kiambatisho Na. 3) ikiwa ni ongezeko la Vyama vya

Ushirika 152 sawa na ongezeko la asilimia 1.93, ikilinganishwa na vyama 7,888 vilivyokuwepo Machi, 2015. Hata hivyo, idadi ya wanachama imepungua kutoka 2,390,593 hadi 1,432,978 kutokana na sababu mbalimbali ikiwemo ubadhirifu na migogoro. Aidha, Vyama vya Ushirika vimetoa ajira 40,200 za kudumu katika jamii.

22. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Vyama vya Ushirika wa Akiba na Mikopo – SACCOS vimeongezeka kutoka 3,865 mwezi Machi, 2015 hadi 4,093 mwezi Machi, 2016 sawa na ongezeko la asilimia 5.9. Hadi kufikia mwezi Machi, 2016 mikopo yenye thamani ya Shilingi bilioni 854.3 imetolewa na SACCOS kwa wanachama. Jumla ya Hisa, Akiba na Amana imepungua kutoka Shilingi bilioni 534 mwezi Machi, 2015 hadi Shilingi bilioni 378 mwezi Machi, 2016 kutokana na kupungua kwa idadi ya wanachama.

23. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Vyama vya Ushirika wa Mazao – AMCOS vimeendelea kutoa huduma za ugani, usambazaji wa pembejeo, ukusanyaji na uuzaji wa mazao ya wakulima. Katika msimu wa 2015/2016 mazao ya kahawa, korosho, pamba na tumbaku yenye thamani ya Shilingi bilioni 662.60 yalikusanywa na kuuzwa ikilinganishwa na mazao yenye thamani ya Shilingi bilioni 325.71 mwaka 2014/2015.

24. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara kupitia Tume ya Maendeleo ya Ushirika imeendelea kuimarisha upatikanaji wa masoko ya mazao kupitia mifumo mbalimbali ikiwemo matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala. Mfumo huo umesaidia kupanda kwa bei ya korosho katika mikoa ya Lindi, Mtwara na Pwani. Aidha, mfumo unaendelea kuwapatia wakulima bei nzuri na zenye ushindani katika mazao ya mpunga, mahindi na kahawa.

2.3 HALI YA MIFUGO

25. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, sekta ya mifugo ni moja kati ya sekta zilizopewa umuhimu katika kutekeleza Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano Awamu ya Pili (2016/2017 – 2020/2021). Mifugo hutoa ajira, lishe, nishati, mbolea na hutumika kama wanyamakazi na benki hai. Baadhi ya mifugo ikiwemo ng'ombe, mbuzi, kondoo, kuku na nguruwe ni chanzo cha mapato ya haraka wakati wa hali ya ukame na njaa, hususan maeneo ya vijijini. Aidha, mifugo na bidhaa zake huokoa fedha za kigeni ambazo zingetumika kuagiza mazao hayo kutoka nje ya nchi. Katika mwaka 2015/2016, idadi ya mifugo nchini inafikia ng'ombe **milioni 25.8** mbuzi **milioni 17.1** na kondoo **milioni 9.2.** Pia, wapo kuku wa asili **milioni 42.0,** kuku wa kisasa **milioni 34.5** na nguruwe **milioni 2.67.**

26. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, kulingana na takwimu zilizotolewa na Ofisi ya Taifa ya Takwimu kwa mwaka 2015, sekta ya mifugo ilikua kwa asilimia

2.4 ikilinganishwa na asilimia **2.2** mwaka 2014.Aidha, ulaji wa mazao ya mifugo kulingana na viwango vya Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO, 2011) ni kilo **50** za nyama, lita **200** za maziwa na mayai **300** kwa mtu kwa mwaka. Kwa upande wa nchi yetu viwango vya ulaji wa mazao hayo kwa sasa ni wastani wa kilo **15** za nyama, lita **47** za maziwa na mayai **106** kwa mtu kwa mwaka.

27. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2015/2016, uzalishaji wa maziwa ulikuwa ni lita **bilioni 2.14**. Aidha, usindikaji wa maziwa ulikuwa ni lita **167,620**. Pia, uzalishaji wa mitamba katika kipindi hicho ulifikia mitamba **11,449**. Kati ya mitamba hiyo, **646** ilizalishwa kutoka mashamba ya Serikali na Kampuni ya Ranchi za Taifa - NARCO na **10,803** kutoka sekta binafsi. Aidha, dozi **80,000** za mbegu bora za uhimilishaji zilizalishwa na kusambazwa kwa wafugaji ambapo ng'ombe **221,390** walihimilishw**a**.

28. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2015/2016 uzalishaji wa nyama umeongezeka kutoka **tani 597,757** (ng'ombe **319,112;** mbuzi na kondoo **124,745**; nguruwe **54,360;** na kuku **99,540**) mwaka 2014/2015 hadi **tani 648,810** (ng'ombe **323,775**; mbuzi na kondoo tani **129,292**; nguruwe tani **91,451**; na kuku tani **104,292**) mwaka wa 2015/2016. Pia, uzalishaji wa mayai kwa mwaka 2015/2016 ni mayai **bilioni 4.35**. Aidha, mifugo iliyouzwa minadani ni ng'ombe **1,470,805,** mbuzi **1,161,840** na kondoo **253,243** wenye thamani ya shilingi **bilioni 976.474**.

29. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2015/2016 vipande **187,000** vya ngozi za ng'ombe ghafi vyenye thamani ya **shilingi bilioni 2.4** na vipande **124,000** vya ngozi za mbuzi/kondoo vyenye thamani ya **shilingi milioni 121.5** vimeuzwa nje ya nchi**.** Aidha, ngozi zilizosindikwa ni vipande **1,575,139** vya ng'ombe vyenye thamani ya shilingi **bilioni 45.0** na vipande vya ngozi za mbuzi/kondoo **1,124,000** vyenye thamani ya shilingi **bilioni 7.5.**

30. ***Mheshimiwa Mwenyekiti*** katika mwaka 2015/2016 **tani 49.96** za mbegu bora za malisho zenye thamani ya shilingi **milioni 749.4** na marobota ya **hei 544,650** yenye thamani ya shilingi **bilioni 1.36** yamezalishwa kutoka mashamba ya Serikali ambapo marobota ya hei **656,700** yenye thamani ya shilingi bilioni 2.63 yamezalishwa kutoka mashamba ya sekta binafsi. Pia, uzalishaji wa vyakula vya mifugo unaofanywa na sekta binafsi umeongezeka kutoka tani **1,200,000** mwaka 2014/2015 hadi tani **1,500,000** mwaka 2015/2016.

2.4 HALI YA UVUVI

31. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Sekta ya uvuvi ya uvuvi ni miongoni mwa sekta zilizopewa umuhimu katika kutekeleza Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka mitao Awamu ya Pili (2016/2017 - 2020/2021). Sekta hii ni umuhimu

katika kuwapatia wananchi ajira, kipato na lishe bora hususan katika maeneo ya vijijini. Pia, sekta hii inayo fursa kubwa katika kuchangia pato la Taifa na hivyo kuchangia katika kukuza uchumi na kuondoa umaskini kwa mwananchi wa kawaida na taifa kwa ujumla.

32. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** shughuli za uvuvi hufanyika katika maeneo yenye maji baridi na maji chumvi. Eneo la maji baridi linajumuisha maziwa makuu matatu ambayo ni Ziwa Victoria (kilometa za mraba **35,088**), Ziwa Tanganyika (kilometa za mraba **13,489**) na Ziwa Nyasa (kilometa za mraba **5,700**). Aidha, kuna mabwawa, maziwa ya kati na madogo **45**, mito **29** na maeneo oevu. Maji chumvi yanajumuisha eneo la Ukanda wa Pwani wa Bahari ya Hindi wenye urefu wa kilometa **1,424** ambao umegawanyika katika eneo la Maji ya Kitaifa (Territorial Sea) lenye ukubwa wa kilometa za mraba **64,000** na eneo la Ukanda wa Uchumi wa Bahari (Economic Exclusive Zone-EEZ) lenye ukubwa wa kilometa za mraba **223,000**. Aidha, kutokana na utafiti uliofanywa na Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania (TAFIRI) kwa vipindi tofauti unaonesha kuwa kiasi cha samaki kilichopo katika maji (fish stock) ni kama ifuatavyo:- tani **1,550,211** (Ziwa Victoria); tani **295,000** (Ziwa Tanganyika); tani **168,000** (Ziwa Nyasa); tani **100,000** (Maji ya Kitaifa ya Bahari – Territorial Sea) na tani **30,000** (Maji mengine madogo –Minor waters).

33. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** shughuli za uvuvi nchini hufanywa na wavuvi wadogo ambao huvua kwenye maeneo yote ya maji baridi na maeneo ya maji ya kitaifa katika ukanda wa Bahari ya Hindi. Katika mwaka 2015/2016, jumla ya wavuvi wadogo **183,800** walivua jumla ya tani **362,645** za samaki zenye thamani ya shilingi trilioni **1.48** kwa kutumia vyombo **57,291** vya uvuvi ambapo tani **309,922** ni kutoka maji baridi na tani **52,723** ni kutoka maji chumvi eneo la maji ya kitaifa (Kiambatisho Na 4a na 4b). Kutokana na uvunaji huu, jumla ya tani **40,540.95** zenye thamani ya Shilingi **bilioni 542.8** zimeuzwa nje ya nchi na kuliingizia Taifa kiasi cha shilingi **bilioni 12.9** kama ushuru (Kiambatish o Na. 5a na 5b).

34. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Aidha, uvuvi katika Ukanda wa Uchumi wa Bahari - EEZ hufanywa na meli za kigeni chini ya usimamizi wa Mamlaka ya Uvuvi Bahari Kuu. Katika mwaka 2015/2016, jumla ya leseni **76** za uvuvi katika Bahari Kuu na leseni za meli tatu (**3)** za kutoa huduma (*supporting vessels*) zenye thamani ya Dola za Kimarekani **2,029,366** **(**Shilingi **bilioni 4.41)** zilitolewa kwa meli kutoka mataifa ya China, Hispania, Korea, Taiwan, Tanzania, Ufaransa na Ushelisheli. Pia, wavuvi wadogo wameendelea kuhamasishwa kuwekeza katika uvuvi hususan katika ununuzi wa zana bora za uvuvi ili waweze kufanya uvuvi wenye tija hususan katika Bahari Kuu. Kutokana na uhamasishaji huo, matumizi wa boti za injia umefikia boti **11,284** mwaka 2015/2016.

35. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kutilia mkazo uendelezaji wa ukuzaji wa viumbe kwenye maji katika ukanda wa maji baridi na maji bahari ambapo hadi sasa, vituo vitano (**5**) vya Ukuzaji Viumbe kwenye Maji vya Serikali na vitano (5) vya sekta binafsi. Aidha, mabwawa ya samaki yamefikia **22,545** mwaka 2015/2016 na kuwezesha kuongezeka kwa uzalishaji wa samaki kutoka kwenye mabwawa hayo kufikia tani **3,613.55** na uzalishaji wa zao la mwani kufikia tani **1,176.5** mwaka 2015/2016.

36. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Sekta ya uvuvi imekua kwa asilimia **2.5** ikilinganishwa na asilimia **2.0** mwaka 2014. Aidha, ulaji wa mazao ya uvuvi kulingana na viwango vya Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO, 2011) ni kilo **16** za samaki kwa mtu kwa mwaka. Kwa upande wa nchi yetu viwango vya ulaji wa mazao hayo kwa sasa ni wastani wa kilo **8** za samaki kwa mtu kwa mwaka.

3.0 MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KATIKA KIPINDI CHA MWAKA 2015/16

3.1 FUNGU 43

3.1.1 Makusanyo ya Maduhuli

37. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kwa mwaka 2015/2016 ilikadiria kukusanya mapato ya Shilingi **3,277,010,000** kupitia Fungu 43, kutokana na vyanzo mbalimbali. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2016 Wizara ilikusanya jumla ya Shilingi **2,796,519,939.08** sawa na asilimia **85.33** ya makadirio na inaendelea kukusanya maduhuli hayo hadi Juni, 2016.

3.1.2 Fedha Zilizoidhinishwa

38. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kupitia fungu 43 ilitengewa jumla ya Shilingi **206,816,421,000**. Kati ya fedha hizo, Shilingi **174,103,348,000** ni fedha za matumizi ya kawaida na Shilingi **32,713,073,000** ni fedha za maendeleo.

3.1.3 Matumizi ya Bajeti ya Kawaida

39. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2015/2016, Fungu 43 ilitengewa jumla ya Shilingi **174,103,347,000** kati ya fedha hizo Shilingi **35,803,374,000** ni kwa ajili ya mishahara na Shilingi **138,299,974,000** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo. Kati ya fedha za matumizi mengineyo, Shilingi **31,106,667,395** zinatumika kwa maeneo muhimu ya ununuzi wa nafaka, Shilingi **51,601,550,800** kwa ajili ya ruzuku ya pembejeo na Shilingi **1,490,000,000** ni michango kwa Mashirika ya Nje, Shilingi **14,394,183,925** Ruzuku kwa Mashirika ya Ndani, Shilingi **3,500,000,000** Chakula cha Wanafunzi, Shilingi

1,702,407,685 Mfuko wa Pembejeo na Shilingi **750,000,000** Madawa ya Viuatilifu. Hivyo fedha halisi za matumizi ya kawaida (*OC proper*) ni Shilingi **10,149,019,195**.

40. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** hadi kufikia tarehe 30 Aprili, 2016 jumla ya Shilingi **70,957,575,590.32** zimetolewa sawa na asilimia **41.9** ya fedha zilizoidhinishwa. Kati ya hizo Shilingi **23,237,948,935.27** ni mishahara na Shilingi **47,719626,655.05** ni matumizi mengineyo. Aidha, fedha zilizotumika ni Shilingi **64,279,576,034.81** sawa na asilimia **90.6** ya fedha zilizotolewa. Kiasi kikubwa cha fedha za matumizi mengineyo, Shilingi **13,854,500,840** zilitumika kununua nafaka kwa ajili ya hifadhi ya chakula, Shilingi **6,810,995,924.97** kwa ajili ya ruzuku ya pembejeo za kilimo na Shilingi **13,035,472,839** kulipia Mashirika ya Ndani. Matumizi hayo yote ni sawa na asilimia **85.69** na kubakisha Shilingi **14,018,657,051.08** sawa na asilimia **29.38** tu kwa ajili ya matumizi ya Idara na Vitengo vya Wizara.

3.1.4 Matumizi ya Bajeti ya Maendeleo

41. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka wa 2015/2016, Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi ilitengewa jumla ya Shilingi **32,713,073,000** kupitia Fungu 43 kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi **21,720,000,000** ni fedha za ndani na Shilingi **10,993,073,000** ni fedha za nje. Programu na miradi iliyotekelezwa ni:

i) Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (*Agricultural Sector Development Programme – ASDP*);

ii) Programu ya Kilimo ya Kuendeleza Tija na Uzalishaji katika Afrika ya Mashariki (*Eastern Africa Agricultural Productivity Programme- EAAPP*);

iii) Mradi wa Japan Policy and Human Resources Development – PHRD;

iv) Mpango wa Kukuza Kilimo Ukanda wa Kusini mwa Tanzania (Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania – SAGCOT).

42. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** hadi kufikia tarehe 30 Aprili, 2016 Shilingi **5,192,797,589** zimetolewa kwa ajili ya kutekeleza miradi hiyo sawa na asilimia **15.9** ya fedha zilizoidhinishwa. Matumizi ni Shilingi **4,977,786,280** sawa na asilimia **96** ya fedha zilizotolewa. Aidha, fedha zote hizo ni za nje.

3.2 FUNGU 24

3.2.1 Fedha Zilizoidhinishwa

43. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara chini ya Fungu 24 ilitengewa jumla ya Shilingi **6,263,383,000**. Kati ya hizo, Shilingi **2,964,444,000** ni fedha za matumizi mengineyo zikiwemo Shilingi **1,885,600,420** kwa ajili ya Tume na Shilingi **204,179,580** za COASCO. Jumla ya mishahara ni Shilingi **4,173,603,000** ambapo Shilingi **2,369,417,400** ni mishahara ya watumishi wa Tume na Shilingi **1,804,185,600** ni kwa ajili ya COASCO. Aidha, katika mwaka 2015/2016, Tume ya Maendeleo ya Ushirika haikutengewa fedha za bajeti ya matumizi ya maendeleo.

3.2.2 Matumizi ya Bajeti ya Kawaida

44. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** hadi tarehe 30 Aprili, 2016 fedha za matumizi ya kawaida zilizopokelewa kutoka Hazina ni Shilingi **3,016,332,370.81** sawa na asilimia **48.16** ya kiasi kilichoidhinishwa. Matumizi yalifikia Shilingi **3,016,332,370.81** sawa na asilimia **100** ya kiasi cha fedha kilichotolewa.

3.3 FUNGU 99

3.3.1 Makusanyo ya Maduhuli

45. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa upande wa Sekta za Mifugo na uvuvi ilitarajia kukusanya kiasi cha shilingi **25,981,423,602.00**. Kati ya hizo mifugo Shilingi **13,378,618,000.00** na uvuvi ni Shilingi **12,602,808,602**. Hadi kufikia Aprili, 2016 kiasi cha shilingi **22,156,425,168.54** kimekusanywa na Wizara sawa na asilimia **85.3** ya lengo. Kati ya hizo Sekta ya Mifugo ni Shilingi **9,452,152,775.99** sawa na asilimia **70.7** ya lengo na sekta ya uvuvi Shilingi **12,704,272,393.00** sawa na asilimia **100.8** zaidi ya lengo.

3.3.2 Fedha Zilizoidhinishwa

46. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 Wizara kupitia Fungu 99 ilitengewa kutumia jumla ya shilingi **60,373,984,500**. Kati ya kiasi hiki, shilingi **40,975,377,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na shilingi **19,398,607,500** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

3.3.3 Matumizi ya Bajeti ya Kawaida

47. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** hadi kufikia 30 Aprili, 2016 jumla ya shilingi **27,339,888,793** zimetolewa, sawa na asilimia **66.7.** Kati ya hizo, shilingi

22,917,036,996 ni kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi wa Wizara (PE) na shilingi **4,422,851,797** ni kwa ajili ya Matumizi Mengine (OC).

3.3.4 Matumizi ya Bajeti ya Maendeleo

48. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** kwa upande wa fedha za maendeleo, hadi kufikia 30 Aprili, 2016, hakuna fedha yoyote ilikuwa imetolewa kwa ajili ya kutekeleza miradi hiyo.

4.0 UTEKELEZAJI WA MALENGO KWA MWAKA 2015/2016 NA MPANGO WA MWAKA 2016/2017

4.1 KILIMO NA USHIRIKA

49. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** utekelezaji wa Bajeti ya mwaka 2015/2016, umezingatia malengo ya Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2010/11 - 2015/16), Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa (*Big Results Now - BRN*) na Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2010 na 2015. Malengo hayo yalitekelezwa kupitia Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Kwanza (*Agricultural Sector Development Program – ASDP I*), Programu ya Mageuzi na Modenaizesheni ya Ushirika (*Cooperative Reform and Modernization Program - CRMP*) na Mpango wa Kukuza Kilimo katika Ukanda wa Kusini mwa Tanzania *(Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania – SAGCOT)*.

50. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika kufanikisha majukumu yake, Wizara imetekeleza Malengo Mkakati (*Strategic Objectives*) tisa (9) kupitia Fungu 43 na 24 katika Idara, Vitengo, Asasi na Taasisi za Wizara. Malengo Mkakati hayo ni:-

i. Kuongeza Tija na Uzalishaji wa Mazao ya Kilimo;
ii. Kuwezesha Upatikanaji wa Masoko ya Bidhaa za Kilimo;
iii. Kuwezesha Uongezaji wa Thamani ya Mazao ya Kilimo;
iv. Kuimarisha Mfumo wa Ukusanyaji, Uhifadhi, Uchambuzi na Usambazaji wa Takwimu;
v. Kusimamia Sera, Sheria na Mikakati katika Sekta ya Kilimo;
vi. Kuboresha Uratibu katika Sekta ya Kilimo;
vii. Kuboresha Uwezo wa Wizara wa kutoa Huduma;
viii. Kuwezesha na Kuimarisha Ushirika na Asasi za Wananchi katika Kilimo na Sekta nyingine za Kiuchumi; na
ix. Kuzingatia Masuala Mtambuka katika Kilimo.

4.1.1 Kuongeza Tija na Uzalishaji wa Mazao ya Kilimo

Upatikanaji wa Pembejeo za Kilimo

51. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 makadirio ya mahitaji ya pembejeo za kilimo yalikuwa tani 485,000 za mbolea, tani 60,000 za mbegu bora, miche ya chai 1,700,000, miche ya kahawa 5,000,000, viuatilifu vya korosho tani 25,000 na viuatilifu vya pamba ekapaki 1,500,000. Hadi mwezi Aprili, 2016 upatikanaji wa pembejeo hapa nchini ulifikia tani 302,450 za mbolea sawa na asilimia 62.3 ya mahitaji, mbegu bora tani 36,482 sawa na asilimia 61 ya mahitaji, miche bora ya chai 1,600,000 na kahawa miche 2,106,510 na viuatilifu tani 8,011 kwa zao la korosho, na ekapaki 1,244,075 kwa zao la pamba.

Uzalishaji wa Mbegu na Miche Bora

52. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika msimu wa 2015/2016, Wizara kupitia Wakala wa Mbegu za Kilimo - ASA imezalisha tani 2,804 za mbegu bora za nafaka na mikunde sawa na asilimia 91 ya lengo la kuzalisha tani 3,081. Aidha, ASA kwa kushirikiana na Sekta Binafsi imezalisha tani 2,456 za mbegu za mahindi katika shamba la Mbozi mkoani Songwe. Vilevile, ASA imezalisha miche bora ya matunda 25,341 sawa na asilimia 80 ya lengo na vipando bora vya muhogo 10,525,210 kwa kushirikiana na Jeshi la Magereza pamoja na Taasisi zisizo za Kiserikali. Uzalishaji huo ni sawa na asilimia 55 ya lengo la kuzalisha vipando vya muhogo 25,000,000. Katika mwaka 2016/2017, ASA itazalisha tani 3,120 za mbegu za nafaka na mikunde, miche bora ya matunda 30,000 na vipando bora vya muhogo 12,000,000. Vilevile, kwa kushirikiana na kampuni binafsi na mashirika ya Umma kwa kutumia mashamba ya ASA jumla ya tani 3,460 za mbegu za nafaka zitazalishwa.

53. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kuboresha miundombinu katika mashamba ya mbegu ambapo katika shamba la Arusha visima viwili (2) vimechimbwa kwa ajili ya kumwagilia hekta 50. Aidha, katika shamba la Msimba visima vitatu (3) vimechimbwa kwa ajili ya kumwagilia eneo la hekta 150. Vilevile, ukarabati wa mfereji wa kilometa 1, banio na ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji wa hekta 200, uchimbaji wa kisima chenye urefu wa mita 120 na usambazaji wa maji safi katika nyumba za watumishi katika shamba la Kilangali mkoani Morogoro umekamilika. ASA pia imekarabati ghala la kuhifadhi mbegu mkoani Morogoro na inaendelea kujenga ghala katika shamba la mbegu la Arusha. Katika mwaka 2016/2017 ASA itaweka miundombinu ya umwagiliaji ya kisasa (*centre pivots*) katika shamba la Msimba ya kutosheleza jumla ya ekari 300 na pia kujenga mifereji ya mfumo wa umwagiliaji katika shamba la Kilangali yenye kumwagilia jumla ya ekari 700.

Mpango wa Ruzuku ya Pembejeo

54. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2015/2016 Serikali ilitoa ruzuku ya pembejeo za kilimo kwa mfumo wa vocha ambapo kaya za wakulima 999,926 zilinufaika kwa kutumia tani 99,993 za mbolea, tani 10,270.86 za mbegu bora za mahindi na mpunga. Katika mwaka 2016/17, Wizara itaendelea kuwezesha upatikanaji wa pembejeo za kilimo kwa kuhakikisha upatikanaji wa tani 400,000 za mbolea, tani 40,000 za mbegu bora, miche bora ya kahawa na chai. Vilevile, Wizara itawezesha upatikanaji wa viuatilifu vya zao la korosho, pamba na mazao mengine.

55. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* Wizara yangu inatambua changamoto nyingi zilizojitokeza katika utoaji wa ruzuku ya pembejeo katika misimu iliyopita, zikiwemo udanganyifu na upotevu wa vocha za pembejeo. Kutokana na changamoto hizo, Wizara inaupitia upya mfumo huu kwa lengo la kupata mfumo ambao utawezesha upatikanaji wa mbolea kwa wakulima wote wanaohitaji kupitia katika maduka ya pembejeo kwa bei nafuu. Mbolea inategemewa kupatiwa ruzuku kutokea kwenye chanzo chake kabla haijaingizwa nchini. Vilevile tunapendekeza Wizara ipatiwe kiasi cha fedha zitokanazo na ushuru wa mazao ya kilimo, mifugo na uvuvi zinazowasilishwa Hazina ili zitumike kuboresha miundombinu na upatikanaji wa ruzuku katika sekta za kilimo, mifugo na uvuvi.

Udhibiti wa Ubora wa Mbolea

56. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* Wizara kupitia Mamlaka ya Udhibiti wa Ubora wa Mbolea Tanzania - TFRA imekagua tani 291,943 zilizoingizwa nchini na tani 84,159 zilizosafirishwa nje ya nchi. Aidha, TFRA imesajili wafanyabiashara wapya wa mbolea 400 na kuwa na mawakala 1,337 wa mbolea. TFRA pia imekagua ubora wa mbolea katika mikoa ya Mbeya, Arusha, Ruvuma, Morogoro, Rukwa, Manyara, Iringa na Dar es salaam. TFRA pia imetoa elimu ya uhifadhi, usafirishaji na matumizi ya mbolea kupitia vyombo vya habari.

Pia mafunzo ya moja kwa moja yalitolewa kwa mawakala 212 wa mbolea wa mikoa ya: Mbeya (76), Iringa (25), Ruvuma (21), Arusha (15) na Njombe (75) kuhusu utunzaji na usambazaji wa mbolea. TFRA imekamilisha maandalizi ya mwongozo wa usajili wa mbolea zenye viumbe hai *(Biofertilizer Registration Guidelines)* na kuusambaza kwa wadau wa mbolea. Mamlaka pia imeshirikiana na Vituo vya utafiti wa kilimo kufanya majaribio ya mbolea mpya.

Katika mwaka 2016/2017, TFRA itasajili wafanyabiashara wa mbolea wapatao 500; itakagua na kutoa elimu kwa wafanyabiashara wa mbolea 300 katika mikoa inayoongoza kwa uzalishaji wa kilimo.

Udhibiti wa Ubora wa Mbegu

57. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara kupitia Taasisi ya Uthibiti wa Ubora wa Mbegu - TOSCI ilikagua hekta 10,928 za mashamba ya kuzalisha mbegu kwa ajili ya kuongeza upatikanaji wa mbegu bora. Aidha, TOSCI ilipima sampuli 1,624 za mbegu katika maabara ambapo asilimia 98.8 zilikidhi viwango vya ubora. Vilevile, TOSCI ilikagua maduka 84 ya wafanyabishara wa mbegu ili kuhakiki ubora wa mbegu na asilimia 95 ya maduka yalikidhi vigezo vya kuuza mbegu. TOSCI pia ilitoa mafunzo kwa wakulima kuhusu umuhimu wa matumizi ya mbegu bora na jinsi ya kutambua mbegu zisizo na viwango vya ubora. Katika mwaka 2016/2017, TOSCI itakagua hekta 14,000 za mashamba ya mbegu na kuanzisha kituo kipya cha Kanda ya Kusini, kitakachohudumia wakulima katika mikoa ya Mtwara, Lindi na Ruvuma.

Uzalishaji wa Mazao Makuu ya Asili ya Biashara

58. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika msimu wa 2014/2015, uzalishaji wa mazao makuu ya asili ya biashara umeongezeka na kupungua kwa viwango tofauti. Hata hivyo, uzalishaji wa jumla kwa mazao makuu ya biashara umeongezeka kufikia tani 915,665.9 ikilinganishwa na tani 897,028 mwaka 2013/2014, ikiwa ni ongezeko la asilimia mbili. Viwango vya kuongezeka au kupungua kwa uzalishaji wa mazao hayo ni kama inavyooneshwa katika Jedwali Na.1.

Jedwali Na. 1: Uzalishaji wa Mazao Makuu ya Asili ya Biashara (Tani)

Zao	**Uzalishaji 2013/14**	**Uzalishaji 2014/15**	**Matarajio* 2015/16**
Pamba	245,831	203,312	149,765
Chai	33,500	35,749.8	34,500
Pareto	7,000	6,050	6,500
Korosho	130,124	197,932.5	154,336
Mkonge	37,291	39,204	39,203
Sukari	294,300	304,007	288,802
Kahawa	48,982	41,674	61,000
Tumbaku	100,000	87,736.6	87,281
Jumla	**897,028**	**915,665.9**	**821,387**

Chanzo: *Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi na NBS;*
***Matarajio hadi Juni 2016**

Pamba

59. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** uzalishaji wa pamba katika mwaka 2014/2015 umefikia tani 203,312 ukilinganishwa na uzalishaji wa tani 245,831 zilizozalishwa katika mwaka 2013/2014. Upungufu huo wa uzalishaji umesababishwa na ukame kutokana na mtawanyiko mbaya wa mvua katika

maeneo yanayozalisha pamba kwa wingi na matumizi hafifu ya pembejeo hususan mbegu bora na mbolea. Matarajio ya uzalishaji wa pamba katika mwaka 2015/2016 ni tani 149,765.

Chai

60. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika msimu wa 2014/2015 uzalishaji wa zao la chai kavu *(made tea)* ulikuwa tani 35,749.8 ikilinganishwa na tani 33,500 zilizozalishwa katika mwaka 2013/14. Ongezeko lilisababishwa na mvua yakutosha kwenye maeneo yanayolima chai hapa nchini. Matarajio ya uzalishaji wa chai katika mwaka 2015/2016 ni tani 34,500. Katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI itaelekeza kila kijiji kuwa na miche 5,000 ya zao la chai ili kuondokana na changamoto ya miche iliyozeeka.

Pareto

61. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** uzalishaji wa zao la pareto msimu wa 2014/2015 ulikuwa tani 6,050 ukilinganishwa na tani 7,000 kwa mwaka 2013/2014 ambapo upungufu huo ulisababishwa na hali mbaya ya hewa katika maeneo ya uzalishaji. Katika mwaka 2015/2016 uzalishaji unatarajiwa kufikia tani 6,500 ongezeko hilo linatarajiwa kutokana na mwitikio mzuri wa wakulima wa kupokea ushauri wa kitaalamu unaotolewa na Maafisa Ugani, hali nzuri ya hewa hususan mvua na uhamasishaji mkubwa uliofanywa na Bodi ya Pareto kwa kushirikiana na wadau wa mikoa na wilaya zinazolima pareto na wanunuzi wa zao hilo.

Korosho

62. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** uzalishaji wa korosho umeendelea kuongezeka, kutoka tani 130,124 mwaka 2013/2014 hadi tani 197,933 mwaka 2014/2015 kutokana na hali nzuri ya hewa. Aidha, bei ya korosho kwa kilo ilikuwa kati ya Shilingi 1,440 hadi 2,200 katika msimu wa 2014/2015 ikilinganishwa na Shilingi 1,820 hadi 2,900 kwa msimu wa 2015/2016. Ongezeko hilo la bei limechangiwa na matumizi na usimamizi mzuri wa Mfumo wa Stakabadhi Ghala uliotumika kununulia korosho. Wizara itaendelea kuhamasisha matumizi ya mfumo huo na kuhakikisha upatikanaji wa pembejeo kwa wakati na ujenzi wa viwanda vya kuongeza thamani. Matarajio ya uzalishaji wa korosho katika mwaka 2015/2016 ni tani 154,336.

Sukari

63. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** mahitaji ya sukari nchini ni wastani wa tani 420,000 kwa matumizi ya kawaida na tani 170,000 kwa matumizi ya viwandani. Katika mwaka 2014/2015 uzalishaji ulifikia tani 304,007 ikilinganishwa na tani 294,300 zilizozalishwa katika mwaka 2013/14. Hadi kufikia Machi 29, 2016

uzalishaji umefikia tani 290,112 ikilinganishwa na matarajio ya tani 288,802 katika mwaka 2015/2016.

64. Katika kukabiliana na upungufu wa uzalishaji wa sukari unaojitokeza mara kwa mara, Wizara kupitia Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa imeainisha maeneo ya hekta 294,000 kwa ajili ya uzalishaji wa sukari katika mikoa ya Kagera, Kigoma, Morogoro, Mara, Mtwara, Pwani na Tanga (Kiambatisho Na. 6). Aidha, *Kagera Sugar Company Limited* imepatiwa hatimiliki ya shamba la Kitengule lililoko mkoani Kagera kwa ajili ya uwekezaji. Mikakati hiyo inahusu pia uwekezaji katika mashamba mengine na uhamasishaji unafanyika kwenye maeneo ya Kilombero na Mtibwa ili kupata wawekezaji wa Viwanda vidogo na vya kati vitakavyowasaidia wakulima wadogo.

Mkonge

65. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** uzalishaji wa mkonge katika mwaka 2014/2015 umefikia tani 39,204 ukilinganishwa na tani 37,571 zilizozalishwa katika mwaka 2013/2014. Huu ni mwendelezo wa ukuaji wa uzalishaji katika zao hili ambao unachochewa na bei ya singa za mkonge inayoendelea kuimarika katika soko la dunia. Matarajio ya uzalishaji wa mkonge katika mwaka 2015/2016 ni tani 39,203.

Kahawa

66. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** hali ya uzalishaji wa kahawa imepungua kutoka tani 48,982 mwaka 2013/2014 hadi kufikia tani 41,674 kwa mwaka 2014/2015. Sababu za kushuka kwa uzalishaji wa zao la kahawa ni pamoja na mabadiliko ya tabia nchi yaliyosababisha mtawanyiko mbaya wa mvua na kuwepo kwa vipindi virefu vya ukame katika maeneo mashuhuri kwa uzalishaji ya Mbozi, Karagwe na Kyerwa; matumizi duni ya mbolea; upungufu wa miche bora ya kahawa. Hata hivyo uzalishaji unatarajiwa kufikia tani 61,000 ifikapo mwishoni mwa mwezi Juni, 2016. Ongezeko hilo linatokana na upanuzi wa maeneo mapya na kuongezeka kwa bei ya kahawa katika soko la dunia.

Tumbaku

67. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika msimu wa 2014/2015 uzalishaji wa zao la tumbaku ni tani 87,736 ukilinganishwa na tani 100,000 zilizozalishwa katika mwaka 2013/2014. Upungufu umechangiwa na kupungua kwa mahitaji ya tumbaku katika soko la dunia pamoja na mtawanyiko mbaya wa mvua katika maeneo ya uzalishaji. Hata hivyo uzalishaji unatarajiwa kufikia tani 87,28 ifikapo mwishoni mwa mwezi Juni, 2016.

Zao la Muhogo

68. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* muhogo ni zao lenye soko kubwa ndani ya nchi na linaweza kupunguza utegemezi wa chakula kwenye mazao ya mahindi na ngano kwa kiasi kikubwa. Muhogo pia utatumika kwenye viwanda vyetu vya ndani. Zao hili halihitaji gharama kubwa na linastawi katika maeneo mengi hapa nchini yakiwemo ya Tabora, Mtwara, Lindi, Kigoma, Mwanza, Mara, Ruvuma, Morogoro, Katavi, Rukwa, Singida, Dodoma, Mbeya na Morogoro. Mfuko wa Kuwait umeonesha nia ya kufadhili zao hili, hususan katika Mkoa wa Kigoma.

Aidha Serikali ipo kwenye hatua za mwisho za kusaini makubaliano na Serikali ya China ili kuuza muhogo wetu nchini humo. Katika mwaka 2016/17, Serikali itaendelea na mkakati wa kuimarisha zao hili kupitia vituo vyake utafiti kwa lengo la kupata mbegu bora na kuzisambaza ili kuongeza uzalishaji. Aidha Wizara itaangalia uwezekano wa kuchanganya kiasi cha unga wa muhogo kwenye unga wa ngano kwa ajili ya kuoka mikate ili kupanuia soko la muhogo na kupunguza matumizi ya ngano inayoagizwa kutoka nje.

Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko

69. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* Wizara kupitia Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko imeendelea kuimarisha soko la mazao ya kilimo ili kuwakomboa wakulima wadogo. Katika msimu wa 2015/2016, Bodi imenunua tani 3,300.04 za mahindi kutoka mikoa ya Iringa, Njombe na Ruvuma. Aidha, Bodi imeongeza thamani ya mazao kwa kusaga tani 1,047.8 za mahindi. Kiasi hicho cha mahindi kimeweza kutoa jumla ya tani 896.8 za unga na tani 145.2 za pumba.

Vilevile, Bodi imeingia mkataba na Kampuni ya Bia ya Tanzania kwa ajili ya kukausha na kuhifadhi tani 852.294 shayiri katika kinu cha Iringa kama sehemu ya kuingiza mapato.

70. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2016/2017 Bodi itanunua tani 10,500 za mahindi na kusagisha mahindi tani 14,400 katika kinu cha Iringa ambapo unga tani 12,240 na pumba tani 2,160 zitazalishwa.

Aidha, Bodi itakausha tani 1,200 za shayiri toka TBL. Vilevile, Bodi itaanda Mkakati wa Masoko na Mpango wa Uwekezaji kwa lengo la kuimarisha ushirikiano na Sekta Binafsi katika uwekezaji na masoko katika sekta ndogo ya nafaka.

Uzalishaji wa Mazao ya Bustani

71. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* uzalishaji wa mazao ya bustani ya matunda, mboga, maua na viungo umeongezeka kutoka tani 5,635,364

mwaka 2014/2015 hadi tani 5,931,906 mwaka 2015/16 kama inavyooneshwa kwenye Jedwali Na. 2. Ongezeko hilo la uzalishaji limechangiwa na ongezeko la usindikaji wa mazao pamoja na hamasa ya ulaji wa matunda na mboga. Mchanganuo wa uzalishaji wa kila zao ni kama ifuatavyo:

Jedwali Na. 2: Uzalishaji wa Mazao ya Bustani Mwaka 2014/2015 -2015/2016 (Tani)

Na.	Zao	Uzalishaji 2014/15	Uzalishaji 2015/16	Matarajio 2016/17
1	Matunda	4,574,240	4,711,000	4,875,000
2	Mboga	1,041,375	1,189,000	1,000,000
3	Maua	11,140	11,500	15,000
4	Viungo	8,609	20,400	35,000
Jumla		**5,635,364**	**5,931,906**	**5,925,000**

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi

Uzalishaji wa Mazao ya Mbegu za Mafuta

72. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** uzalishaji wa mazao wa mbegu za mafuta ukijumuisha alizeti, ufuta, mawese, karanga na soya umeongezeka kutoka tani 5,551,652 mwaka 2013/2014 hadi tani 5,936,527 mwaka 2014/2015. Ongezeko hilo limetokana na uwepo wa soko la uhakika, ushirikiano kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi pamoja na uwekezaji mkubwa katika viwanda vidogo na vya kati vya kusindika mafuta na hivyo kuhamasisha uzalishaji zaidi katika mikoa ya Dodoma, Manyara, Singida, Mbeya, Katavi, Iringa, Njombe, Rukwa, Kigoma, Lindi na Mtwara. Mchanganuo wa uzalishaji kwa kila zao umeoneshwa kwenye Jedwali Na. 3. Matarajio ya uzalishaji wa mbegu za mafuta katika mwaka 2015/2016 ni tani 6,301,147.

Jedwali Na. 3: Uzalishaji wa Mbegu za Mafuta (Tani)

Na.	Zao	Uzalishaji 2013/2014	Uzalishaji 2014/201	Matarajio 2015/2016
1	Alizeti	2,755,000	2,878,500	2,995,500
2	Karanga	1,635,735	1,835,933	2,025,595
3	Ufuta	1,113,892	1,174,589	1,232,092
4	Mawese	41,000	41,475	41,925
5	Soya	6,025	6,030	6,035
	Jumla	**5,551,652**	**5,936,527**	**6,301,147**

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi na NBS

Zana za Kilimo

73. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kuhamasisha Sekta Binafsi kuingiza nchini zana bora za kilimo kwa lengo la kuongeza upatikanaji wake. Kwa kipindi cha mwezi Januari hadi Desemba 2015, jumla ya matrekta makubwa 939 na matrekta ya mkono 354 yaliingizwa nchini.

74. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara ilifanya tathmini ya mashine za kuvuna (*combine harvesters*) 64, kupura (*paddy threshers*) 36 na kukata mpunga (*reapers*) 16 katika skimu 14 za umwagiliaji zilizopo katika Halmashauri za wilaya za Babati (Mawemairo), Mbarali (Ipatagwa, Uturo na Mbuyuni), Meru (Lekitatu), Kilombero (Mkula), Mwanga (Kivulini), Hai (Musa Mwinjanga), Songea (Nakahuga), Iringa vijijni (Magozi), Kilosa (Kilangali), Mvomero (Mkindo), Korogwe (Mombo) na Bagamoyo (BIDP). Mashine hizi zilitolewa kupitia mradi wa Sera na Maendeleo ya Raslimali Watu - PHRD mwaka 2014/15 kwa lengo la kupunguza upotevu na harubu katika uvunaji wa zao la mpunga na kuongeza thamani. Tathmini hiyo ilihusu hali ya mashine baada ya kufanya kazi msimu wa kwanza, utunzaji wa kumbukumbu za shughuli za Mradi ikiwa ni pamoja na mapato, matumizi na maendeleo ya ujenzi wa majengo ya kusimika mitambo ya kukoboa mpunga.

75. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** tathmini hiyo imeonesha kuwa upotevu wa mpunga wakati wa uvunaji na harubu kwa wakulima umepungua na uzalishaji umeongezeka kutoka wastani wa magunia 20 kwa ekari kwa kuvuna kwa mkono na kufikia magunia 25 kwa kutumia mashine. Jumla ya vijana 232 walipatiwa mafunzo na ajira kama maopareta wa mashine hizo. Katika msimu wa kilimo 2015/2016 ekari 5,530 sawa na hekta 2,212 za mashamba ya mpunga zimevunwa kwa kutumia mashine za kuvuna.

76. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Katika mwaka 2016/2017, Serikali itaendeleza mradi wa matrekta ya SUMA JKT ambapo Serikali ya Tanzania imetia saini makubaliano ya kupata mkopo (*Tied Aid Credit*) toka Serikali ya Poland wenye thamani ya Dola za Kimarekani milioni 110. Kati ya hizo, dola milioni 55 zitatumika kwa ununuzi wa matrekta 2,400 na kujenga viwanda nane vya kuunganishia matrekta katika kanda nane hapa nchini. Aidha, viwanda hivyo vitatengeneza vipuri kwa ajili ya kukarabati matrekta mabovu. Kwa utekelezaji wa mradi huu pamoja na mikakati mengine iliyopo, tunategemea kuwa matumizi ya jembe la mkono yatakuwa historia katika kipindi cha muda wa kati ujao.

Uendelezaji wa Kilimo Hifadhi

77. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara kupitia Kikosi Kazi cha Kitaifa cha Kuendeleza Kilimo Hifadhi imeandaa kijitabu, bango na vipeperushi kwa ajili ya kutoa elimu na namna ya kuanzisha Kilimo Hifadhi. Wizara kwa kushirikiana na Mtandao wa Kilimo Hifadhi Africa (*Africa Conservation Tillage Network – ACTN*) imetoa mafunzo kwa wakulima wakufunzi 130 watakaofundisha kuhusu Kilimo Hifadhi. Mafunzo hayo yamefanyika katika Wilaya 13 za Sumbawanga, Momba, Mbozi, Mbeya Vijijini, Kyela, Mbarali, Kilolo, Ludewa, Songea Vijijini, Namtumbo, Chamwino, Kongwa na Chemba. Wakulima wakufunzi 100 wamepewa baiskeli kuwarahisishia usafiri waweze kutoa huduma za ugani.

78. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** mtandao huo wa Kilimo Hifadhi umeendelea kusaidia uanzishwaji wa Kituo Mahiri cha Kilimo Hifadhi (*Conservation Agriculture Center of Excellence*) kwa kushirikiana na Kituo cha Utafiti wa Kilimo cha Uyole. Pia yameanzishwa mashamba ya mfano eneo la Uyole yanayotumika kwa mafunzo ya Kilimo Hifadhi kwa wadau mbalimbali ambao ni wanafunzi, wakulima, wafanyabiashara na watunga sera. Katika mwaka 2016/17 Wizara itahamasisha matumizi ya teknolojia mpya na Zana za Kilimo Hifadhi (kipandio na tindo) kwenye maeneo kame katika Halmashauri za Wilaya za Kilolo, Songea na Mbeya Vijijini. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Sekta Binafsi itajengea uwezo vikundi 14 vya vijana kuhusu matumizi ya pumba za mpunga kama chanzo cha nishati ya kupikia na kutengeneza brikwiti (*briquettes*) katika skimu 14 za umwagiliaji.

Mfuko wa Taifa wa Pembejeo

79. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 Wizara kupitia Mfuko wa Taifa wa Pembejeo za Kilimo - AGITF ilipanga kutumia Shilingi 5,218,800,000 ili kutoa mikopo ya matrekta mapya 71, matrekta madogo ya mikono 13, mikopo 40 kwa ajili ya pembejeo za kilimo, mifugo na vifungashio, mikopo 4 kwa ajili ya zana za umwagiliaji, mikopo 4 kwa ajili ya mashine za usindikaji na mikopo 2 kwa ajili ya mashine za kuvuna. Hadi mwezi April, 2016 AGITF imepata na kutumia Shilingi **4,497,000,000** na kutoa mikopo kama inavyooneshwa katika Jedwali Na. 4.

Jedwali Na. 4: Mikopo Iliyotolewa katika Kipindi cha Julai 2015 hadi April, 2016

Na	Aina ya Mkopo	Utekelezaji		Thamani ya Mikopo (Shilingi)
		Lengo	Halisia	
1	Matrekta mapya makubwa	71	66	2,802,000,000
2	Matrekta ya mkono *(Power Tillers)*	13	02	26,000,000
3	Pembejeo za Kilimo/Mifugo	40	28	1,355,000,000
4	Zana za Umwagiliaji maji	04	06	203,000,000
5	Mashine za uvunaji (*Combine harvester*)	02	01	72,000,000
6	Mashine za usindikaji	04	01	39,000,000
	JUMLA			**4,497,000,000**

Chanzo: Mfuko wa Taifa wa Pembejeo

80. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka wa 2016/2017, Mfuko umepanga kutoa mikopo yenye thamani ya Shilingi 6,320,500,000 kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 5:

Jedwali Na. 5: Mikopo Itakayotolewa katika mwaka 2016/2017

Na	Aina ya mkopo	Idadi ya Mkopo	Thamani ya Mikopo
1	Matrekta mapya makubwa	79	3,910,500,000
2	Pembejeo mchanganyiko	40	1,500,000,000
3	Matrekta ya mikono	10	150,000,000
4	Nyenzo za umwagiliaji	8	400,000,000
5	Nyenzo za usindikaji	4	160,000,000
6	Mashine ya kuvunia	2	200,000,000
	JUMLA		**6,320,500,000**

Chanzo: Mfuko wa Taifa wa Pembejeo

Udhibiti wa Visumbufu vya Mazao na Mimea

81. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kudhibiti visumbufu vya milipuko katika maeneo yaliyovamiwa na nzige, panya, kweleakwelea na visumbufu vipya ili kupunguza upotevu wa mazao. Aidha, Wizara imeendelea kukagua mazao yanayoingia nchini na yanayotoka nje ya nchi, kuboresha vituo vya mipakani, kusajili viuatilifu na kukagua wafanyabiashara wa viuatilifu na kutoa elimu kwa wakaguzi. Utekelezaji wa kazi hizo ulikuwa kama ifuatavyo:

i) Kudhibiti visumbufu vya milipuko

82. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri za Mtwara, Lindi, Ruangwa, Morogoro Vijijini, Mvomero, Kilosa na Handeni imedhibiti milipuko ya panya na kiasi cha kilo 240 za sumu kali na kilo 450 za sumu tulivu zimetumika. Aidha, milipuko ya viwavijeshi iliyotokea katika Halmashauri za Temeke, Kibaha na Lindi ilidhibitiwa. Vilevile, ukaguzi wa mitego na vipima mvua kwa ajili ya utabiri shirikishi wa viwavijeshi umefanyika katika wilaya za Hanang, Babati, Arusha Vijijini, Moshi Vijijini, Rombo, Mwanga, Same, Simanjiro, Meru, Bahi, Kongwa na Mpwapwa. Pia ukaguzi kubaini malalo ya kweleakwelea umefanyika katika Wilaya za Shinyanga, Kishapu, Kwimba, Misungwi, Sengerema, Igunga, Ikungi, Singida Vijijini, Iramba, Bahi na Manyoni ambapo kweleakwelea milioni 61.8 wamegundulika na kuangamizwa.

ii) Kudhibiti visumbufu kibiolojia

83. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** jumla ya wadudu walawangi 63,000 wa aina mbalimbali wanaotumika kudhibiti visumbufu vya mimea kibiolojia walizalishwa katika kituo cha kudhibiti visumbufu kibiolojia kilichoko Kibaha na kusambazwa katika maeneo mbalimbali nchini. Aidha, utunzaji wa wadudu mama unaendelea katika kituo cha Kibaha ili kutunza wadudu walawangi.

iii) Kueneza elimu ya Udhibiti Husishi nchini

84. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kutoa mafunzo rejea kwa wawezeshaji wa uzalishaji na Udhibiti Husishi wa Visumbufu vya zao la pamba wanaosimamia wakulima kwenye Kanda ya Ziwa. Katika mwaka 2015/2016, wawezeshaji 29 walipewa mafunzo kuhusu matumizi sahihi na salama ya viuatilifu, athari za viuatilifu dhidi ya viumbe na Mazingira na jinsi ya kupunguza athari hizo, Udhibiti husishi wa visumbufu vya mimea.

iv) Kudhibiti visumbufu vipya

85. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** udhibiti wa nzi waharibifu wa matunda nchini ulifanyika katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Lindi, Pwani na Tanga kwa kutumia kivutia wadudu. Aidha, kazi ya kusambaza mitego na kukusanya takwimu kuhusu nzi waharibifu wa matunda imefanyika katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Mtwara na Pwani. Vilevile, mafunzo juu ya visumbufu vipya yalifanyika Amani mkoani Tanga ambapo washiriki 50 wakiwemo Maafisa Misitu, Mnajimu wa Mazingira, Wakulima na Maafisa Ugani walifundishwa. Mafunzo mengine kama hayo yalifanyika Dar es salam na kuhudhuriwa na washiriki 20 wakiwemo Maafisa Misitu, wataalamu wa mimea na magugu.

86. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea kudhibiti visumbufu vya mazao na mimea kwa kufanya tathmini ili kudhibiti milipuko ya nzige, kweleakwelea, panya, viwavijeshi na magonjwa ya mimea. Aidha, Wizara itaendelea kutoa elimu kwa wakulima ili kubaini milipuko na jinsi ya kudhibiti na itaendelea kuimarisha vituo vya ukaguzi vya mipakani ili kudhibiti mazao yanayosafirishwa na yanayoingia nchini. Vilevile, Kituo cha kudhibiti milipuko cha KILIMO ANGA kitaendelea kuimarishwa ili kutoa huduma bora ya udhibiti wa milipuko ya visumbufu vya mimea.

Kukagua Mazao yanayoingia nchini na yanayotoka nje ya nchi

87. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imekagua jumla ya tani 412,571.98 za mazao mbalimbali yaliyoingizwa nchini na tani 523,840.31 za mazao yaliyosafirishwa nje ya nchi. Katika ukaguzi huo tani 451.58 za tumbaku ziliharibiwa kutokana na kutokidhi viwango vya ubora kwa matumizi ya binadamu. Vilevile, tani 56.635 za mazao ya tumbaku, pamba na kahawa yalifukizwa kabla ya kusafirishwa kwenda nje ya nchi na kilo 455 za bidhaa za kilimo ziliharibiwa kabla ya kuingizwa nchini. Aidha, vyeti 7,763 vya usafi wa mazao na vyeti 881 vya kuingiza mazao nchini vilitolewa kwa wadau.

Kusajili Viuatilifu na Kukagua Wafanyabiashara wa Viuatilifu

88. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kusajili na kukagua wafanyabiashara wa viuatilifu nchini. Jumla ya makampuni ya viuatilifu 125 kati ya 150 yaliyolengwa yalikaguliwa. Kati ya hayo, makampuni 35 yalibainika kufanya kazi bila vibali hivyo yalifungiwa na kushauriwa kufuata sheria. Aidha, sampuli 121 za viuatilifu kati ya 150 zilipokelewa na kufanyiwa uchunguzi ambapo sampuli tano ziligundulika kutokidhi viwango. Wafukizaji na Wadhibiti wa viuatilifu 38, wafanyabiashara wa viuatilifu 198 na waingizaji viuatilifu nchini 11 walipewa upya leseni za biashara ya viuatilifu. Pia,Wizara imetoa vyeti vya kusajili viuatilifu 78 na vibali vya kuingiza viuatilifu 388. Vilevile, mtandao wa kuingiza takwimu za wafanyabiashara wa viuatilifu 125 umetengenezwa.

Kutoa Elimu ya Matumizi Sahihi ya Viuatilifu

89. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imetoa mafunzo juu ya matumizi sahihi na salama kwenye kuhifadhi mazao ya nafaka kwa Maafisa Kilimo na wakulima 112 kutoka mikoa ya Manyara, Dodoma, Morogoro na Shinyanga. Aidha, wafanyabiashara wa viuatilifu 60 na wakulima wakubwa 37 kutoka mkoa wa Mwanza walipata mafunzo juu ya matumizi sahihi ya viuatilifu.

Huduma za Ugani

90. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kutoa mafunzo ya kitaalam kwa maafisa ugani. Jumla ya maafisa ugani 20 na wakulima wawezeshaji 100 kutoka katika skimu za umwagiliaji za Njage, Msolwa Ujamaa, Mvumi, Kigugu na Mbogo - Komtonga wamepatiwa mafunzo ya uzalishaji wa mpunga kwa kutumia teknolojia ya kilimo shadidi.

91. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** hadi mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI imeajiri wataalam wa kilimo wa kata na vijiji 8,756 pungufu ya wataalam 11,618 wanaohitajika katika Halmashauri 181, Kata 3,802 na Vijiji 12,423 ya kufikia lengo la wataalam 20,374 ifikapo mwaka 2020. Katika skimu za umwagiliaji imependekezwa kwamba kila hekta 250 pawe na afisa ugani mmoja na afisa umwagiliaji mmoja. Skimu yenye hekta zaidi ya 250 inatarajiwa kuajiri afisa ugani zaidi ya mmoja. Kwa kuzingatia umuhimu wa wataalam wa kilimo katika ngazi za vijiji na kata, Wizara itaendelea kushirikiana na TAMISEMI kuajiri wataalam wa kilimo kwa kadri vibali vya kuajiri kutoka Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma vitakavyopatikana.

92. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI itaandaa utaratibu wa kuwapanga maafisa ugani kusimamia uendelezaji wa mazao makuu na ya kimkakati katika kila mkoa, hususan mazao ya mbegu za mafuta. Utaratibu huo umezoeleka kutumika katika mazao ya asili ya biashara na kuacha mazao mengine. Aidha, Wizara itaendelea kusimamia huduma za ugani na kuboresha usambazaji wa teknolojia za kilimo bora kwa wakulima kwa kutekeleza yafuatayo:

i) Kutoa mafunzo kwa wakulima wawezeshaji 800 pamoja na kuanzisha mashamba 80 ya mfano;

ii) Kuwapatia pembejeo za kilimo cha mpunga wakulima 4,000 wanaotekeleza mradi wa ERPP katika skimu za umwagiliaji za Njage, Msolwa Ujamaa, Mvumi, Kigugu na Mbogo- Komtonga mkoani Morogoro;

iii) Kufanya ziara za mafunzo kwa wakulima wawezeshaji 110 kutoka skimu za umwagiliaji za Njage, Msolwa Ujamaa, Mvumi, Kigugu na Mbogo-Komtonga mkoani Morogoro;

iv) Kutoa mafunzo ya teknolojia ya kilimo shadidi cha mpunga kwa maafisa ugani 80 kutoka skimu 35 zilizopo kwenye mradi wa ERPP;

v) Kuimarisha vyuo vinne (4) vya kutoa mafunzo kwa wakulima (*Farmer Training Centres - FTCs*) vya Inyala (Mbeya), Ichenga (Njombe), Bihawana (Dodoma) na Mkindo (Morogoro);

vi) Kutunza vituo vitatu (3) vya maonesho ya kilimo (Nanenane) vilivyopo katika viwanja vya Themi (Arusha); Nzuguni (Dodoma) na Ngongo (Lindi);

vii) Kuandaa na kupeleka teknolojia za kilimo kwa wakulima kwa kutumia vipindi vya redio na runinga;

viii) Kuratibu na kuwezesha maonesho ya Kilimo (Nanenane) Kitaifa na kwenye kanda; na

ix) Kufuatilia na kutathmini utekelezaji wa kazi za ugani katika Halmashauri za Wilaya 181.

Matumizi Bora ya Ardhi

93. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara ilitoa mafunzo kwa wadau yanayohusu teknolojia mbalimbali za kilimo hifadhi, uvunaji wa maji mashambani na kilimo mseto. Wizara pia ilishiriki katika mchakato wa maandalizi ya mwongozo wa kilimo kinachozingatia mabadiliko ya tabianchi na pia ilishirikiana na Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine – SUA katika utafiti wa kilimo hifadhi eneo la Moshi (Lower Moshi) chini ya Mradi wa *iAGRI* ambapo utafiti ulionesha kuwa kilimo hifadhi kina uhakika wa mavuno bora na hutumia maji kidogo.

94. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeshiriki katika utatuzi wa migogoro mbalimbali ikiwemo ya Kituo cha Utafiti wa Kilimo cha Uyole na wananchi wa vijiji vya Sai na Ituha mkoani Mbeya. Vilevile, Wizara imeendelea kushiriki katika kutafuta suluhu ya mgogoro kati yake na wananchi waliovamia shamba la miti mama la Mpiji wilayani Bagamoyo na migogoro inayowahusu wananchi wanaozunguka maeneo yaliyoainishwa kwa ajili ya kilimo cha mashamba makubwa chini ya mpango wa Matokeo Makubwa Sasa – BRN katika vijiji vya Kisaki, Mvuha, Mkongo na Ngalimila. Mgogoro mwingine ni kati ya TANAPA na mwekezaji katika shamba la Bagamoyo *Agro Eco-energy* na kati ya wananchi wa Kata ya Kimamba Wilayani Kilosa na watu binafsi wanaomiliki mashamba makubwa kwenye kata hiyo. Wizara pia ilitoa mafunzo kwa wanafunzi kutoka Chuo cha Kijeshi Kibaha yanayohusu vyanzo, athari na usuluhishi wa migogoro baina ya wakulima na wafugaji nchini.

95. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara ilifuatilia hatua za uhaulishaji wa ardhi ya mashamba ya Tawi na Muhoro yaliyopo wilaya ya Rufiji, Kasulu katika wilaya ya Kasulu, na Mahurunga katika wilaya ya Mtwara Vijijini. Wizara pia ilishiriki kwenye mkutano uliojumuisha Makatibu Tawala wa Mikoa, Wakurugenzi Watendaji wa Halmashauri na Maafisa Kilimo Umwagiliaji na Ushirika kutoka katika mikoa na wilaya zinazohusika na mashamba makubwa 25 yaliyoainishwa chini ya BRN ambapo changamoto mbalimbali za kuendeleza mashamba hayo kibiashara kwa mfumo wa ushirikishwaji wananchi zilijadiliwa ili kupata ufumbuzi. Aidha, Wizara ilifanya mikutano na wawekezaji wa mashamba makubwa ya uwekezaji ya Lukulilo na Pangani kwa lengo la kuwajengea uelewa juu ya utaratibu wa ushirikishwaji wa wananchi wanaozunguka mashamba hayo makubwa (*hub and spoke model*) unaotumika katika mfumo wa BRN.

96. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea kushirikiana na wadau mbalimbali kutatua migogoro ya ardhi kati ya wakulima, wafugaji na watumiaji wengine. Wizara pia itashirikiana na mikoa ya Rukwa, Katavi, Lindi, Kigoma, Geita, Ruvuma, Kagera, Shinyanga na Tabora katika kubaini na kupata maeneo mapya yanayofaa kwa kilimo cha uwekezaji mkubwa chini ya mpango wa BRN ikiwa ni pamoja na kutenga maeneo kwa ajili ya ushiriki wa vijana katika kilimo. Wizara itaendelea kushirikiana na Wizara ya Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi kuwezesha upatikanaji wa hati za haki miliki za kimila kwa wakulima wadogo wanaozunguka mashamba sita ya uwekezaji ya Pangani, Tawi, Muhoro, Mahurunga, Kasulu na Kumsenga yaliyoainishwa kwenye maeneo ya BRN. Aidha, Wizara itafanya upembuzi yakinifu wa udongo na kuandaa ramani za udongo zitakazoelekeza uchaguzi sahihi wa mazao na aina na viwango vya mahitaji ya pembejeo vinavyofaa kutumika katika maeneo husika na kupima mashamba ya wakulima.

Utafiti

97. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara kupitia vituo vyake vya utafiti na taasisi binafsi za kilimo imegundua na kuidhinisha aina 29 za mbegu bora kwa mazao ya mahindi, mpunga, karanga, chai na alizeti (Kiambatisho Na. 7). Vilevile vituo vya utafiti vimezalisha jumla ya tani 8.2 za mbegu mama na jumla ya tani 522 za mbegu za awali za mazao ya nafaka, jamii ya mikunde, mbegu za mafuta, bustani, viazi mviringo na pamba ili kukidhi mahitaji ya kuzalishaji wa mbegu za msingi zinazozalishwa na Wakala wa Mbegu za Kilimo (ASA) na makampuni binafsi ya mbegu (Kiambatisho Na. 8). Uzalishaji wa miche 256,000 ya mazao mbalimbali kwa njia za baioteknolojia umefanyika. Katika mwaka 2016/2017 Wizara itafanya utafiti na kutathmini aina tano (5) za mbegu bora za mazao ya aina ya nafaka, mikunde, mafuta na mizizi kwenye kanda za ikolojia ya Kilimo. Itazalisha tani 10 za mbegu mama kwa mazao ya jamii ya nafaka, mikunde, mbogamboga, mafuta na pingili milioni 3 za mazao jamii ya mizizi.

Aidha, aina ya mbegu zitakazozalishwa na kiasi zitategemea mahitaji na uwezo wa Kampuni za uzalishaji.

98. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** utafiti vilevile umegundua aina tatu za muhogo zenye jeni za ukinzani wa batobato na michirizi ya kahawia. Aidha, utafiti umezalisha viini tete (*embryos*) kutoka kwenye aina mbalimbali za muhogo wa asili ya hapa nchini ili kuboresha sifa za muhogo. Utafiti pia unaendelea kuainisha jeni za mpunga zinazofanya mpunga unukie (*genes for* aroma), kudhibiti na kuzuia magonjwa ya mimea kwenye mazao ya mahindi, muhogo, minazi, migomba, viazi na mazao ya bustani. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itafanya utafiti wa kutathimini na kuanzisha aina 2 za mazao yaliyoibuka kuwa muhimu kati ya kokoa, maparachichi na matofaa ili kumpatia mkulima kipato na lishe. Pia utafiti utaendelea kufanyika ili kudhibiti magonjwa na wadudu waharibifu wa mazao ya mahindi, migomba, viazi vitamu, muhogo na mazao ya bustani katika kanda saba za ikolojia.

99. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** matokeo ya utafiti wa zao la ufuta yamebaini kuwa mbegu bora zikitumika mavuno huongezeka mara tatu zaidi kuliko kutumia mbegu za asili. Mkulima aliyetumia mbegu bora hupata faida ya shilling 1,813,000 kwa hekta mbayo ni mara tano ya aliyetumia mbegu za asili. Zao hili lilikuwa la biashara katika Kanda ya Kusini kati ya mwaka 1980 hadi 1990 ambapo uzalishaji ulikuwa wastani wa tani 300 kwa mwaka. Ufuta kwa sasa unazalishwa kwa wingi katika maeneo mbalimbali nchini na uzalishaji umefikia tani 1,174,589 katika mwaka 2014/2015 na hivyo kuifanya Tanzania kuwa nchi ya kwanza Afrika na ya tatu duniani baada ya Mynmar na India. Pia, uzalishaji wa zao la karanga umeendelea kuongezeka kutokana na matumizi ya mbegu bora hadi kufikia tani 2 kwa hekta katika msimu wa 2014/2015 ambayo ni mara nne zaidi ya mbegu ya asili. Hivyo kuifanya Tanzania kushika nafasi ya pili Afrika na ya sita duniani kwa kilimo cha karanga.

100. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** mizania ya zao la muhogo imeonesha kuwa mkulima akitumia mbegu bora hupata mavuno ya wastani wa tani 25 kwa hekta zaidi ya aliyetumia mbegu za asili. Pia utafiti wa mnyororo wa thamani umeonesha kuwa mkulima hupata faida mara tisa zaidi (shilingi 12,810,000) kwa kuuza unga wa muhogo baada ya kusindika ambapo akiuza muhogo mbichi hupata faida kidogo (shilingi 1,375,000) kwa hekta. Hivyo wakulima wanashauriwa kuongeza thamani ya mazao kabla hawajayauza. Aidha, utafiti kwenye zao la korosho umebaini kuwa mkulima akianzisha shamba la korosho bila kuchanganya na mazao mengine hurudisha gharama zake za uzalishaji baada ya miaka nane lakini akichanganya na ufuta hurudisha gharama za uzalishaji katika msimu mmoja tu.

101. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara iliendelea na zoezi la tathmini ya rutuba ya udongo kwa lengo la kuboresha matumizi ya mbolea kwa nchi nzima. Hadi sasa Wilaya 12 katika Mikoa ya Dodoma, Manyara, Arusha na Kilimanjaro zimefanyiwa tathmini ili kupata ramani za udongo zinazoonyesha matumizi ya mbolea katika aina tofauti za udongo. Vilevile, jumla ya majarida 69 ya kimataifa yanayohusu magonjwa, wadudu, bayoteknolojia, udongo, sayansi jamii na agronomia yamechapishwa.

Mradi wa Sera na Maendeleo ya Rasilimali Watu - PHRD

102. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imetafsiri mwongozo wa kilimo shadidi cha mpunga kwa ajili ya wakulima na kutoa nakala 800, na 4,500 za vipeperushi aina tatu (3) ambavyo vimesambazwa kwenye skimu 20 za umwagiliaji, ofisi za Mikoa, Wilaya, Kanda za Umwagiliji na Utafiti zinazotekeleza mradi wa PHRD, Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine (SUA), Makao Makuu ya Wizara za Kilimo Mifugo na Uvuvi na Maji na Umwagiliaji.

Programu ya Kilimo ya Kuendeleza Tija na Uzalishaji Mashariki mwa Afrika (Eastern Africa Agricultural Productivity Programme – EAAPP)

103. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 Wizara kupitia EAAPP imekamilisha ukarabati wa kituo Mahiri cha Utafiti wa Mpunga katika Ukanda wa Mashariki mwa Afrika cha KATRIN Wilayani Kilombero, Mkoa wa Morogoro. Wizara pia imekamilisha ukarabati wa miundombinu ya umwagiliaji wa mashamba ya utafiti ya KATRIN na Ukiriguru yenye jumla ya hekta 35 na kukarabati miundombinu ya umeme katika kituo cha utafiti cha Dakawa.

104. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** mradi wa EAAPP ulikuwa wa miaka mitano kuanzia 2010/2011 hadi 2014/15 na ulishirikisha nchi 4 za Mashariki mwa Afrika za Ethiopia, Kenya, Uganda na Tanzania. Tanzania ilichaguliwa kuwa na kituo mahiri cha zao la mpunga katika kituo cha KATRIN. Katika kipindi cha mradi kazi zilizofanyika ni kutathmini teknolojia mbalimbali na kuimarisha mnyororo wa thamani wa zao la mpunga, kuzalisha mbegu mama za mpunga na kujenga uwezo wa kituo cha KATRIN.

105. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Matokeo ya kazi zilizofanywa ni pamoja na kugunduliwa na kusajiliwa kwa aina mbili mpya za mbegu za mpunga (Komboka na Tai). Aidha, mbegu hizi na TXD 306 zimetathminiwa na kupitishwa kitaifa katika nchi za Uganda (Tai, Komboka), na Kenya (TXD 306, Komboka). Ugunduzi huo utakuza biashara ya mbegu za mpunga kati ya Tanzania na nchi za Mashariki mwa Afrika. Mbegu hizo zinatoa mavuno kati ya tani 4.5 hadi 7.5 kwa hekta, zina ladha na harufu nzuri na pia zinastahimili magonjwa ya majani ya njano, *bacterial leaf spot* na *blast*. Aidha, katika eneo la mradi uzalishaji wa mpunga umeongezeka kutoka tani 2.8 mpaka tani 3.8 kwa hekta

na eneo linalolimwa mbegu bora za mpunga limeongezeka kutoka asilimia 19 mwaka 2010 hadi asilimia 70 mwaka 2015.

106. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** matokeo mengine ya EAAPP ni kufanikiwa kupunguza nguvu kazi kwa asilimia 17 kwa wakulima wanaotumia tekinolojia za *weeders, ox-drawn puddlers na motorised transplanters.* Pia wakulima 599,293 wamepata mafunzo kupitia wakulima viongozi ikiwa ni mkakati wa usambazaji wa teknolojia bora za kilimo. Ili kuboresha usambazaji wa teknolojia mbalimbali za mpunga tovuti ya Kituo Mahiri cha Kuendeleza Zao la Mpunga imeanzishwa.

Mashamba ya Kilimo cha Kibiashara kwa Mazao ya Mpunga na Miwa chini ya Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa - BRN

107. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika kutekeleza BRN, jumla ya mashamba makubwa 25 ya uwekezaji yenye jumla ya hekta 350,000 yaliainishwa. Mashamba 16 yalipangwa kwa ajili ya kilimo cha zao la miwa na mashamba 9 kwa kilimo cha zao la mpunga. Sambamba na kilimo cha mashamba makubwa Mpango pia uliainisha jumla ya hekta 225,600 za wakulima wadogo zinazozunguka mashamba makubwa kuendelezwa kwa kilimo cha kibiashara. Hadi kufikia 2015/16 idadi ya mashamba makubwa yaliyofanyiwa uhakiki na kubainika kuwa yanafaa kwa uwekezaji ni 17 (Jedwali Na. 6). Tayari mashamba matano ambayo ni Pangani, Bagamoyo, Lukulilo, Kitengule na Mkulazi yenye jumla ya hekta 123,394 yana hati miliki, na katika mashamba hayo jumla ya hekta 26,200 zimeainishwa kwa ajili ya wakulima wadogo.

Jedwali Na. 6: Mashamba Makubwa ya Kilimo cha Biashara Chini ya Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa – BRN

Wilaya	Jina la Shamba	Zao Litakalolimwa	Ukubwa wa Shamba (Ha)	Ukubwa Mashamba Madogo (Ha)	Hali ya Shamba
Bagamoyo	Bagamoyo	miwa	22,000	4,000	Lina hatimiliki
Karagwe	Kitengule	miwa	28,688	2,000	Lina hatimiliki
Kasulu	Kasulu	miwa	40,000	2,000	Mchakato wa kuhaulishwa
Kibondo	Kumsenga	miwa	20,000	5,000	
Kilombero	Ngalimila	mpunga	4,205	16,203	Usuluhishi wa migogoro
	Ruipa	miwa	13,000	6,500	Mgogoro uko mahakamani
Morogoro Vijijini	Kisaki	miwa	20,000	10,000	Usuluhishi wa migogoro
	Mkulazi	miwa	40,000	10,000	Lina hatimiliki
		mpunga	23,000	5,000	
	Mvuha	miwa	20,000	10,000	Usuluhishi wa migogoro
Mtwara	Mahurunga	miwa	3,000	2,000	Mchakato wa kuhaulishwa
Pangani	Pangani	miwa	3,200	1,200	Lina hatimiliki
Rufiji	Lukulilo	mpunga	5,663	4,000	Lina hatimiliki
	Mkongo	miwa	5,551	5,000	Usuluhishi wa migogoro
	Muhoro	miwa	10,924	5,000	Mchakato wa kuhaulishwa
	Tawi/Utunge	miwa	10,000	5,000	Mchakato wa kuhaulishwa
Ulanga	Kilosa kwa Mpepo	mpunga	5,000	18,000	Kuna mgogoro
	Ngohelanga	Mpunga	6,000	15,000	Kuna mgogoro
Jumla ya mashamba yaliyopo			**280,231**	**125,903**	

Chanzo:Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi

108. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea kuwezesha upatikanaji wa mashamba mapya katika mikoa ya Rukwa, Katavi, Lindi, Kigoma, Geita, Ruvuma, Kagera, Shinyanga na Tabora chini ya BRN ikiwa ni pamoja na kutenga maeneo kwa ajili ya uwekezaji na ajira kwa vijana. Wizara pia itaendelea kukamilisha na kuwezesha upatikanaji wa hatimiliki kwa mashamba 6 ya uwekezaji yaliyoainishwa.

4.1.2 Kuongeza Upatikanaji wa Masoko ya Mazao ya Kilimo

109. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 Wizara imeendelea kukarabati maghala 80 katika Halmashauri za Songea, Mbozi,

Kalambo na Mufindi. Kati ya hayo, 33 yamekamilika, 24 yapo katika hatua za mwisho za ukarabati na 23 hayajakarabatiwa kutokana na upungufu wa fedha.

110. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika kuimarisha mifumo ya masoko, Serikali imeshirikiana na Sekta Binafsi kujenga miundombinu ya masoko na maghala bora ya kuhifadhi mazao. Kupitia Mpango wa COWABAMA, wakulima wadogo 13,800 watanufaika kwa kuhifadhi mazao yao katika maghala 98 katika Wilaya za Songea Vijijini, Mbeya Vijijini, Mbozi, Iringa Vijijini, Njombe, Mlele, Kalambo, Nsimbo na Mufindi. Aidha, maghala 28 yameunganishwa kwa wafanyabiashara na kuhakikishiwa soko la mazao ya wakulima. Vilevile, mpango wa COWABAMA umeshawishi taasisi ya *Eastern Africa Grain Council – EAGC* ambayo imeunganisha Vyama vya Wakulima (*Farm Based Organization - FBO*) na wafanyabiashara wa mahindi katika ukanda wa Afrika Mashariki.

111. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara kupitia Bodi ya Korosho imetoa elimu na kuhamasisha matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala kwa wadau wa mikoa ya Ruvuma na Pwani. Mfumo huu umewezesha wakulima kupata bei nzuri na soko la uhakika. Vilevile, Bodi ya Kahawa Tanzania kwa njia ya mitandao ya simu imeendelea kutoa bei elekezi na taarifa za masoko kwa wakulima. Kwa sasa mkulima anaweza kupata bei elekezi ya kahawa kwa kutuma ujumbe mfupi wa "**kahawa bei**" kwenye simu kwenda namba **15550**. Aidha, Bodi ya Kahawa Tanzania imeendelea kutangaza kahawa katika nchi za Korea, China, Urusi na Falme za Kiarabu ili kupata fursa na kuimarisha bei ya kahawa. Bodi ya Tumbaku imepata wanunuzi ambao ni *Japanese Tobacco International Leaf Servirces* – JTILS wanaonunua tumbaku katika vijiji 11 vya Wilaya ya Urambo mkoani Tabora.

112. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara itakarabati jumla ya maghala 26 katika Halmashauri za Mbeya Vijijini (7), Sumbawanga (5), Wanging'ombe (8) na Mpanda (6). Aidha, Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula utaendelea kukamilisha ujenzi wa ghala la Mbozi lenye uwezo wa kuhifadhi tani 5,000 katika ukanda wa SAGCOT. Wizara pia itanunua vifaa vya maghala 98 ya kuhifadhi mahindi katika Mkoa wa Iringa, Ruvuma, Mbeya, Rukwa, Njombe na Katavi.

Ununuzi Kupitia Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula

113. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula - NFRA ulianza mwaka 2015/2016 ukiwa na akiba ya kuanzia ya nafaka tani 353,702.215 ambapo mahindi yalikuwa tani 348,638.464, mpunga tani 3,939.630 na mtama tani 1,124.121. Katika mwaka 2015/2016 Wakala ulipanga kununua jumla ya tani 150,000 za mahindi kutoka katika maeneo yenye ziada ya uzalishaji. Hadi kufikia tarehe 14 Aprili, 2016 tani 22,335.157 za mahindi zilikuwa zimenunuliwa na hivyo kufanya akiba iliyohifadhiwa katika

kanda saba za NFRA kabla ya matoleo kuwa na jumla ya tani 370,973.618 za mahindi.

114. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** NFRA ilitoa jumla ya tani 34,877.690 kwa Ofisi ya Waziri Mkuu kukabiliana na maafa, msaada kwa wakimbizi na wananchi wa Sudani ya Kusini. Aidha, tani 23,999.820 za nafaka zimeuzwa kwa Shirika la Mpango wa Chakula Duniani - WFP, tani 3,405.314 kwa Magereza na tani 2,179.216 kwa Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko. Aidha, Wakala ulilazimika kuuza jumla ya tani 239,322.298 kwa wafanyabiashara nchini ili kukabiliana na mfumuko wa bei za vyakula hususan unga wa sembe katika masoko ya mijini, na hivyo kufanya jumla ya mauzo na matoleo yote kuwa tani 308,239.771. Hadi kufikia tarehe 14 Aprili, 2016 akiba katika maghala ya Wakala ni tani 65,875.106 kati ya kiasi hicho mahindi ni tani 61,315.586, mtama tani 19.890 na mpunga tani 3,939.630. NFRA pia imekamilisha ujenzi wa ghala la Songea lenye uwezo wa kuhifadhi tani 5,000 za nafaka na ujenzi wa ghala la Mbozi lenye uwezo wa kuhifadhi tani 5,000 za nafaka unaendelea.

4.1.3 Kuimarisha Uongezaji wa Thamani na Usindikaji wa Mazao ya Kilimo

115. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 Wizara imefanya utambuzi wa vikundi katika skimu tano za Kigugu na Mbogo (Mvomero), Mvumi (Kilosa), Njage na Msolwa ujamaa (Kilombero) kupitia Mradi wa Kuongeza Uzalishaji wa Zao la Mpunga - ERPP kwa lengo la kuvijengea uwezo kwa kuwapatia mafunzo ya usindikaji wa zao la mpunga ili kuongeza thamani na upatikanaji wa masoko katika mkoa wa Morogoro. Wizara pia imesimika mashine za kukoboa mpunga katika skimu za Babati (Mawemairo), Mwanga (Kivulini), na Korogwe (Mombo) kati ya mashine 14 katika skimu 14 zilizo ndani ya Mradi wa PHRD (Kiambatisho Na. 9). Katika mwaka 2016/17, Wizara itasimamia usimikaji wa mashine 11 zilizobaki katika skimu 11.

4.1.4 Kuimarisha Mfumo wa Ukusanyaji, Uhifadhi, Uchambuzi na Usambazaji wa Takwimu

116. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Aidha Wizara imeendelea kukusanya na kusambaza taarifa na takwimu mbalimbali za kilimo kupitia tovuti ya Wizara (*www.kilimo.go.tz*), kuratibu usimamizi wa mfumo wa uhifadhi na usambazaji wa taarifa za kilimo ya *Local Government Monitoring Database 2* (LGMD2) na taarifa za hali ya chakula kupitia mfumo wa uratibu wa chakula na tahadhari ya njaa.

117. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 Wizara imefanya upembuzi yakinifu wa mifumo ya ukusanyaji, uhifadhi na usambazaji wa takwimu na taarifa mbalimbali za kilimo (*National Agricultural Management*

Information System - NAMIS) unaojumuisha *Geographical Information System* (GIS) kwa ajili ya kuandaa ramani za matumizi bora ya ardhi ya kilimo, uzalishaji na taarifa za masoko na mfumo wa kuwezesha upatikanaji wa mtandao wa *internet* kwenye ofisi za mradi wa ERPP mkoani Morogoro. Katika mwaka 2016/17 Wizara itakamilisha ujenzi wa mifumo ya NAMIS na kuweka mtandao katika ofisi za mradi wa ERPP.

4.1.5 Kusimamia Sera, Sheria na Mikakati Katika Sekta ya Kilimo

118. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika kukabiliana na ukosefu wa mitaji ya kugharamia mnyororo wa thamani katika sekta ya kilimo, Serikali imeanzisha Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania - TADB kwa mtaji wa Shilingi bilioni 60 na ilizinduliwa rasmi tarehe 8, Agosti 2015 wakati wa kilele cha siku ya wakulima ya NaneNane. Benki hii inasimamiwa kiuendeshaji na Benki Kuu ya Tanzania na inamilikiwa na Serikali kwa asilimia 100 ya hisa. Benki imejipanga kutoa mikopo ya muda mfupi (miaka 2), wa kati (miaka 2 hadi 5) na mrefu (miaka 5 hadi 15) kwa riba nafuu (kati ya 8% hadi 12%) na kwa masharti mengine yanayozingatia hali halisi ya kilimo, ushirika na vikundi vya wakulima wadogo wadogo, benki za maendeleo ya jamii, vyama vya kuweka na kukopa na Taasisi ndogo za fedha. TADB imeanzishwa kwa malengo makuu mawili ambayo ni:-

i) Kusaidia upatikanaji wa utoshelezi na usalama wa chakula ambao ni endelevu nchini;

ii) Kusaidia katika kuleta Mapinduzi ya Kilimo kutoka kilimo cha kujikimu kwenda cha kibiashara ili kuchangia kwenye ukuaji wa uchumi wa Taifa na kupunguza umaskini

119. ***Mheshimiwa Mwenyekiti*** TADB tayari imeanza kutekeleza majukumu yake kwa kuvijengea uwezo vikundi 89 vya wakulima vyenye jumla ya wakulima 21,526 na hivyo kuwezesha jumla ya vikundi nane kutimiza masharti na maandalizi ya msingi ya kuweza kukopa. Benki imevikopesha vikundi hivyo nane jumla ya Shilingi bilioni 1.006. Aidha, Benki imefanikisha kupatikana kwa dhamana kwa ajili ya mikopo ya wakulima wadogo wadogo kutoka Benki Kuu na Mfuko wa Uwezeshaji wa Sekta Binafsi ya Kilimo - PASS.

120. ***Mheshimiwa Mwenyekiti*** katika mwaka 2016/2017 Benki itaendelea kutangaza na kupanua huduma zake kwa wananchi mikoani kulingana na ukuaji wa biashara; kufanya maandalizi ya kutoa mikopo ya kuendeleza miradi ya kilimo cha umwagiliaji katika maeneo yaliyoainishwa kwenye BRN; na kutoa mikopo ya Shilingi bilioni 70 kwa wakulima.

121. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu Sera ya Taifa ya Kilimo ya mwaka 2013. Katika kutekeleza Sera hiyo, Wizara imekamilisha Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Kilimo - ASDS na Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili - ASDP II. ASDP II inalenga kubadilisha kilimo kuwa cha kisasa na cha kibiashara kwa kuongeza tija, uzalishaji ili kuongeza mapato na kupunguza umaskini.

122. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika kuimarisha uwezo wa wataalam wa kuchambua, kufuatilia na kutathmini utekelezaji wa Sera ya Kilimo, Wizara inashirikiana na Washirika mbalimbali wa maendeleo kutoa mafunzo na vitendea kazi. Baadhi ya washirika ni *Michigan State University, Regional Strategic Analysis and Knowledge Support (ReSAKSS), International Livestock Research Institute (ILRI) na Alliance for a Green Revolution in Africa (AGRA)* kupitia Mradi wa *Micro Reform for African Agribusiness - (MIRA)*.

123. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** ili kukabiliana na changamoto mbalimbali katika kilimo, Wizara imefanya maboresho ya Kanuni za Tumbaku (*The Tobacco Industry Regulations, 2011*). Aidha, Wizara inaendelea kufanya mapitio kwa Kanuni za Mbolea (*The Fertilizer Regulations, 2010*); Kanuni za Tasnia ya Pamba (*The Cotton Regulations, 2011*); Vilevile Wizara inakamilisha maandalizi ya Kanuni za Sheria ya Hakimiliki za Wagunduzi wa Aina Mpya za Mbegu za Mimea (*The Plant Breeders' Rights Regulations*) na Kanuni za Sheria ya Mbegu (*The Seeds Regulations*) pamoja na Kanuni za Afya ya Mimea (*The Plant Protection Regulations*). Wizara pia imekamilisha rasimu ya Miongozo iliyoandaliwa kwa lugha ya Kiingereza kwa ajili ya sheria za Pamba, Chai, Kahawa, Korosho, Mkonge, Tumbaku, Sukari, Pareto na Nafaka na Mazao Mchanganyiko.

124. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara inafanya maboresho katika mfumo wa kisheria kwenye Sekta za Kilimo kwa kuandaa mapendekezo ya kutunga Sheria ya Kuanzisha Mfuko wa Fidia ya Bei za Mazao; Sheria ya Kulinda na Kuendeleza Ardhi ya Kilimo, Sheria ya Kulinda Nasaba za Mimea kwa ajili ya Kilimo na Chakula, Sheria ya Kilimo cha Mkataba na Sheria ya Zana za Kilimo. Mapendekezo ya Sheria hizo mpya zipo katika ngazi mbalimbali za maamuzi. Katika mwaka 2016/17 Wizara itaendelea kukamilisha taratibu za uundwaji wa Taasisi ya Utafiti wa Kilimo - TARI kwa lengo la kuboresha mfumo wa utafiti nchini ikiwa ni pamoja na kuwasilisha bungeni Muswada wa kuunda Sheria ya kuanzishwa kwake.

4.1.6 Kuboresha Uratibu katika Sekta ya Kilimo

125. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Andiko la ASDP-II limekamilika na kupitishwa na Wadau wa Sekta ya Kilimo kwenye mkutano uliofanyika tarehe 22 Desemba, 2015. Mfumo wa uratibu wa ASDP-II umeimarishwa na kuwa mpana

zaidi ili kuweza kusimamia miradi mingi ndani ya Sekta ya Kilimo ambayo inatekelezwa na Serikali, Mashirika ya Umma, Sekta Binafsi na Taasisi zisizo za kiserikali. Aidha, Wizara imeandaa Waraka kwa ajili ya Maamuzi ya Serikali ili ASDP-II ianze kutekelezwa mwaka 2016/2017.

4.1.7 Kuboresha uwezo wa Wizara kutoa Huduma

126. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kushirikisha wanahabari katika matukio, kuandika habari za kilimo, na kufafanua hoja mbalimbali ili kuongeza uelewa na kutoa taarifa sahihi kwa umma. Wizara ilielimisha umma kuhusu mfumo wa utoaji ruzuku ya pembejeo za kilimo, matumizi sahihi ya mbolea, utabiri na udhibiti wa viwavijeshi, udhibiti wa ugonjwa wa mnyauko fusari wa pamba, namna ya kukabiliana na ugonjwa hatari wa mnyauko wa mahindi, uhifadhi wa chakula katika ngazi ya kaya, matumizi bora ya zana katika kilimo. Jumla ya maswali 72 ya Waandishi wa Habari yalijibiwa, vipindi kumi (10) vya televisheni vilionyeshwa, vipindi vinne vya radio vilitangazwa na makala 13 zilichapishwa magazetini.

127. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara pia ilifanikisha kuonesha na kutangaza moja kwa moja tukio la kilele cha maadhimisho ya sikukuu ya wakulima kitaifa mkoani Lindi kupitia kituo cha televisheni cha TBC 1 na redio ya TBC Taifa. Vyombo vya habari vilitumika kuhamasisha wananchi kushiriki katika maadhimisho hayo, Kitaifa na kwenye Kanda. Vilevile, mabango makubwa manne na madogo manne yalitumika kuhamasisha wakulima kushiriki kwenye maadhimisho hayo na kuelimisha umma kuhusu majukumu ya Wizara na utekelezaji wa Programu ya kuendeleza Sekta ya Kilimo (ASDP).

128. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kuelimisha umma kuhusu migogoro baina ya wakulima wadogo wa miwa na kiwanda (Kilombero) na wakulima na wafugaji (Kilosa) kwa nia ya kupata suluhu. Taarifa nne (4) za kujulisha umma juu ya juhudi ya Serikali katika kutatua migogoro hiyo zimeandaliwa na kutolewa kupitia magazeti ya kila siku, tovuti na mitandao ya kijamii ya Wizara.

129. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara itaelimisha umma kuhusu teknolojia za uzalishaji wa mazao yenye thamani kubwa kama mboga na matunda. Wizara pia itaimarisha eneo la utoaji wa taarifa kuhusu fursa za uwekezaji katika mnyororo wa thamani wa mazao kwa kuwalenga vijana. Aidha, mafunzo ya lishe, kuboresha mahusiano ya wakulima na wafugaji na kuhifadhi mazingira yatatolewa kupitia vipindi vya televisheni, redio na kuandika makala zitakazochapishwa na magazetini. Vilevile, Wizara itaendelea kutoa elimu kwa umma na wadau wa sekta ya kilimo kuhusu Awamu ya Pili ya Utekelezaji wa Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo-ASDP II.

Mafunzo katika Vyuo vya Kilimo

130. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imefadhili na kufundisha wanafunzi wa astashahada na stashahada 3,048 ambapo waliodahiliwa mwaka wa masomo 2015/2016 walikuwa wanafunzi 2,538. Kati ya hao astashahada ni 937 na stashahada ni 1,601. Jumla ya wanafunzi 327 wa astashahada na 1,497 wa stashahada wanatarajiwa kuhitimu mwezi Juni 2016.

131. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara kupitia Mradi wa PHRD imekamilisha ukarabati wa maabara ya udongo katika Chuo cha Kilimo Igurusi. Aidha, Wizara inaendelea na ujenzi wa miundombinu na mfumo wa kusambaza maji kwa ajili ya kuandaa shamba la mfano litakalotumika katika mafunzo ya teknolojia mbalimbali za umwagiliaji ambao utekelezaji umefikia asilimia 55.

132. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea na ukarabati wa jengo la utawala na bweni katika Chuo cha Kilimo Mubondo na kujenga bwalo la chakula kwenye Chuo cha Kilimo Maruku. Pia Wizara itaendelea na ujenzi wa miundombinu ya shamba la mafunzo ya kilimo cha umwagiliaji na mfumo wa kusambaza maji kwenye chuo cha kilimo Igurusi.

Aidha, Wizara itafundisha wanafunzi 2,000 katika ngazi ya astashahada na stashahada; itaandaa mtaala wa diploma ya matumizi bora ya ardhi katika mfumo wa moduli ili kukidhi mahitaji ya mfumo wa mafunzo katika vyuo vya elimu ya ufundi. Wizara pia itafuatilia utekelezaji wa programu za mafunzo kwenye vyuo 14 vya kilimo na kutoa mafunzo elekezi ya mbinu mbalimbali za kufundishia kwa wakufunzi 30.

4.1.8 Kuimarisha Ushirika na Asasi za Wananchi katika Kilimo na Sekta Nyingine za Kiuchumi

Kujenga Uwezo wa Tume Kutekeleza Majukumu yake

133. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 Wizara kupitia Tume imekamilisha mapendekezo ya uteuzi wa Makamishna wa Tume, Mrajis na Naibu Warajis na kuyawasilisha kwenye mamlaka husika. Uteuzi wa Mkurugenzi wa Utafiti na Mafunzo, Mhasibu Mkuu na Mkurugenzi wa Utawala na Rasilimaliwatu umefanyika na taratibu za kuwateua watendaji wengine zinaendelea. Aidha, hadi kufikia mwezi Machi, 2016 Tume imeajiri watumishi 62 na kufikisha idadi ya watumishi 169. Vilevile Tume imetoa udhamini wa masomo ya Shahada ya Uzamili kwa watumishi saba (7) katika fani mbalimbali.

Kuimarisha Usimamizi na Udhibiti wa Vyama vya Ushirika Nchini

134. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Tume imeendelea kuimarisha usimamizi, udhibiti na uendeshaji wa Vyama vya Ushirika wa Akiba na Mikopo kwa kushiriki katika kuandaa:

i) Sera, miongozo, mipango na mikakati mbalimbali inayohusu usimamizi, udhibiti na uendeshaji wa asasi ndogo za kifedha zikiwemo SACCOS kwa kuzingatia matakwa ya Sheria ya Vyama vya Ushirika Na. 6 ya mwaka 2013;

ii) Sera ya Taifa ya Asasi ndogo za fedha (*National Microfinaince Policy*) na kuandaa mkakati wa utekelezaji wake;

iii) Mpango wa Taifa wa Huduma Jumuishi za Kifedha (*National Financial Inclusion Framework*); na

iv) Consumer Protection and Financial Education Frameworks.

135. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 Tume itahuisha Sera ya Maendeleo ya Ushirika, Programu Kabambe ya Mageuzi na Modenaizesheni ya Ushirika na Kuandaa Mkakati wa Utekelezaji.

136. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** hadi Machi 2016, Tume imekagua jumla ya Vyama vya Ushirika 627 vikiwemo vyama visivyo vya kifedha 146, SACCOS 481 na Benki ya Ushirika Kilimanjaro - KCBL. Aidha, katika kipindi hicho Vyama vya ushirika 352 vilifanyiwa ukaguzi wa hesabu na COASCO. Katika mwaka 2016/2017, Tume kupitia COASCO itafanya ukaguzi wa hesabu za Vyama vya Ushirika 8,040. Vilevile, Tume itakagua utendaji wa kazi wa Vyama Vikuu vya Ushirika 10.

137. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imebaini kuwepo kwa ubadhirifu na hivyo kuziondoa Bodi za Chama cha Ushirika wa Mradi wa pamoja wa wakulima wa tumbaku mkoani Iringa - ITCOJE Ltd. Vilevile, Wizara imeondoa Bodi za Vyama vya Ushirika vya Msingi vinne wanachama wa ITCOJE Ltd vya Mfyome AMCOS Ltd, Kiwem AMCOS Ltd, Mhanga AMCOS Ltd, na Kitai AMCOS Ltd; na Bodi za Vyama Vikuu vya Ushirika vya Ruvuma - SONAMCU Ltd na Karagwe - KDCU Ltd na kuteua Bodi za Uongozi wa muda. Wajumbe wa Bodi za Uongozi walioondolewa watachukuliwa hatua zaidi kwa mujibu wa Sheria ya Vyama vya Ushirika.

138. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wajumbe wa Bodi ya JKT SACCOS Ltd ya Dar es Salaam wametakiwa kurejesha fedha zilizopotea na wamekubali kutekeleza agizo hilo. Aidha, viongozi na Wajumbe wa bodi ya DON BOSCO SACCOS Ltd ya Dodoma watafikishwa mahakamani baada ya taratibu za

kisheria kukamilika. Vilevile, Tume kwa kushirikiana na Sekretariati ya mkoa wa Kilimanjaro iliunda timu ya uchunguzi kuhusu ubadhirifu uliojitokeza katika SACCOS ya Tumaini ya mjini Moshi na taarifa hiyo inaandaliwa.

139. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Tume imefuatilia urejeshwaji wa fedha za Vyama vya Ushirika zilizopotea kutokana na ubadhirifu uliofanyika miaka iliyopita. Viongozi na watendaji wa *SACCOS* za Wazalendo na *Vision*; na Viongozi na Watendaji 822 wa Vyama vya korosho mkoani Pwani wanaotuhumiwa kwa ubadhirifu wamekabidhiwa Hati za Madai na Mrajis wa Vyama vya Ushirika kwa mujibu wa Sheria ya Ushirika Na. 6 ya mwaka 2013 akiwataka kufidia hasara zilizobainika baada ya uchunguzi kufanyika. Pia Tume imeendelea kufuatilia mwenendo wa kesi za WETCU na vyama vya msingi vya Tabora. Aidha, Tume imeielekeza COASCO kuikagua SCCULT (1992) Ltd ili kubaini uhai na hali ya mali na madeni ya chama hicho. Ukaguzi utakapokamilika utamwezesha Mrajis kuchukua hatua stahiki kwa mujibu wa Sheria.

140. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika kuhakikisha kuwa taarifa za SACCOS zinaingizwa kwenye Mfumo wa Utambuzi wa Wakopaji kutoka Asasi za Fedha *(Credit Reference Bureau*), Tume imewezesha viongozi na watendaji 100 wa SACCOS 50 kushiriki katika mafunzo ya udhibiti wa taarifa za kifedha za wanachama yanayoratibiwa na Benki Kuu ya Tanzania. Aidha, katika kutekeleza azma ya Serikali ya awamu ya tano ya kufikisha milioni 50 kwa wananchi, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI pamoja na wadau mbalimbali itaendelea kuainisha SACCOS zilizopo ili kufikisha huduma hiyo kwa wananchi waliopo vijijini na maeneo mengine. Uhamasishaji wa uimarishaji wa SACCOS zilizosinzia pamoja na uanzishaji wa SACCOS mpya katika maeneo ambayo hakuna SACCOS utafanyika ili kuwawezesha wananchi wengi zaidi kunufaika na mpango huo wa Serikali wa uwezeshaji wananchi kiuchumi. Ili kufanikisha mpango huo wa Serikali, uhamasishaji wa mitaji ya ndani na usimamizi utafanyika ili kuhakikisha SACCOS zitakazohusika zinawawezesha wanufaika katika hali ya uendelevu.

Kuimarisha Misingi ya Utawala Bora na Uwajibikaji katika Vyama vya Ushirika

141. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Tume imeendelea kuratibu, kuhamasisha na kusimamia chaguzi za viongozi wa Bodi za Vyama vya Ushirika. Hadi kufikia Machi 2016, vyama 4,346 kati ya 8,040 vimefanya chaguzi za wajumbe wa Bodi na kupatiwa mafunzo ya uendeshaji wa vyama. Vyama hivyo vinajumuisha Vyama Vikuu na Miradi ya pamoja 38, Benki za Ushirika 2, SACCOS 1,777 na Vyama vya Ushirika wa mazao 2,529.

142. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Tume imesajili migogoro 15 ya Vyama vya Ushirika. Kati ya migogoro hiyo; migogoro miwili ya Ukombozi Nakiu AMCOS (Lindi) na Ushirika wa Lokolova (Kilimanjaro) imetatuliwa. Katika mwaka 2016/17, Tume kwa kushirikiana na TAMISEMI itaendelea kushughulikia migogoro 13 na mingine itakayojitokeza.

Kuimarisha Mipango ya Maendeleo ya Ushirika Katika Sekta Mbalimbali na Uhamasishaji

143. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Tume imeendelea kuhamasisha ushirika katika sekta ya ufugaji wa nyuki katika mikoa ya Kigoma na Katavi ambapo jumla ya vyama 13 vimeanzishwa. Aidha, uhamasishaji wa kuanzisha Vyama vya Ushirika wa bodaboda umefanyika ambapo jumla ya vyama 16 katika mikoa ya Dodoma (1), Rukwa (1), Arusha (1), Mara (2), Tanga (3), Geita (1), Dar es Salaam (1), Kigoma (3) na Mbeya (3) vimeanzishwa. Aidha, Vyama vya Ushirika vya msingi 22 vimehamasishwa kujiunga na Chama Kikuu cha Ushirika cha Mbinga - MBIFACU ambapo Vyama vya Msingi vitano vimepata uanachama. Katika mwaka 2016/17, Tume itaendelea kuhamasisha, kuratibu na kutoa elimu ya ushirika kwa umma.

Kuimarisha Uwezo wa Kiushindani wa Vyama Vya Ushirika na Upatikanaji wa Masoko

144. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara kupitia Tume imeendelea kuimarisha Mfumo wa Stakabadhi Ghalani kwa kupitia kwa kina gharama za unyaufu, mikopo ya benki, mtunza ghala, bima ya mazao na ushuru wa Halmashauri za Wilaya kwa lengo la kuzipunguza ili kurejesha kipato zaidi kwa mkulima. Mafanikio yaliyopatikana katika msimu wa 2015/16, ni pamoja na wakulima wa korosho kuhamasika kuanza kutumia tena mfumo huo katika mkoa wa Pwani ambapo tani 8,025 za korosho zilikusanywa kupitia Chama Kikuu cha Ushirika – CORECU. Aidha, mfumo huo unatumika katika Mikoa ya Ruvuma, Mtwara na Lindi kwa zao la korosho na umeanza kutumika katika mikoa ya Mbeya, Arusha, Manyara na Rukwa kwa mazao ya mahindi na mpunga. Pia katika mikoa ya Kilimanjaro na Arusha mfumo unatumika kwa zao la kahawa na alizeti katika mkoa wa Singida.

Kuboresha Matumizi ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano Katika Sekta ya Ushirika

145. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Tume imeendelea kuboresha matumizi ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano kwa kuandaa mfumo wa kielektroniki wa usajili, uhifadhi na uhakiki wa vyama vya ushirika nchini. Hadi Machi 2016, vyama vya ushirika 8,040 vilihakikiwa na taarifa zake kuhifadhiwa kupitia mfumo huo. Uhamasishaji wa kutumia mifumo ya kielektroniki ndani ya vyama vya

ushirika unaendelea na kuboresha matumizi ya tovuti ya Tume (www.ushirika.go.tz).

Kuimarisha Utafiti, Mafunzo na Mifumo ya Upatikanaji na Utoaji wa Taarifa na Takwimu

146. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Tume imeendelea kutafiti na kutoa mafunzo katika Sekta ya Ushirika ambapo pembuzi mbili za awali zimefanyika katika mikoa ya Tabora, Dar es Salaam na Dodoma. Upembuzi wa Tabora ulilenga kubaini matatizo sugu katika mnyororo wa thamani ya zao la tumbaku na uhitaji wa mafunzo ili kuvijengea uwezo vyama vya ushirika wa Tumbaku. Upembuzi katika mikoa ya Dar es Salaam na Dodoma ulihusu ushirika wa nyumba na uanzishwaji wa Chama Kikuu cha Ushirika wa Nyumba kutokana na mahitaji ya makazi. Katika mwaka 2016/17 Tume itaandaa programu maalumu za mafunzo kwa utekelezaji.

147. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Tume imeendelea kutoa mafunzo kuhusu Kanuni na Miongozo ya SACCOS kwa viongozi na watendaji 372 wa SACCOS, Maafisa Ushirika 27 na Warajis Wasaidizi 10 kutoka Mikoa ya Morogoro, Pwani, Dar es Salaam, Mwanza, Kagera, Geita, Simiyu, Mara na Shinyanga chini ya uratibu wa Muungano wa Vyama vya Akiba na Mikopo Tanzania (SCCULT) na CRDB. Katika mwaka 2016/17 Tume itatafiti na kutoa mafunzo kuhusu uimarishaji wa Vyama vya Ushirika kwa SACCOS 50 zilizosajiliwa na kupewa leseni.

4.1.9 Kuzingatia Masuala Mtambuka katika Kilimo

Mazingira

148. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imetoa mafunzo kwa Maafisa Ugani, viongozi wa vikundi vya wakulima na wawakilishi wa wakulima wapatao 924 juu ya changamoto za kimazingira na kufanikiwa kutengeneza Mipango ya usimamizi wa Mazingira na Jamii - ESMPs katika jumla ya maghala 38 yaliyopo katika Mikoa ya Iringa (Iringa vijijini), Katavi (Mlele na Nsimbo), Njombe (Njombe) na Ruvuma (Songea). Katika mwaka 2016/17, Wizara itatoa elimu ya mazingira na kusaidia kutengeneza Mipango ya usimamizi wa mazingira na jamii kwa vijiji vinavyozunguka mashamba ya uwekezaji kwenye Mpango wa BRN.

Wizara pia itawaelemisha wakulima kuhusu athari za kimazingira zinazosababishwa na uzalishaji wa tumbaku na namna ya kukabiliana nazo katika Mikoa ya Tabora, Singida, Mbeya, Ruvuma na Katavi. Aidha, Wizara itatoa elimu kwa wakulima na Maafisa Ugani wa mikoa ya Kagera na Kigoma kuhusu athari za mabadiliko ya tabianchi kwenye kilimo na namna ya kukabiliana nazo.

149. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Chakula Duniani –FAO imetathmini madhara yaliyotokana na mafuriko yaliyosababishwa na mvua za El-nino pamoja na mahitaji ya wakulima katika Mikoa ya Shinyanga, Mwanza, Mara, Morogoro, Dodoma na Arusha. Tathmini hiyo iliainisha athari zilizojitokeza kwa kaya 11,500 na kuandaa mradi wa kutatua changamoto hizo ulioanza mwezi Aprili, 2016. Mradi huo unatoa aina tano za mbegu bora za mboga, majembe 16,000 na magunia maalum ya kuhifadhia nafaka 40,000 kwa kaya 8,000; na kuku wa kienyeji 14,000 wa kufuga na tani 87.5 za chakula cha kuku kwa kaya 3,500. Mradi huu utakamilika mwezi Septemba, 2016.

VVU na UKIMWI

150. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kupambana na UKIMWI mahali pa kazi kwa kuwahamasisha watumishi kupima afya ili kutambua hali zao. Watumishi 17 wanaoishi na VVU wameendelea kuhudumiwa kulingana na miongozo ya Serikali baada ya mtumishi mmoja kufariki dunia. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuwahudumia watumishi 17 na wengine watakaojitokeza.

Jinsia

151. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia mradi wa EAAPP imehamasisha viongozi 10 (wanawake 4 na wanaume 6) na kutoa mafunzo ya jinsia kwa watumishi 42 (wanawake 17 na wanaume 25) wanaosimamia na kutekeleza mradi wa EAAPP. Vilevile, mwongozo wa jinsia wa kufundishia Maafisa Utafiti, Maafisa Ugani na wadau wa kilimo umeandaliwa na kupitiwa na wadau ili kuhakikisha mahitaji ya mkulima wa kike, kiume na vijana yanazingatiwa katika Sekta ya Kilimo.

Vijana na Ajira

152. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2015/2016, Wizara imeandaa Mkakati Kabambe wa miaka mitano wa Vijana kushiriki katika kilimo ili kutatua tatizo la ajira na kuongeza usalama wa chakula nchini. Mkakati huo utatekelezwa kuanzia mwaka wa fedha wa 2016/2017 - 2020/2021 kwa kushirikiana na Sekta Binafsi pamoja na Wabia wa Maendeleo. Katika mwaka 2016/2017, Serikali imetoa maelekezo kwa kila mkoa kutenga ardhi kwa ajili ya vijana. Maeneo yote ya ardhi ambayo hayatumiki na ambayo matumizi yake yapo kinyume na kusudio la matumizi yatataifishwa na Serikali ili yapangiwe matumizi mapya ambapo ardhi kwa ajili ya vijana itapewa kipaumbele. Wizara pia kupitia RUBADA itaweka mazingira wezeshi kuwavutia vijana kushiriki kilimo katika eneo la Mkongo wilayani Rufiji. Maandalizi hayo yatahusisha kutenga ardhi, kusanifu na kupata hati miliki kwa ajili ya mashamba ya kilimo; kuandaa

kati ya mashamba hayo shamba lenye ukubwa wa ekari 220 ambalo litawekewa miundombinu ya umwagiliaji kwa njia ya matone na litatumika kama shamba la mfano kutoa elimu ya kilimo-biashara kwa vijana 25 kwa kuanzia. Aidha, RUBADA imeingia makubaliano na SUA ambapo miundombinu zaidi itajengwa na elimu ya kilimo hicho itatolewa kwa vijana wengi zaidi katika eneo hilo.

4.2 MIFUGO

4.2.1 Sera, Mikakati na Programu

153. Katika mwaka 2015/2016, kwa upande wa sekta ya mifugo Wizara imeshirikiana na wadau wa sekta kutekeleza maeneo ya kipaumbele yaliyohusu sera; mikakati; sheria na kanuni zake; programu za maendeleo; uzalishaji na usindikaji wa mifugo na mazao yake; udhibiti wa magonjwa mbalimbali ya mifugo, utafiti na mafunzo. Katika mwaka 2016/2017, maeneo ya kipaumbele yatakayotekelezwa ni pamoja na:

i) Kuendeleza na kuboresha miundombinu ya mifugo; malisho na nyanda za malisho;

ii) Kuboresha upatikanaji wa masoko na kuongeza thamani ya mazao ya mifugo;

iii) Kuongeza upatikanaji na matumizi ya pembejeo na zana za mifugo;
iv) Kuongeza upatikanaji na matumizi ya wagani;

v) Kuongeza matumizi ya huduma za utafiti na mafunzo; na

vi) Kujenga mazingira mazuri kwa ajili ya kukuza uwekezaji wa sekta binafsi katika sekta ya mifugo.

4.2.2 Sera, Mikakati na Programu

154. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imesambaza na kutoa elimu kwa wadau kuhusu Sera ya Taifa ya Mifugo ya mwaka 2006 na Mkakati wa Taifa wa Kuendeleza Sekta ya Mifugo wa mwaka 2011. Jumla ya nakala **300** za Sera ya Taifa ya Mifugo na nakala **200** za Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Mifugo zimesambazwa kwa wadau. Lengo la Sera na Mkakati huo ni kuifanya sekta ya mifugo kuwa endelevu na ya kibiashara. Vilevile, nakala **100** za Fursa za Uwekezaji katika sekta ya mifugo zilichapishwa na kusambazwa kwa wadau. Aidha, nakala **200** za Programu ya Kuendeleza Sekta ya Mifugo zilichapishwa na kusambazwa kwa wadau.

155. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau imeandaa Mpango Bunifu wa Modenaizesheni ya Sekta ya Mifugo Tanzania (*Tanzania Livestock Modernisation Initiatives –TLMI*) wa mwaka 2015 na ulizinduliwa tarehe 20 Julai, 2015 na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Awamu ya Nne wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Lengo kuu la mpango huu ni kuongeza usalama wa chakula na lishe, kuongeza ajira, kuchangia zaidi katika uchumi wa nchi, kuboresha maisha ya jamii na hifadhi ya mazingira. Aidha, maandalizi ya Mpango Kabambe wa Sekta ya Mifugo Tanzania (*Tanzania Livestock Master Plan - TLMP*) wa miaka 15 yanaendelea. Lengo la Mpango huu ni kuwaongoza wadau wa sekta ya mifugo kuhusu maeneo ya uwekezaji.

4.2.3 Sheria na Kanuni za Sekta ya Mifugo

156. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau, imeendelea kupitia sheria za sekta ya mifugo ili ziendane na Sera ya Ugatuaji wa Madaraka (D by D) na kuboresha mazingira ya kibiashara. Katika kipindi hiki mapendekezo ya kutunga Sheria mpya ya Mbari Bora za Wanyama (Animal Breeding Act) yameandaliwa na yapo katika hatua ya kujadiliwa na wadau. Aidha, Sheria ya Nyama SURA 421 imetafsiriwa kwa Lugha ya Kiswahili na kupelekwa kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa hatua zaidi.

157. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itakamilisha mapendekezo ya kutunga Sheria ya Mbari Bora za Mifugo za Wanyama (Animal Breeding Act). Aidha, itafanya mapitio ya Sheria na Kanuni za Mifugo kwa lengo la kuboresha huduma na biashara za mifugo na mazao yake.

4.2.4 Uzalishaji na Biashara ya Mifugo na Mazao yake *Zao la Maziwa*

158. *Mheshimiwa Mwenyekiti*, katika mwaka 2015/2016, uzalishaji wa maziwa umeongezeka kwa asilimia **3.4** kutoka lita **bilioni 2.06** mwaka 2014/2015 hadi lita **bilioni 2.14**. Usindikaji wa maziwa ni lita **167,620** unaofanyika kwenye viwanda **75** kati ya **82** vilivyopo nchini vyenye uwezo wa kusindika lita **651,000** kwa siku (Kiambatisho Na.10).

159. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2015/2016, Wizara imeimarisha mashamba ya kuzalisha mitamba ya Nangaramo, Sao Hill, Ngerengere, Kitulo na Mabuki kwa kununua vitendea kazi na kukarabati miundombinu. Uzalishaji wa mitamba umeongezeka kutoka mitamba **10,731** mwaka 2014/2015 hadi **11,449** mwaka 2015/2016. Kati ya mitamba hiyo, **646** ilizalishwa kutoka mashamba ya Serikali na Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO) na **10,803** kutoka sekta binafsi **(Jedwali Na. 7).**

Jedwali Na. 7: Uzalishaji na Usambazaji wa Mitamba kutoka Mashamba ya Serikali na NARCO mwaka 2010/2011 – 2015/2016

Shamba	Wilaya	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Sao Hill	Mafinga	198	198	194	187	144
Mabuki	Misungwi	299	215	113	223	200
Kitulo	Makete	72	104	61	66	62
Ngerengere	Morogoro Vijijini	122	96	90	98	80
Nangaramo	Nanyumbu	98	47	67	70	80
Jumla ndogo		**789**	**660**	**525**	**644**	**566**
NARCO		504	60	40	30	80
Jumla Kuu		**1,393**	**720**	**565**	**674**	**646**

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, 2016

160. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuimarisha mashamba ya kuzalisha mitamba kwa kununua ng'ombe wazazi **120** na kuboresha miundombinu ya maji na malisho. Aidha, sekta binafsi itahamasishwa kuongeza uzalishaji wa mitamba na kusambaza kwa wafugaji.

161. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Bodi ya Maziwa Tanzania imeratibu Programu ya Unywaji Maziwa Shuleni katika shule **113** ambapo wanafunzi **65,288** walikunywa wastani wa lita **47,751** za maziwa kwa wiki. Mikoa husika ni Kilimanjaro (Wilaya ya Hai) shule **18** wanafunzi **14,788;** Dar es Salaam (Kinondoni) shule **10** wanafunzi **6,500;** Njombe (Halmashauri za Njombe, Njombe Mji, Wanging'ombe na Makambako) shule **65** wanafunzi 29,000 na Tanga (Manispaa) shule **30** wanafunzi **15,000.** Aidha, wadau wa tasnia ya maziwa wameandaa Wiki ya Maziwa itakayofanyika Mkoani Njombe kuanzia tarehe 29 Mei hadi tarehe 1 Juni, 2016 ikiwa na kaulimbiu ya '*Jenga tabia ya kunywa Maziwa Salama kwa Afya na Uchumi*'**.** Pia, Bodi ya Maziwa imeendelea kusimamia uingizaji wa maziwa kutoka nje ya nchi kwa kutoa vibali **146** yenye thamani ya shilingi **8,706,029,352**.

162. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, teknolojia ya uhimilishaji, imeendelea kutumika katika kuongeza ubora wa mbari za mifugo kwa kuimarisha kituo cha Taifa cha Uhimilishaji (NAIC) Usa River, Sao Hill na vituo vya uhimilishaji vya kanda vya Kibaha, Lindi, Mpanda, Uyole, Dodoma na Mwanza. Katika kipindi hiki dozi **80,000** za mbegu bora za uhimilishaji na kusambazwa kwa wafugaji na ng'ombe **221,390** walihimilishw**a** ikiwa ni ongezeko la asilimia **14.9** ikilinganishwa na ng'ombe **105,000** mwaka 2014/2015.

Aidha, wahimilishaji **38** walipatiwa mafunzo ya muda mfupi kuhusu matumizi sahihi ya teknolojia ya uhimilishaji.

163. Katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na Taasisi ya Bill & Melinda Gates Foundation itaimarisha miundombinu ya vituo vya Taifa vya uhimilishaji vya NAIC Usa River na Sao Hill na vituo sita (**6**) vya uhimilishaji vya Kanda na kutoa mafunzo kwa wahimilishaji **300** ili kufikisha huduma ya uhimilishaji kwa wafugaji.

Zao la Nyama

164. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 uzalishaji wa nyama umeongezeka kutoka **tani 597,757** (ng'ombe **319,112;** mbuzi na kondoo **124,745**; nguruwe **54,360;** na kuku **99,540**) mwaka 2014/2015 hadi **tani 648,810** (ng'ombe **323,775**; mbuzi na kondoo tani **129,292**; nguruwe tani **91,451**; na kuku tani **104,292**) mwaka wa 2015/2016. Ongezeko limetokana na kuimarika kwa huduma za ugani na afya ya mifugo, mahitaji ya nyama kwenye miji mikubwa, soko la ndani na nje (Iraq, Vietnam, Hongkong, Oman na UAE) na katika migodi, maduka makubwa na hoteli za kitalii. (**Jedwali Na. 8**).

Jedwali Na. 8: Uzalishaji wa Mazao Yatokanayo na Mifugo 2012/2013 Mpaka 2015/2016

Aina ya Zao	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Uzalishaji wa Nyama (Tani)				
Ng'ombe	299,581	309,353	319,112	323,775
Mbuzi/Kondoo	115,652	120,199	124,745	129,292
Nguruwe	50,814	79,174	54,360	91,451
Kuku	87,408	54,360	99,540	104,292
Jumla	**553,455**	**563,086**	**597,757**	**648,810**
Uzalishaji Maziwa ('000' lita)				
Ng'ombe wa Asili	1,297,775	1,339,613	1,381,451,	1,423,288
Ng'ombe wa Kisasa	623,865	650,570	677,275	703,979
Jumla	**1,921,640**	**1,990,183**	**2,058,726**	**2,127,267**
Uzalishaji Mayai ('000')				
Mayai	**3,725,200**	**3,899,569**	**4,153,800**	**4,353,182**

Chanzo: Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi, 2016

165. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 Wizara imeboresha baadhi ya miundombinu ya masoko ya mifugo kwa lengo la kukuza

biashara ya mifugo katika minada ya upili na mipakani. Minada ya Pugu, Lumecha (Songea), Kizota (Dodoma), Kasesya (Sumbawanga), Kirumi (Butiama) na Nyamatala (Misungwi) imekarabatiwa ili kuwezesha kufanya biashara yenye tija. Aidha, mifugo iliyouzwa minadani imeongezeka kutoka ng'ombe **1,337,095,** mbuzi **1,056,218** na kondoo **230,221** wenye thamani ya shilingi **bilioni 887.703** mwaka 2014/2015 hadi ng'ombe **1,470,805,** mbuzi **1,161,840** na kondoo **253,243** wenye thamani ya shilingi **bilioni 976.474** mwaka 2015/2016. Pia, uuzaji wa ng'ombe nje ya nchi umepungua kutoka **2,139** wenye thamani ya shilingi **bilioni 34** mwaka 2014/2015 hadi **1,971** wenye thamani ya shilingi **bilioni 2.96** mwaka 2015/2016. Hata hivyo, idadi ya mbuzi waliouzwa nje ya nchi iliongezeka kutoka mbuzi **1,118** mwaka 2014/2015 hadi mbuzi **1,824** wenye thamani ya **shilingi bilioni 0.274** mwaka 2015/2016**.**

166. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Katika mwaka 2015/2016, jumla ya **tani 1,338.8** za nyama ziliuzwa nje ya nchi zikiwa na thamani ya **shilingi bilioni 24.02** zikijumuisha **tani 145.8** ya nyama ya ng'ombe yenye thamani ya **shilingi bilioni 2.62**, **tani 952.2** za nyama ya mbuzi yenye thamani ya **shilingi bilioni 17.1** na **tani 240.8** za nyama ya kondoo yenye thamani ya **shilingi bilioni 4.3** na nyama ya punda **tani 330.0** yenye thamani ya **shilingi bilioni 1.42** ziliuzwa nchi za Vietnam, Oman na Falme za Kiarabu ikilinganishwa na **tani 23.4** za nyama ya ng'ombe, mbuzi **tani 1,388.9** na kondoo **tani 36.7** yenye thamani ya **shilingi bilioni 52.1** mwaka 2014/2015.

167. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika viwanda vya kusindika nyama ambapo viwanda vipya **3** vya kuchinja, kuchakata na kusindika nyama vimejengwa na kuanza kazi ambavyo ni S &Y Gourmet Company Ltd (Manispaa ya Dodoma) chenye uwezo wa kuchinja ng'ombe **200** na mbuzi/kondoo **1,000** kwa siku, Chobo Investment Ltd (Misungwi) chenye uwezo wa kuchinja ng'ombe **1,200** na mbuzi/kondoo **972** kwa siku na kiwanda cha Alpha Choice Ltd (Magu) chenye uwezo wa kuchinja ng'ombe **50** kwa siku.

168. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** machinjio ya Kampuni ya Nyama Tanzania (Tanzania Meat Company -TMC Ltd) ya Dodoma imeingia ubia na Kampuni ya Al-Kaffir Ltd ya Oman na hivyo imeongeza uwezo wake wa kuchinja, kuchakata na kusindika nyama kutoka ng'ombe **200**, mbuzi na kondoo **200** kwa siku hadi ng'ombe **300** na mbuzi/kondoo **6,000** kwa siku. Kutokana na uwekezaji huu, machinjio/viwanda vya kusindika nyama vimeongezeka kutoka **16** mwaka 2014/2015 hadi **25** mwaka 2015/2016 **(**Kiambatisho Na. 11**).**

169. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 sekta binafsi ilinenepesha ng'ombe **221,390** ikilinganishwa na ng'ombe **213,000** mwaka 2014/2015. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Kiwanda cha nyama cha Chobo

Investment Ltd imetoa mafunzo ya unenepeshaji wa mifugo kwa vikundi **48** vya wafugaji vyenye wanachama **1,200** wakiwemo vijana kutoka mikoa ya Mwanza, Geita, Simiyu, Shinyanga na Kagera. Lengo la mafunzo hayo ni kuwajengea uwezo vikundi hivyo ili viweze kufanya biashara na kampuni hiyo (contract farming).

170. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2016/2017, Wizara itatoa elimu kwa wafugaji na wafanyabiashara ya mifugo kuwekeza katika ufugaji bora. Pia, Wizara itahamasisha wadau kuwekeza katika ujenzi wa viwanda na biashara ya mifugo na mazao yake ili kupanua soko la mazao ya mifugo ndani na nje ya nchi. Aidha, Wizara itaanza kutekeleza Mpango Bunifu wa Modenaizesheni ya Sekta ya Mifugo ikiwemo zao la nyama ya ng'ombe wa asili litaboreshwa na kuwa na nembo maalum ya jina la kibiashara la kitanzania.

4.2.5 Uzalishaji wa Nyama katika Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO)

171. *Mheshimiwa Mwenyekiti*, Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO) inayomiliki ranchi kumi (10) za mfano za West Kilimanjaro, Ruvu, Mzeri, Mkata, Missenyi, Mabale, Kikulula, Kongwa, Kalambo na Kagoma ina eneo la **hekta 230,384,** zenye uwezo wa kuweka ng'ombe kati ya **80,000** na **90,000**. Kwa sasa ranchi zote zina jumla ya ng'ombe **13,423**, Kondoo na Mbuzi **3,060,** Punda **4** na Farasi **33**. Katika mwaka 2015/2016 NARCO imezalisha ndama **3,019** kutokana na ng'ombe wazazi **4,488,** imenunua na kunenepesha ng'ombe **1,281** kutoka kwa wafugaji na kuuza ng'ombe **5,623** wenye thamani ya shiling**i bilioni 3.0.** Pia**,** ng'ombe wazazi **1,655** wamenunuliwa na vituo vya kuuza nyama vya Kibaigwa (Dodoma) na Mombo (Tanga) vimefunguliwa.

172. *Mheshimiwa Mwenyekiti*, katika mwaka 2016/2017, NARCO itazalisha jumla ya ndama **3,609** kutokana na ng'ombe wazazi **4,812**, kuendelea na ujenzi wa machinjio ya kisasa ya Ruvu na kununua ng'ombe wazazi **2,000** kwa lengo la kuongeza idadi ya ng'ombe katika ranchi zake. Aidha, Kampuni itaendelea kutafuta mitaji mipya na wawekezaji kwa ubia katika ranchi zake.

Uzalishaji wa Kuku

173. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2015/2016, uzalishaji wa vifaranga vya kuku wa nyama na mayai umeongezeka kutoka vifaranga **milioni 63.6** mwaka 2014/2015 hadi vifaranga **milioni 68.28**. Ongezeko hili pamoja na kuanza uzalishaji wa vifaranga kwenye shamba la Silverlands lililopo mkoani Iringa lenye uwezo wa kuzalisha vifaranga **90,000** kwa wiki. Aidha, vifaranga **3,200** viliuzwa nchini Comoro kutoka mashamba ya kuzalisha vifaranga hapa nchini. Pia, jumla ya mayai ya kutotolesha vifaranga **1,290,000** yaliingizwa nchini kutoka nchini Malawi na vifaranga **459,411** viliingizwa nchini

kutoka nchi za Uholanzi, Ufaransa, Mauritius na Uingereza kwa ajili ya kutotolesha vifaranga vya kuku wazazi. Vilevile, uzalishaji wa mayai umeongezeka kutoka **bilioni 4.15** mwaka 2014/2015 hadi mayai **bilioni 4.35** mwaka 2015/2016. Katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na sekta binafsi itatekeleza programu ya kuendeleza kuku wa asili na wa kisasa katika Mikoa mbalimbali hapa nchini.

Uzalishaji wa Nguruwe

174. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa imeendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika ufugaji, usindikaji na biashara ya nguruwe hai. Uzalishaji na biashara ya nyama ya nguruwe umeongezeka kutoka tani **79,180** mwaka 2014/2015 hadi kufikia tani **79,200** mwaka 2015/2016. Vilevile, kiwanda cha Chobo Investment (Mwanza) chenye uwezo wa kuchinja na kusindika nguruwe **20** kwa siku kimejengwa na kufanya viwanda vinavyochakata nguruwe nchini kufikia viwili **(2)**. Aidha, jumla ya nguruwe **257** wa aina ya *Large White, Durock, Sussex Saddleback* na *Yorkshire* wamezalishwa kutoka katika shamba la Wizara la Ngerengere na sekta binafsi na kusambazwa kwa wafugaji ili kuboresha aina za nguruwe nchini.

175. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa kuhamasisha uwekezaji katika uzalishaji, usindikaji na biashara ya nguruwe. Pia, itaendelea kuimarisha shamba la Ngerengere na kuhimiza sekta binafsi kuzalisha na kusambaza mbegu bora za nguruwe kwa wafugaji ili kuongeza uzalishaji wa nguruwe na nyama.

176. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara iliimarisha uzalishaji wa nguruwe nchini kwa kuendeleza shamba la mifugo la Ngerengere. Aidha, uzalishaji wa nyama ya nguruwe umeongezeka kutoka **tani 54,360** mwaka 2014/2015 hadi **tani 91,451**. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itaimarisha shamba la mifugo la Ngerengere kwa kuliongezea nguruwe bora wazazi ili liweze kuzalisha na kusambaza mbegu bora za nguruwe kwa wafugaji. Pia, Wizara itaendelea kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika uzalishaji wa nguruwe.

Zao la Ngozi

177. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, ngozi hafi vipande **187,000** vya ngozi ya ng'ombe vyenye thamani ya **shilingi bilioni 2.4** na vipande **124,000** vya ngozi za mbuzi/kondoo vyenye thamani ya **shilingi milioni 121.5** vimeuzwa nje ya nchi**.** Aidha, ngozi zilizosindikwa zimeongezeka kutoka vipande vya ngozi za ng'ombe **1,388,139** vyenye thamani ya shilingi **bilioni 39.7**

mwaka 2014/2015 hadi vipande **1,575,139** vyenye thamani ya shilingi **bilioni 45.0** mwaka 2015/16. Pia, vipande vya ngozi za mbuzi/kondoo **1,124,000** vyenye thamani ya shilingi **bilioni 7.5** zimesindikwa katika kipindi cha mwaka 2015/2016. Ongezeko hili limetokana na uwekezaji katika viwanda vya kusindika ngozi kwa kununua na kufunga mitambo ya kuzalishia bidhaa za ngozi katika viwanda vya Ace Leather Ltd (Morogoro), Moshi Leather Industries, HimoTannery and Planters Ltd (Kilimanjaro), Sak International (Arusha) na Bora Shoe Company (Dar es Salaam).

178. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kusimamia na kutekeleza Mkakati wa Kufufua na Kuendeleza Sekta na Viwanda vya Ngozi Nchini kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais – TAMISEMI, Wizara za Viwanda, Biashara na Uwekezaji, Elimu na Mafunzo ya Ufundi (DIT – Mwanza), Mamlaka za Serikali za Mitaa **75** na Chama cha Wadau wa Ngozi kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Mifugo. Katika mwaka 2015/2016 wataalam **17** wa ngozi kutoka mikoa ya Arusha, Geita, Iringa, Kagera, Kilimanjaro, Mara, Mbeya, Mwanza, Njombe na Simiyu wamepatiwa mafunzo kuhusu Sheria, Kanuni na Mkakati wa kuendeleza zao la ngozi. Pia, Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Ngozi umeandaliwa wenye lengo la kuboresha uzalishaji wa ngozi na bidhaa zake. Mkakati huu utatekelezwa kuanzia mwaka 2016/2017 hadi 2020/2021.

179. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itawezesha mafunzo kwa wataalam wa mifugo katika Mamlaka ya Serikali za Mitaa **75** kuhusu uendelezaji wa zao la ngozi nchini; itaratibu, kufuatilia na kutathimini utekelezaji wa Mkakati wa Kufufua na Kuendeleza Sekta na Viwanda vya Ngozi. Aidha, itatekeleza mfumo wa ufuatiliaji wa uzalishaji na biashara ya ngozi kutoka machinjioni hadi viwandani ili kuzuia utoroshwaji wa ngozi nje ya nchi.

4.2.6 Matumizi ya Rasilimali za Ardhi, Maji na Malisho kwa Mifugo

180. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa na Tume ya Taifa ya Matumizi ya Ardhi imetenga **hekta 64,070.18 za** maeneo ya ufugaji kwenye vijiji **24** katika Wilaya **6** za mikoa **5** na kufanya jumla ya eneo lililotengwa hadi sasa kufikia **hekta milioni 2.02** katika vijiji **648** (Kiambatisho Na. 12). Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na mkoa wa Katavi imeandaa eneo maalum kwa ajili ya ufugaji ambapo **hekta 30,000** zimetengwa na taratibu za kulitangaza kwenye gazeti la Serikali zinaendelea.

181. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, uzalishaji wa mbegu bora za malisho uliendelezwa katika mashamba ya Vikuge (Pwani), Langwira (Mbeya), Sao Hill (Iringa), Mabuki (Mwanza), LRC Tanga (Tanga), Kizota na PRC Kongwa (Dodoma). Jumla **tani 49.96** za mbegu bora za malisho

zenye thamani ya shilingi **milioni 749.4** na marobota ya **hei 544,650** yenye thamani ya shilingi **bilioni 1.36** yamezalishwa kutoka mashamba hayo (Kiambatisho Na. 13a na 13b). Aidha, mashamba hayo yamepimwa na taratibu za kupata hati milki zinaendelea.

182. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara itashirikiana na Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (TAMISEMI) na Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi Bora ya Ardhi kuandaa mipango ya matumizi ya ardhi ili kuweza kutenga maeneo makubwa ya malisho kikanda (*Zooning*) kwa kupima na kuyalinda kisheria kwenye mikoa **12** yenye wafugaji wengi. Aidha, Serikali itatambua, kutenga na kutangaza kwenye gazeti la Serikali maeneo ya nyanda za malisho kwenye vijiji **50** vya Wilaya za Kilosa, Ngorongoro, Mvomero, Mpanda, Kaliua, Kilombero, Iramba, Kiteto, Igunga, Lindi na Kilindi. Pia, Wizara itaimarisha uzalishaji wa mbegu bora za malisho kwenye mashamba saba (**7**) kwa kuboresha miundombinu na kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika uzalishaji wa malisho na mbegu bora.

183. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2015/2016, Wizara imekamilisha ujenzi wa mabwawa mawili **(2)** ya Masusu (Ngorongoro) na Olyapasei (Kiteto). Pia, ujenzi wa mabwawa ya Kwamaligwa (Kilindi) na Mbangala (Chunya) unaendelea. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itawezesha uchimbaji wa malambo **5** katika Wilaya za Lindi, Hanang, Ngorongoro, Kilosa na Rufiji.

4.2.7 Utatuzi wa Migogoro ya Wafugaji, Wakulima na Watumiaji Wengine wa Ardhi

184. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, uongozi wa mkoa wa Morogoro na Halmashauri za Kilosa na Mvomero zimechukua hatua mbalimbali za kutatua migogoro kati ya wakulima na wafugaji wa vijiji vya Mabwegere wilaya ya Kilosa na vile vinavyozunguka Bonde la mto Mgongola ikiwemo kijiji cha Kambala wilaya ya Mvomero. Hatua hizo ni pamoja na kupima na kuhakiki upya mipaka ya vijiji. Kutokana na uhakiki huo, Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi imefuta ramani ya zamani ya kijiji cha Kambala na kuweka mipaka mipya. Kazi ya kuandaa mipango ya matumizi bora ya ardhi inaendelea katika wilaya ya Mvomero. Kutokana na hatua hizi ni matarajio yetu kuwa migogoro sugu katika wilaya hizi itakwisha. Katika mwaka 2016/2017, mikakati kama hiyo itaendelea kutekelezwa maeneo mengine yenye migogoro.

4.2.8 Usindikaji wa Vyakula vya Mifugo

185. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** uzalishaji wa vyakula vya mifugo unaofanywa na sekta binafsi umeongezeka kutoka tani **1,200,000** mwaka 2014/2015 hadi tani **1,500,000** mwaka 2015/2016. Pia, wazalishaji na wasambazaji wa vyakula vya mifugo **11** kutoka Halmashauri za Iringa, Kinondoni, Ilala na Temeke wamekamilisha taratibu za usajili. Katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea na usajili wa wazalishaji na wasambazaji wa vyakula vya mifugo.

4.2.9 Udhibiti wa Magonjwa ya Mifugo

Maeneo Huru ya Magonjwa ya Mifugo

186. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO) na wamiliki wa viwanda vya nyama imeainisha maeneo yenye kanda zinzofaa kuwa huru na magonjwa ya mifugo (disease free zone) katika ranchi za Ruvu, Kongwa, Kalambo na ranchi za mkoa wa Kagera. Kutokana na gharama kubwa za kuanzishwa maeneo hayo Wizara iliomba shilingi **bilioni 2** kutoka Sekretarieti ya Shirika la Biashara Duniani (WTO). Katika mwaka 2016/2017, Wizara itashirikiana na WTO na wadau wengine kutathimini na kubaini njia ya kuendeleza maeneo hayo.

Magonjwa ya Mlipuko

187. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Mamlaka za Serikali za Mitaa imeendelea kutoa elimu kwa wafugaji kuhusu kudhibiti magonjwa ya mlipuko ya Homa ya Mapafu ya Ng'ombe, Homa ya Bonde la Ufa, Mapele Ngozi, Homa ya Nguruwe na Sotoka ya Mbuzi na Kondoo. Aidha, kutokana na kuwepo kwa mafuriko ya mvua zilizonyesha katika mikoa mbalimbali Wizara imeziarifu Mamlaka za Serikali za Mitaa katika mikoa yote kuchukua tahadhari dhidi ya uwezekano wa kutokea mlipuko wa ugonjwa wa Homa ya Bonde la Ufa.

188. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itahamasisha Halmashauri na sekta binafsi, kununua na kutoa chanjo dhidi ya magonjwa ya mlipuko ili kuwafikia wafugaji walio wengi. Aidha, elimu kuhusu umuhimu wa magonjwa haya katika biashara ya mifugo na mazao yake ikiwemo kuchukua hatua za tahadhari itaendelea kutolewa kwa wadau.

4.2.10 Magonjwa yaenezwayo na Kupe na Mbung'o

Udhibiti wa Kupe na Magonjwa wayaenezayo

189. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2015/2016 Wizara kwa kushirikiana na sekta binafsi imechanja jumla ya ng'ombe **65,215** dhidi ya Ugonjwa wa Ndigana Kali katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Kagera, Kigoma, Kilimanjaro, Manyara, Morogoro, Mbeya, Pwani na Tanga. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itanunua na kusambaza dawa za ruzuku za kuogesha mifugo lita **50,000** zenye viini vya pareto na *amitraz*. Aidha, tathmini ya ufanisi wa mpango wa ruzuku ya dawa za kuogesha mifugo itafanyika kwa ufadhili wa The Platform for Agriculture Policy Analysis and Coordination (PAPAC).

Udhibiti wa Mbung'o na Nagana

190. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 elimu ya udhibiti wa Mbung'o na Nagana ilitolewa kwa wafugaji **5,243** na wataalam **245** wa mikoa ya Dodoma, Kigoma, Lindi, Rukwa (Sumbawanga) na Tanga (Handeni). Katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea na uhamasishaji na ufuatiliaji wa kudhibiti Mbung'o, Nagana na Malale katika maeneo yenye mbung'o.

4.2.11 Magonjwa ya Mifugo yanayoambukiza Binadamu

Kichaa cha Mbwa

191. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Mradi wa Kutokomeza Kichaa cha Mbwa unaotekelezwa katika mikoa ya Dar es Salaam, Morogoro, Pwani, Lindi na Mtwara ilichanja mbwa **16,625** na paka **8,630**. Aidha, wadau katika Halmashauri mbalimbali walihamasishwa kudhibiti ugonjwa huo ambapo jumla ya mbwa **170,251** na paka **8,353** walichanjwa. Katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na wadau itaendelea kudhibiti Ugonjwa wa Kichaa cha Mbwa kwa kununua na kusambaza chanjo dozi **100,000** katika mikoa mbalimbali.

Ugonjwa wa Ebola

192. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** utafiti wa awali uliofanywa na taasisi mbalimbali za kisayansi unaonesha kuwa mbuzi na nguruwe ni miongoni mwa wanyama ambao ni vyanzo vya ugonjwa wa Ebola kwa binadamu, hivyo uelewa wa jinsi ugonjwa huu unavyosambaa kutoka kwa mifugo na wanyamapori kwenda kwa binadamu ni muhimu katika kuchukua tahadhari. Katika mwaka 2016/2017 Wizara itashirikiana na FAO kuchunguza

uwepo wa virusi vya Ebola viitwavyo *Filoviridae* katika mbuzi na nguruwe kwenye maeneo yanayopakana (interface areas) na mbuga za wanyama.

Ukaguzi wa Mifugo na Mazao yake

193. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa ilikagua ng'ombe **436,531**, mbuzi **300,885**, kondoo **87,408**, kuku **2,754,265** na nguruwe **45,689** kwa ajili ya soko la ndani ya nchi na ng'ombe **1,471,** mbuzi **1,624** na vifaranga **3,200** kwa ajili ya soko la nje katika nchi za Comoro, Malawi na Msumbiji. Aidha, kaguzi mbalimbali zimefanyika katika machinjio ya Kuku Poa, Chobo Investment, Alpha Choice, Grumeti Singita na Nyakato katika Kanda ya Ziwa, machinjio ya Punda ya Fang Hua (Shinyanga) na vitotoleshi (hatcheries) **10** katika mikoa ya Dar es Salaam na Pwani. Vilevile, wakaguzi **16** walipatiwa mafunzo kuhusu ukaguzi katika mashamba ya kuku wazazi.

194. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kufanya ukaguzi wa mifugo na mazao yake na miundombinu ya machinjio na viwanda vya kusindika mazao ya mifugo. Aidha, Wizara itaimarisha Kituo cha Karantini ya Mifugo cha Kwala (Kibaha) cha uchunguzi wa mifugo inayouzwa nje ya nchi.

4.2.12 Utambuzi, Usajili na Ufuatiliaji wa Mifugo

195. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri ya Muleba, Kibaha, Morogoro na Misenyi imetambua ng'ombe **11,130** kwa njia ya chapa. Aidha, mafunzo kuhusu utambuzi na ufuatiliaji wa mifugo kwa Maafisa Ugani wa Mifugo **12** kutoka Mikoa ya Tanga, Mbeya na Pwani yalitolewa. Pia, mwongozo wa uchangiaji katika kutekeleza Sheria ya Utambuzi na Ufuatiliaji umetolewa katika Halmashauri ya Wilaya ya Bagamoyo, ambayo iko katika maeneo ya majaribio. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wataalamu elekezi wa Mfumo wa Utambuzi na Ufuatiliaji Mifugo (Tanzania National Livestock Identification Traceability System - TANLITS) kutoka FAO na wadau imeandaa andiko la Mradi wa Kuendeleza Utambuzi na Ufuatiliaji Mifugo.

196. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuratibu utekelezaji wa Mfumo wa Utambuzi na Ufuatiliaji Mifugo kwa njia ya hereni kwa ng'ombe wa maziwa na nyama **10,000** katika Halmashauri **13.** Aidha, wafugaji **2,750** kutoka mikoa ya Arusha, Kagera, Kilimanjaro, Tanga, Pwani, Iringa, Njombe, Mbeya na Rukwa watatambuliwa na kuingizwa kwenye kanzidata ya TANLITS. Pia, utambuzi kwa kutumia chapa na usajili wa wafugaji utaendelea kusisitizwa ili utekelezwe na Mamlaka zote za Serikali za Mitaa.

4.2.13 Utafiti, Mafunzo na Ugani wa Mifugo

Utafiti

197. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imeimarisha utafiti wa mifugo ambapo tafiti **170** zimebainishwa na kuingizwa katika mfumo wa Kanzidata (Database) ujulikanao kama Tanzania Agricultural Investment Mapping (TAN-AIM) wenye tovuti ya *http://tanaim*.investimentmapping.org. Aidha, Agenda ya Kitaifa ya Utafiti wa Mifugo imeandaliwa na nakala **500** zimechapishwa na kusambazwa kwa wadau. Vilevile, Wizara inakarabati kituo cha Maarifa ya Mifugo cha Lugoba (Bagamoyo) ili kiweze kutoa elimu kwa wafugaji **11,600**.

198. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Taasisi ya Utafiti wa Mifugo Tanzania (TALIRI), imeendelea kuimarishwa na imefanya tafiti za mifugo kupitia vituo vyake vya kanda vya Mpwapwa (Dodoma), Mabuki (Mwanza), Kongwa (Dodoma), Tanga, Naliendele (Mtwara), Uyole (Mbeya), na West Kilimanjaro. Katika mwaka 2015/2016 TALIRI imeendelea kutunza na kuhifadhi kosaafu za mifugo ikiwemo mbari **10** za ng'ombe, **sita (6)** za mbuzi na **tatu** (**3**) za kondoo na kuku kila moja kwa lengo la kutathmini uzalishaji na ukuaji. Aidha, programu ya miaka **12** ya uzalishaji wa ng'ombe yenye lengo la kuongeza uzalishaji wa maziwa kutoka lita **2,500** hadi lita **2,800** katika siku **305** za kukamua inatekelezwa katika kituo cha Mpwapwa kwa kuchanganya ng'ombe aina ya Mpwapwa na *Danish Red*. Hadi sasa, ng'ombe **58** chotara wa Mpwapwa na *Danish Red* wanaendelea kutunzwa. Vilevile, aina **15** za kuku wa asili zimehifadhiwa katika vituo vya Mpwapwa, Naliendele, Tanga na Uyole. Kosaafu zinazofanyiwa tathmini ni pamoja na **Kuchi**, **Horasi**, **Sasamala**, **Kawaida**, **Mtewa**, **Kishingo**, **Bukini**, **Kisunzu**, **Kuza**, **Sukuma**, **Msumbiji**, **Katewa**, **Njachama, Yangeyange** na **Mandendenga**. Matokeo ya awali yanaonyesha kuwa wastani wa uzito wa vifaranga baada ya kutotolewa ulikuwa ni gramu **36.2** kwa kuku aina ya Kuchi**, 34.26** Horasi, **31.99** Kishingo na **29.02** Sasamala.

199. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** TALIRI imeendelea kushirikiana na Taasisi za kimataifa za utafiti wa mifugo kama vile ASARECA, ILRI, CCARDESA, IFS, DANIDA, ICM. Katika jitihada hizo TALIRI imepata fedha za kutoka Taasisi ya Bill & Melinda Gates Foundation kutekeleza Mradi wa Kuendeleza Ufugaji Bora wa Kuku wa "African Chicken Genetic Gains" wenye lengo la kuboresha kosaafu na kupunguza umaskini na unahusisha jumla ya wafugaji **2,400** katika mikoa ya Lindi, Mtwara, Tanga, Morogoro, Njombe, Mbeya, Simiyu, Dodoma na Singida. Pia, kupitia taasisi hii TALIRI inatekeleza mradi wa kuboresha kosaafu za ng'ombe wa maziwa (Dairy Genetic Gain Improvement) katika mikoa ya Arusha na Dodoma. Vilevile, kupitia CCARDESA TALIRI inatekeleza mradi wa kuendeleza kuku wa asili katika mikoa ya Lindi na Mtwara.

200. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** TALIRI kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo inaendelea kufanya utafiti wa namna ya kuangamiza gugu la malisho (**Siam Weed** na **Mrasha** (***Prosopis juliflora***) katika wilaya za Serengeti, Same, Mwanga na Rombo. Lengo la utafiti huu ni kutathmini mtawanyiko na athari za mimea hii ambayo inasadikiwa kuwa na sumu inayoharibu uoto mwingine kama nyasi na malisho ya mifugo. Utekelezaji wa mradi huu unalenga kubainisha aina za sumu, lishe ya magugu, namna inavyosambaa, mbinu za kudhibiti usambaaji wake na matumizi mbadala ya mimea hii.

201. ***Mheshimiwa Mwenyekiti*** Katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuiwezesha TALIRI kuibua, kutathmini na kuendeleza kosaafu bora za mifugo ili kuongeza tija katika uzalishaji wa maziwa, nyama, mayai na mazao mengine ya mifugo pamoja na kuendeleza uzalishaji wa malisho na mbegu bora za malisho. Aidha, TALIRI itahifadhi na kuendeleza vinasaba vya malisho na kosaafu bora za asili za mifugo, itaimarisha na kuboresha miundombinu ya utafiti ikiwemo maabara na mashamba ya mifugo na malisho. Pia, mifumo ya kupanga, kusimamia na kuratibu kazi za utafiti na uzalishaji wa mifugo katika vituo **saba** vya Taasisi pamoja na Makao Makuu ya TALIRI itaimarishwa kwa kupatiwa raslimali fedha, raslimali watu na vitendea kazi muhimu.

Mafunzo ya Mifugo

202. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Wakala wa Vyuo vya Mafunzo ya Mifugo (Livestock Training Agency – LITA) imeongeza udahili wa wanachuo kutoka **2,451** mwaka 2014/2015 hadi **2,500,** kati ya hao **1,034** ni wa Stashahada na **1,466** ni wa Astashahada. Wanachuo **1,471** (Stashahada **834** na Astashahada **637**) watahitimu mafunzo yao mwezi Juni, 2016. Vilevile, watumishi **30** wanaendelea na mafunzo, shahada za Uzamivu watatu (**3**), Uzamili wanne **(4) na** shahada ya Kwanza **15** na mafunzo ya muda mfupi wanane **(8)**.

203. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2015/2016 Wizara kupitia LITA imekarabati miundombinu ya vyuo vya mafunzo na kununua vitendea kazi, ambapo madawati **400** yamenunuliwa kwa ajili ya vyuo vya Morogoro, Temeke, Kikulula na Mabuki. Aidha, ukarabati wa maabara nne (**4**) za Parasaitolojia katika vyuo vya Temeke, Buhuri, Mabuki na Kikulula ulifanyika. Vilevile, ukarabati wa maabara ya Kompyuta kwenye chuo cha Madaba na banda la mbuzi katika chuo cha Mpwapwa umefanyika.

204. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itaiwezesha LITA na kuhamasisha sekta binafsi kuongeza udahili kufikia lengo la wanafunzi **5,000** kwa mwaka. Aidha, LITA itajenga na kukarabati madarasa, maabara, mabweni na miundombinu mingine katika vyuo vya

Madaba, Kikulula, Morogoro na Mabuki. Vilevile, Wakala itatoa mafunzo ya ufundishaji kwa Wakufunzi wapya **16** na ujasiriamali kwa vijana ili waweze kufuga kibiashara na hivyo kujiajiri na kuajiri wengine. Pia, LITA itatoa mafunzo kwa wafugaji **1,500** kuhusu ufugaji bora na wenye tija.

Huduma za Ugani wa Mifugo

205. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Serikali imeongeza idadi ya wagani wa mifugo kutoka **8,541** mwaka 2014/2015 hadi **8,600** mwaka 2015/2016 kati ya **17,325** wanaohitajika, hii ikiwa ni pungufu ya wagani **8,725**. Pia, elimu ya ufugaji wa kisasa ilitolewa kwa wafugaji **997** kupitia mashamba darasa. Aidha, Wizara imechapisha nakala **1,000** za vijitabu vya Uzalishaji wa Malisho kwa lengo la kutoa elimu kwa wafugaji. Pia, Wizara ilirusha hewani vipindi **26** vya redio na Sita (**6)** vya luninga kuhusu tekinolojia za uhimilishaji, uzalishaji wa nyama bora, na udhibiti wa magonjwa ya mifugo.

206. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itaandaa na kurusha hewani vipindi **52** vya radio na **12** vya luninga juu ya ufugaji bora wa mifugo na kutoa teknolojia sahihi za uzalishaji wa mifugo. Vilevile, maafisa **(2)** watashiriki katika maadhimisho ya kitaifa na kimataifa ikiwemo Maadhimisho ya Nane Nane na Siku ya Chakula Duniani.

Huduma za Maabara za Mifugo

207. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Wakala wa Maabara ya Veterinari Tanzania (Tanzania Veterinary Laboratory Agency - TVLA) imechunguza sampuli **10,407** ya magonjwa ya mifugo ya Ndigana Kali, Ndigana Baridi, Ugonjwa wa Kutupa Mimba kwa Ng'ombe, Kimeta, Minyoo, Homa ya Mapafu ya Mbuzi, Kichaa cha Mbwa, Mdondo, Gumboro na Homa ya Nguruwe. Aidha, Wakala umehakiki ubora wa vyakula vya mifugo vinavyozalishwa na kutumiwa na wafugaji hapa nchini ambapo sampuli **1,109** za vyakula vya mifugo zilihakikiwa na asilimia **10** ya sampuli hizo zilibainika kuwa na upungufu wa protini, nguvu, wanga na unyevu mwingi. Kutokana na matokeo hayo wafugaji walipewa ushauri wa namna ya kudhibiti magonjwa hayo na kuboresha vyakula. Pia, TVLA kupitia Taasisi ya uzalishaji wa chanjo iliyopo Kibaha imezalisha na kusambaza chanjo dozi **30,396,100** za ugonjwa wa mdondo, **304,300** za ugonjwa wa Kimeta na **136,800** za ugonjwa wa chambavu. Vilevile, chanjo ya kukinga ugonjwa wa Kutupa Mimba kwa Ng'ombe na chanjo inayokinga kwa pamoja magonjwa ya Kimeta na Chambavu ziko katika hatua ya majaribio.

208. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, TVLA kupitia vituo vyake vya utafiti vya Tanga na Kigoma vya teknolojia za kuangamiza mbun'go wanaoeneza magonjwa ya Nagana na Malale imeendelea kuhifadhi mbung'o **18,459** kwa

ajili ya utafiti. Utafiti wa kuchunguza uwezo wa fangasi na sumu iliyowekwa kwenye mitego ya kuua mbung'o unaendelea katika maeneo ya Buganza na Makao (Serengeti) ambapo matokeo ya awali yanaonyesha msongamano wa mbung'o umepungua kutoka **1.287** hadi **0.251** kwa mbung'o kwa mtego kwa siku.

209. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2016/2017, miundombinu ya TVLA itaimarishwa ili kuongeza ufanisi katika uchunguzi na utambuzi wa magonjwa ya mifugo. Aidha, TVLA itazalisha na kusambaza chanjo dozi **milioni 100** za Mdondo, **500,000** za Kimeta na **500,000** za Chambavu. Pia, itaanza majaribio ya kutengeneza chanjo dhidi ya magonjwa ya Homa ya Mapafu ya Ng'ombe na Mbuzi, na Ugonjwa wa Miguu na Midomo. Vilevile, itaendelea kufanya uhakiki wa vyakula vya mifugo vinavyozalishwa na kutoa ushauri stahiki kwa wazalishaji na wafugaji; na tafiti zinazolenga kuthibiti mbung'o wanaoeneza ugonjwa wa Nagana kwa mifugo na Homa ya Malale kwa binadamu.

4.2.14 Usimamizi wa Ubora wa Mazao, Taaluma na Huduma za Mifugo

Tasnia ya Nyama

210. *Mheshimiwa Mwenyekiti*, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kuimarisha Bodi ya Nyama Tanzania (*Tanzania Meat Board*) kwa kuipatia vitendea kazi na kuajiri watumishi watatu **(3)**. Aidha, Bodi imehamasisha na kusajili wadau **240** katika mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Dodoma, Shinyanga, Iringa na Mwanza. Pia, wadau **244** wameelimishwa kuhusu umuhimu wa uwekezaji kwenye miundombinu ya machinjio na bucha. Vilevile, jumla ya bucha **134** zimeboreshwa kwa kuweka miundombinu na kutumia vifaa vya kisasa zikiwemo mashine za kukatia nyama, majokofu na mizani za dijitali.

211. *Mheshimiwa Mwenyekiti*, katika mwaka 2015/2016, Bodi imeandaa mwongozo wa "Taratibu na Viwango vya Usafi na Uendeshaji wa Machinjio, Bucha na Viwanda vya Kusindika Nyama'' pamoja na kijitabu kuhusu "Vigezo vya Ubora wa Bucha" kwa ajili ya usajili na ukaguzi. Aidha, Bodi imetoa mafunzo kuhusu ukaguzi, usajili, upangaji wa madaraja ya mifugo na chune (carcass) na usimamizi wa biashara ya mifugo, nyama na bidhaa zake ndani na nje ya nchi kwa watumishi **49 wa** Mamlaka za Serikali za Mitaa **13** katika Mikoa ya Dar es Salaam, Dodoma, Shinyanga, Mwanza na Mara. Pia, Bodi imefanya ukaguzi wa wadau **320** wa Tasnia ya Nyama katika Mikoa ya Dar es Salaam, Dodoma, Shinyanga, Mwanza na Mara.

212. *Mheshimiwa Mwenyekiti*, Bodi kupitia vipindi **18** vya redio imetoa elimu kwa umma kuhusu uendeshaji wa bucha na machinjio. Pia, kwa kushirikiana na wadau wa kuku imefanya maonesho ya kimataifa ya kuku nchini

kwa lengo la kubadilishana uzoefu katika uzalishaji na kuimarisha biashara ya kuku. Washiriki waliwakilisha kampuni nane **(8)** kutoka nchi za China **(1)**, Afrika ya Kusini **(4)**, Mauritius **(1)**, Kenya **(1)** na Hispania **(1)** na Kampuni **10** pamoja na wadau **55** kutoka ndani ya nchi. Vilevile, Bodi imeimarisha Vyama vya Wafanyabiashara ya Mifugo na Nyama (TALIMETA) na Wafugaji Tanzania (CCWT) kwa kuwezesha kufanya mikutano, kuchagua viongozi wapya na kuanzisha tawi la chama cha kikanda cha wadau wa mifugo hapa nchini (North East Africa Livestock Council Tanzania Chapter).

213. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Bodi ya Nyama itasajili wadau **5,000** wa tasnia ya nyama na vyama vyao na kutoa mafunzo kwa watumishi **50** katika Mamlaka za Serikali za Mitaa **25** za Mikoa ya Dar es Salaam, Mbeya, Mwanza, Arusha, Dodoma, Morogoro na Tanga. Vilevile, Bodi itasimamia ukaguzi, biashara ya mifugo na nyama na bidhaa zake ndani na nje ya nchi. Aidha, Bodi itaimarisha vyama vitatu **(3)** vya wadau kitaifa [TALIMETA, TAMEPA na CCWT] na Mtandao wa vyama vya Wadau wa Kuku na tawi la chama cha kikanda (NEALCO Tanzania Chapter) kwa kutoa ushauri, mafunzo na kuratibu maendeleo ya vyama hivyo.

Tasnia ya Maziwa

214. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, Katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Bodi ya Maziwa Tanzania imetoa elimu kwa wadau wa tasnia ya maziwa **1,276** kuhusu Sheria ya Maziwa Sura ya 262. Aidha, Bodi imesajili wadau **197** na imetoa vibali kwa vyombo **120** vya kusafirishia maziwa. Pia, Bodi imetoa mafunzo kwa wakaguzi wa maziwa **14** wa mikoa ya Iringa, Mbeya na Njombe ili kuwapa mbinu bora na kufanya ukaguzi. Vilevile, Bodi imetoa mafunzo ya kuzingatia usafi na ubora wa maziwa kwa wafanya biashara wapatao 30 katika mikoa ya Morogoro na Tanga.

215. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Bodi ya Maziwa Tanzania itaendelea kuelimisha wadau wa maziwa kuhusu Sheria ya Maziwa Sura ya 262, kusimamia na kuwajengea uwezo wakaguzi katika Halmashauri. Pia, kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa itaendelea kuhamasisha unywaji maziwa shuleni. Aidha, itajenga kituo maalum mkoani Dar es Salaam cha kudhibiti ubora na usalama wa maziwa na kurasimisha wachuuzi wa maziwa kufanya biashara endelevu.

Taaluma na Huduma za Veterinari

216. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Baraza la Veterinari Tanzania imesajili Madaktari wa Mifugo **48** na kufikisha idadi ya **750** walioko nchini. Aidha, wataalam wa afya ya mifugo

wasaidizi **430** wameandikishwa na kuorodheshwa na kufanya idadi yao kufikia **2,576**. Pia, vituo vya huduma ya afya ya mifugo **350** vimesajiliwa na kufanya idadi yake kufikia vituo **864.** Vilevile, wakaguzi wa nyama **200,** wahimilishaji **5** na wataalam wa maabara wasaidizi **10** wamepatiwa leseni ya kutoa huduma kwa wafugaji. Idadi ya wakaguzi wa nyama wenye leseni imefikia **450**, wahimilishaji **25** na wataalam wa maabara wasaidizi **27.**

217. ***Mheshimiwa Mwenyekiti**,* Wizara kupitia Baraza la Veterinari imekamilisha mapitio ya Sheria ya Veterinari Sura 319 kwa kuongeza vifungu vitakavyosimamia mafunzo kwa vitendo kwa madaktari wa mifugo baada ya kuhitimu. Aidha, Baraza limekagua vituo **400** vya huduma za afya ya mifugo katika Halmashauri **60** za mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Iringa, Kilimanjaro, Lindi, Manyara, Mbeya, Mtwara, Morogoro, Mwanza, Njombe, Pwani, Shinyanga, Simiyu, Ruvuma na Tanga. Vilevile, ukaguzi wa viwango vya mitaala ya kufundisha wataalam wa afya ya mifugo katika vyuo **8** vya mifugo umefanyika na kutoa maelekezo ya namna ya kuboresha mafunzo hayo. Katika kaguzi hizo imebainika kuwa wamiliki wengi wanafuata sheria na maadili.

218. ***Mheshimiwa Mwenyekiti**,* katika mwaka 2016/2017, Wizara kupitia Baraza itaendelea kuimarisha ukaguzi wa maadili ya watoa huduma, kusimamia vituo vya afya ya mifugo na vyuo vya mafunzo ya mifugo. Vilevile, Baraza litasajili madaktari wa mifugo **60**, kuandikisha na kuorodhesha wataalam wasaidizi **1,000**, kutoa leseni kwa wakaguzi wa nyama, wahimilishaji, wataalam wa maabara wasaidizi **200** na kusajili vituo vya huduma za afya ya mifugo **400**. Aidha, Halmashauri zitaendelea kuhamasishwa kushirikisha wataalam wa sekta binafsi katika kutoa huduma za afya ya mifugo katika maeneo yenye mifugo mingi kwa kuzingatia Sheria, kanuni na taratibu.

4.3 UVUVI

4.3.1 Sera, Mikakati na Programu

219. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau ilikamilisha mapitio ya Sera ya Taifa ya Uvuvi na Mikakati ya mwaka 1997 na Sera mpya ya Taifa ya Uvuvi ya mwaka 2015 ilipitishwa na Baraza la Mawaziri. Jumla ya nakala **1,500** za Sera hii zimechapishwa na kusambazwa kwa wadau. Aidha, nakala **150** za Fursa za Uwekezaji katika sekta ya uvuvi na nakala **100** za Programu ya Kuendeleza Sekta ya Uvuvi zilichapishwa na kusambazwa kwa wadau.

220. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imeandaa Mipango na Mkakati ya kusimamia aina mbalimbali za samaki ambayo ni (i) Mpango wa Kusimamia Samaki Wanaopatikana katika Tabaka la

Juu la Maji (Pelagic Fishery Management Plan), (ii) Mpango wa Kusimamia Zao la Pweza (Octopus Fishery Management Plan), (iii) Mpango wa Kusimamia Uvuvi wa Kambamiti (Prawn Fishery Management Plan) na (iv) Mkakati wa Taifa wa Kusimamia Samaki aina ya Jodari (National Tuna Management Strategy). Lengo la Mipango na Mkakati huu ni kuhakikisha kuwa Samaki wa aina hizo wanavuliwa kwa kufuata Sheria, Kanuni na Taratibu zinazosimamia uvuvi endelevu na wenye tija.

4.3.2 Sheria na Kanuni za Sekta ya Uvuvi

221. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau, imefanya mapitio ya sheria za sekta ya uvuvi ili ziendane na Sera ya Ugatuaji wa Madaraka (D by D) na kuboresha mazingira ya kibiashara. Kazi zilizotekelezwa ni pamoja na kuandaa Mapendekezo ya kutunga Sheria mpya ya Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania (The Tanzania Fisheries Research Institute Act). Baraza la Mawaziri limepitisha mapendekezo hayo na Muswada wa Sheria utawasilishwa Bungeni kwa hatua zaidi. Pia, kuandaa mapendekezo ya Kutunga Sheria mpya ya Mamlaka ya Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu (The Marine Parks and Reserves Authority Act); na mapendekezo ya kurekebisha Sheria ya Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu (The Deep Sea Fishing Authority Act) SURA 388 pamoja na Kanuni zake za mwaka 2009 na mapendekezo ya kurekebisha Sheria ya Uvuvi (The Fisheries Act) SURA 279 ambayo yanajadiliwa na wadau kwa hatua husika.

222. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itakamilisha mapendekezo ya Kutunga Sheria mpya ya Mamlaka ya Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu (The Marine Parks and Reserves Authority Act); kurekebisha Sheria ya Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu (The Deep Sea Fishing Authority Act) SURA 388 na Sheria ya Uvuvi (The Fisheries Act) SURA 279. Aidha, Wizara itaandaa utaratibu wa kuanzisha upya Shirika la Uvuvi Tanzania, kwa lengo la kuwa na meli za kitaifa (National fleet) zitakazokuwa zinavua bahari kuu.

4.3.3 Uzalishaji na Biashara ya Mazao ya Uvuvi

Uvunaji wa Samaki na Uuzaji wa Mazao ya Uvuvi

223. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kutoa elimu kwa wavuvi na wadau wengine wa uvuvi kuhusu njia endelevu za uvunaji na matumizi ya rasilimali za uvuvi kwa lengo la kuiwezesha sekta hii kutoa mchango wake ipasavyo katika pato la Taifa, kuongeza ajira, kipato na uhakika wa chakula na lishe. Aidha, Wizara kupitia Mradi wa South West Indian Ocean Fisheries Governance and Shared Growth (SWIOFish) ilitoa

elimu kwa wadau **60** kutoka Wilaya **16** za Ukanda wa Pwani kuhusu umuhimu wa ukusanyaji, utunzaji na matumizi ya takwimu sahihi za uvuvi.

224. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 wavuvi **183,800** wamezalisha samaki jumla ya tani **362,645.3** zenye thamani ya shilingi **trilioni 1.48** kwa kutumia vyombo vya uvuvi **57,291**. Vilevile, kanzidata (database) ya takwimu za uzalishaji na uuzaji wa mazao ya uvuvi imeboreshwa ili kuimarisha uhifadhi na upatikanaji wa takwimu za uvuvi nchini.

225. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau imeandaa mipango kazi ya miaka mitatu **(3**) ya utekelezaji wa mipango ya usimamizi wa rasilimali za uvuvi. Mipango hiyo ni:- Mpango wa Kusimamia Uvuvi wa Samaki Wanaopatikana katika Tabaka la Juu la Maji (Pelagic Fishery Management Plan), Mpango wa Kusimamia Uvuvi wa Pweza (*Octopus* Fishery Management Plan) na Mpango wa Kusimamia Uvuvi wa Kambamiti (Prawn Fishery Management Plan). Lengo ni kuhakikisha kuwa aina ya samaki walioainishwa kwenye mipango hiyo wanavuliwa kwa kufuata Sheria, Kanuni na Taratibu zinazoongoza uvuvi. Vilevile, Wizara imeandaa na kusambaza nakala **500** za Mpango wa Kusimamia Samaki Wanaopatikana katika Tabaka la Juu la Maji.

226. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itaratibu na kusimamia uvunaji na matumizi endelevu ya rasilimali za uvuvi nchini. Aidha, kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa itafanya sensa za uvuvi na kufuatilia ukusanyaji na uchakataji wa takwimu za uvuvi katika maeneo ya maji makubwa na madogo.

4.3.4 Ukuzaji wa Viumbe kwenye Maji

227. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imekarabati miundombinu ya Vituo vya Ukuzaji Viumbe kwenye Maji baridi vya Kingolwira (Morogoro), Ruhila (Songea), Mwamapuli (Igunga), Mtama (Lindi) na Machui (Tanga) kwa kujenga na kukarabati miundombinu ya kuzalisha vifaranga vya samaki. Aidha, vituo hivyo vimezalisha jumla ya vifaranga **500,000** na kusambazwa kwa wafugaji wa samaki katika mikoa ya Mbeya, Iringa, Morogoro, Ruvuma, Lindi na Mtwara. Pia, katika maji bahari, Kituo cha Machui - Tanga kimeimarishwa kwa kuchimba bwawa lenye ukubwa wa mita za mraba **400** na kupandikizwa samaki wazazi **100** aina ya *Tilapia mossambicus*.

228. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 Sekta binafsi imewekeza katika ufugaji wa samaki na utengenezaji wa vyakula vya samaki na jumla ya vifaranga **18,000,000** vimezalishwa (Eden Hatchery sato **7,910,000**, Faith Aquaculture Co. Ltd sato **16,000,** Safina Big Fish Co. Ltd kambale **4,000**,

Ruhanga J&B Fish Culture Ltd Kambale **70,000,** na Alphakrust Ltd kambamiti **10,000,000**). Vifaranga hivyo vimesambazwa kwa wafugaji wa samaki katika Mikoa ya Dar es Salaam, Pwani, Morogoro, Kilimanjaro, Tanga, Geita, Mara na Kagera.

229. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** wananchi **1,510** kutoka mikoa ya Dar es Salaam, Kilimanjaro, Kagera, Geita, Mwanza, Morogoro, Pwani, Lindi, Tanga, Ruvuma, Tabora, Kigoma na Mtwara wamepata mafunzo kuhusu ufugaji bora wa samaki ambapo kutokana na mafunzo hayo mabwawa ya samaki yameongezeka kutoka **21,300** 2014/2015 hadi **22,545** mwaka 2015/2016. Kuongezeka kwa mabwawa kunaenda sambamba na ongezeko la uzalishaji wa samaki kutoka tani **3,118** mwaka 2014/2015 hadi tani **3,613.55** mwaka 2015/2016. Vilevile, uzalishaji wa zao la mwani umeongezeka kutoka tani **222.8** mwaka 2014/2015 hadi tani **1,176.5** mwaka 2015/2016.

230. ***Mheshimiwa Mwenyekiti***, katika kutekeleza Mkakati wa Taifa wa Ukuzaji Viumbe kwenye Maji wa mwaka 2009, Mwongozo wa Udhibiti Vimelea (Bio-Security) kwa ajili ya ufugaji samaki katika vizimba umeandaliwa na kuwasilishwa katika Sekretarieti ya Jumuiya ya Afrika Mashariki kwa lengo la kuwa na mwongozo mmoja kwa nchi wanachama.

231. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuimarisha na Kuendeleza vituo vya ufugaji wa samaki wa maji baridi vya Ruhila (Songea), Mwamapuli (Igunga), Kingolwira (Morogoro), Nyengedi (Lindi) na Nyamirembe (Chato) kwa ajili ya kuzalisha vifaranga **milioni 15**. Pia, itaendeleza vituo vya ufugaji wa samaki wa maji bahari vya Machui (Tanga) na Mbegani (Bagamoyo) kwa ajili ya kuzalisha vifaranga **milion**i **3**. Vilevile, vifaranga vya samaki vitazalishwa na kupandikizwa katika malambo na mabwawa ya asili **10** na kwenye skimu tano **(5)** za umwagiliaji za miwa na mpunga.

4.3.5 Uwezeshaji wa wavuvi na wakuzaji viumbe kwenye maji

232. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Serikali imeendelea kuwawezesha wavuvi wadogo kuwekeza katika sekta ya uvuvi kwa kuboresha miundombinu ya uvuvi ili kuwa na uvuvi endelevu na wenye tija. Pia, kufuatia uamuzi wa Serikali wa kuwawezesha wavuvi wadogo, jumla ya shilingi **milioni 400** zilitolewa kama ruzuku ya zana za uvuvi ambapo Serikali ilichangia asilimia **40** na mvuvi alichangia asilimia **60** na kupitia utaratibu huu injini za boti **73** zimenunuliwa. Aidha, tan**i 62.5** za chakula bora cha samaki zimesambazwa kupitia ruzuku kwa wafugaji wa samaki, ambapo wafugaji **267** katika mikoa ya Dar es Salaam, Mara, Mtwara, Mwanza, Pwani, Simiyu, Geita na Kigoma wamenufaika. Vilevile, Wizara imehamasisha wavuvi kujiunga na kujisajili katika Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ya Taifa ili kufaidika na huduma zinazotolewa na mifuko hiyo. Hadi sasa,

jumla ya wavuvi **5,689** wamejiunga na NSSF kupitia 'NSSF WAVUVI SCHEME'. Mpango huo unaratibiwa na Idara ya Uvuvi kwa kushirikiana na NSSF kupitia Vikundi vya Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi (BMUs).

233. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** wavuvi wadogo wameendelea kuhamasishwa kuhusu matumizi ya zana bora za uvuvi ili waweze kufanya uvuvi wenye tija ambapo matumizi ya boti za injini yameongezeka kutoka boti **10,507** mwaka 2014/2015 hadi boti **11,284** mwaka 2015/2016**.** Aidha, Wizara imetoa mafunzo kwa wavuvi na wachakataji **240** kuhusu tekinolijia sahihi ya ukaushaji na ufungashaji wa dagaa katika mikoa ya Mwanza, Mara, Kagera na Kigoma. Kutokana na mafunzo hayo, vichanja **30** vimejengwa kwa ajili ya kukaushia dagaa katika Halmashauri za Wilaya za Musoma (**10**)**,** Bukoba (**10**) na Mwanza (**10**). Pia, ujenzi wa tanuru (fish smoking kiln) na ghala la kukaushia na kuhifadhia dagaa umefanyika katika Halmashauri ya Wilaya ya Muleba.

234. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itahamasisha sekta binafsi kuwekeza katika uzalishaji wa vyakula bora vya samaki na kusambaza kwa wafugaji. Aidha, Wizara itawezesha wavuvi wadogo kupata zana za uvuvi kupitia mfumo wa ruzuku na kuwaelimisha kujiunga katika vyama vya ushirika vya msingi wa wavuvi na mifuko ya hifadhi za jamii ili waweze kunufaika na huduma zinazotolewa na mifuko ya hifadhi za jamii.

4.3.6 Usimamizi wa Ubora wa Mazao na Huduma za Uvuvi

235. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeratibu usimamizi wa usafi na njia salama za uzalishaji wa samaki kwenye viwanda vya kuchakata na maghala ya kuhifadhi mazao ya uvuvi, mialo ya kupokelea samaki, masoko na maduka ya samaki. Katika mwaka 2015/2016, jumla ya kaguzi **796** zimefanyika katika viwanda vya kuchakata samaki (**608)**, mialo ya kupokelea samaki (**136**) na kwenye masoko na maduka ya kuuza samaki (**52**). Vilevile, kaguzi **1,448** zimefanyika ili kuhakiki ubora, viwango na usalama wa samaki na mazao ya uvuvi yanayoingia katika soko la ndani na kwenda katika soko la nje ya nchi. Kutokana na uhakiki huo, jumla ya tani **40,540.95** za mazao ya uvuvi zenye thamani ya shilingi **bilioni 542.79** ziliuzwa nje ya nchi na kuliingizia taifa kiasi cha shilingi Bilioni 12.86 kama ushuru.

236. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itafanya kaguzi **6,400** za ubora wa samaki na mazao yake wakati wa kusafirishwa nje ya nchi. Aidha, itafanya kaguzi **100** za kina kwenye mialo, viwanda vinavyochakata samaki, maghala ya kuhifadhi mazao ya uvuvi na masoko ili kuhakikisha kwamba mazao hayo yanazalishwa kwa kuzingatia sheria, kanuni na taratibu za uvuvi. Pia, itatoa elimu kwa wadau **400** wa uvuvi kuhusu upatikanaji na matumizi ya teknolojia na miundombinu inayofaa kwa ajili ya

uandaaji, uchakataji, usambazaji na upatikanaji wa masoko ya samaki na mazao yake. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itafanya tathmini katika maeneo ya vijijini ili kutambua changamoto za masoko na miundombinu kwa mazao ya uvuvi na kutoa mafunzo kuhusu usalama na ubora wa mazao ya uvuvi katika vijiji vya wavuvi.

4.3.7 Huduma za Ukaguzi wa Ubora na Usalama wa Mazao ya Uvuvi

237. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016 Wizara imeanzisha vituo vya Uthibiti wa Ubora wa Mazao ya Uvuvi vya Horohoro (Tanga) na Lindi na hivyo kufanya idadi ya vituo vyote kufikia **17**. Vituo hivyo vimeimarishwa kwa kupatiwa vitendea kazi, na kuwezeshwa kutoa huduma za ukaguzi wa ubora na usalama wa mazao ya uvuvi.

238. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Maabara ya Taifa ya Uvuvi – Nyegezi na Maabara ya Kuchunguza Vimelea na Vijimea Sumu (Harmful Algae Blooms - HABs) Dar es Salaam zimeimarishwa kwa kupatiwa vitendea kazi na mafunzo kwa watalaam **tisa (9).** Pia, Maabara Taifa ya Uvuvi – Nyegezi imefanya chunguzi za kimaabara kwa sampuli 1,548 za minofu ya samaki, maji na udongo kubaini uwepo wa vimelea haribifu, madini tembo na mabaki ya madawa ya tiba ili kulinda afya ya mlaji.

Vilevile, Wizara imeendelea na maandalizi ya kupata Ithibati kwa upande wa Kemikali katika Maabara ya Taifa ya Uvuvi – Nyegezi ambapo ombi la kukaguliwa limewasilishwa kwa Taasisi ya Ithibati ya SADC ya *Southern Africa Development Community Accredation Services* (SADCAS).

239. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itaimarisha vituo **17** vya Uthibiti wa Ubora wa Mazao ya Uvuvi na kuanzisha vituo vitatu (**3)** vya Holili (Rombo), Momba (Songwe) na Singida mjini. Aidha, itaimarisha Maabara ya Uvuvi – Nyegezi na HABS Dar es Slaam kwa kuboresha miundombinu, kutoa vitendea kazi na mafunzo kwa watalaam. Pia, Maabara ya Uvuvi – Nyegezi itachunguza sampuli **2,000** za minofu ya samaki, maji, udongo, kuchunguza mabaki ya madawa ya tiba na viuatilifu, madini tembo na ili kuhakiki ubora, viwango na usalama wa mazao ya uvuvi. Pia, Maabara ya HABS itachunguza sampuli za maji na udongo kubaini uwepo wa mwani wenye sumu kutoka maeneo ya Tanga, Bagamoyo na Dar es salaam.

4.3.8 Usimamizi wa Raslimali za Uvuvi

240. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika kuimarisha doria dhidi ya uvuvi haramu, Kikosi Kazi kijulikanacho kama Multi - Agency Task Team (MATT) kimeundwa kushughulikia uhalifu wa kimazingira ikiwemo kudhibiti uvuvi haramu, hususan uvuvi wa mabomu. Kikosi hicho kinajumuisha wajumbe kutoka

Ofisi ya Rais-Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, Wizara za: Kilimo Mifugo na Uvuvi; Mambo ya Ndani; Ulinzi na Jeshi la Kujenda Taifa, Katiba na Sheria; Maliasili na Utalii; Nishati na Madini; pamoja na Ofisi ya Mkurugenzi wa Mashtaka na Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

Katika mwaka 2015/2016, MATT imefanya operesheni maalum nne **(4)** za kupambana na uvuvi wa mabomu katika maeneo ya Dar es Salaam, Pwani, Lindi na Mtwara chini ya ufadhili wa Program ya SmartFish na kufanikisha kukamatwa kwa watuhumiwa **33** wakiwa na vifaa vinavyotumika kutengenezea milipuko inayotumika katika uvuvi wa mabomu. Watuhumiwa wamefikishwa kwenye mahakama mbalimbali na kesi zinaendelea.

241. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeimarisha vituo **25** vya doria vya Namanga, Singida, Mtwara, Dar es Salaam na Pwani, Mwanza, Bukoba, Mafia, Kilwa, Musoma, Tanga, Kigoma, Mbamba Bay, Mulusagamba, Buhingu, Ikola, Horohoro, Kipili, Kasanga, Sota, Sirari, Kasumulo, Tunduma, Rusumo, Kasanga na Kanyigo kwa kuvipatia vitendea kazi zikiwemo boti nne (**4)** za doria zilizopekwa katika vituo vya Mbamba Bay, Kasanga, Ikola na Mwanza.

242. ***Mheshimiwa Mwenyekiti**,* katika mwaka 2015/2016**,** Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imefanya doria zenye siku kazi **4,328** sawa na asilimia **72.13** ya lengo lililowekwa. Doria hizo zimewezesha kukamatwa zana haramu zikiwemo nyavu za kokoro **968**, kamba za kokoro zenye urefu wa Mita **742,356**, nyavu za makila zenye macho madogo **3,096**, nyavu za dagaa **483**, nyavu za utali **15,753**, vyandarua vya mbu **33**, nyavu za kimia **32**, katuli **16**, mikuki **3,408**, mabomu **17**, *V-6 explosive* vipande **600**, *detonator* vipande **35,** tambi za baruti **2**, mbolea ya urea kilo **252**, mitungi ya gesi ya kuzamia **15**, mitumbwi **338** na injini za mitumbwi **5**. Aidha, samaki wachanga sangara kilo **14,015**, sato kilo **1,181**, migebuka kilo **2,355.5;** na dagaa kilo **263**, kambamiti kilo **39**, kaa kilo **50**, kambakoche kilo **172**, Nyamata kilo **16**, majongoo bahari kilo **48,** magamba ya *starfish* kilo **12**, dodoji (seahorse) vipande **775,** makome ya baharini kilo **401**, mapezi na mataya ya papa kilo **14.5** na matumbawe kilo **75**. Pia, watuhumiwa **293** walikamatwa na kesi **21** ziko Mahakamani na shilingi **milion 37.7 z**ilikusanywa kama faini.

243. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Maafisa Uvuvi **20** kutoka kwenye Halmashauri **16** zilizopo Ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi walipatiwa mafunzo kuhusu usimamizi shirikishi wa rasilimali za uvuvi kwa lengo la kuwajengea uwezo ili waweze kuzifundisha BMUs katika maeneo yao. Aidha, vikundi vitatu (**3**) vya BMUs katika Halmashauri ya Temeke vimesajiliwa na kupewa Vyeti ili kuwa na nguvu ya kisheria baada ya kukidhi vigezo kama ilivyoelekezwa katika Sheria, Kanuni na miongozo ya uvuvi. Pia, mafunzo kuhusu usimamizi na matumizi endelevu ya rasilimali za uvuvi na taratibu za ulipaji wa

leseni za uvuvi yametolewa kwa wavuvi **403** katika Halmashauri za Wilaya ya Nkasi (**50**), Mkinga (**22**), na Mbamba Bay (**331**).

244. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine itawezesha Kikundi Kazi cha kudhibiti Uvuvi haramu na uharibifu wa mazingira (Mult Argency Task Team - MATT) kutekeleza kazi zake. Aidha, itaimarisha na kuviwezesha vituo **25** vya doria kufanya doria zenye siku kazi **5,000** ili kudhibiti uvuvi na biashara haramu katika maeneo ya maji baridi, Maji ya Kitaifa (territorial waters) na maeneo ya mipakani. Vilevile, itahamasisha Vikundi vya Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi (BMUs) vilivyopo na jamii za wavuvi kuhusu njia sahihi za ulinzi na usimamizi wa rasilimali za uvuvi zinazozingatia ikolojia na mazingira (Ecosystem Aproach to Fisheries Management - EAF). Pia, kwa kushirikiana na Halmashauri, itatoa elimu ya kuanzisha BMUs katika maeneo ambayo hazipo ili kuimarishi dhana ya ushirikishwaji katika usimamizi wa asilimali za uvuvi.

Hifadhi ya Bahari na Maeneo Tengefu

245. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Kitengo cha Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu imeimarisha usimamizi, ulinzi na uhifadhi wa rasilimali za bahari katika Hifadhi tatu (**3**) za Bahari na Maeneo Tengefu **15**; na maeneo yaliyoko jirani na mipaka ya maeneo yaliyohifadhiwa. Jumla ya doria za siku kazi **210** zilifanyika majini na nchi kavu ambapo zana haramu zilizotumika katika uvunaji wa rasilimali zilikamatwa na kuteketezwa zikiwemo nyavu za kioo (monofilament) **30**, majuya **42** na mabomu **9.** Pia, Kitengo kilitambua maeneo yenye sifa za kuhifadhiwa kuwa maeneo Tengefu katika Kisiwa cha Simaya (Rufiji) na visiwa vya Ukuza, Nyuni na Fanjove katika Wilaya ya Kilwa. Vilevile, Kitengo kimeingia mikataba ya uwekezaji wa hotel zisizokuwa na athari kubwa kwa mazingira (Eco-lodge) katika Maeneo Tengefu ya Visiwa vya Kirui/Mwewe (Mkinga), Mbudya (Dar es Salaam) na Shungimbili (Mafia).

246. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itaimarisha Kitengo cha Hifadhi za Bahari na Maeneo Tengefu ili kiweze kusimamia, kulinda na kuhifadhi rasilimali zilizomo katika hifadhi za bahari na maeneo tengefu kwa kuimarisha doria shirikishi ili kudhibiti uvuvi haramu. Pia, Kitengo kitafanya doria za siku kazi **400** na kutangaza vivutio vya utalii (eco-tourism). Aidha, Kitengo kitatangaza (gazzettement) maeneo mapya yaliyotambuliwa kuwa na sifa za kuwa Maeneo Tengefu.

Usimamizi wa Uvuvi katika Bahari Kuu

247. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Mamlaka ya Usimamizi wa UVuvi Bahari Kuu kwa kushirikiana na TAFIRI imefanya

utafiti kuhusu matumizi sahihi ya vifaa vya kuvutia samaki (*Fish Aggregating Devices – FADs)* katika Bahari ya Hindi kwenye Halmashauri ya Bagamoyo. Aidha, Mamlaka kwa kushirikiana na TAFIRI inaendelea kufanya utafiti katika Wilaya ya Mafia eneo la Kilindoni ili kutambua maeneo yenye samaki wengi aina ya Jodari na jamii zake katika Bahari Kuu. Lengo ni kuwapatia wavuvi taarifa za maeneo yenye samaki wengi.

248. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* Mamlaka imekubaliana na Mamlaka ya Bandari Tanzania na Mamlaka ya Bandari Zanzibar kutumia Gati Na. 6 na Gati Na. **3** ya Malindi Zanzibar ili kupokea samaki wanaovuliwa kutoka Bahari Kuu. Mamlaka za Bandari Tanzania na Zanzibar zinaendelea na taratibu za kuboresha maeneo ya Gati hizo.

249. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* Mamlaka kwa kushirikiana na nchi wanachama wa *Indian Ocean Tuna Commission (IOTC)* za Comoro, Madagascar, Seychelles, Reunion na Mauritius, zilifanya doria za pamoja za siku **10** katika nchi za Ushelisheli, Madagascar, Comoro na Reunion kwa lengo la kuwajengea uzoefu watumishi wa Mamlaka katika masula ya doria na ukaguzi katika Bahari Kuu.

Pia, ukaguzi ulifanyika kwa meli **12,** ambapo meli **6** (*Long line*) zilifanya katika Bandari ya Zanzibar, meli **4** katika Bandari ya Victoria, Ushelisheli na meli **2** katika bandari ya Madagascar zote zikiwa *purse seine*. Katika ukaguzi huo meli hizo zilionekana kukidhi masharti ya leseni.

250. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* Mamlaka inatekeleza Programu ya Uangalizi (sea *observer*) wa Uvuvi katika Bahari Kuu kwa meli zenye bendera ya Tanzania kuanzia mwezi Machi 2016 kwa lengo la kuhakiki rasilimali za uvuvi zinazovuliwa. Vilevile, Mamlaka ilitoa leseni **76** za uvuvi katika Bahari Kuu na leseni za meli tatu **(3)** za kutoa huduma (*supporting vessels*) zenye thamani ya Dola za Kimarekani **2,029,366 (**Shilingi **bilioni 4.41)** zilitolewa kwa meli kutoka mataifa ya China, Hispania, Korea, Taiwan, Tanzania, Ufaransa na Ushelisheli.

251. *Mheshimiwa Mwenyekiti,* katika mwaka 2015/2016, Wizara imeanza utaratibu wa kurekebisha Sheria ya Mamlaka kwa kuingiza maazimio (*Resoultions*) za *Indian Ocean Tuna Commission* kwenye Sheria ya Kanuni za Mamlaka. Pia, imeanza utaratibu wa kumpata Mtaalam elekezi (*consultant*) wa kuandaa Sera ya Uvuvi wa Bahari Kuu. Kukamilika kwa Sera hiyo kutaiwezesha Mamlaka kukamilisha marekebisho ya Sheria na Kanuni za Uvuvi wa Bahari Kuu.

252. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Mamlaka itaboresha Mfumo wa Ufuatiliaji wa Meli Baharini (Vessel Monitoring System – VMS), kufanya doria na kutoa leseni za uvuvi. Vilevile itahamasisha uwekezaji katika uvuvi wa Bahari Kuu, kusindika mazao ya uvuvi na kutoa mafunzo ya uvuvi wa Bahari Kuu pamoja na ubaharia kwa wavuvi.

4.3.9 Utafiti, Mafunzo na Ugani wa Uvuvi

Utafiti

253. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara kupitia Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania (TAFIRI) imeimarisha miundombinu ya utafitii na kuwajengea uwezo watafiti. Aidha, Ajenda ya Kitaifa ya Utafiti wa Uvuvi (National Fisheries Research Agenda) imeandaliwa na nakala **300** zimesambazwa kwa wadau. Vilevile, TAFIRI imeendelea kutafiti na kuishauri Serikali kuhusu hali ya rasilimali za uvuvi, uhifadhi na uvunaji uendelevu. Matokeo ya utafiti katika Ziwa Victoria yanaonesha kupungua kwa samaki aina ya Sangara kwa upande wa Tanzania kutoka tani **651,353** mwaka 2014 hadi tani **621,253** mwak**a 2015**. Vilevile, utafiti umefanyika wa kubaini Bioanuwai katika maziwa madogo 10 katika mkoa wa Kagera ya Ikimba, Burigi, Katwe, Rwakajunju, Merule, Kalenge, Mitoma, Ngoma, Lwambahili na Rushwa. Matokeo ya utafiti huu yanaonesha kuwa maziwa hayo ni hifadhi (bank/refugia) ya samaki wengi wa asili waliopotea Ziwa Victoria.

254. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Utafiti katika maziwa madogo na mito katika mabonde mabonde ya mito ya Pangani, Wami, Ruvu, Rufiji, Ruvuma na Malagarasi na maziwa ya Nyasa, Rukwa, Victoria, Tanganyika na katika Ukanda wa Pwani unaendelea kwa lengo kubaini aina ya samaki wanaofaa kufugwa. Uainishaji huo utasaidia kuwa na mipango endelevu ya kutunza rasilimali za uvuvi katika mabonde husika. Matokeo ya awali ya utafiti huu umeonesha samaki jamii ya perege (*tilapines*), furu (*haplochromines*), perege (*Oreochromis chinguruensis)* wanafaa kufugwa katika mabonde haya.

255. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** TAFIRI imeendelea na uzalishaji wa mbegu bora za samaki kwa kushirikiana na wafugaji wa samaki Mwakalima (Misungwi) na Nyasoro (Rorya) ili waendelee kuzalisha vifaranga bora vya kambale. Vilevile, wakulima wa Nyasoro wamejengewa kitotolishe (*Hatchery*) cha samaki na mafunzo ya uzalishaji vifaranga bora vya samaki yanaendelea

256. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, TAFIRI imeendelea na ukusanyaji wa Takwimu za uvuvi wa pweza katika mialo ya Tanga, Mtwara na Pwani kwa lengo la kupata hali halisi ya nguvu ya uvuvi wa Pweza, aina ya Pweza wapatikanao na biolojia yao. Takwimu hizi zitawezesha kukamilisha mpango wa usimamizi wa rasilimali ya pweza ili kuwa

na uvuvi endelevu. Aidha, utafiti wa kutathmini wingi wa kambamiti unaendelea baada ya uvuvi huo kufungwa mwaka 2007. Utafiti ulianza mwishoni mwa mwezi Mei 2015, na kwa miezi sita ya mwanzo inaonesha mavuno ya kambamiti yameongezeka kidogo sana kutoka wastani wa kilo **30.85** kwa saa mwaka 2011 hadi wastani wa kilo **32.12** mwaka 2016. Utafiti unatarajiwa kumalizika rasmi mwezi Mei mwaka 2016, na ripoti ya mwaka mzima itatolewa ikiwa na ushauri kwa Serikali na wadau wa uvuvi wa kambamiti kuhusu hali ya uvuvi huo kwa sasa.

257. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Taasisi imewawezesha jumla ya wafanyakazi **22** kuendelea na mafunzo katika ngazi ya shahada ya uzamivu **15**, uzamili **6** na ya kwanza **1** kwa ufadhili wa Serikali kupitia COSTECH na wafadhili wa nje. Katika kipindi hicho, wafanyakazi **4** walihitimu mafunzo ya shahada za uzamivu watatu (**3**) na uzamili mmoja (**1**). Vilevile, katika kipindi tajwa wafanyakazi **25** walihudhuria mafunzo ya muda mfupi katika fani mbalimbali nchini na nje ya nchi.

258. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 TAFIRI kwa kushirikiana na wadau wengine wa uvuvi itaendelea na tafiti za samaki na mazingira katika maziwa makuu (Victoria, Tanganyika na Nyasa), maziwa ya kati (Rukwa, Kitangiri na Eyasi), maziwa madogo, mabwawa, mito na Bahari ya Hindi; kufanya utafiti wa ufugaji samaki hasa katika maeneo yaliyo na changamoto kama vile upatikanaji wa mbegu bora, vyakula bora vya samaki na teknolojia sahihi ya ufugaji katika maeneo tofauti; kufanya utafiti wa kupunguza uharibifu wa mazao ya samaki baada ya uvunaji; kuimarisha miundombinu ya Taasisi kwa kujenga ofisi na maabara ya kituo cha Dar es Salaam na Sota (Rorya), kukarabati na kununua vitendea kazi vya kitafiti pamoja na vifaa vya maabara kwa vituo vyake vinne vya Dar es Salaam, Kigoma, Kyela na Mwanza pamoja na kituo kituo kidogo cha Sota (Rorya). Aidha Taasisi itaendelea kusambaza taarifa za kitafiti kwa wadau mbalimbali wa uvuvi.

Mafunzo ya Uvuvi

259. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara imeendelea kuimarisha Wakala wa Elimu na Mafunzo ya Uvuvi (FETA) katika Kampasi zake za Mbegani (Bagamoyo), Nyegezi (Mwanza), Mwanza South (Mwanza), Kibirizi (Kigoma), Mikindani (Mtwara) na Gabimori (Rorya) ili kuongeza udahili. Katika mwaka 2015/2016, wakala umedahili wanachuo **1,205** kwa kozi za Astashahada na Stashahada ikilinganishwa na wanachuo **1,180** waliodahiliwa mwaka 2014/2015. Aidha, Wakala umetoa mafunzo ya muda mfupi kwa maafisa ugani, wavuvi pamoja na wafugaji samaki wapatao **1,630**. Pia, wavuvi **50** wamepatiwa mafunzo maalum ya mbinu za kuvua katika ukanda wa Bahari Kuu (Deep Sea Fishing), wakiwemo **25** kutoka Zanzibar. Vilevile, Wakala umetoa

mafunzo ya mwezi mmoja kwa wataalam wa uvuvi **23** kutoka nchi za Angola (**8)** na Somalia **(15**).

260. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara itaimarisha FETA kwa kujenga madarasa na kumbi za kufundishia katika Kampasi za Mikindani (Mtwara), Gabimori (Rorya) na Mwanza South na maabara tatu (**3**) katika kampasi za Mikindani (Mtwara), Mwanza South na Kibirizi (Kigoma). Aidha, FETA itaongeza udahili kufikia wanachuo **1,500.**

Huduma za Ugani wa Uvuvi

261. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imeshiriki katika maonyesho ya Nanenane Mkoa wa Dodoma na Lindi ambapo jumla ya wadau **48** wa uvuvi walishiriki na **200** walipatiwa elimu ya uvuvi endelevu kupitia shamba darasa. Aidha, maonyesho ya Mvuvi Day yalifanyika Mkoa wa Tanga ambapo jumla ya washiriki **53** wakijumuisha wavuvi, wachakataji samaki, wafugaji samaki, viwanda vya samaki na watengenezaji bidhaa mbalimbali za samaki walishiriki. Jumla ya wadau **1,459** walitembelea mabanda na kupewa elimu mbali mbali inayohusiana na sekta ya Uvuvi.

262. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, idadi ya wagani wa uvuvi imeongezeka kutoka **664** mwaka 2014/2015 hadi **750** kati ya **16,000** wanaohitajika nchini ikiwa ni pungufu ya wagani **15,250**. Katika kusambaza teknolojia mbalimbali za uvuvi, Wizara ilirusha hewani vipindi saba (**7**) vya radio na **kimoja** cha luninga vilivyohusu Wakala wa Mafunzo ya Uvuvi (FETA), Ukuzaji viumbe kwenye maji, uzalishaji bora wa samaki, na mbinu za kutambua magonjwa ya samaki na uvuvi endelevu na vipindi **19** vilirushwa hewani kwa lengo la kuwaelimisha vijana na kuwajengea uwezo wa kuingia katika uvuvi. Wizara imechapisha nakala **1,000** za mwongozo wa ugani katika sekta ya uvuvi kwa lengo la kutoa elimu kwa wavuvi na wakuzaji viumbe kwenye maji. Aidha, wavuvi **1,701** walipatiwa elimu ya uvuvi endelevu na mashamba **20** ya wafugaji samaki yalitembelewa na wafugaji walipewa elimu ya ufugaji bora.

263. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara itaandaa na kurusha hewani vipindi **12**vya radio na **8** vya luninga juu ya ufugaji bora wa samaki na kutoa teknolojia sahihi za uzalishaji wa samaki.

4.3.10 Uwekezaji kwenye Sekta ya Uvuvi

264. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imeboresha miundombinu ya uvuvi kwa kukarabati na kuratibu usafi na matumizi bora ya mialo **32** ya kupokelea samaki katika Ukanda wa Ziwa Victoria (**25**), Tanganyika (**4**) na Pwani ya Bahari ya Hindi (**3**). Pia, sekta binafsi

imejenga maghala mawili (**2**) ya kuhifadhi mazao ya uvuvi katika Ukanda wa Ziwa Victoria na Ziwa Tanganyika na kufikia jumla ya maghala **86**. Aidha, imetoa elimu kwa wadau **300** wa uvuvi kuhusu taratibu za kufanya biashara ya samaki na mazao ya uvuvi ikiwemo taratibu za kupata leseni kwa ajili ya usafirishaji na uingizaji wa mazao ya uvuvi nje na ndani ya nchi sawia. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kuhamasisha sekta binafsi kuwekeza katika sekta ya uvuvi. Aidha, Wizara itafanya upembuzi yakinifu kwa ajili ya kuainisha maeneo yanayofaa kwa ujenzi wa bandari ya uvuvi.

4.3.11 Masuala ya Mtambuka ya Mifugo na Uvuvi

Uendelezaji wa Raslimali Watu

265. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imeajiri watumishi **38** wakiwemo **29** wa kada za mifugo na tisa (**9)** kada za uvuvi. Aidha, watumishi **289** wamepandishwa vyeo na **130** wamethibitishwa kazini. Pia, watumishi **48** wanaendelea na mafunzo ya muda mrefu, kati ya hao, nane (**8**) Shahada ya Uzamivu, **28** Shahada ya Uzamili na **12** Shahada ya Kwanza. Vilevile, watumishi **39** wamehudhuria mafunzo ya muda mfupi.

266. ***Mheshimiwa Mwenyekiti****,* katika mwaka 2016/2017, Wizara itatoa mafunzo ya muda mrefu na mfupi kwa watumishi **79** na elimu kuhusu Sheria, Kanuni na Taratibu za kazi na kuhakiki watumishi wa Wizara. Pia, itafanya vikao viwili vya Baraza la Wafanyakazi na kuwezesha majukumu ya Vyama vya Wafanyakazi vya TUGHE na RAAWU.

Utawala Bora, Jinsia na UKIMWI

267. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imehamasisha watumishi **150** kupima afya zao kwa hiari kati ya hao, watumishi **83** walipima afya zao. Aidha, Wizara imewaelimisha watumishi **663** kuhusu maadili, wajibu na haki zao na watumishi **260** wamepata mafunzo kuhusu ujazaji wa Fomu za Upimaji wa Utendaji Kazi kwa Uwazi (OPRAS) na kutekeleza Mkataba wa Huduma kwa Mteja.

268. ***Mheshimiwa Mwenyekiti****,* katika mwaka 2016/2017, Wizara itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kuzuia na Kuziba Mianya ya Rushwa na kuhimiza watumishi kuzingatia sheria, kanuni na taratibu za kazi. Aidha, Wizara itaendelea kutekeleza Mkataba wa Huduma kwa Mteja, kuimarisha Dawati la Jinsia na itatoa mafunzo ya Mfumo wa Upimaji wa Utendaji Kazi kwa Uwazi (OPRAS). Vilevile, watumishi **200** wataelimishwa kuhusu kupima afya zao kwa hiari na kutoa huduma kwa watumishi watano **(5)** wanaoishi na VVU na wanaougua UKIMWI.

Mawasiliano na Elimu kwa Umma

269. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika kipindi cha mwaka 2015/2016, Wizara ilitayarisha na kusambaza taarifa za Matukio mbalimbali kuhusu sekta za mifugo na uvuvi kupitia vyombo vya habari mbalimbali, ambapo jumla ya vipindi vinne **(4)** vya luninga na viwili (**2)** vya redio vilitayarishwa na kurushwa hewani. Jumla ya mikutano **10** ya Waandishi wa Habari ilifanyika na Malalamiko manane (**8**) ya wadau yalishughulikiwa. Aidha, Maktaba ya Wizara imeanza kufanya kazi baada ya kupatiwa vifaa na watumishi wawili **(2)** na kuiwezesha kukusanya vitabu **3,571** na majarida **210** kwa ajili ya rejea**.** Pia, Maafisa Habari wawili **(2)** wamepatiwa mafunzo kuhusu e- Government.

270. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara itaendelea kutekeleza Mkakati wa Mawasiliano kwa kuandaa na kurusha vipindi vitano **(5)** vya runinga na vitano **(5)** vya redio vinavyohusu mafanikio katika sekta ya mifugo na uvuvi. Aidha, Wizara itaandaa mikutano **12** ya Waandishi wa Habari kwa ajili ya kutangaza mambo yanayohusu sekta ya mifugo na uvuvi. Aidha, Wizara itaendelea kutangaza mafanikio ya shughuli za ufugaji na uvuvi. Pia, Wizara itaendelea kuimarisha Maktaba ya Wizara kwa kununua samani, vitabu na mfumo wa Maktaba mtandao (e library). Vilevile, itatoa mafunzo ya muda mfupi kwa watumishi watatu **(3)** kuhusu sekta ya habari na mawasiliano.

Matumizi ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA)

271. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2015/2016, Wizara imeimarisha na kusimamia mifumo ya TEHAMA iliyopo Wizarani kwa kujenga na kuanza kutumia mfumo wa kielektoniki wa kukusanya maduhuli ya Serikali katika mnada wa Pugu. Aidha, Wizara imewezesha mtumishi mmoja wa Kitengo cha TEHAMA kupata mafunzo ya Shahada ya Uzamili. Wataalam watatu **(3)** wa Kitengo wameshiriki katika mikutano minne **(4)** ya kitaaluma ya TEHAMA. Pia, Wizara imeboresha mawasiliano ya mdahalisi (internet) na kutumia simu za mdahalisi.

272. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017 Wizara itajenga mfumo wa kielektroniki wa kukusanya maduhuli ya sekta ya uvuvi na kusimika mifumo ya kielektroniki ya kukusanya maduhuli ya Serikali katika minada ya upili ya Kizota, Themi na Weruweru. Aidha, Wizara itaendelea kuboresha mtandao (LAN na WAN) utakaounganisha mawasiliano ya ofisi za Wizara na kuendelea kuboresha tovuti ya Wizara ili kuwawezesha wadau kupata taarifa mbalimbali za sekta ya mifugo na uvuvi.

Hifadhi ya Mazingira na Mabadiliko ya Tabianchi

273. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka ya Hali ya Hewa imeendelea kutoa taarifa kwa wafugaji na wavuvi kuhusu upatikanaji wa maji na malisho; hali ya bahari na maziwa na kutoa maelekezo stahiki kwa wafugaji na wavuvi. Katika mwaka 2016/2017, Wizara itatoa tahadhari kuhusu mabadiliko ya tabianchi kwa wafugaji na wavuvi na kuhimiza matumizi ya teknolojia zinazozingatia uhifadhi na utunzaji wa mazingira ikiwemo matumizi ya boti za "*Fibre glass* na ukaushaji wa samaki kwa kutumia jua, chumvi na majiko ya gesi ili kupunguza ukataji wa miti kwa ajili.

5.0 SHUKRANI

274. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** naomba nitumie nafasi hii kuzishukuru Nchi na Mashirika mbalimbali ya Kimataifa ambayo yamesaidia sana Wizara katika juhudi za kuendeleza kilimo. Kwanza napenda kuzishukuru nchi za Japan, Marekani, Uingereza, Ireland, Malaysia, China, Indonesia, Korea ya Kusini, India, Misri, Israel, Ubelgiji, Ujerumani, Finland, Norway, Brazil, Uholanzi, Vietnam na Poland. Nayashukuru pia Mashirika na Taasisi za Kimataifa zifuatazo: Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, AU, EU, IFAD, DFID, UNDP, UNIDO, IAEA, WHO, FAO, JICA, UNICEF, WFP, CIMMYT, ICRISAT, ASARECA, USAID, AU/IBAR, OIE, KOICA, ICRAF, IITA, IRRI, ILRI, CABI, CFC, AVRDC, AGRA, CIP, UNEP, WARDA, ReSAKSS, UNU, GTZ, SIDA, WWF, IOC, SWIOFC, HPT, OFCF, BRAC, WSPA, GALVmed, ISS-Africa, ILC, IOTC, IWC, MSC, Shirika la Kudhibiti Nzige wa Jangwani (DLCO-EA), Shirika la Kudhibiti Nzige Wekundu (IRLCO-CSA), *Bill and Melinda Gates Foundation, Gatsby Trust*, *Rockfeller Foundation, Aga Khan Foundation* na *Unilever*. Ushirikiano na misaada ya nchi na mashirika hayo bado tunauhitaji ili tuweze kuendeleza kilimo nchini.

275. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** napenda kutoa shukrani za pekee, kwa wakulima, wafugaji na wavuvi wa nchi hii kwa kazi kubwa wanayofanya katika uzalishaji wa mazao ya chakula na biashara, ufugaji wa mifugo mbalimbali, uvuvi, wakuzaji wa viumbe kwenye maji (wafugaji wa samaki) na wadau wengine kwa michango yao katika kuendeleza sekta za kilimo mifugo na uvuvi. Napenda kumshukuru kwa dhati Mheshimiwa William Tate Ole Nasha, Mbunge wa Ngorongoro na Naibu Waziri wa Kilimo Mifugo na Uvuvi; Dkt. Florens Martin Turuka, Katibu Mkuu – Kilimo; Dkt. Maria S.H.Mashingo, Katibu Mkuu – Mifugo na Dkt. Yohana L. Budeba, Katibu Mkuu - Uvuvi; Wakurugenzi wa Idara; Taasisi na Asasi zilizo chini ya Wizara; watumishi wote wa Wizara; na wadau mbalimbali wa Sekta za Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa juhudi, ushirikiano na ushauri uliowezesha kutekelezwa kwa majukumu ya Wizara kwa mwaka 2015/16 kama nilivyofafanua katika hotuba hii. Ni matarajio yangu kwamba, Wizara itaendelea kupata ushirikiano wao katika mwaka 2016/17 Mwisho natoa

shukrani kwa Mpigachapa Mkuu wa Serikali kwa kuchapisha kitabu cha Hotuba ya Bajeti ya Mwaka 2016/2017.

6.0 MAOMBI YA FEDHA MWAKA 2016/2017

276. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** katika mwaka 2016/2017, Wizara ya Kilimo Mifugo na Uvuvi kupitia **Fungu 43, Fungu 24 na Fungu 99** inaomba jumla ya Shilingi **275,063,518,000** kama ifuatavyo:

FUNGU 43

277. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** jumla ya Shilingi **210,359,133,000** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **109,831,636,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi **100,527,497,000** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

FUNGU 24

278. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** kiasi cha Shilingi **4,894,921,000** kinaombwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida.

FUNGU 99

279. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** jumla ya Shilingi **59,809,527,000** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **43,936,312,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi **15,873,215,000** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo.

280. Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba tena nitoe shukurani zangu za dhati kwako na kwa Waheshimiwa Wabunge kwa kunisikiliza. Hotuba hii pia inapatikana katika Tovuti ya Wizara kwa anuani: *www.mifugouvuvi.go.tz*., *www.kilimo.go.tz na www.ushirika.go.tz*

"UKITAKA MALI UTAIPATA SHAMBANI"

281. ***Mheshimiwa Mwenyekiti,*** naomba kutoa hoja

MWENYEKITI: Tunaendelea, namwita sasa Mwenyekiti wa Kamati ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, awasilishe taarifa. Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu.

TAARIFA YA MWENYEKITI WA KAMATI YA KILIMO, MIFUGO NA MAJI - MHE. DKT. MARY NAGU (MB) KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA YA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI, KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017 KAMA ILIVYOSOMWA BUNGENI

MHE. DKT. MARY M. NAGU - MWENYEKITI WA KAMATI YA KILIMO, MIFUGO NA MAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii ili niweze kwa mujibu wa Kanuni ya 99(9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, kuwasilisha taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji, kuhusu utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa mwaka wa Fedha 2015/2016, pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya bajeti ya Wizara hii kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla ya kuanza kuwasilisha taarifa ya Kamati napenda kuchukua nafasi hii kumpongeza Rais wa Jamhuri wa Muungano wa Tanzania, Dkt. John Pombe Magufuli kwa kuchaguliwa kwa kishindo kuwa Rais. Aidha, kwa namna ya pekee napenda kupongeza jitihada na hatua ambazo Mheshimiwa Rais amekuwa akichukuwa katika usimamizi madhubuti wa Serikali katika kukuza uchumi, kurejesha nidhamu ya kazi katika Utumishi wa Umma na kuboresha utoaji huduma kwa wananchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba taarifa ya Kamati iingie kwenye *Hansard* kama ilivyo kwenye kitabu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi inajumuisha Mafungu matatu, ambayo ni Fungu 43, kwa Sekta ya Kilimo; Fungu 99, kwa Sekta ya Mifugo na Uvuvi; na Fungu 24, Tume ya Maendeleo ya Ushirika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kufuatia maelezo haya ya utangulizi, taarifa hii inafafanua mambo matano yafuatayo;-

(i) Mapitio ya utekelezaji wa ushauri wa Kamati kuhusu utekelezaji wa bajeti kwa mwaka wa fedha 2015/2016.

(ii) Mapitio ya taarifa ya utekelezaji wa mpango wa bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

(iii) Mapitio ya ukaguzi ya miradi iliyotengewa fedha kwa mwaka wa fedha 2015/2016.

(iv) Uchambuzi wa makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara hii kwa mwaka wa fedha 2016/2017 na;

(v) Maoni na mapendekezo ya Kamati kuhusu mpango wa bajeti kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

Sehemu ya kwanza imebainisha msingi wa majukumu ya Kamati katika Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi na masuala ya msingi yatakayofanyiwa uchambuzi na kutolewa maoni na mapendekezo.

Sehemu ya pili inahusu uchambuzi wa majukumu yaliyotekelezwa na Wizara na Sehemu ya tatu inahusu maoni na mapendekezo ya Kamati ya Jumla.

Uchambuzi wa Masuala mbalimbali; sehemu hii imebainisha masuala muhimu yaliyojitokeza katika uchambuzi wa Kamati kwa kuzingatia masuala yaliyoorodheshwa katika kipengele 1.5 ya sehemu ya kwanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Utekelezaji wa Ushauri wa Kamati; katika Sekta ya Kilimo, Kamati ilitoa maoni na ushauri kwenye maeneo takiribani 14 kama ilivyoorodheshwa kwenye taarifa ya Kamati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye Sekta ya Mifugo na Uvuvi, Kamati ilitoa ushauri kwenye maeneo 10 yaliyoainishwa kwenye taarifa ya Kamati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa ushauri uliotolewa na Kamati kwa kiasi kikubwa umezingatiwa na kufanyiwa kazi. Kamati imeridhika na hatua zinazochukuliwa na Wizara katika kukamilisha utekelezaji wa maeneo yaliyosalia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, utekelezaji wa bajeti kwa mwaka wa fedha 2015/2016; Uchambuzi uliofanywa na Kamati katika mapitio ya utekelezaji wa Bajeti kwa mwaka wa fedha 2015/2016, ulijikita katika kulinganisha kiasi cha fedha kilichoidhinishwa na Bunge, kiasi cha fedha kilichopokelewa na kutumika hadi Mwezi Machi, 2016 na eneo la ukusanywaji wa maduhuli kwa kulinganisha makadirio yaliyowekwa na kiasi kilichokusanywa hadi tarehe 31 Machi, 2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa Fungu 43 iliidhinishiwa jumla ya sh. 206,816,421,000; kati ya fedha hizo sh. 174,103,348,000 ni fedha za matumizi ya kawaida na sh. 32,713,073,000 ni fedha za maendeleo. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2016 fedha za matumizi ya kawaida zilizotolewa ni jumla ya sh. 66,798,361,533, ambayo ni asilimia 38.4 ya kiasi kilichoidhinishwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande ya fedha za miradi ya maendeleo; zilizotolewa, zilikuwa ni sh. 5,192,797,589 sawa na asilimia 14.3.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Fungu 24 liliidhinishiwa jumla ya sh. 6,263,383,000 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, kiasi cha sh. 2,936,454,722/= zilitolewa ambayo ni sawa na asilimia 47.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa Fungu-99 liliidhinishiwa jumla ya sh. 60,373,984,500; kati ya fedha hizo, sh. 40,975,377,000 zilikuwa ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na sh. 19,398,607,500 ni kwa ajili ya utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2016, jumla ya sh. 21,000,000,000 kwa ajili ya matumizi ya kawaida zilikuwa zimetolewa, sawa na asilimia 53.5. Aidha, hakuna fedha zozote za maendeleo zilizotolewa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, uchambuzi uliofanywa na Kamati, umebaini kwamba fedha zinazoidhinishwa na Bunge hazitolewi kama zilivyoidhinishwa na hivyo kuchangia kutofikiwa kwa malengo yaliyopangwa! Kwa mfano, baadhi ya shughuli zilizoshindwa kutekelezwa kikamilifu ni pamoja na usambazaji wa pembejeo za kilimo, kushindwa kulipa madeni ya Wazabuni na Wakandarasi, kuendelea kuwepo kwa uhaba wa Maafisa Ugani wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mwaka wa 2015/2016, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, kupitia Fungu - 43 na Fungu- 99, ilikadiria kukusanya maduhuli yenye jumla ya sh.29,258,433,602. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, Wizara ilikuwa imekusanya jumla ya sh. 23,307,122,975 ambayo ni sawa na wastani wa asilimia 80 ya malengo ya ukusanyaji. Kamati inaipongeza Wizara kwa kuweza kukusanya mapato ya wastani wa asilimia 80 ya malengo ya makadirio.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati katika uchambuzi wake imebaini kuwa Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi ina uwezo mkubwa wa kukusanya mapato kupitia vyanzo vyake mbalimbali na kwamba endapo Wizara itaruhusiwa kutumia mapato ya makusanyo yake katika kutekeleza malengo yaliyojiwekea itasaidia kuongeza ufanisi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivyo Kamati inaishauri Serikali iruhusu Wizara kutumia fedha zinazotokana na maduhuli kutekeleza mipango ya Wizara badala ya kupeleka fedha za makusanyo katika Mfuko Mkuu wa Hazina ambapo hupangiwa matumizi ya Kitaifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa Fedha kwa Mwaka 2015/2016; kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 98(1), inayoitaka Kamati kufanya ukaguzi, utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa mwaka wa fedha unaokwisha, Kamati ilifanya ziara ya ukaguzi wa miradi kwenye maeneo na sekta za Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sekta ya Kilimo; kwa upande wa Sekta ya Kilimo, kiasi cha shilingi 372,900,000, kilitengwa na kuidhinishwa ili kutekeleza mradi wa

maendeleo kwenye utafiti wa mpunga. Kamati ilipofanya ziara ya Ukaguzi kwenye mradi huu, ilibaini kwamba kiasi cha sh. 172,900,000 ambazo ni fedha za nje zilitolewa hadi kufikia mwezi Machi, 2016, sawa na asilimia 46.4.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati imebaini kwamba mara nyingi fedha za nje zimekuwa zikitolewa zikiwa pungufu au kuchelewa, wakati fedha za ndani zinazotengwa kwa miradi ya maendeleo mara nyingi hazitolewi kabisa! Hali hii inaathiri kwa kiasi kikubwa ufanisi katika utekelezaji wa miradi hiyo. Kamati inaishauri Serikali kuona umuhimu wa kutenga fedha za miradi ya maendeleo kutoka mapato ya ndani kwa kutenga fedha zetu wenyewe, tutadhihirisha utayari wa Serikali katika kujitegemea na kuwaletea wanachi wake maendeleo ya kweli.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sekta ya Mifugo; kwa mwaka wa fedha 2015/2016, miradi ya maendeleo katika sekta ya mifugo iliyoidhinishwa ni jumla ya sh. 22,651,482,000; kati ya fedha hizo, sh. 22,000,000,000 ni fedha za ndani na shilingi milioni 651 ni fedha za nje. Hadi kufikia Machi, 2016, hakuna fedha yoyote ya maendeleo ilitolewa. Maelezo ya Serikali kwa nini fedha hizo hazikutolewa hayakuridhisha Kamati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kukosekana kwa fedha za miradi ya maendeleo kunaathiri Sekta ya Mifugo kutokutekeleza malengo waliyojiwekea. Kamati inashauri Serikali kutenga bajeti ambayo ni halisia na yenye kutekelezeka kuliko kutenga fedha nyingi ambazo Serikali haina uwezo wa kuzitoa kwa ajili ya kutekeleza malengo yaliyokusudiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sekta ya Uvuvi; kufuatia kuongezeka kwa mahitaji ya mazao ya samaki nchini na duniani kulikotokana na ongezeko la idadi ya watu na kupungua kwa uzalishaji wa samaki, soko la samaki duniani limepanuka sanjari na kuongezeka kwa bei ya mazao ya samaki. Hivyo kukua kwa soko la samaki la ndani na nje ya nchi ni fursa nzuri kwa nchi kukuza sekta ya uvuvi na ufugaji wa samaki pamoja na viumbe vingine wa kwenye maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kufuatia fursa hiyo na kutokana na wavuvi wa Tanzania kutegemea uvuvi asilia usiokidhi mahitaji ni moja ya sababu iliyopelekea ongezeko la vitendo vya uvuvi haramu na kusababisha kuendelea kupungua kwa mazalia ya samaki na uharibifu wa mazingira.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kukabiliana na changamoto hizo, Wakala wa Elimu wa Mafunzo ya Uvuvi kwa mwaka wa fedha 2015/2016, iliidhinishiwa jumla ya shilingi milioni 600, ikiwa ni bajeti ya maendeleo kwa ajili ya kuboresha na kupanua miundombinu itakayowezesha kuharakisha kasi ya utoaji mafunzo ya uvuvi na ufugaji samaki kwa lengo la kuwezesha ufugaji wa kisasa utakaosaidia kuongeza pato la Taifa, ajira na kuboresha lishe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati ilipokagua hatua ya utekelezaji wa upanuzi wa miundombinu iliyoombewa fedha za maendeleo, ilibaini kwamba hadi kufikia tarehe 31Machi, 2016, hakuna fedha yoyote ya maendeleo ilipelekwa kwenye Taasisi hiyo. Kufuatia hali hiyo, Kamati inashauri Serikali kutoa fedha zilizoidhinishwa na Bunge kabla ya mwaka wa fedha 2015/2016 kumalizika, ili kuwezesha malengo yaliyokusudiwa kutekelezwa. Kufanya hivyo kutasaidia sekta ya uvuvi na kuchangia kikamilifu katika pato la Taifa na utasaidia Serikali kuondokana na kutegemea vyanzo vile vile vya mapato.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mpango wa bajeti; Uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Mpango wa bajeti wa Makadirio ya Mapato na Matumizi umezingatia Sera na Mikakati ya Kitaifa na Kisekta katika kuandaa mpango wa bajeti kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukomo wa bajeti ya Serikali kwa mwaka wa Fedha 2016/2017 na Mpango wa Maendeleo ya Taifa wa mwaka 2016/2017; kwa ujumla, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa mwaka wa fedha 2016/2017 Fungu – 43, Fungu – 24, na Fungu- 99 inaomba kuidhinishiwa jumla ya sh. 346,101,603,652, Fungu- 43 linaombewa kuidhinishiwa jumla ya sh. 272, 757, 555, 000; kati ya fedha hizo, shilingi bilioni 109.02, ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na shilingi bilioni 163.74, ni kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Aidha, Fungu – 24 linaomba kuidhinishiwa jumla ya sh. 6,034,350,116 ambazo zinaombwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Fungu- 99, inaomba kuidhinishiwa kiasi cha shilingi bilioni 67.3; kati ya fedha hizo, shilingi bilioni 56.7 ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na shilingi bilioni 10.6 ni kwa ajili ya Matumizi ya Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, fedha hizo zinazoombwa kwa ajili ya kutekeleza malengo mbalimbali ya Wizara yalioainishwa kwenye taarifa ya Kamati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tathmini ya malengo kwa bajeti ya mwaka wa fedha 2016/2017; Kamati imepitia, kuchambua na kutathmini malengo yaliyoainishwa katika mpango wa bajeti wa mwaka 2016/2017. Kamati ina wasiwasi kuhusu uwezekano wa utekelezaji wa malengo hayo kutokana na kiasi cha fedha kilichotengwa kutowiana na mahitaji halisi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuzingatia Kanuni ya 98(3) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, baada ya kuchambua utekelezaji wa bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa mwaka wa fedha 2015/2016 na kufanya ulinganisho na makadirio ya matumizi ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2016/2017, Kamati ilibaini maeneo ya vipaumbele yanayohitaji bajeti ya nyongeza na kuwasilisha maombi hayo kwenye Kamati ya Uongozi na Kamati ya Bajeti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, maeneo haya ya vipaumbele yanayoombewa bajeti ya nyongeza ni pamoja na:-

(i) Pembejeo za kilimo.

(ii) Wakala wa Hifadhi ya Chakula cha Dharura.

(iii) Upimaji na Umilikishaji wa Maeneo ya Kilomo na Ufugaji.

(iv) Nyongeza katika Sekta ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi; na

(v) Udhibiti wa Uvuvi haramu na biashara ya utoroshwaji wa mazao ya uvuvi nje ya nchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hadi Kamati inapowasilisha taarifa hii, haijapokea mrejesho kutoka Serikalini kuhusiana na maombi ya nyongeza ya bajeti yaliyowasilishwa. Hata hivyo, Kamati inaamini kwamba, maombi haya yatapewa umuhimu unaostahili na wakati Serikali itakapowasilisha bajeti ya Serikali mwezi Juni, 2016, yatazingatiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, uchambuzi wa makadirio ya mapato yatokanayo na maduhuli; kwa mwaka wa fedha 2016/2017, Wizara kupitia Sekta ya Mifugo na Uvuvi - Fungu 99 inatarajiwa kukusanya jumla ya shilingi bilioni 46.6 kutoka vyanzo mbalimbali ikilinganishwa na makadirio ya mwaka wa fedha 2015/2016 ambapo ilikadiriwa kukusanya kiasi cha shilingi bilioni 25.9 na kufanikiwa kukusanya asilimia 80 ya makadirio.

Mheshimiwa Mwenyekiti, makadirio ya makusanyo katika mwaka wa fedha 2016/2017 ni ongezeko la asilimia 56 ya makadirio ya mwaka wa fedha 2015/2016. Ongezeko hili linadhihirisha fursa zilizopo katika Sekta ya Mifugo na Uvuvi ambapo zikitumika vizuri zinaweza kuchangia kwa kiasi kikubwa katika pato la Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, uchambuzi wa makadirio na matumizi ya maendeleo; Katika mwaka wa fedha 2016/2017 katika Sekta ya Mifugo na Uvuvi, Wizara inaomba kuidhinishiwa kiasi cha shilingi bilioni 10.6. Kati ya fedha hizo shilingi bilioni nane ni fedha za ndani na shilingi bilioni 2.6 ni fedha za nje ikilinganishwa na fedha zilizoidhinishwa katika bajeti ya mwaka wa fedha 2015/2016, kiasi cha shilingi bilioni 19.4; Kati ya fedha hizo Shilingi bilioni 18.8 ni fedha za ndani na kiasi cha shilingi bilioni 848 zilikuwa fedha za nje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa mwaka huu wa fedha, Wizara imetenga fedha nyingi za miradi ya maendeleo ikilinganishwa na mwaka wa fedha unaomalizika. Kamati inapongeza hatua hii

na inaamini kwamba kiasi kidogo cha fedha kilichotengwa kimezingatia maoni ya Wabunge ya muda mrefu ya kutenga bajeti ambayo ni halisia na inayotekelezeka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, uchambuzi wa Kamati umebaini pia kuwa, kulingana na Azimio la Maputo linalozitaka Nchi Wanachama kutenga asilimia 10 ya bajeti ya nchi kwa ajili ya Sekta ya Kilimo halijazingatiwa kwa mwaka wa fedha 2016/2017, iliyoelekezwa katika sekta ya kilimo. Mwenendo huu unakinzana na dhana ya Kilimo Kwanza na Mapinduzi ya Kilimo yanayolenga kuipelekea nchi kwenye kilimo cha biashara chenye tija na kinachochangia pato la Taifa vya kutosha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, maoni na mapendekezo ya Kamati Sehemu ya Tatu. Baada ya Kamati kufanya uchambuzi katika maeneo mbalimbali ya majukumu ya Wizara ikiwa ni pamoja na maombi ya fedha kwa Bajeti ya Mwaka 2016/2017, naomba kuwasilisha maoni na mapendekezo 11 ya Kamati kama ifuatavyo:-

(1) Uchambuzi wa Kamati umebaini kwamba upo udhaifu mkubwa katika kutoa fedha za maendeleo zinazokuwa zimetengwa na Serikali na kuidhinishwa na Bunge kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo katika Sekta ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Udhaifu huu umekuwa ukiathiri kwa kiasi kikubwa ufanisi katika utekelezaji wa miradi hiyo na kuifanya Serikali na wananchi kwa ujumla kutokupata matokeo yaliyotarajiwa. Kwa hiyo, basi Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kuimarisha makusanyo ya fedha kutoka kwenye vyanzo vyake vya ndani ili kuwa na uhakika wa kuipatia miradi hiyo fedha zote zinazokuwa zimeidhinishwa. Pendekezo hili likitekelezwa litasaidia upatikanaji wa pembejeo za kilimo, hifadhi ya chakula cha dharura, upimaji wa maeneo ya kilimo na ufugaji, udhibiti wa uvuvi haramu na biashara ya utoroshwaji wa mazao ya uvuvi nje ya nchi pamoja na tafiti na mafunzo katika Sekta ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

(2) Uchambuzi wa Kamati umebaini kwamba, miradi mbalimbali ya maendeleo inayotengewa fedha kwa mwaka wa fedha 2016/2017 ni mwendelezo wa utekelezaji wa miradi ile ile ya mwaka wa fedha unaokwisha pamoja na miradi mipya ya mwaka wa fedha huu unaokuja, kwa kuwa mwenendo huu unalifanya Bunge kujiona linajadili bajeti mpya kwa ajili ya miradi mipya ya maendeleo wakati kiuhalisia ni bajeti ya miradi ile ya zamani. Hivyo basi, Kamati inaliomba Bunge kuitaka Serikali kukamilisha miradi iliyopo kabla ya kuanzisha miradi mipya.

Pendekezo hili likitekelezwa litasaidia kupunguza mzigo kwa Serikali kuwa na miradi mingi isiyokamilika kwani kutokamilika kwa miradi iliyopo kunaisababishia Serikali hasara na kukosesha imani ya wananchi kwa Serikali yao juu ya huduma zilizokusudiwa kutolewa.

(3) Utafiti ni sehemu muhimu inayochangia maendeleo endelevu kwa sekta mbalimbali za maendeleo. Tafiti hizo zimeonekana kudumaa kutokana na kutopewa fedha kadri ya mahitaji yake kwa kila mwaka. Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kutenga na kutoa fedha za kutosha kwa ajili ya kufanya tafiti kwenye Sekta ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Kwa sasa fedha zinazotengwa kwa ajili ya tafiti hutolewa na wadau wa maendeleo na mara nyingi fedha hizo zimekuwa zikiambatana na masharti magumu ikiwa ni pamoja na kupelekwa Tume ya Sayansi na Teknolojia ambapo hushindaniwa na watafiti mbalimbali kwa vigezo ambavyo wakati mwingine siyo vipaumbele katika sekta husika.

(4) Wizara kupitia Idara ya Maendeleo ya Uvuvi imekuwa ikichukua hatua mbalimbali kudhibiti vitendo vya uvuvi haramu. Vitendo hivyo vimeendelea kushamiri na kusababisha athari kubwa katika ekolojia maeneo ya uvuvi. Kamati inaliomba Bunge liishauri Serikali kuandaa utaratibu maalum utakaowezesha ushirikishwaji wa Jeshi la Wananchi katika kufanya doria ili kudhibiti vitendo vya uvuvi haramu hasa katika udhibiti wa uvuvi kwa kutumia mabomu.

(5) Serikali imeanzisha Tume ya Maendeleo ya Ushirika kwa lengo la kusimamia, kudhibiti na kuhamasisha maendeleo ya ushirika nchini. Utekelezaji wa majukumu hayo umeonesha kujikita zaidi katika Sekta ya Kilimo peke yake na kuonyesha mafanikio. Kamati inaishauri Tume ya Ushirika ipanue wigo wa shughuli zake kwa kuanzisha Vyama vya Ushirika katika Sekta ya Mifugo na Uvuvi.

(6) Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania, ilianzishwa kwa lengo la kukabiliana na changamoto za upatikananji wa mitaji kwa wakulima. Kauli ya Rais wa Awamu ya Nne hapo tarehe 7 Agosti, 2015 ilionesha msisitizo wa kutekeleza lengo hili kwa kuongeza fedha na mtaji wa uwekezaji katika benki hiyo ili kuwanufaisha zaidi wakulima. Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kutimiza azma hiyo kwa kuongeza mtaji wa shilingi bilioni moja kila mwaka katika benki hiyo ili kuongeza upatikanaji wa mikopo nafuu kwa wakulima. Aidha ni muhimu Serikali ikahakikisha Benki ya Kilimo inafungua matawi ya kutosha nchini ili kuwafikia wakulima wengi zaidi. *(Makofi)*

(7) Serikali ya Awamu ya Tano inasisitiza umuhimu wa uchumi wa kujitegemea kupitia Sekta ya Viwanda, ili kufikia malengo haya, Serikali haina budi kuimarisha Sekta ya Kilimo ambayo itatoa malighafi kwa ajili ya viwanda hivyo. Kwa hiyo, Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kutenga fedha za

kutosha zitakazowezesha kukuza, kuimarisha na kuendeleza Sekta ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kama Azimio la Maputo linavyoelekeza.

(8) Mazao mengi ya wakulima yamekuwa yakipotea kabla ya kufika kwa mlaji kutokana na sababu mbalimbali ikiwa ni pamoja na kukosekana kwa soko la uhakika na teknolojia bora ya uhifadhi. Kupotea kwa mazao haya kumekuwa kukisababisha hasara kwa wakulima na kuwafanya kutonufaika kikamilifu na kazi yao. Kamati inaliomba Bunge liishauri Serikali kupanga na kutekeleza mikakati ya kuongeza mnyororo wa thamani katika mazao ya kilimo.

(9) Kumekuwa na changamoto kubwa ya mrundikano wa ushuru na tozo mbalimbali zinazotozwa na mamlaka za Serikali katika mazao ya wakulima na wafugaji hususan mazao ya biashara, hata yale ya chakula. Tozo hizo zimepelekea gharama kubwa ya uzalishaji na kumfanya mkulima kutonufaika na jasho lake. Kamati inaliomba Bunge hili liitake Serikali kufanya tathmini kwenye mazao ya chakula na biashara ili kubaini tozo zisizo za lazima na kuzifuta ili kumuondolea mkulima makato yasiyostahili yenye kero za muda mrefu.

(10) Mgogoro wa ugawaji wa ruzuku ya pembejeo kwa utaratibu wa vocha umeonesha kushindwa kufanya kazi na kulalamikiwa katika maeneo mengi nchini. Kumekuwepo na taarifa ya pembejeo kuchelewa, vitendo vya wizi na rushwa katika mpango huu. Kamati inalitaka Bunge liitake Serikali kuandaa mpango maalum utakaozingatia mahitaji halisi ya kalenda ya misimu wa kilimo kwa kila mkoa sanjari na udhibiti wa mianya ya wizi na rushwa katika utoaji wa pembejeo ikiwa ni pamoja na kuwachukulia hatua za kisheria watuhumiwa watakaobainika kujihusisha na vitendo hivyo.

(11) Ni kawaida kwa Serikali kuagiza sukari kutoka nje ya nchi ili kufidia upungufu unaotokana na uzalishaji wa ndani usiotosheleza mahitaji, ambapo fursa hiyo imekuwa ikitumiwa vibaya na baadhi ya wafanyabiashara wasio waaminifu na kusababababisha madhara kwa viwanda vya ndani kwa kukosa soko la uhakika na kuikosesha Serikali mapato licha ya bei kupanda kiholela. Serikali ya Awamu ya Tano imeanza kudhibiti uagizaji holela wa sukari kutoka nje ya nchi kwa lengo la kulinda na kuimarisha viwanda vya ndani. Kwa hiyo basi, Kamati inaipongeza Serikali kwa hatua inazochukua na hasa Mheshimiwa Rais na Waziri Mkuu na inaishauri Bunge liitake Serikali kuwa na mkakati wa makusudi wa kuviwezesha na kuvilinda viwanda vya ndani ili viweze kuzalisha sukari ya kutosha na kuondokana na uagizaji wa sukari kutoka nje na hili ndilo tamko lililotolewa na Kamati wakati wa kikao cha Kamati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hitimisho; napenda kurudia kukushukuru kwa kunipa nafasi ya kuwasilisha maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati kwa niaba ya Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kumpongeza na kumshukuru Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa Mwigulu Lameck Nchemba; Naibu Waziri William Olenasha, pamoja na wataalam wote wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa ushirikiano walioipa Kamati wakati Kamati ikichambua na kujadili Bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Aliniletea nyama ya punda na nikamwambia ule wewe Mnyiramba, Wamang'ati hawali nyama ya punda. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kutumia nafasi hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati kwa ushirikiano na michango yao waliyoitoa wakati wa kuipitia na kuchambua bajeti ya Wizara pamoja na kuandaa taarifa hii hadi kukamilika kwake.

Mheshimiwa Mwenyeikiti, vile vile napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Dkt. Thomas Kashilillah pamoja na Sekretarieti ya Kamati ikiongozwa na Ndugu Msigwe Bisile, Ndugu Rachel Nyega, Ndugu Martha Chassama na Ndugu Vigil Mtui kwa kuihudumia Kamati pamoja na kukamilisha taarifa hii kwa wakati unaotakiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuwashukuru wananchi wa Jimbo la Hanang' kwa upendo, kwa ushirikiano na mshikamano wanaonipa mimi na hasa kuwakataa wale watu ambao wanapotosha mambo halisi ya Wilaya ya Hanang' na mpaka wakanipa kura nyingi za kurudi Bungeni. Napenda kuwahakikishia kwamba kama nilivyokuwa nafanya kwa mihula miwili iliyopita, muhula huu wa tatu tutafanya kazi kwa bidii kuwaondoa wale wananchi waliokuwa nyuma porini, kuwa na wenzao Watanzania, kuwa na maendeleo ya hakika na wale wanaotaka kutupotosha kwa hayo, nataka niwaambie kwamba hawataweza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya maelezo hayo. naliomba sana Bunge lako lipokee, lijadili na kuidhinisha makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja hii iliyowasilishwa na Mheshimiwa Waziri na mtoa hoja na vile vile naomba Waheshimiwa Wabunge wapitishe makadirio haya yaliyotolewa mbele yenu, lakini waisaidie Wizara kupata nyongeza kwenye maeneo yale ambayo ni muhimu na nyeti ili Watanzania wasipate adha kubwa ya njaa, wasipate… *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Naomba kuwasilisha. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Nakushukuru sana Mheshimiwa Mwenyekiti.

TAARIFA YA MWENYEKITI WA KAMATI YA KILIMO, MIFUGO NA MAJI - MHE. DKT. MARY NAGU (MB) KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA YA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI, KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017 KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAJUKUMU YA KAMATI NA MUUNDO WA TAARIFA

1.1 Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 99 (9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016, pamoja na maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

1.2 Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 6 (7) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, kimeipa Kamati ya Kilimo, Mifugo na Maji jukumu la kusimamia shughuli za Wizara za Kilimo, Mifugo na Uvuvi pamoja na Wizara ya Maji na Umwagiliaji.

1.3 Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 7(1) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016 kimeipa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji pamoja na majukumu mengine jukumu la kushughulikia bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

1.4 Mheshimiwa Spika, vile vile Kanuni ya 98 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016 inataka Kamati kukagua utekelezaji wa miradi ya maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha unaoisha.

1.5 Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi inajumuisha mafungu matatu ambayo ni :-

- Fungu 43 – Sekta ya Kilimo;
- Fungu 99 – Sekta ya Mifugo na Uvuvi na
- Fungu 24 – Tume ya Maendeleo ya Ushirika.

1.6 Mheshimiwa Spika, kufuatia maelezo hayo ya utangulizi, Taarifa hii inafafanua mambo matano (5) yafuatayo:-

i) Mapitio ya Utekelezaji wa Ushauri wa Kamati kuhusu Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016;

ii) Mapitio ya Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango wa Bajeti kwa mwaka wa fedha 2015/2016;

iii) Mapitio ya Ukaguzi wa Miradi ya Mandeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016;

iv) Uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hii kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017; na

v) Maoni na Mapendekezo ya Kamati kuhusu Mpango wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017;

1.6.1 Mheshimiwa Spika, sehemu hii ya Kwanza imebainisha msingi wa majukumu ya Kamati katika Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi na masuala ya msingi yatakayofanyiwa uchambuzi na kutolewa maoni na mapendekezo. Sehemu ya Pili inahusu uchambuzi wa majukumu yaliyotekelezwa na Wizara na Sehemu ya Tatu inahusu maoni na mapendekezo ya Kamati.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA MASWALA MBALIMBALI

2.1 Mheshimiwa Spika, Sehemu hii inabainisha masuala muhimu yaliyojitokeza katika uchambuzi wa Kamati kwa kuzingatia masuala yaliyoorodheshwa katika Kipengele 1.5 cha Sehemu ya Kwanza.

2.2 UTEKELEZAJI WA USHAURI WA KAMATI

2.2.1 Mheshimiwa Spika, katika sekta ya kilimo Kamati ilitoa maoni na ushauri kwenye maeneo takribani kumi na nne (14). Maeneo hayo yanajumuisha ushauri kuhusu:-

i) Umuhimu wa kuwa na Maafisa Ugani wa kutosha;

ii) Utaratibu wa ugawaji na usambazaji pembejeo za ruzuku;

iii) Changamoto zinazoikabili sekta ya sukari; Changamoto za masoko kwa wakulima hususani kwenye mazao ya bustani;

iv) Umuhimu wa kufanya utafiti kwenye mimea ili kuzuia magonjwa mapya;

v) Umuhimu wa kuanzishwa kwa mfuko wa kinga ya bei;

vi) Umuhimu wa kuwa na akiba ya chakula cha kutosha nchini;

vii) Umuhimu wa upatikanaji na matumizi ya mbegu bora;

viii) Umuhimu wa wizara yenye dhamana ya ardhi kushirikiana na wadau wengine ili kujenga mazingira mazuri ya uwekezaji;

ix) Namna bora ya kukabiliana na migogoro ya ardhi;

x) Mikakati ya Serikali kukabiliana na changamoto ya mabadiliko ya tabia nchi ili kuendeleza kilimo;

xi) Matumizi ya teknolojia za kisasa katika kuendeleza kilimo;

xii) Mipango ya Serikali kuhamasisha na kuwawezesha vijana kushiriki katika kilimo;

xiii) Mchango wa sekta ya kilimo katika kukuza uchumi; na

xiv) Maswala yanayohusu Bajeti kwa ujumla wake.

2.2.2 Mheshimiwa Spika, kwenye sekta za Mifugo na Uvuvi Kamati ilitoa ushauri kwenye maeneo kumi (10) yafuatayo:-

i) Upatikanaji wa kutosha wa Fedha za miradi ya Maendeleo,

ii) Migogoro ya ardhi baina ya wakulima, wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi,

iii) Upatikanaji wa masoko ya mifugo na mazao yake,

iv) Changamoto zinazolikabili soko la samaki feri- Dar es salaam,

v) Doria katika bahari kuu,

vi) Ufugaji wa mifugo midogo,

vii) Ujenzi wa bandari ya uvuvi,

viii) Mikakati ya kukabiliana na magonjwa mbalimbali ya mifugo; na

ix) Pendekezo la kufufua Shirika la Uvuvi Tanzania,

x) Kuongeza Watumishi kwa ajili ya huduma za ugani kwa mifugo; na

xi) Uvuvi na umuhimu wa kutenga fedha kwa ajili ya tafiti za mifugo na uvuvi.

2.2.3 Mheshimiwa Spika, napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa, ushauri uliotolewa na Kamati kwa kiasi kikubwa umezingatiwa na kufanyiwa kazi. Kamati imeridhika na hatua zinazochukuliwa na Wizara katika kukamilisha utekelezaji wa maeneo yaliyosalia.

3.0 UTEKELEZAJI WA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016

3.1 Mheshimiwa Spika, uchambuzi uliofanywa na Kamati katika Mapitio ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 ilijikita katika kulinganisha kiasi cha fedha kilichoidhinishwa na Bunge, kiasi cha fedha kilichopokelewa na kutumika hadi mwezi Machi, 2016 na eneo la ukusanywaji maduhuli kwa kulinganisha makadirio yaliyowekwa na kiasi kilichokusanywa hadi tarehe 31 Machi, 2016.

3.2 Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa Fungu 43, liliidhinishiwa jumla ya shilingi **206, 816, 421,000** kati ya fedha hizo shilingi **174, 103,348,000** ni fedha za matumizi ya kawaida na shilingi **32,713,073,000** ni fedha za maendeleo. Hadi kufikia tarehe 31, Machi, 2016 fedha za matumizi ya kawaida zilizotolewa ni Jumla ya shilingi **66, 798, 361,533** ambayo ni asilimilia 38.4 ya kiasi kilichoidhinishwa. Kwa upande wa Fedha za Miradi ya Maendeleo zilizotolewa zilikuwa shilingi **5,192,797, 589** sawa na asilimia 14.31.

3.3 Mheshimiwa Spika, Fungu 24 liliidhinishwa jumla ya shilingi **6,263,383,000** kwa ajili ya matumizi ya kawaida tu, fungu hili halikutengewa fedha za maendeleo. Hadi kufikia tarehe 31, Machi kiasi cha shilingi **2,936,454,722** zilitolewa ambayo ni sawa na asilimia 47.

3.4 Mheshimiwa Spika, Fungu 99 iliidhinishiwa jumla ya shilingi **60, 373,984,500**. Kati ya fedha hizo shilingi **40,975,377,000** zilikuwa ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na shilingi **19,398,607,500** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2016 jumla ya shilingi **21,940,532,077** kwa ajili ya matumizi ya kawaida zilikuwa zimetolewa, sawa na asilimia 53.5. Aidha, hakuna fedha zozote za maendeleo zilizotolewa.

3.5 Mheshimiwa Spika, uchambuzi uliofanywa na Kamati umebaini kwamba fedha zinazoidhinishwa na Bunge hazitolewi kama zilivyoidhinishwa na hivyo kuchangia kutofikiwa kwa malengo yaliyopangwa.

Kwa mfano baadhi ya shughuli zilizoshindwa kutekelezwa kikamilifu ni pamoja na usambazaji wa pembejeo za kilimo, kushindwa kulipa madeni ya

wazabuni na wakandarasi,kuendelea kuwepo kwa uhaba wa maafisa ugani wa kilimo,mifugo na uvuvi .

3.6 Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kupitia Fungu 43 na Fungu 99 ilikadiria kukusanya maduhuli yenye jumla ya shilingi **29,258,433,602.** Hadi kufikia tarehe 31 Machi, Wizara ilikuwa imekusanya jumla ya shilingi **23,307,122,975** ambayo ni sawa na wastani wa asilimia 80 ya malengo ya ukusanyaji. Kamati inaipongeza Wizara kwa kuweza kukusanya mapato ya wastani wa asilimia 80 ya malengo ya makadirio.

3.7 Mheshimiwa Spika, Kamati katika uchambuzi wake imebaini kuwa, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi ina uwezo mkubwa wa kukusanya mapato kupitia vyanzo vyake mbalimbali na kwamba endapo Wizara itaruhusiwa kutumia mapato ya makusanyo yake katika kutekeleza malengo iliyojiwekea itasaidia kuongeza ufanisi. Hivyo, Kamati inaishauri Serikali iiruhusu Wizara kutumia fedha zinazotokana na maduhuli kutekeleza mipango ya Wizara badala ya kupeleka fedha za makusanyo katika Mfuko mkuu wa Hazina ambapo hupangiwa matumizi ya kitaifa.

4.0 UTEKELEZAJI WA MIRADI YA MAENDELEO ILIYOTENGEWA FEDHA KWA MWAKA 2015/2016

4.1 Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 98(1) inayoitaka Kamati kufanya ukaguzi wa utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha unaoisha. Kamati ilifanya ziara ya ukaguzi wa mradi kwenye maeneo ya sekta za kilimo, mifugo na uvuvi.

4.1.1 Mheshimiwa Spika, msingi wa Kamati kukagua Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa mwaka wa Fedha 2015/2016 pamoja na kuchambua utekelezaji wa bajeti ya Mwaka wa Fedha 2015/2016 ni kuiwezesha Kamati kufanya ulinganisho kuhusu Makadirio ya Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha unaofuata katika sekta za Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

a) SEKTA YA KILIMO

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa sekta ya Kilimo kiasi cha shilingi **372,900,000** kilitengwa na kuidhinishwa ili kutekeleza Mradi wa Maendeleo kwenye utafiti wa mpunga. Kamati ilipofanya ziara ya ukaguzi kwenye mradi huu ilibaini kwamba kiasi cha shilingi **172,900,000** ambazo ni fedha za nje zilizotolewa hadi kufikia mwezi Machi, 2016 sawa na asilimia 46.4.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kwamba, mara nyingi fedha za nje zimekuwa zikitolewa zikiwa pungufu au kwa kuchelewa wakati fedha za ndani

zinazotengwa kwa Miradi ya Maendeleo mara nyingi hazitolewi kabisa. Hali hii inaathiri kwa kiasi kikubwa ufanisi katika utekelezaji wa miradi hiyo.

Kamati inashauri Serikali kuona umuhimu wa kutenga Fedha za Miradi ya Maendeleo kutoka mapato ya ndani, kwa kutenga fedha zetu wenyewe kunadhihirisha utayari wa Serikali katika kujitegemea na kuwaletea wananchi wake maendeleo ya kweli.

b) SEKTA YA MIFUGO

Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2015/ 2016 Miradi ya Mandeleo katika sekta ya mifugo ilidhinishiwa jumla ya shilingi **22,651,482,000**. Kati ya fedha hizo shilingi **22,000,000,000** ni fedha za ndani na shilingi **651,000,000** ni fedha za nje. Hadi kufikia Machi 31, 2016 hakuna fedha yoyote ya maendeleo iliyotolewa! Maelezo ya Serikali kwa nini fedha hizo hazikutolewa hayakuiridhisha Kamati.

Mheshimiwa Spika, kukosekana kwa fedha za miradi ya maendeleo kunaathiri sekta ya mifugo kutotekeleza malengo iliyojiwekea. Kamati inaishauri Serikali kutenga bajeti ambayo ni halisia na yenye kutekelezeka kuliko kutenga fedha nyingi ambazo Serikali haina uwezo wa kuzitoa kwa ajili ya kutekeleza malengo yaliyokusudiwa.

c) SEKTA YA UVUVI

Mheshimiwa Spika, kufuatia kuongezeka kwa mahitaji ya mazao ya samaki nchini na duniani kulikotokana na ongezeko la idadi ya watu na kupungua kwa uzalishaji wa samaki , soko la samaki duniani limepanuka sanjari na kuongezeka kwa bei ya mazao ya samaki. Hivyo kukua kwa soka la samaki la ndani na nje ya nchi ni fursa nzuri kwa nchi kukuza sekta ya uvuvi na ufugaji wa samaki pamoja na viumbe wengine wa kwenye maji.

Mheshimiwa Spika, kufuatia fursa hiyo, na kutokana na wavuvi wa Tanzania kutegemea uvuvi asili usiokidhi mahitaji, ni moja ya sababu iliyopelekea ongezeko la vitendo vya uvuvi haramu na kusababisha kuendelea kupungua kwa mazalia ya samaki na uharibifu wa mazingira.

Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na changamoto hizo, Wakala wa Elimu na Mafunzo ya Uvuvi (FETA) kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 iliidhinishiwa jumla ya shilingi **600,000,000** ikiwa ni Bajeti ya maendeleo kwa ajili ya kuboresha na kupanua miundombinu itakayowezesha kuharakisha kasi ya utoaji mafunzo ya uvuvi na ufugaji samaki kwa lengo la kuwezesha ufugaji wa kisasa utakaosaidia kuongeza pato la taifa, ajira na kuboresha lishe.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokagua hatua ya utekelezaji wa upanuzi wa miundombinu iliyoombewa Fedha za Maendeleo, ilibaini kwamba hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2016, hakuna fedha yoyote ya maendeleo iliyopelekwa kwenye taasisi hiyo! Kufuatia hali hiyo, Kamati inashauri Serikali kutoa fedha zilizoidhinishwa na Bunge kabla ya Mwaka wa Fedha 2015/2016 kumalizika ili kuwezesha malengo yaliyokusudiwa kutekelezwa. Kufanya hivyo kutasaidia sekta ya uvuvi kuchangia kikamilifu katika pato la Taifa. Ushauri huu ukizingatiwa utaisaidia Selikali kuondokana na kutegemea vyanzo vile vile vya mapato.

4.2 UCHAMBUZI WA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017

4.2.1 Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kuchambua Mpango wa Bajeti wa Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi na Taasisi zilizo chini yake kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 tarehe 8, 11 na 12 Aprili, 2016. Mpango huu wa Bajeti na Makadirio ya Mapato na Matumizi umezingatia Sera na Mikakati ya Kitaifa na Kisekta katika kuandaa Mpango wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017, Ukomo wa Bajeti ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2016/2017.

4.2.2 Mheshimiwa Spika, kwa ujumla Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2016/ 2017 Fungu 43 , Fungu 24 na Fungu 99 inaomba kuidhinishiwa jumla ya shilingi **346, 101,603,652.** Fungu 43 linaomba kuidhinishiwa jumla ya shilingi **272,757,555,000**. Kati ya fedha hizo, shilingi **109,022,462,000** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na shilingi **163, 735,093,000** ni kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Aidha, Fungu 24 linaomba kuidhinishiwa jumla ya shilingi **6,034, 350,116** kwa ajili ya matumizi ya kawaida tu. Fungu 99 inaomba kuidhinishiwa kiasi cha shilingi **67,309,698,536** .Kati ya fedha hizo, shilingi **56,670,638,536** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na shilingi **10,639,060,000** ni kwa ajili ya matumizi ya miradi ya maendeleo.

4.2.3 Mheshimiwa Spika, fedha hizo zinazoombwa kwa ajili ya kutekeleza malengo mbalimballi ya Wizara. Malengo yaliyopewa kipaumbele katika Mpango wa Bajeti ni kama ifuatavyo:-

(i) Kuimarisha upatikanaji na utumiaji wa pembejeo, zana za kilimo, Mifugo na Uvuvi na matumizi ya wagani;

(ii) Kuimarisha matumizi ya huduma za utafiti na mafunzo katika sekta za Kilimo, Mifugo na Uvuvi;

(iii) Kuimarisha usimamizi kabla na baada ya mavuno na kuongeza upatikanaji wa masoko ya bidhaa zitokanazo na Kilimo, Mifugo na Uvuvi;

(iv) Kuratibu na kuboresha matumizi endelevu ya ardhi ya kilimo na ufugaji kwa kutenga, kupima na kumilikisha maeneo hayo kwa wakulima na wafugaji;

(v) Kuwezesha uwekezaji wa sekta binafsi katika Kilimo, Mifugo na Uvuvi;

(vi) Kuboresha mfumo wa tafiti na utoaji wa matokeo ya utafiti kwa wadau;

(vii) Kuongeza ushiriki wa vijana katika kilimo, mifugo na uvuvi;

(viii) Kuwezesha uratibu, ufuatiliaji na tathimini katika sekta ya Kimo, Mifugo na Uvuvi;

(ix) Kuunda na kupitia Sera , Mikakati, na Mifumo ya kisheria katika sekta za Kilimo, Mifugo na Uvuvi na

(x) Kudhibiti ongezeko la matumizi ya zana haramu za uvuvi na utoroshaji wa biashara ya samaki na mazao ya uvuvi.

4.3 TATHIMINI YA MALENGO KWA BAJETI YA MWAKA WA FEDHA 2016/2017

4.3.1 Mheshimiwa Spika, Kamati imepitia, kuchambua na kutathimini malengo yaliyoainishwa katika Mpango wa Bajeti ya Mwaka 2016/2017 na kuridhishwa nayo. Hata hivyo, Kamati ina wasiwasi kuhusu uwezekano wa utekelezaji wa malengo hayo kutokana na kiasi cha fedha kilichotengwa kutouwiana na mahitaji halisi. Kwa mfano, Wizara imejiwekea lengo la kuimarisha upatikaanaji na utumiaji wa pembejeo, zana za kilimo na huduma za udhibiti. Katika kutekeleza lengo hilo, Fungu 43 - kifungu 2001 kinachohusu Idara ya Maendeleo ya Mazao hakijatengewa fedha yoyote ili kutekeleza lengo hilo.

4.3.2 Mheshimiwa Spika, kwa kuzingtia Kanuni ya 98(3) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016. Baada ya kuchambua utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 na kufanya ulinganisho na Makadirio na Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017. Kamati ilibaini maeneo ya vipaumbele yaliyohitaji bajeti ya nyongeza na kuwasilisha maombi hayo kwenye Kamati ya Uongozi na Kamati ya Bajeti. Ni matumaini ya Kamati kuwa, Kamati ya Bajeti itasaidia fedha hizo kuongezwa kwa kuzingatia umuhimu wa sekta hii katika kufikia azma ya Mpango wa Pili wa Maendeleo ya Taifa wa Miaka Mitano (2016/17- 2020/21).

4.3.3 Mheshimiwa Spika, maeneo hayo ya vipaumbele yanayoombewa Bajeti ya nyongeza ni pamoja na :-

- Pembejeo za kilimo;
- Wakala wa Hifadhi ya chakula cha dharura;
- Upimaji na umilikishaji wa maeneo ya kilimo na ufugaji;
- Tafiti katika sekta za kilimo, mifugo na uvuvi na
- Udhibiti wa uvuvi haramu na biashara ya utoroshwaji wa mazao ya uvuvi nje ya nchi.

4.3.4 Mheshimiwa Spika, hadi Kamati inapowasilisha taarifa hii haijapokea mrejesho kutoka Serikalini kuhusiana na maombi ya nyongeza ya bajeti yaliyowasilishwa. Hata hivyo, Kamati inaamini kwamba maombi hayo yatapewa umuhimu unaostahili wakati Serikali itakapowasilisha Bajeti yake mwezi Juni, 2016.

4.4 UCHAMBUZI WA MAKADIRIO YA MAPATO YATOKANAYO NA MADUHULI

4.4.1 Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 Wizara kupitia Sekta ya Mifugo na Uvuvi - Fungu 99 inatarajia kukusanya jumla ya shilingi **46,601,109,962** kutoka vyanzo mbalimbali ikilinganishwa na makadirio ya Mwaka wa Fedha 2015/2016 ambapo ilikadiria kukusanya kiasi cha shilingi **25,981,423,602** na kufanikiwa kukusanya asilimia 78.9 ya makadirio.

4.4.2 Mheshimiwa Spika, makadirio ya makusanyo katika Mwaka wa Fedha 2016/2017 ni ongezeko la asilimia 56 ya makadirio ya Mwaka wa Fedha 2015/2016. Ongezeko hili linadhihirisha fursa zilizopo katika sekta ya mifugo na uvuvi ambapo zitatumika vizuri zinaweza kuchangia kwa kiasi kikubwa katika pato la Taifa.

4.5 UCHAMBUZI WA MAKADIRIO YA MATUMIZI YA MAENDELEO

4.5.1 Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2016/2017, katika sekta ya Mifugo na Uvuvi Wizara inaomba kuidhinishiwa kiasi cha shilingi **10,639,060,000**. Kati ya fedha hizo shilingi **8,000,000,000** ni fedha za ndani na shilingi **2,639,060,000** ni fedha za nje ikilinganishwa na fedha zilizoidhinishwa katika bajeti ya Mwaka wa Fedha 2015/2016 ya kiasi cha shilingi **19,398,607,500** kati ya fedha hizo shilingi **18,849,625,500** ni fedha za ndani na kiasi cha shilingi **548,982,000** zilikuwa fedha za nje.

4.5.2 Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, kwa mwaka huu wa fedha, Wizara imetenga fedha nyingi za Miradi ya Maendeleo ikilinganishwa na mwaka wa fedha unaomalizika. Kamati inapongeza hatua hii na ina amini kwamba kiasi kidogo cha fedha kilichotengwa kimezingatia maoni ya Wabunge ya muda mrefu ya kutenga bajeti ambayo ni halisia na ya kutekelezeka.

4.5.3 Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebainisha pia kuwa, kulingana na Azimio la Maputo na Malabo 2014 linalozitaka nchi wanachama kutenga asilimia 10 ya bajeti ya nchi kwa ajili ya sekta ya kilimo halijazingatiwa kwani ni asilimia 0.92 tu ya Bajeti ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2016/ 2017 iliyoelekezwa katika sekta ya Kilimo. Mwenendo huu unakinzana na dhana ya kilimo kwanza na mapinduzi ya kilimo yanayolenga kuipelekea nchi kwenye kilimo cha biashara, chenye tija na kinachochangia pato la Taifa.

SEHEMU YA TATU

5.0 MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

5.1 Mheshimiwa Spika, baada ya Kamati kufanya uchambuzi katika maeneo mbalimbali ya majukumu ya Wizara ikiwa ni pamoja na maombi ya fedha kwa Bajeti ya Mwaka 2016/2017. Naomba kuwasilisha maoni na mapendekezo kumi na moja (11) yafuatayo:-

1) KWA KUWA, uchambuzi wa Kamati umebaini kwamba upo udhaifu mkubwa katika kutoa fedha za maendeleo zinazokuwa zimetengwa na Serikali na kuidhinishwa na Bunge kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo katika sekta za Kilimo, Mifugo na Uvuvi, **NA KWA KUWA** udhaifu huu umekuwa ukiathiri kwa kiasi kikubwa ufanisi katika utekelezaji wa miradi hiyo na kuifanya Serikali na wananchi kwa ujumla kutokupata matokeo yaliyotarajiwa, **KWA HIYO BASI**, Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kuimairisha makusanyo ya fedha kutoka kwenye vyanzo vyake vya ndani ili kuwa na uhakika wa kuipatia miradi hiyo fedha zote zinazokuwa zimeidhinishwa. Pendekezo hili likitekelezwa litasaidia upatikanaji wa pembejeo za kilimo, hifadhi ya chakula cha dharura, upimaji wa maeneo ya kilimo na ufugaji, udhibiti wa uvuvi haramu na biashara ya utoroshwaji mazao ya uvuvi nje ya nchi, pamoja na tafiti na mafunzo katika sekta za Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

2) KWA KUWA uchambuzi wa Kamati umebaini kwamba, miradi mbalimbali ya maendeleo inayotengewa fedha kwa mwaka 2016/2017 ni muendelezo wa utekelezaji wa miradi ile ile ya Mwaka wa Fedha 2015/2016 pamoja na miradi mipya ya Mwaka wa Fedha 2016/2017, **NA KWA KUWA,** mwenendo huu unalifanya Bunge kujiona linajadili Bajeti mpya kwa ajili ya miradi mipya ya maendeleo wakati kiuhalisia ni bajeti ya miradi ile ile ya

zamani, **KWA HIYO BASI,** Kamati inaliomba Bunge kuitaka Serikali kukamilisha miradi iliyopo kabla ya kuanzisha miradi mipya. Pendekezo hili likitekelezwa litasaidia kupunguza mzigo kwa Serikali kuwa na miradi mingi isiyokamilika kwani kutokamilika kwa miradi iliyopo kunaisababishia Serikali hasara na kukosesha imani ya Wananchi kwa Serikali yao juu ya huduma zilizokusudiwa kutolewa.

3) **KWA KUWA** utafiti ni sehemu muhimu inayochangia maendeleo endelevu kwa sekta mbalimbali za maendeleo mathalani Kilimo, Mifugo na Uvuvi**, NA KWA KUWA** tafiti hizo zimeonekana kudumaa kutokana na kutopewa fedha kadri ya mahitaji yake kila mwaka,lakini pia kukosekana kwa uhakika wa hatua zinazochukuliwa katika kutekeleza Mipango ya Wizara bila kufanyiwa tafiti **KWA HIYO BASI,** Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kutenga na kutoa fedha za kutosha kwa ajili ya kufanya tafiti kwenye sekta ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Kwa sasa fedha zinazotengwa kwa ajili ya tafiti hutolewa na wadau wa maendeleo na mara nyingi fedha hizo zimekuwa zikiambatana na masharti magumu ikiwa ni pamoja na kupelekwa Tume ya Sayansi na Teknolojia (*COSTEC*) ambapo hushindaniwa na watafiti mbalimbali kwa vigezo ambavyo wakati mwingine siyo vipaumbele katika sekta husika.

4) **KWA KUWA** Wizara kupitia Idara ya Maendeleo ya Uvuvi imekuwa ikichukua hatua mbalimbali kudhibiti vitendo vya uvuvi haramu **NA KWA KUWA** vitendo hivyo vimeendelea kushamiri na kusababisha athari kubwa katika ekolojia ya maeneo ya uvuvi **KWA HIYO BASI,** Kamati inaliomba Bunge liishauri Serikali kuandaa utaratibu maalumu utakaowezesha ushirikishwaji wa Jeshi la Wananchi katika kufanya doria ili kudhibiti vitendo vya uvuvi haramu hasa katika kudhibiti uvuvi wa kutumia mabomu.

5) **KWA KUWA** Serikali imeanzisha Tume ya Maendeleo ya Ushirika kwa lengo la kusimamia, kudhibiti na kuhamasisha maendeleo ya ushirika nchini, **NA KWA KUWA** utekelezaji wa majukumu hayo umeonyesha kujikita zaidi katika sekta ya kilimo pekee na kuonyesha mafanikio, **KWA HIYO BASI,** Kamati inaishauri Tume ya Ushirika ipanue wigo wa shughuli zake kwa kuanzisha vyama vya ushirika katika sekta za Mifugo na Uvuvi.

6) **KWA KUWA,** Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania ilianzishwa kwa lengo la kukabiliana na changamoto ya upatikanaji wa mikopo kwa wakulima **NA KWA KUWA,** kauli ya Rais wa Awamu ya Nne hapo tarehe 7 Agosti, 2015 ilionyesha msisitizo wa kutekeleza lengo hili kwa kuongeza fedha/ mtaji wa uwekezaji katika benki hiyo ili kuwanufaisha zaidi wakulima **KWA HIYO BASI**, Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kutimiza azma hiyo kwa kuongeza mtaji wa shilingi **100,000,000,000** kila mwaka katika benki hiyo ili kuongeza upatikanaji wa mikopo nafuu kwa wakulima wengi. Aidha, ni muhimu Serikali ikahakikisha Benki ya Kilimo inafungua matawi nchini ya kutosha ili kuwafikia wakulima wengi zaidi.

7) KWA KUWA, Serikali ya Awamu ya Tano inasisitiza umuhimu wa uchumi wa kujitegemea kupitia sekta ya Viwanda, **NA KWA KUWA,** ili kufikia malengo hayo, Serikali haina budi kuimarisha sekta ya kilimo ambayo sio tu itatoa malighafi kwa ajili ya viwanda lakini pia itachangia nguvu kazi na kulisha wale wanaofanya kazi **KWA HIYO BASI,** Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kutenga fedha za kutosha zitakazowezesha kukuza, kuimarisha na kuendeleza sekta ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kama Azimio la Maputo linavyoelekeza.

8) KWA KUWA, mazao mengi ya wakulima yamekuwa yakipotea kabla ya kufika kwa mlaji kutokana na sababu mbalimbali ikiwa ni pamoja na kukosekana kwa soko la uhakika na teknolojia bora ya uhifadhi, **NA KWA KUWA** kupotea kwa mazao hayo kumekuwa kukisababisha hasara kwa wakulima na kuwafanya kutonufaika kikamilifu na kazi zao **KWA HIYO BASI,** Kamati inaliomba Bunge liishauri Serikali kupanga na kutekeleza mikakati ya kuongeza mnyororo wa thamani katika mazao ya kilimo.

9) KWA KUWA, kumekuwa na changamoto kubwa ya mlundikano wa ushuru na tozo mbalimbali zinazotozwa na mamlaka za Serikali katika mazao ya wakulima hususani mazao ya biashara, **NA KWA KUWA** tozo hizo zimepelekea gharama kubwa ya uzalishaji na kumfanya mkulima kutonufaika na jasho lake **KWA HIYO BASI,** Kamati inaliomba Bunge liitake Serikali kufanya tathimini kwenye mazao ya chakula na biashara ili kubaini tozo zisizo za lazima na kuzifuta ili kumuondolea mkulima makato yasiyostahili yenye kero za muda mrefu.

10) KWA KUWA mpango wa ugawaji wa ruzuku ya pembejeo kwa utaratibu wa vocha umeonyesha kushindwa kufanya kazi vizuri na kulalamikiwa katika maeneo mengi nchini **NA KWA KUWA,** kumekuwepo na taarifa za pembejeo kuchelewa, vitendo vya wizi na rushwa katika mpango huo **KWA HIYO BASI,** Kamati inalitaka Bunge liitake Serikali kuanda mpango maalum utakaozingatia mahitaji halisi ya kalenda ya msimu wa kilimo kwa kila mkoa, sanjari na udhibiti wa mianya ya wizi na rushwa katika utoaji wa pembejeo ikiwa ni pamoja na kuwachukulia hatua za kisheria watuhumiwa watakaobainika kujihusisha na vitendo hivyo.

11) KWA KUWA, ni kawaida kwa Serikali kuagiza sukari kutoka nje ya nchi ili kufidia upungufu unaotokana na uzalishaji wa ndani usiotosheleza mahitaji, ambapo fursa hiyo imekuwa ikitumiwa vibaya na baadhi ya wafanya biashara wasio waaminifu na kusababisha madhara kwa viwanda vya ndani kwa kukosa soko la uhakika na kuikosesha Serikali mapato na kukosesha ajira kwa wakulima wa miwa **NA KWA KUWA,** Serikali ya Awamu ya Tano imeanza kudhibiti uagizaji holela wa sukari kutoka nje ya nchi kwa lengo la kulinda na

kuimarisha viwanda vya ndani na kujenga uchumi wa Taifa badala ya kuendeleza viwanda na uchumi wa nchi zingine **KWA HIYO BASI,** Kamati inaipongeza Serikali kwa hatua inazochukua na inalishauri Bunge liitake Serikali kuwa na Mkakati wa makusudi wa kuviwezesha na kuvilinda viwanda vya ndani ili viweze kuzalisha sukari ya kutosha na kuondokana na uagizaji wa sukari kutoka nje ya nchi.

6.0 HITIMISHO

6.1. Mheshimiwa Spika, napenda kukushukuru kwa kunipa nafasi ya kuwasilisha Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati kwa niaba ya Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

6.2 Mheshimiwa Spika, napenda pia kumpongeza na kumshukuru Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi Mhe. Mwigulu Lameck Nchemba, (Mb) na Naibu Waziri Mhe William Ole Nasha (Mb) pamoja na Wataalamu wote wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa ushirikiano walioipa Kamati wakati Kamati ikichambua na kujadili bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

6.3 Mheshimiwa Spika, kwa dhati kabisa napenda kuwashukuru Wajumbe wa Kamati kwa ushirikiano na michango yao walioyoitoa wakati wa kupitia na kuchambua bajeti ya Wizara pamoja na kuandaa taarifa hii hadi kukamilika kwake. Naomba kuwatambua kwa kuwataja majina kama ifuatavyo:-

1.Mhe. Dkt. Mary Michael Nagu, Mb	Mwenyekiti
2.Mhe. Dkt. Christine G.Ishengoma,Mb	M/Mwenyekiti
3.Mhe. Dkt. Immaculate Sware Semesi, Mb	Mjumbe
4.Mhe. Mahmoud H. Mgimwa, Mb	"
5.Mhe. Salum Mwinyi Rehani, Mb	"
6.Mhe. Khadija Hassan Abood, Mb	"
7.Mhe. Marwa Ryoba Chacha, Mb	"
8.Mhe. Mashimba Mashauri Ndaki, Mb	"
9.Mhe. Onesmo Koimerek Nangole, Mb	"
10.Mhe. John John Mnyika, Mb	"
11.Mhe. Hamidu Hassan Bobali, Mb	"
12.Mhe. James Kinyasi Millya, Mb	"
13.Mhe. Njalu Daudi Silanga, Mb	"
14.Mhe. Pascal Yohana Haonga, Mb	"
15.Mhe. Salim Mbaraku Bawazir Mb	"
16.Mhe. Deo Kasenyenda Sanga, Mb	"
17.Mhe. Abdallah Hamis Ulega, Mb	"
18.Mhe. Haji Ameir Haji, Mb	"
19.Mhe. Daniel N. Nsanzugwanko, Mb	"

20.Mhe. Philipo Augustino Mulugo, Mb "
21.Mhe. Upendo Furaha Peneza, Mb "
22. Mhe. Emmanuel Papian John, Mb "
23.Mhe. Kunti Yusuph Majala, Mb "
24.Mhe. Oliver Daniel Semuguruka, Mb "

6.4 Mheshimiwa Spika, mwisho napenda kumshukuru Katibu wa Bunge, Dkt, Thomas Kashililah pamoja na Sekreterieti ya Kamati ikiongozwa na Ndg. Msigwe Bisile, Ndg. Rachel Nyega, Ndg. Martha Chassama na Ndg. Virgil Mtui kwa kuihudumia Kamati pamoja na kukamilisha taarifa hii kwa wakati.

6.5 Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, naliomba sasa Bunge lako lipokee, lijadili na kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumiziya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

6.6 Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja iliyowasilishwa na mtoa hoja muda mfupi uliopita na naomba kuwasilisha.

Dkt. Mary Michael Magu, (Mb)
MWENYEKITI,
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA KILIMO,
MIFUGO NA MAJI

03 MEI, 2016

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge tuvumiliane, mnanielewa napenda kusimamia Kanuni lakini mara nyingine inakuwa ni hivyo. Sasa namtambua Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani kwa Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa kadri mlivyojipanga. Mheshimiwa Sakaya, karibu! *(Makofi)*

HOTUBA YA MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI MHESHIMIWA MAGDALENA H. SAKAYA (MB) WIZARA YA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI KUHUSU MAPITIO YA UTEKELEZAJI KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2016/17 KAMA ILIVYOSOMWA BUNGENI

MHE. MAGDALENA H. SAKAYA- MSEMAJI MKUU WA UPINZANI KWA WIZARA YA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nichukue fursa hii kukushukuru sana kwa kunipa heshima kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu kuweza kuwasilisha maoni ya Kambi ya Upinzani kuhusiana na hati iliyowasilishwa leo asubuhi mbele ya Bunge lako chini ya Kanuni ya 99(9) ya Kanuni za Bunge, Toleo la mwaka 2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunilinda na kunipa afya njema na kuniwezesha kusimama hapa mbele ya Bunge lako Tukufu. Nawashukuru wananchi wangu wa Jimbo la Kaliua kwa kuniamini na kunichagua, kunipa heshima ya kuwa Mbunge wao, nawaahidi nitaendelea kuwatumikia kwa uaminifu na uwajibikaji wa hali ya juu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, aidha, namshukuru Kiongozi wa Kambi ya Upinzani Bungeni kuniamini na kuniteua kusimamia Wizara hii muhimu sana kwa uchumi wa nchi na maisha ya Watanzania walio wengi. Napenda kumshukuru Naibu Msemaji wa Kambi ya Upinzani kwa Wizara hii, Mheshimiwa Dkt. Immaculate Semesi kwa ushirikiano na mchango wake mkubwa katika kufanikisha hotuba hii, pia Watendaji wote wa Kambi ya Upinzani kwa kufanikisha uwasilishwaji wa hotuba hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaendelea kulaani kitendo cha kubakwa kwa demokrasia kwenye uchaguzi uliofanyika tarehe 25, mwezi wa Kumi mwaka 2015 huko Zanzibar. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wizara ya Kilimo, Chakula na Ushirika imeunganishwa na iliyokuwa Wizara ya Maendeleo ya Mifugo na Uvuvi na hivyo kuwa Wizara mpya ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Kuunganishwa kwa Wizara hizi mbili eti kwa kupunguza Wizara, Kambi ya Upinzani inasema kuwa hicho ni kiini macho tu kwani muundo mzima wa utawala wa Wizara zote mbili bado uko vile vile, hatujawahi kusikia kuwa kuna watu wamepunguzwa kazi kutokana na Kurugenzi au Idara zinazofanana kuunganishwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kitendo cha miundo ya utawala ya Wizara hizo mbili kuendelea kuwa vile vile maana yake ni kuwa, kiutendaji hadi sasa Wizara bado ziko mbili na wenye Wizara ni Makatibu Wakuu ambao ni Maafisa Masuuli na siyo Mawaziri. Aidha, Wizara hiyo bado inaongozwa na *Instruments of Power* zilizotolewa na kuchapishwa tarehe 17 Disemba, 2010 kwenye Gazeti la Serikali Na. 494 kama zilivyotolewa na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Awamu ya Nne, kuhusiana na majukumu ya utendaji kazi wa Wizara zilizokuwepo wakati wa utawala wake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kilimo; Sera ya Kilimo ya mwaka 2013 inaonesha kwamba idadi ya Watanzania inakuwa kwa kiwango cha asilimia 2.6 kwa mwaka wakati kilimo kinakuwa kwa kiwango cha asilimia 4.4, kiwango ambacho ni kidogo kuweza kuongeza kipato na kupunguza umaskini. Ili kilimo kiweze kuwa chachu ya kuondoa umaskini inatakiwa kikue kwa kiwango cha asilimia sita hadi nane kwa mwaka jambo ambalo kwa mazingira ya Tanzania itachukua muda mrefu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, takwimu zinaonesha kuwa, ukuaji wa kilimo kwa mwaka 2015 umepungua ikilinganishwa na mwaka 2014. Mchango wa kilimo katika pato la Taifa umekua kwa asilimia 3.1 ikilinganishwa na asilimia 3.4 ya mwaka 2014. Katika ukuaji huo mchango wa mazao ulikuwa asilimia tatu ukilinganishwa na asilimia nne mwaka 2014. Uzalishaji wa mazao ya nafaka umepungua kutoka tani milioni 9.8 mwaka 2014 hadi tani milioni 8.9 mwaka 2015 ikiwa ni upungufu wa asilimia tisa. Aidha, uzalishaji wa mahindi umepungua kutoka tani milioni 6.7 mwaka 2014 hadi tani milioni 5.9 mwaka 2015 ambayo ni sawa na upungufu wa asilimia 11.9.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mazao ya chakula yanachangia asilimia 65 ya mchango wa kilimo kwenye pato la Taifa, wakati mazao ya biashara yanachangia asilimia 10 ya mchango wa kilimo katika pato la Taifa. Aidha, zao la mahindi ni zao muhimu kwani linachangia asilimia 20 katika mchango wa mazao kwenye *GDP*. Kama uwekezaji ukifanywa katika kilimo cha mahindi, basi kuna fursa ya kuzalisha tani sita hadi 7.5 kwa hekta moja, lakini kwa sasa uzalishaji unakadiriwa kuwa tani 3.9 kwa hekta moja kwa mwaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, uzalishaji wa mpunga umeongezeka kutoka tani milioni 1.7 mwaka 2014 hadi tani milioni 1.9 mwaka 2015, sawa na ongezeko la asilimia 20. Fursa ya uzalishaji mpunga kwa hekta moja ni tani sita hadi nane, wakati uzalishaji kwa sasa ni tani mbili hadi 3.8.

Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa ya tathmini ya mnyororo wa thamani kwa mazao ya mahindi na mpunga kwa wilaya chache za Tanzania inaonyesha kwamba wimbi la watu kuhamia mijini kwa kiwango kikubwa inaongeza mahitaji ya soko la mahindi na hitaji la soko hilo linaendelea kuongezeka zaidi kufikia kiasi cha dola za Kimarekani bilioni 11.2 kwa mwaka 2015 na dola bilioni 16.7 kwa mwaka 2030. Hii ni fursa kubwa inayoendelea kujitokeza hasa kwa nchi kama Tanzania ambayo imebahatika kuwa na eneo la hekta milioni 29.4 linalofaa kwa kilimo cha umwagiliaji lakini hadi sasa bado hatujatumia hata robo yake kwa kilimo hicho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati naendelea naomba hotuba yangu yote iingie kwenye *Hansard* japokuwa nitakuwa nasoma baadhi ya maeneo machache.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kambi ya Upinzani inataka kujua kwa nini Serikali inaruhusu wawekezaji kwenda moja kwa moja vijijini kupata ardhi badala ya kupitia kwenye Kituo cha Uwekezaji kama Sheria ya Ardhi inavyoeleza?

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mpango wa Kuendeleza Sekta ya Kilimo *(ASDP)*. Serikali ilikuwa na Mpango wa Kuendeleza Sekta ya Kilimo kwa miaka saba ambao ulianza kutumika rasmi mwaka wa fedha 2006/2007 na awamu ya kwanza ilimalizika rasmi 2014/2015.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa mpango huu malengo yake yalirandana na malengo yaliyokuwa ya Sera ya Kilimo ya mwaka 1999 ya kukifanya kilimo cha kisasa cha kibiashara na kuwa endelevu, kukibadili kilimo kuwa cha kisasa na cha kibiashara ndiyo lengo na nyenzo ya kupungua umaskini hapa Tanzania, lakini hoja ni kwamba ni kwa namna gani? Kwa kutilia maanani hali halisi ya Watanzania ambao wanaishi vijijini na ndiyo wazalishaji chakula cha kulisha asilimia kubwa ya Watanzania. *What is logical is not always practical. (Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa bahati mbaya sana awamu hiyo ya kwanza ilikuwa na changamoto nyingi sana ambazo zimepelekea malengo tarajiwa kutofikiwa. Changamoto hizo zimeelezwa kwenye hotuba yetu. Kambi ya Upinzani inaitaka Serikali kujua imejiandaa vipi kuhakikisha kuwa matatizo yaliyokwamisha utekelezaji wa awamu ya kwanza hayaendelei kukwaza utekelezaji wa awamu ya pili na malengo ya kuendeleza kilimo hapa nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sera ya kilimo ya mwaka 2013. Sera mpya ya Kilimo iliyotolewa mwaka 2013 ambayo kwayo ni zana mojawapo ya kuhakikisha Dira ya Taifa ya Maendeleo ya mwaka 2020 inafikiwa, imebaini mapungufu kadha katika sekta nzima ya kilimo. Mapungufu haya baadhi ni haya yaliyoko hapa chini:-

(i) Tija ndogo katika uzalishaji;

(ii) Uzalishaji wa kutegemea mvua za msimu;

(iii) Huduma za usaidizi wa kilimo kutokidhi mahitaji;

(iv) Miundombinu isyokidhi mahitaji;

(v) Viwanda vya kusindika mazao ya kilimo kutokuwepo;

(vi) Uzalishaji hafifu wa mazao kwa ubora na wingi;

(vii) Ushirikiano mdogo wa sekta binafsi;

(viii) Miundombinu hafifu ya kuhifadhi mazao;

(ix) Miundombinu na teknolojia hafifu ya kilimo.

Takwimu inaonyesha kwamba Kitaifa takribani hekta 1,955,270 ambayo ni asilimia 14.1 ya jumla ya hekta inayostahili kulimwa ambazo ni hekta 13,915,789 imekuwa ikilimwa kwa kutumiwa matrekta ya *power tiller* ikilinganishwa na hekta 3,404,494 ya mashamba yaliyo katika maeneo ya ukame yamekuwa yakilimwa kwa kutumia wanyama kazi na hekta 8,560,517.5 zimekuwa zikilimwa kwa kutumia jembe la mkono.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kambi ya Upinzani Bungeni inataka kujua bajeti hii ya Serikali imeandaa kiasi gani cha fedha kwa ajili ya kukabiliana na changamoto ambazo Sera ya Kilimo imezionyesha ili hatimaye tuweze kutekeleza sera hiyo na hatimaye Taifa kuwa toshelevu kwa chakula na tuweze kupiga hatua katika kupambana na umasikini hapa nchini? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Umoja wa Afrika na bajeti ya kilimo. Umoja wa Afrika - *NADEP* waliasisi programu ya kuendeleza kilimo mwaka 2003, kwa kikao kilichofanyika Maputo nchini Msumbiji. Viongozi wa nchi za Afrika walikubaliana kuchukua dhamana kutoa utaalamu na msaada wa kifedha kwa sekta ya kuendeleza kilimo kwa nchi zao kwa kutenga asilimia kumi ya bajeti ya nchi zao kwa ajili ya sekta ya kilimo na maendeleo vijijini. Hadi sasa lengo hilo la kutenga asilimia kumi ya bajeti halijatekelezwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kujua ni lini Serikali itaanza kutenga fedha hizo asilimia ya kumi ya bajeti kwa ajili ya sekta ya kilimo kutokana na maazimio ya viongozi wa nchi yaliyofikiwa huko Maputo? Ni lini tutaacha kupuuza kutekeleza mikataba ya Kimataifa ambayo viongozi wetu wana-*sign* na kutuondelea aibu Taifa letu mbele ya mataifa ya nje? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ufisadi katika mikataba na mashamba, naomba itasomwa hapo kama inavyoonekana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mazao ya biashara, uchumi wa Taifa hili umeendeshwa kwa mazao ya biashara ambayo ni pamba, kahawa, mkonge, korosho, tumbaku, kakao, chai na kadhalika. Serikali iliwekeza kwenye mazao haya kwa kuanzia kilimo mashambani, utunzaji kwenye maghala, usafirishaji na kwenye masoko. Kwa sasa uzalishaji wa mazao haya uko taabani, wakulima wamekata tamaa na mashamba mengi yametelekezwa na mengine yamebadilishwa matumizi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, zao la tumbaku ni moja ya zao ambalo linachangia sana pato la Taifa kwa kuliingizia Taifa fedha nyingi za kigeni. Hata hivyo, kwa miaka mingi Serikali imeshindwa kabisa kuondoa changamoto ambazo zimekuwa zinakabili zao hili. Kwa zaidi ya miaka 30 wakulima wa

tumbaku wameendelea kubaki maskini licha ya kulima kila mwaka zao la tumbaku. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baadhi ya changamoto ambazo zinawakabili wakulima wa zao la tumbaku ni pamoja na hizi zifuatazo:-

(i) Hujuma zinazofanywa na makampuni ya tumbaku kununua tumbaku kiasi kidogo chini ya makisio yaliyokubaliwa na wakulima;

(ii) Kununua tumbaku kwa bei ndogo tofauti na ile inayokubaliwa kwenye vikao vya wadau, kununua tumbaku kwa kutumia dola ilhali wananchi wengi hawana uelewa wa dola;

(iii) Kuchelewa kuanza kwa masoko na hivyo kupelekea tumbaku ya wakulima kupungua ubora wakati wakisubiri masoko;

(iv) Uchache na ucheleweshaji wa pembejeo za tumbaku pale msimu unapoanza;

(v) Uchache wa wataalamu wa kupanga madaraja ya tumbaku kwenye masoko *(classifiers)* na kwa kiasi wanakula rushwa;

(vi) Bei kubwa ya pembejeo inayosababisha wakulima kulimia madeni mwaka kila baada ya mwaka na mengineyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwaka 2014/2015 wakati Waziri aliyekuwa na dhamana ya kilimo alipokuwa akiwasilisha bajeti yake hapa Bungeni alisema kuwa Serikali inatafuta wanunuzi wa tumbaku kutoka Korea na China ili kuongeza ushindani wa makampuni yanayonunua tumbaku kutoka kwa wakulima. Kambi ya Upinzani inapenda kujua utekelezaji wa mpango huu umefikia wapi mpaka sasa hivi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokana na ubadhirifu mkubwa unaojitokeza kwenye Vyama vya Ushirika vya Mkoa wa Tabora kuanzia Chama Kikuu cha *WETCU*, Serikali iliagiza kufanyika kwa ukaguzi maalum *(special audit)* Mkoa wa Tabora na taarifa ikapatikana.

Kambi ya Upinzani Bungeni inauliza, je, ni kwa nini hadi leo wahusika wa ubadhirifu huo hawajachukuliwa hatua? Serikali inaliambia nini Bunge hili juu ya agizo la Waziri kuwa wahusika watafikishwa mbele ya sheria mbona halijatekelezwa mpaka sasa hivi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la pembejeo za kilimo na mifumo ya usambazaji. Serikali imekuwa inaibua mifumo ya usambazaji wa pembejeo za

kilimo bila kufanya utafiti kuona kama kutakuwa na tija kwa walengwa. Mfumo wa *voucher* uliopo sasa hivi unanufaisha wafanyabiashara, watendaji na viongozi wachache.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwaka 2014/2015 Serikali ikaja na mfumo mwingine wa kuhamasisha wananchi kuunda vikundi, kuchangishana fedha, kufungua akaunti na Serikali kuweka *deposit* benki kwa ajili ya dhamana ili vikundi viweze kukopesheka. Jambo hilo Serikali ilishindwa kutekeleza na wakulima wengi walikosa mbolea kwa sababu hawakuweza kukopesheka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, je, ni ukweli kwamba kama nchi tumeshindwa kuwa na mfumo mzuri wa usambazaji wa mbolea kilimo kwani kila mfumo unaotumika unakuta unawanufaisha baadhi ya watu na walengwa hasa wanashindwa kunufaika na mwisho wa yote ni kilimo kuendelea kuachwa njia panda?

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kujua tutawezaje kuwa na kilimo cha uhakika kinachotupeleka kwenye uchumi wa kati bila kuwa na pembejeo za uhakika? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, utekelezaji wa bajeti wa sekta ya kilimo 2015/2016 na mpango wa bajeti wa 2016/2017. Kwa kipindi cha mwaka 2015/2016, Wizara ya Kilimo, Chakula na Ushirika, Fungu 43 ilitengewa jumla ya shilingi 213,079.8 kati ya fedha hizo shilingi bilioni 32,713.07 ilikuwa ni fedha za maendeleo. Hadi kufikia mwezi Machi, 2016, fedha zilizokuwa zimepokelewa na Wizara ni shilingi bilioni 5.2 tu ambazo ni asilimia 15.9 tu ya bajeti ya fedha za maendeleo zilizokuwa zimetengwa.

Kambi ya Upinzani inauliza na inahoji kwa utoaji huu fedha kwa sekta muhimu kama hii inayotegemewa na Watanzania zaidi ya asilimia 70, tunaweza kuleta mageuzi ya kilimo? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa Idara ya Ushirika, Fungu la 24 lilitengewa jumla ya shilingi bilioni 6,263.4 zikiwa ni fedha za mishahara na matumizi mengineyo tu. Fedha zilizotolewa ni shilingi bilioni 2,936.5 sawa na asilimia 47. Maana yake ni kwamba ukitoa fedha za mishahara, matumizi mengine hayawezi kutosha hata kufanya ukaguzi kwenye vyama vya ushirika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vyama vya ushirika hapa nchini viko katika hali mbaya kiuchumi kwa sababu ya kukosa usimamizi makini, ubadhirifu wa watendaji na kutokaguliwa kwa wakati. Kwa kuwa Maafisa Ushirika wenye jukumu la kukagua kisheria Vyama vya Ushirika wameshindwa kutimiza wajibu wao na baadhi yao wanashirikiana na viongozi wa ushirika kuhujumu vyama

hivyo, Kambi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kuweka utaratibu maalum wa kukagua Vyama vya Ushirika kwa kuhakikisha kuwa Ofisi ya Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali anafanya ukaguzi kwenye ushirika kwani Shirika la *COASCO* lenye jukumu hilo kisheria limeshindwa kufanya kazi hiyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni dhahiri kuwa huwezi kuwa na kilimo imara chenye tija bila kuwa na ushirika wenye nguvu. Mwaka 2016/2017, Wizara ya Kilimo, Fungu 43, inaomba kuidhinishiwa jumla ya shilingi bilioni 272.756 kati ya hizo fedha za matumizi ya kawaida ni shilingi bilioni 109,022.5 na matumizi ya miradi ya maendeleo ni shilingi bilioni 163,735.1. Fedha hizo zina tofauti ya ongezeko la shilingi bilioni 59.9 kwa kulinganisha na bajeti ya mwaka jana. Aidha, Ushirika ambao ni Fungu 24, limeomba kuidhinishiwa jumla ya shilingi bilioni 6,034.4, fedha hizo ni pungufu ya shilingi 229,032,884 kwa kulinganisha na maombi ya mwaka uliopita japo hazikutolewa. Je, hizi zitatolewa au zitaishia huku huku kwenye makaratasi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sekta ya mifugo. Pamoja na nchi yetu kuwa nchi ya tatu kwa wingi wa mifugo katika Bara la Afrika bado hatujaweza kutumia sekta ya mifugo vizuri ili ichangie vizuri kwenye Pato la Taifa. Mifugo ya Tanzania imekosa thamani kwenye soko kwa sababu Serikali haijaona umuhimu wa kuwekeza vya kutosha katika sekta hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na kuwepo kwa sera, sheria na kanuni juu ya kutengwa kwa maeneo maalum ya malisho ya mifugo na kilimo lakini hadi sasa hakuna maeneo yaliyotengwa rasmi kwa ajili ya wafugaji. Wafugaji na mifugo wamekuwa wanahama toka eneo moja kwenda lingine kufuata malisho na maji na hivyo kuonekana kama wazururaji wakati huo huo mazingira yanaharibika. Kutokana na kuendelea kukosekana kwa ardhi ya kutosha kwa ajili ya ufugaji kwa kutumia njia na mbinu zilezile katika ufugaji huo, wafugaji wamejikuta wakiwa katika changamoto kubwa ya kukabiliana na hali halisi ya ulimwengu wa kisasa na hivyo kumeendelea kuwepo na mapambano baina ya wakulima, wawekezaji, wafugaji katika maeneo mbalimbali wa nchi yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hatuwezi kuwa na mafanikio katika sekta ya kilimo, mifugo na uvuvi bila kuwekeza kwenye utafiti. Serikali kwa miaka yote imeshindwa kuona umuhimu wa utafiti na hivyo kupelekea sekta hizo kutokuwa na tija kwa wananchi. Vyuo vyote vya utafiti hapa nchini viko katika hali mbaya sana pamoja na kuwa tunao wataalamu wenye uwezo mkubwa katika fani za utafiti lakini hawana vifaa na vitendea kazi vingine ili wafanye kazi yao kwa ufanisi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeshindwa kuwekeza kwenye utafiti na kupelekea magonjwa sugu ya mazao kama vile magonjwa ya migomba, mihogo, minazi, michungwa, miembe kuendelea kuwatesa wakulima kwa miaka mingi bila kupatiwa ufumbuzi. Mazao yetu mengi yamekosa masoko ya uhakika nje ya nchi kwa sababu ya kushambuliwa na magonjwa na kukosa ubora na hivyo kilimo kuendelea kutokuwa na tija kwa wakulima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kambi ya Upinzani inaona kuwa kitendo cha Serikali kushindwa kutimiza ahadi yake ya kutoa asilimia moja tu ya pato la Taifa kwenda *COASCO* kwa ajili ya utafiti inaonyesha ni kwa jinsi gani Serikali ya CCM isivyothamini utafiti katika maendeleo ya sekta zetu za uzalishaji. *No research, no right to speak,* huu siyo msemo wa Kambi ya Upinzani bali ni msemo wa watu wanaothamini utafiti. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwaka 2015/2016, tafiti za sekta ya mifugo na uvuvi zilikuwa zimetengewa jumla ya shilingi bilioni 1,179.6 lakini hadi Machi 2016, *COSTECH* ilikuwa imetoa jumla ya shilingi 113,501,400 kwa ajili ya utafiti wa gugu vamizi la malisho ya ng'ombe.

Aidha, kutokana na mwelekeo wa utafiti huu ni kwamba Serikali haina kipaumbele kwa watafiti wetu wafanye nini kuhusu nini au Mpango wa Taifa kipaumbele ni kwenye nini bali utafiti unafanywa kwa matakwa binafsi na mtafiti na mdhamini wa tafiti hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mkakati wa kudhoofisha wafugaji hapa nchini. Kuna mipango wa mkakati mbalimbali ambayo inaonyesha kuwa ina lengo la kumaliza wafugaji wa ngo'ombe wetu wa asili kama hatutakuwa madhubuti kuzichukulia hatua. Mojawapo ni:-

(i) Serikali kuruhusu uzalishaji wa viwanda vya maziwa ambavyo havinunui maziwa toka kwa wafugaji wetu na badala yake wananunua maziwa ya unga *(concentrate)* toka nje na kuyachanganya na kufunga kwenye maboksi *size* tofauti na kusambaza maziwa hayo hadi kule kwa wafugaji wenyewe. *(Makofi)*

(ii) Taasisi za Serikali kununua na kutumia maziwa ya viwanda ambavyo yanatokana na *concetrate* badala ya kunua na kutumia maziwa halisi ili kuongeza kasi ya uzalishaji wa maziwa nchini. *(Makofi)*

(iii) Upanuzi wa mapori ya akiba ambapo limekuwa ni suala ambalo ni la mkakati wa makusudi kuhakikisha wafugaji wa asili wanakosa malisho ya mifugo yao. Hili limetumika kimkakati kuwafilisi wafugaji na kuikamata mifugo yao kwa kisingizio kwamba wanalishia mifugo kwenye maeneo ya akiba na hifadhi, kudai fedha kubwa kwa wafugaji na hata wengine mifugo yao kuuwawa na kupigwa risasi na walinzi wa mapori hayo.*(Makofi)*

(iv) Kuruhusu uingizwaji wa nyama kutoka nje ya nchi na kuuzwa kwenye maduka makubwa nchini ilhali nchi hii ina mifugo ya kutosha kuweza kulisha Taifa nyama kama mipango itakuwa imewekwa kusimamia vizuri. *(Makofi)*

(v) Wafugaji wa asili kushindwa kukopesheka kwenye taasisi za fedha ili waweze kuboresha ufugaji wao. Hii inatokana na ukweli kwamba hawana dhamana ambazo hazihamishiki, hawa ni watu ambao wanamiliki mifugo ambayo kimsingi haina hati miliki. *(Makofi)*

(vi) Wafugaji kukosa maeneo mahsusi kwa ajili ya malisho ya mifugo yao na badala yake wamekuwa ni watu wa kuhamahama na kuwa kwenye mapambano ya wakulima ya kila siku.

(vii) Kukosekana kwa viwanda vya kusindika bidhaa zitokanazo na mifugo maeneo yenye mifugo mingi ya asili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, wafugaji wengi wamefilisiwa mifugo yao na kubaki maskini na wengine kupoteza maisha na familia zao zimeendelea kuteseka. Operesheni Tokomeza imeleta madhara makubwa sana kwa wafugaji. Pamoja na Rais wa Awamu ya Nne kuunda Tume ya Kimahakama kuchunguza madhara hayo mpaka leo Serikali imekaa kimya huku waathirika wakiendelea kuhangaika kufuatilia haki zao bila mafanikio. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inauliza ni lini Serikali itamthamini mfugaji kama mdau muhimu kwenye uchumi wa Taifa hili? Ni lini taarifa ya Tume iliyoundwa na Rais Mstaafu itawekwa wazi na waathirika watapatiwa haki zao lini? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sekta ya mifugo. Masoko kwenye sekta ya mifugo ni jambo kubwa sana ambalo linaifanya tasnia hii kukua au kudumaa. Kwa upande wa wafugaji wa ng'ombe, mbuzi kondoo wamekuwa wakitegemea soko la minada tu. Minada imekuwa ikipunguza bidhaa zingine zitokanazo na mifugo kama vile ngozi pembe na kwato kwani wanunuzi wengine wanatoka nchi za jirani. Hivyo malighafi hizo zimekuwa zinahamishiwa kwenye nchi za jirani.

Mheshimiwa mwenyekiti, kwa mujibu wa hotuba wa Waziri Mkuu kwenye Sekta ya Mifugo inaonyesha kuwa Serikali kwa mwaka 2016/2017 hadi kufikia Machi, 2016 ng'ombe milioni 1.5, mbuzi milioni 1.2, kondoo 253,243 waliuzwa nje ya nchi lakini mazao kama ngozi, kwato, pembe na damu zilienda bure na kulikosesha Taifa kipato au fursa ya ajira kwa vijana wetu. Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kuwa haya ni matokeo ya Serikali kushindwa kuendeleza na kujenga viwanda vya kusindika bidhaa zitokanazo na mifugo nchini huku ikielewa ni kiasi gani inapoteza kwa kuuza mifugo wazima nje na ndani ya nchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kwa upande wa soko la kuku na mayai, wafugaji wamekuwa wakipata shida ya soko la kuku na mayai kutokana na ukweli kwamba Serikali imekuwa ikitoa vibali vya kuingiza kuku wa nyama na mayai kutoka nje ya nchi. Utaratibu huu wa kutoa vibali vya kuingiza nyama, kuku na mayai ni kuua kabisa ujasiriamali mdogo uliopo ndani ya nchi. Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kuangalia ni kwa jinsi gani soko la kuku na mayai linaweza kutengenezewa mazingira wezeshi ili wafugaji hao washiriki katika ujenzi wa Taifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, majosho. Kutokuwepo kwa majosho ya kutosha na kukosekana kwa dawa za kuogesha mifugo kumepelekea milipuko ya magonjwa ya mifugo na kuteketeza mifugo mingi na hivyo wafugaji kutokuwa na faida na mifugo yao. Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kuwa badala ya kuwaagiza wafugaji wapunguze mifugo wakati hakuna mifumo iliyowekwa ili wafugaji waipunguze mifugo yao kwa faida wawezeshwe kwa kufundishwa umuhimu wa wao kumiliki viwanda vya kusindika bidhaa za mifugo na kwa njia hiyo watapunguza mifugo yao na kuendesha viwanda hivyo wao wakiwa ni sehemu ya umiliki wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, uchafu katika machinjio hapa nchini. Hali ya machinjio ya mifugo hapa nchini ni hatari. Hali ya afya ya walaji na nyama ipo hatarini. Hii inatokana na taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ya mwaka 2016 inayohusu kaguzi na ufanisi unaofanywa katika baadhi ya machinjio. Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, inaonyesha kuwa asilimia 75 ya machinjio nchini hayana huduma na vifaa ambavyo vinazingatia usafi na ubora wa nyama kwa ajili ya walaji. Aidha, maeneo mengi ya machinjio hayakuwa yenye usafi na hata vifaa vya kusafirishia nyama vilikuwa havijathibitishwa na mamlaka husika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, magonjwa ya kuambukiza nchini hayataisha kutokana uchafu uliopo katika machinjio ambayo yanalisha nyama maelfu ya walaji katika maeneo mbalimbali nchini. Hali ni mbaya zaidi kwa ma-*butchery* (maduka ya nyama) kwani hakuna usimamizi na vifaa vinavyotumika vimekuwa vichafu kupindukia na ndiyo maana ukipita karibu na ma-*butchery* utasikia harufu. Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kuja na mkakati wa dharura wa mwaka 2016/2017, kuhakikisha kuwa kunakuwa na usafi pamoja na vifaa bora vya kusafirishia nyama katika machinjio yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama hiyo haitoshi, imedhihirika kuwa hakuna sera ambayo inasimamia usalama wa chakula. Pia waganga wa mifugo ambao wanafanya ukaguzi wa mifugo na nyama hawatumii weledi na maabara kufanya kazi hiyo. Kambi Rasmi ya Upinzani inataka Serikali kuwa na Sera ya Usalama ya Chakula pamoja na kulihakikishia Bunge lako Tukufu kuwa wataleta mpango shirikishi na unaoratibiwa na Serikali na kuhakikisha kuwa

tutakuwa na machinjio bora na safi ambayo yanazingatia taratibu zote ili kuhakikisha kuwa walaji wanaipata huduma bora. Aidha, tunaitaka Serikali kuhakikisha mpango husika unakuja na bajeti inayotekelezaka kwa ajili hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, migogoro ya wafugaji. Migogoro baina ya wakulima na wafugaji itaendelea kudumu kwa muda mrefu zaidi endapo haitapatiwa ufumbuzi ikiwepo jitihada za viongozi kutenga maeneo mahsusi kwa ajili ya shughuli za kilimo na ufugaji. Hali ya sasa ya migogoro hiyo ni mbaya sana kwani inatishia kutoweka kwa amani, umoja na utengamano wa wananchi katika maeneo yenye migogoro na Taifa kwa ujumla. Hivi sasa katika maeneo yenye migogoro uhasama baina ya wakulima, wafugaji, wawekezaji na watumiaji wengine wa ardhi umefikia kiwango cha juu ambapo umekuwa vigumu kwa jamii hizo kukaa pamoja katika mikutano, kushirikiana katika shughuli za ujenzi wa Taifa au za kijamii, kutumika kwa lugha za kibaguzi na ukabila na hivyo kusababisha mapigano ya mara kwa mara na hata mauaji miongoni mwao kama ilivyo katika Mikoa ya Morogoro, Manyara, Arusha, Singida, Simiyu, Dodoma na maeneo mengine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, matatizo ya migogoro ya ardhi baina ya wakulima, wafugaji na wawekezaji hayawezi kupatiwa ufumbuzi kwani inaonekana Watendaji Waandamizi wa Serikali ni sehemu ya matatizo hayo. Kutokana na migogoro hiyo na kuhatarisha maisha ya wananchi, Bunge la Kumi liliunda Kamati Teule ya Bunge na kuzunguka nchi nzima, taarifa iliwasilishwa Bungeni, Bunge lilitoa maazimio tisa kwa Serikali na kutaka yatekelezwe ndani ya miezi sita kuanzia Aprili, 2015 ili kuondoa migogoro hiyo. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kujua ni maazimio mangapi ya Bunge lako yametekelezwa mpaka hivi leo? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sekta ya uvuvi. Uvuvi katika bahari ni chanzo cha uhakika cha mapato. Kambi ya Upinzani kwa takribani miaka kumi sasa tumekuwa tukiishauri Serikali jinsi ya kuvua rasilimali hiyo. Uvuvi katika bahari kuu unaweza kuongeza Pato la Taifa kwa bidhaa hizo kuuzwa soko la nje hadi kufikia kiasi cha *USD* 215 kwa mwaka. Aidha, sekta inaajiri zaidi ya watu milioni mbili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wavuvi wadogo wadogo wamekuwa wakimatwa na kuchomewa nyavu zao kwa madai kwamba nyavu hizo siyo rafiki kwa samaki. Jambo hili limekuwa likifanywa bila ya kuwatafutia nyavu mbadala na hivyo badala ya Serikali kuwaondolea umaskini imekuwa ni wakala wa kuzidisha umaskini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kambi ya Upinzani inaitaka Serikali kuwawezesha wavuvi wadogo kwa kutoa mafunzo na kuwapatia zana za

kisasa na uvuvi ili wavue kisasa na kuondokana na kutumia baruti, madawa, nyavu zisizostahili na vinavyoharibu mazalia ya samaki. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sasa mchango wa sekta ya uvuvi kwenye Pato la Taifa ni asilimia 0.9, kwa mwaka 2014 ilikuwa ni asilimia 2.3. Ukweli ni kuwa sekta hii ina uwezo wa kuchangia hadi kufikia asilimia 5 ya Pato la Taifa kama uwekezaji utafanyika vizuri na elimu ikatolewa.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante.

MHE. MAGDALENA H. SAKAYA - MSEMAJI MKUU WA UPINZANI KWA WIZARA YA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuwasilisha, ahsante. *(Makofi)*

HOTUBA YA MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI MHESHIMIWA MAGDALENA H. SAKAYA (MB) WIZARA YA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI KUHUSU MAPITIO YA UTEKELEZAJI KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2016/17 KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

(Inatolewa chini ya Kanuni 99(9) ya Kanuni za Bunge Toleo la mwaka 2016)

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, Namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunilinda na kunipa afya nje na kuniwezesha kusimama hapa mbele ya Bunge lako Tukufu. Nawashukuru wananchi wangu wa Jimbo la Kaliua kwa kuniamini na kunichagua, kunipa heshima ya kuwa mbunge wao. Nawaahidi kuendelea kuwatumikia kwa uaminifu na uwajibikaji wa hali ya juu.

Aidha, namshukuru Kiongozi wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kuniamini na kuniteua kusimamia Wizara hii muhimu sana kwa uchumi wa nchi na maisha ya wananchi wetu walio wengi.

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Naibu Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani kwa wizara hii, Mhe Dr. Sware Semesi kwa ushirikiano na mchango wake mkubwa katika kufanikia hotuba hii, pia watendaji wote wa Kambi kwa kufanikisha uwasilishaji wa hotuba hii.

Mheshimiwa Spika, tunaendelea kulaani kitendo cha kubakwa kwa Demokrasia kwenye uchaguzi uliofanyika tarehe 25/10/2015 Zanzibar.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya kilimo chakula na Ushirika imeunganishwa na iliyokuwa Wizara ya Maendeleo ya Mifugo na Uvuvi na hivyo kuwa Wizara ya mpya ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Kuunganishwa kwa wizara hizi mbili eti kwa kupunguza wizara, Kambi Rasmi ya Upinzani inasema kuwa hicho ni kiini macho tu, kwani muundo mzima wa utawala wa wizara zote mbili bado uko vile vile na hatujawahi kusikia kuwa kuna watu wamepunguzwa kazi kutokana na kurugenzi au idara zinazofanana kuunganishwa.

Mheshimiwa Spika, Kitendo cha miundo ya utawala ya wizara hizo mbili kuendelea kuwa vile vile maana yake ni kuwa kiutendaji hadi sasa wizara bado ziko mbili na wenye wizara ni makatibu wakuu ambao ni maafisa masululi na sio Mawaziri. Aidha, wizara hiyo bado inaongozwa na ***'instruments of Power'*** zilizotolewa na kuchapishwa tarehe 17/12/2010 kwenye Gazeti la Serikali Na. 494 kama zilivyotolewa na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa awamu ya nne kuhusiana na majukumu ya utendaji kazi kwa Wizara zilizokuwepo wakati wa utawala wake.

2.0 KILIMO

Mheshimiwa Spika, Sera ya kilimo ya mwaka 2013 inaonyesha kwamba idadi ya watu kwa Tanzania inakua kwa kiwango cha asilimia 2.6 kwa mwaka wakati kilimo kinakua kwa kiwango cha asilimia 4.4, kiwango ambacho ni kidogo kuweza kuongeza kipato na kupunguza umasikini. Ili kilimo kiweze kuwa chachu ya kuondoa umasikini inatakiwa kikue kwa kiwango cha asilimia 6 hadi 8 kwa mwaka, jambo ambalo kwa mazingira ya Tanzania itachukua muda mrefu.

Mheshimiwa Spika, Takwimu zinaonesha kuwa Ukuaji wa Sekta ya kilimo kwa mwaka 2015 umepungua ikilinganishwa na mwaka 2014. Mchango wa kilimo katika pato la taifa limekuwa kwa asilimia 3.1 ikilinganishwa na asilimia 3.4 ya mwaka 2014. Katika ukuaji huo mchango wa mazao ulikuwa asilimia 3.0 ikilinganishwa na asilimia 4.0 kwa mwaka 2014. Uzalishaji wa mazao ya nafaka umepungua kutoka tani milioni 9.8 mwaka 2014 hadi tani milioni 8.9 mwaka 2015, ikiwa ni upungufu wa asilimia 9. Aidha uzalishaji wa mahindi umepungua kutoka tani milioni 6.7 mwaka 2014 hadi tani milioni 5.9 mwaka 2015, ambayo ni sawa na upungufu wa asilimia 11.9.

Mheshimiwa Spika, Mazao ya chakula yanachangia asilimia 65 ya mchango wa kilimo kwenye pato la Taifa, wakati mazao ya biashara yanachangia asilimia 10 ya mchango wa kilimo katika pato la Taifa. Aidha, zao la Mahindi ni zao muhimu kwani linachangia asilimia 20 katika mchango wa

mazao kwenye GDP (yaani, asilimia 20 ya asilimia 3 ya pato la Taifa). Kama uwekezaji utafanywa katika kilimo cha mahindi basi kuna fursa ya kuzalisha tani 6 hadi 7.5 kwa hekta moja, lakini kwa sasa uzalishaji unakadiriwa kuwa tani 3.9 kwa hekta moja kwa mwaka.

Mheshimiwa Spika, Uzalishaji wa mpunga uliongezeka kutoka tani milioni 1.7 mwaka 2014 hadi tani milioni 1.9 mwaka 2015 sawa na ongezeko la asilimia 20%, Fursa ya uzalishaji mpunga kwa hekta moja ni tani 6 hadi 8 wakati uzalishaji kwa sasa ni tani 2 hadi 3.8.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya tathmini ya mnyororo wa thamani kwa mazao ya mahindi na mpunga kwa wilaya chache za Tanzania inaonesha kwamba wimbi la watu kuhamia mijini kwa kiwango kikubwa inaongeza mahitaji ya soko la mahindi na hitaji la soko hilo litaendelea kuongezeka hadi kufikia kiasi cha Dola za Kimarekani **11.2 billion** kwa 2015 na **Dola 16.7 billion** kwa mwaka 2030. Hii ni fursa kubwa inayoendelea kujitokeza hasa kwa nchi kama Tanzania[1], ambayo imebahatika kuwa na eneo la hekta milioni 29.4 linalofaa kwa kilimo cha umwagiliaji lakini hadi sasa bado hatujatumia hata robo yake kwa kilimo hicho.

Mheshimiwa Spika, Kwa ujumla mazao ya chakula na mazao ya biashara yanachangia takriban asilimia 70 ya pato la wananchi waishio vijijini. Hapa ndipo umuhimu wa kuwekeza katika kilimo unapohitajika.

Mheshimiwa Spika, Uwekezaji mkubwa katika kilimo unafanywa na wageni kwa malengo ya kulima mashamba makubwa ya kibiashara ukilinganisha na uwekezaji katika sekta ya wakulima wadogo wadogo ambao ndio wenye uhitaji mkubwa. Ili kuwa na maendeleo endelevu kwa wakulima wetu wadogo wadogo ni lazima serikali iwe na mkakati wa makusudi wa kusaidia jamii zetu za wakulima kuamua aina ya kesho yao wanayoitaka[2].

Mheshimiwa Spika, Utafiti uliofanywa na OXFAM ulibaini kwamba utajiri wa matajiri 62 duniani kwa mwaka 2015 ni sawa na utajiri wa watu bilioni 3.5, idadi ambayo ni karibia nusu ya watu wote Duniani. Hali hii ya kutokuwepo kwa usawa ndio inayoleta ugumu kwa juhudi zinazofanywa za kuondoa umasikini na kuleta maendeleo endelevu hasa kwa mataifa yanayoendelea.

[1] Agricultural Council of Tanzania-Value chain analysis of rice and Maize in selected districts in Tanzania, NOVEMBER 2010

[2] Adriano Campolina- CEO, ActionAid International- ActionAid calls for Tanzanian land grab to be stopped

Mheshimiwa Spika, kama taifa tusipokuwa makini na kujiandaa kisera, kisheria na kikanuni, matajiri hao ndio ambao watakuja kupora ardhi ya wananchi wetu.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hiyo inaendelea kueleza kwamba zaidi ya mikataba 1,600 ya maeneo makubwa ipo tayari, na mikataba hiyo inahitaji zaidi ya hekari milioni 60. Kuzuka kwa soko hili la ardhi kunaiweka ardhi kuwa mikononi mwa wale wenye uwezo badala ya wale wanaohitaji kutumia ardhi hiyo, ambao ni wakulima wadogo wadogo **(the poor smallhold producers**)[3].

Mheshimiwa Spika, Ni ukweli kwamba karibu mataifa yote Duniani yana wananchi wake ambao ni wakulima na wanaishi na kuhudumia familia zao kwa kutegemea kilimo. Na ni kweli pia wananchi au wakulima wao wanategemea kuuza mazao yao katika masoko ambayo wakulima wetu nao wanahitaji kuuza mazao yao huko.

Mheshimiwa Spika, Katika hali ya kawaida tu, ni kwamba binadamu tumeumbwa na umimi (selfishness), vivyo hivyo mataifa yanayotupa misaada haiwezekani wakatusaidia kwa kiwango cha wakulima wetu kuzalisha bidhaa ambazo zitashindana na bidhaa zinazozalishwa na wakulima wa mataifa yao.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kujua kwanini serikali inaruhusu wawekezaji kwenda moja kwa moja kwenye vijiji na kupata ardhi, badala ya kupitia kwenye kituo cha uwekezaji kama sheria ya ardhi inavyoeleza?

2.1 Mpango wa kuendeleza sekta ya kilimo (ASDP)

Mheshimiwa Spika, Serikali ilikuwa na Mpango wa kuendeleza sekta ya Kilimo wa miaka saba (ASDP) ambao uliaza kutumia rasmi mwaka wa fedha 2006/7 na awamu ya kwanza ilimalizika rasmi mwaka 2013/14. Kwa kuwa mpango huu malengo yake yalirandana na malengo ya iliyokuwa Sera ya Kilimo ya mwaka 1997, ya kukifanya kilimo kuwa cha kisasa, cha kibiashara na kuwa endelevu.

Mheshimiwa Spika, Kukibadili kilimo kuwa cha kisasa na cha kibiashara ndio lengo na nyenzo ya kupunguza umasikini hapa Tanzania, lakini hoja kubwa ni kwa namna gani? Kwa kutilia maanani hali halisi ya watanzania ambao wanaishi vijijini na ndio wanazalisha chakula cha kulisha asilimia kubwa ya watanzania. ***"What is logical is not always practical"***

[3] The African Executive Issue 564-Inequality on Land Control: Tying the Loose Ends!

Mheshimiwa Spika, Kwa bahati mbaya sana awamu hiyo ya kwanza ilikuwa na changamoto nyingi sana ambazo zilipelekea malengo tarajiwa kutofikiwa.

Kwanza hoja kubwa ilikuwa ni kwamba vipaumbele vya wananchi vilikuwa ni tofauti na vipaumbele vya wahisani jambo lililopelekea kukosekana kwa umiliki wa miradi na hivyo kutokuwa endelevu.

Pili fedha za miradi zilitolewa kwa kuchelewa na pengine kutokutolewa kabisa, hii ni kutokana na fedha za Programu kutolewa kwa kutumia mfumo wa kawaida wa ulipaji wa Serikali.

Tatu mfumo wa usimamizi na ufanyaji wa tathmini ulikuwa dhaifu sana, jambo ambalo lilipelekea kutokuwepo kwa takwimu sahihi za programu hiyo kwa awamu ya Kwanza[4].

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kujua serikali imejiandaa vipi kiutekelezaji kuhakikisha kuwa matatizo yaliyokwamisha utekelezaji wa awamu ya kwanza hayaendelei kukwaza utekelezaji wa awamu ya pili ya mpango wa kuendeleza kilimo nchini?

2.2 Sera ya kilimo ya mwaka 2013

Mheshimiwa Spika, Sera mpya ya Kilimo iliyotolewa mwaka 2013 ambayo kwayo ni zana mojawapo ya kuhakikisha dira ya taifa ya Maendeleo ya mwaka 2025 inafikiwa, imebaini mapungufu kadhaa katika sekta nzima ya kilimo. Yafuatayo ni mapungufu hayo;

i. Tija ndogo katika uzalishaji

ii. Uzalishaji wa kutegemea mvua za msimu

iii. Huduma za usaidizi wa kilimo kutokukidhi mahitaji

iv. Miundombinu isiyokidhi mahitaji

v. Viwanda vya kusindika mazao ya kilimo kutokuwepo

vi. Uzalishaji hafifu mazao kwa ubora na wingi

vii. Ushiriki mdogo wa sekta binafsi

[4](ASDP) - Implementation Completion Report (ICR) - July 2014

viii. Miundo mbinu hafifu ya kuhifadhi mazao, n.k

ix. Miundombinu na teknolojia hafifu za kilimo (takwimu inaonyesha kwamba kitaifa takribani hekta 1,955,270 ambayo ni asilimia 14.1 ya jumla ya eneo linalostahili kulimwa (hekta 13,915,789), imekuwa ikilimwa kwa kutumia matrekta na power tillers ikilinganishwa na hekta 3,404,494 ya mashamba yaliyopo katika maeneo ya ukame yamekuwa yakilimwa kwa kutumia wanyama kazi, na hekta 8,560,517.5 zimekuwa zikilimwa kwa kutumia jembe la mkono mtiririko

Mheshimiwa Spika, Changamoto hizo zimetajwa katika sera ya kilimo ya mwaka 2013, hivyo sio suala ya kufanyia utafi tena, bali hoja ni kwa vipi tunakabiliana na changamoto hizo ambazo kwa miaka mingi zimekuwepo?

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kujua bajeti hii ya serikali imeandaa kiasi gani cha fedha kwa ajili ya kukabiliana na changamoto ambazo sera ya kilimo inazionyesha ili hatimaye tuweze kuitekeleza sera hiyo na hatimaye taifa kuwa toshelevu kwa chakula na tuweze kupiga hatua katika kupambana na umaskini hapa nchini?

2.3 Umoja wa Afrika na bajeti ya kilimo

Mheshimiwa Spika, Umoja wa Afrika kupitia NEPAD waliasisi program ya kuendeleza Kilimo mwaka 2003 (CAADP) kwa kikao kilichofanyika Maputo nchini Msumbiji kwa viongozi wa nchi za Afrika kukubaliana kuchukua dhamana ya kutoa utaalamu na msaada wa fedha kwa sekta ya kuendeleza kilimo kwa nchi zao kwa kutenga asilimia 10 ya bajeti ya nchi zao kuelekezwa kwenye sekta ya kilimo na maendeleo vijijini. Hadi sasa lengo hilo la kutenga 10 % ya bajeti halijatekelewa na serikali hii.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kujua, ni lini serikali itaanza kutenga 10 % ya bajeti yake kwa ajili ya sekta ya kilimo kama ambavyo maazimio ya viongozi wa nchi yaliyofikiwa huko Maputo yanavyotaka?Ni lini tutaacha kupuuza kutekeleza mikataba ya kimataifa ambayo viongozi wetu wanasaini na kuliondolea taifa letu aibu mbele ya Mataifa ya nje?

2.4 Ufisadi katika mikataba ya mashamba

Mheshimiwa Spika,Mashamba mengi ambayo yalikuwa yanamilikiwa na Serikali, na ambayo yaliyokuwa yanazalisha vizuri, lakini serikali iliamua kuingia ubia au kuyauza. Mikataba mingi ya ubia iliingiwa bila kuzingatia maslahi ya Taifa na badala yake ilizingatia zaidi maslahi binafsi na ufisadi na mifano iko mingi sana ya ubia wa aina hiyo, KPL, Mgololo,nk.

Mheshimiwa Spika, Mkataba ulioingiwa kati ya Serikali kupitia RUBADA na kampuni ya Kilombero Plantations Limited (KPL) ambapo kabla ya mkataba huo RUBADA ilikuwa na mbia mwingine wa kikorea akiitwa KOTAKO ambaye alikuwa na majengo, mashine za uzalishaji, matrekta, magari na mashamba ya mngeta. Lakini kwa sasa baada ya KOTAKO kuondoka maana yake ni kuwa RUBADA ndiye aliyekuwa mmiliki na kwa sasa RUBADA anamiliki hisa 5 na KPL wanamiliki hisa 95 nao hawakuwekeza zaidi ya kukuta kila kitu site na kuanza kuuza na kukodisha mashine na mashamba kwa wakulima.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inaona kuwa sasa ni muda muafaka wa kuiangalia na kuipitia upya mikataba yote iliyokuwa imeingiwa na serikali na wawekezaji na kuona kama kweli ina maslahi kwa nchi au iliangalia zaidi maslahi binafsi kutokana na kugubikwa na Ufisadi.

2.5 Mazao ya biashara

Mheshimiwa Spika, uchumi wa taifa hili uliendeshwa kwa mazao ya biashara ambayo ni Pamba, Kahawa, Mkonge, Korosho, Tumbaku, Kakao, Chai n.k. Serikali iliwekeza kwenye mazao haya, kwa kuanzia kilimo mashambani, utunzaji kwenye maghala, usafirishaji na kwenye masoko. Kwa sasa uzalishaji wa mazao haya uko taaban, wakulima wamekata tamaa na mashamba mengi yametelekezwa na mengine kubadili matumizi.

Mheshimiwa Spika, Zao la Tumbaku ni moja wapo ya mazao ambayo yanachangia kwenye pato la Taifa kwa kuliingizia taifa fedha nyingi za kigeni, hata hivyo kwa miaka mingi, Serikali imeshindwa kuondoa changamoto ambazo zimekuwa zikilikabili zao hilo. Kwa zaidi ya miaka thelathini wakulima wa Tumbaku wameendelea kubaki masikini licha ya kulima kila msimu wa mwaka.

Mheshimiwa Spika,Baadhi ya changamoto zinazowakabili wakulima wa tumbaku ni pamoja na;

i. Hujuma zinazofanywa na makampuni ya tumbaku kununua tumbaku kiasi kidogo chini ya makisio waliokubaliana na wakulima.

ii. Kununua tumbaku kwa bei ndogo tofauti na ile iliyokubaliwa katika vikao vya wadau, jambo ambalo ni hasara kwa mkulima,

iii. Kununua tumbaku kwa kutumia dola ilihali wananchi wengi hawana uelewa mpana wa matumizi ya dola,

iv. Kuchelewa kuanza kwa masoko na hivyo kupelekea tumbaku ya wakulima kupungua ubora wakati wakisubiri wanunuzi,

v. Uchache na kucheleweshwa kwa pembejeo pale msimu wa kilimo unapoanza,

vi. Uchache wa wataalam wa kupanga madaraja ya tumbaku kwenye soko (classifiers)

vii. Bei kubwa ya pembejeo inasababisha wakulima kulimia madeni ya pembejeo kila mwaka n.k.

Mheshimiwa Spika,Mwaka wa fedha 2014/15 wakati waziri aliyekuwa na dhamana ya kilimo alipokuwa akiwasilisha bajeti yake alisema kuwa Serikali ilitafuta wanunuzi wa Tumbaku kutoka Korea na China ili kuongeza ushindani kwa makampuni yanayonunua Tumbaku kutoka kwa wakulima.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kujua utekelezaji wa mpango huu umefika wapi? Wanunuzi hao wameshafika au bado wako njiani?

Mheshimiwa Spika, Kutokana na ubadhirifu mkubwa uliojitokeza kwenye vyama vya ushirika vya mkoa wa Tabora, kuanzia chama kikuu-WETCO, Serikali iliagiza kufanyika kwa Ukaguzi Maalum (special audit) mkoa wa Tabora na taarifa ikapatikana.

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inauliza Je, ni kwanini hadi leo wahusika wa ubadhirifu huo hawakuchukuliwa hatua? Serikali inaliambia nini Bunge hili? Agizo la waziri kuwa wahusika wafikishwe mbele ya sheria mbona halijatekelezwa mpaka sasa?

2.6 Pembejeo za kilimo na mfumo wa usambazaji

Mheshimiwa Spika, Takwimu zinaonesha kuwa Tanzania inaagiza mbegu kiasi cha tani 120,000 toka nje na mahitaji ya mbegu kwa mwaka ni tani 200,000. Uzalishaji wetu wa mbegu kwa mashamba ya ndani ni tani 21,000 tu. Serikali bado inasema kuwa uhamasishaji unaendelea kwa uzalishaji wa ndani ufikie angalau tani 60,000[5]. Aidha, kwa mujibu wa Andiko la Sera la March,2015 la ***Ndg. Abdallah R. Mkindi*** linahusu **"FARMERS' SEED SOVEREIGNTY IS UNDER THREAT"** Inaonesha kuwa kati ya tani 120,000 za mbegu zinazohitajika kila mwaka, mfumo halisi wa Serikali wa mbegu unatoa kati ya tani 10,000 na 15,000 na kati ya tani hizo, tani 4,000 ndizo zinazalishwa ndani na zilizobaki zinaagizwa toka nje ya nchi.

[5] Mahojiano ya Mtendaji Mkuu wa TOSCI na Jarida la Business Times

Mheshimiwa Spika,Taarifa ya utekelezaji wa mpango wa bajeti ya wizara inaonesha kuwa mahitaji halisi ya mbegu za nafaka na mboga nchini ni tani 55,860 na upatikanaji wa mbegu hizo kwa sasa ni tani 34,537.28 tu. Uzalishaji ni tani 19,098.47 na uagizaji ni tani 15,438.81.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni,inataka kupata taarifa halisi juu ya mahitaji ya mbegu nchini kwani ukisoma taarifa mbalimbali zinatofautiana kwa mfano taarifa ya TOSCI inasema kuwa;

"Mahitaji ya mbegu bora hapa nchini ni tani 120,000 kama kila mkulima atatumia mbegu bora. Hali ya upatikanaji ni wastani wa tani 35,000 kati yake tani 20,000 zinaagizwa kutoka nje na tani 15,000 zinazalishwa nchini".

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa inaibua mifumo ya usambazaji wa pembejeo za kilimo bila ya kufanya utafiti kuona kama kutakuwa na tija kwa walengwa, mfumo wa vocha uliopo kwa kiasi kikubwa unawanufaisha wafanyabiashara na watendaji. Mwaka 2014/15 Serikali ikaja na mfumo mwingine wa kuhamasisha wananchi kuunda vikundi na kuchangishana fedha na kuweka benki na serikali kuwa dhamana ili vikundi viweze kukopesheka. Jambo hilo serikali ilishindwa kulitekeleza na wakulima wengi kukosa mbolea.

Mheshimiwa Spika,Ni ukweli kwamba kama nchi tumeshindwa kuwa na mfumo mzuri wa usambazaji wa pembejeo za kilimo, kwani kila mfumo unaotumika unakuta unawanufaisha baadhi ya watu na walengwa hasa wanashindwa kunufaika na mwisho wa hayo ni kilimo kuachwa njia panda.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kujua tutawezaje kuwa na kilimo cha uhakika kitakachotupeleka kwenye uchumi wa kati bila ya kuwa na pembejeo za uhakika?

2.8 Utekelezaji wa bajeti ya sekta ya kilimo ya mwaka 2015/16 na mpango wa bajeti ya mwaka 2016/17.

Mheshimiwa Spika, Kwa kipindi cha mwaka 2015/16 wizara ya kilimo, chakula na ushirika fungu 43 ilitengewa jumla ya shilingi **213,079,803,000**/- kati ya fedha hizo shilingi **32,713,073,000/-** ilikuwa ni fedha za maendeleo. Hadi kufikia mwezi March, 2016, fedha zilizokuwa zimepokelewa na wizara ni shilingi **5,192,797,589/-** ambazo ni asilimia 15.9 tu ya bajeti ya fedha za maendeleo zilizokuwa zimetengwa.

Kambi Rasmi ya Upinzani inahoji, kwa utoaji huu wa fedha kwa sekta muhimu kama hii inayotegemewa na watanzania zaidi ya asilimia 70, tunaweza kuleta mageuzi ya kilimo?

Kwa upande wa Idara ya Ushirika fungu 24, zilitengwa jumla ya shilingi **6,263,383,000** zikiwa ni fedha za mishahara na matumizi mengineyo tu, lakini fedha zilizotolewa ni shilingi **2,936,454,722/-**sawa na asilimia 47, maana kwamba ukitoa fedha za mishahara, matumizi mengineyo hayawezi kutosha hata kufanya ukaguzi wa vyama viwili vya ushirika.

Mheshimiwa Spika, vyama vya ushirika hapa nchini viko katika hali mbaya kiuchumi kwa sababu ya kukosa usimamizi makini, ubadhirifu wa watendaji na kutokukaguliwa kwa wakati. Kwa kuwa maafisa ushirika wenye jukumu la kufanya ukaguzi kisheria kwenye vyama vya ushirika wameshindwa kutimiza wajibu huo na baadhi yao wanashikiana na viongozi wa ushirika kuhujumu vyama hivyo.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kuweka utaratibu maalum wa kukagua vyama vya ushirika kwa kuhakikisha kuwa Ofisi ya Mkaguzi na Mdhibiti Mkuu wa Hesabu za Serikali anafanya ukaguzi kwenye ushirika kwani shirika la COASCO lenye jukumu hilo kisheria limeshindwa kufanya kazi hiyo.

Mheshimiwa Spika, *Ni dhahiri kuwa huwezi kuwa na kilimo imara chenye tija bila ya kuwa na ushirika wenye nguvu.*

Mheshimiwa Spika,Kwa mwaka wa fedha 2016/17 wizara ya kilimo fungu 43 inaomba kuidhinishiwa jumla la shilingi 272,757,555,000/- kati ya hizo fedha za matumizi ya kawaida ni shilingi 109,022,462,000/- na matumizi ya miradi ya maendeleo ni shilingi 163,735,093,000/-. Fedha hizi zina tofauti ya ongezeko la shilingi 59,677,752,000/- kwa kulinganisha na bajeti ya mwaka jana. Aidha, ushirika fungu 24 imeomba kuidhinishiwa jumla ya shilingi 6,034,350,116/- fedha hizo ni pungufu ya shilingi 229,032,884/- kwa kulinganisha na maombi ya mwaka uliopita japo hazikutolewa. Je? hizi zitatolewa au zitaishia hukuhuku kwenye makaratasi?

3.0 SEKTA YA MIFUGO

Mheshimiwa Spika, pamoja na nchi yetu kuwa nchi ya tatu kwa wingi wa mifugo katika bara la Afrika, bado hatujaweza kutumia sekta ya mifugo vizuri ili ichangie vizuri kwenye pato la taifa. Mifugo ya Tanzania imekosa thamani kwenye soko kwa sababu Serikali haijaona umuhimu na kuwekeza vya kutosha katika sekta hii.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuwepo kwa sera, sheria na kanuni juu ya kutengwa kwa maeneo maalum ya malisho ya mifugo na kilimo, lakini hadi sasa hakuna maeneo yaliyotengwa rasmi kwaajili ya wafugaji. Wafugaji na mifugo wamekuwa wanahama kutoka eneo moja kwenda jingine kufuata malisho na

maji na hivyo kuonekana kama wazurulaji na wakati huohuo kuharibu mazingira.

Mheshimiwa Spika,Kwa kadri hali inavyokwenda kuna uwezekano mkubwa kwa ufugaji wa kiasili kutoweka kabisa. Sasa hivi soko la dunia linarudi kwenye vitu vya kiasili ambavyo ndivyo vyenye kupata bei ya juu, hali hii kwa kiasi kikubwa inatokana na ukweli kwamba shughuli za uzalishaji kiuchumi kama vile uchimbaji wa madini na kilimo cha kibiashara kuchukua maeneo makubwa ambayo awali yalikuwa ni maeneo yaliyotumika kama malisho ya mifugo.

Mheshimiwa Spika, kutokana na kuendelea kukosekana kwa ardhi ya kutosha kwa ajili ya ufugaji wa kutumia njia na mbinu za kale katika ufugaji huo, aina hii ya wafugaji wamejikuta wakiwa katika changamoto kubwa ya kuweza kukabiliana na hali halisi ya ulimwengu wa kisasa na hivyo kumeendelea kuwepo kwa mapambano baina ya wakulima,wawekezaji na wafugaji maeneo mbalimbali ya nchi yetu.

3.1 Utafiti

Mheshimiwa Spika, hatuwezi kuwa na mafanikio katika sekta ya kilimo, mifugo na uvuvi bila kuwekeza kwenye utafiti. Serikali kwa miaka yote imeshindwa kuona umuhimu wa utafiti na hivyo kupelekea sekta hizo kutokuwa na tija kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika, vyuo vyote vya utafiti hapa nchini viko katika hali mbaya sana, pamoja na kuwa tunao wataalam wenye uwezo mkubwa katika fani za utafiti lakini hakuna vifaa na vitendea kazi vingine ili wafanyekazi kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, tumeshindwa kuwekeza kwenye utafiti na kupelekea magonjwa sugu ya mazao kama vile magonjwa ya migomba, mihogo,minazi, michungwa, miembe kuendelea kuwatesa wakulima kwa miaka mingi bila kupatiwa ufumbuzi. Mazao yetu mengi yamekosa masoko ya uhakika nje ya nchi kwa sababu ya kushambuliwa magonjwa na kukosa ubora na hivyo kilimo kuendelea kutokuwa na tija kwa mkulima.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kuwa kitendo cha Serikali kushindwa kutimiza ahadi yake ya kutoa asilimia 1 ya pato ghafi la taifa kwenda COSTECH kwa ajili ya tafiti inaonesha ni kwa jinsi gani Serikali ya CCM isivyo thamini utafiti katika maendeleo ya sekta zetu za uzalishaji, ***(no research no right to speak- msemo huo sio wa Kambi Rasmi ila ni wa watu wanaothamini utafiti).***

Mheshimiwa Spika,kwa mwaka 2015/16 tafiti za sekta za mifugo na uvuvi zilikuwa zimetengewa jumla ya shilingi **1,179,590,000/-** lakini hadi March 2016 COSTECH ilikuwa imetoa jumla ya shilingi **113,501,400/-** kwa ajili ya utafiti wa gugu vamizi la malisho ya ng'ombe. Aidha, kutokana na mwelekeo wa utafiti ulivyo ni kwamba Serikali haina kipaumbele kwa watafiti wetu wafanye tafiti kuhusu nini au mpango wa Taifa kipaumbele ni kwenye nini, bali utafiti unafanywa kwa matakwa binafsi ya mtafiti na mdhamini wa tafiti hizo.

3.2 Mikakati ya kudhoofisha wafugaji wa asili nchini

Mheshimiwa Spika, Kuna mipango na mikakati mbalimbali ambayo inaonyesha kuwa ina lengo la kumaliza wafugaji wa ng'ombe wetu wa asili kama hatua madhubuti hazitachukuliwa kama ifuatavyo;

i. Serikali kuruhusu uzalishaji kwa kiwanda cha maziwa ambacho hakinunui maziwa toka kwa wafugaji wetu na badala yake wananunua maziwa ya unga (concentrate) toka nje na wanachofanya ni uchanganyaji na kufunga kwenye mabox ya size tofauti na kusambaza hadi kwa wafugaji maziwa ambayo sio halisi.

ii. Taasisi za serikali kununua na kutumia maziwa ya viwandani ambayo yanatokana na Concentrate badala ya kununua na kutumia maziwa halisi ili kuongeza kasi uzalishaji wa maziwa nchini

iii. Upanuzi wa mapori ya akiba nalo limekuwa ni suala ambalo ni mkakati wa kimakusudi wa kuhakikisha wafugaji wa asili wanakosa malisho ya mifugo yao. Na hili linatumika kimkakati kuwafilisi wafugaji kwa kukamata mifugo yao kwa kisingizio cha kulishia mifugo kwenye maeneo ya akiba na kudai fedha kutoka kwa wafugaji na hata wakati mwingine mifugo hii huuwawa kwa kupigwa risasi na walinzi wa mapori hayo.

iv. Kuruhusu uingizwaji wa Nyama kutoka nje ya nchi na kuuzwa kwenye maduka makubwa nchini ile hali nchi hii ina mifugo wa kutosha kuweza kulisha taifa nyama kama mipango itawekwa na kusimamiwa vizuri

v. Wafugaji wa asili kushindwa kukopesheka kwenye taasisi za fedha ili waweze kuboresha ufugaji wao, nah ii inatokana na ukweli kuwa hawana dhamana ambazo hazihamishiki- hawa ni watu ambao wanamiliki mifugo ambayo kimsingi haina hati miliki.

vi. Wafugaji kukosa maeneo mahususi kwa ajili ya malisho ya mifugo yao na badala yake wamekuwa ni watu wa kuhamahama au wa kuwa kwenye mapambano na wakulima kila siku.

vii. Kukosekana kwa viwanda vya kusindika bidhaa zitokanazo na mifugo maeneo yenye mifugo mingi ya asili.

Mheshimiwa Spika, Wafugaji wengi wamefilisiwa mifugo yao na kubaki masikini na wengine kupoteza maisha na familia zao zinaendelea kuteseka. Operation Tokomeza imeleta madhara makubwa sana kwa wafugaji, pamoja na Rais wa awamu ya nne kuunda Tume ya kimahakama kuchunguza madhara hayo mpaka leo Serikali imekaa kimya huku waathirika wakihangaika kufuatilia haki zao bila mafanikio. Kambi Rasmi ya Upinzani inauliza ni lini Serikali itamthamini mfugaji kama mdau muhimu kwenye uchumi wa Taifa letu? Na ni lini taarifa ya Tume iliyoundwa na Rais Mstaafu itawekwa wazi na waathirika kupatiwa haki zao?

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kujua ni hatua gani mahususi ambazo serikali inalenga kuchukua ili kuwanusuru wafugaji wetu wa asili?

Aidha ni lini itaondoa kero mahususi ambazo tumezitaja hapo juu ili kuwawezesha wafugaji wetu wa asili kuweza kuishi kwa amani katika nchi yao (yatengenezwa mazingira wezeshi kwa wafugaji wa asili).

3.3 Masoko sekta ya mifugo

Mheshimiwa Spika, Masoko kwenye sekta ya mifugo ni jambo kubwa sana ambalo linaifanya tasnia hii kukua au kuduma, kwa upande wa wafugaji wa ng'ombe, mbuzi na Kondoo wafugaji wamekuwa wakitegemea soko la minada tu. Minada imekuwa ikipunguza bidhaa zingine zitokanazo na mifugo kama vile ngozi, pembe na kwato kwani wanunuzi wengine wanatoka nchi za jirani. Hivyo malighafi hizo zimekuwa zinahamishwa na kupelekwa nchi za jirani.

Mheshimiwa Spika,Kwa mujibu wa Hotuba ya bajeti ofisi ya Waziri Mkuu kwenye sekta ya mifugo inaonyesha kuwa Serikali kwa mwaka 2015/16 hadi kufikia March 2016, Ng'ombe milioni 1.5, mbuzi milioni 1.2 na kondoo 253,243 waliuzwa nje ya nchi. Lakini mazao kama ngozi, kwato, pembe na damu nazo zilienda bure na kulikosesha taifa kipato au fursa ya ajira kwa vijana wetu. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaona kuwa haya ni matokeo ya Serikali kushindwa kuendeleza na kujenga viwanda vya kusindika bidhaa zitokanazo na mifugo Nchini huku ikielewa ni kiasi gani inapoteza kwa kuuza mifugo wazima ndani nan je ya nchi.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Wizara inaonesha kuwa nchi iliagiza jumla ya tani 1,093.39 za nyama zenye thamani ya USD 3,354,801.78 ikiwa tani 597.27 ni nyama ya ng'ombe na tani 33.67 zikiwa ni nyama ya mbuzi na kondoo. Kambi Rasmi ya Upinzani inauliza, kama Serikali inahamasisha wafugaji

kupunguza mifugo yao wakati huohuo inaagiza nyama toka nje kwa kutumia fedha za kigeni, hapa nini kinafanyika kama sio kuua ufugaji hapa nchini?, kama soko la ndani bado lipo ni kwanini Serikali hainunui nyama toka kwa wafugaji wetu?

Mheshimiwa Spika, Mkoa wa Simiyu kwa mfano, kuna tatizo au kero kubwa kwa wafugaji pale wanapokwenda mnadani inawalazimu kulipa ushuru na inapotokea kuwa mifugo yao imekosa soko mnadani, lakini unapotoka na mifugo inawalazimu kulipa tena ushuru kwa mifugo hiyohiyo na hivyo kuwa wanalipa ushuru mara mbili na kuwatia wafugaji hawa hasara kubwa na ndio maana wanaendelea kuishi katika umaskini. Hui ni mfano mmoja tu,lakini kilio kiko sehemu nyingi za nchi hii.

Mheshimiwa Spika, Pia kwa upande wa soko la Kuku na mayai, wafugaji wamekuwa wakipata shida ya soko la kuku na mayai kutokana na ukweli kwamba Serikali imekuwa ikitoa vibali vya kuingiza kuku wa nyama na mayai kutoka nje ya nchi. Utaratibu huo wa kutoa vibali vya kuingiza nyama ya kuku na mayai ni kuua kabisa ujasiriamali mdogo uliopo. Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kuangalia ni kwa jinsi gani soko la Kuku wa nyama na mayai linaweza kutengenezewa mazingira wezeshi ili wafugaji nao washiriki katika ujenzi wa Taifa lao.

3.4 Majosho

Mheshimiwa Spika, Kutokuwepo kwa majosho ya kutosha na kukosekana kwa madawa ya kuogesha mifugo, kumepelekea milipuko ya magonjwa ya mifugo na kuteketeza mifugo mingi na hivyo wafugaji kutokuona faida ya kufuga.

Mheshimiwa Spika, Majosho yaliyokuwa tegemeo kwa wafugaji wa mkoa wa Simiyu takriban yote yamefungwa kutokana na ubadhirifu wa watendaji waliokuwa wanasimamia mradi huo. Aidha, kauli ya Serikali kuwa wafugaji wapunguze mifugo imeleta chuki baina ya wakulima na wafugaji kwani na wafugaji wanasema kwanini na wakulima wasiambiwe wasilime mashamba makubwa na au wakawekewa ukomo katika uzalishaji wa mazao yao?

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kuwa badala ya kuagiza wafugaji wapunguze mifugo wakati hakuna mifumo iliyowekwa ili wafugaji waipunguze mifugo yao kwa faida, wawezeshwe kwa kufundishwa umuhimu wa wao kumiliki viwanda vya kusindika bidhaa za Mifugo na kwa njia hiyo watapunguza mifugo yao na kuendesha viwanda ambavyo wao ni sehemu ya umiliki wake.

3.5 Uchafu katika machinjio nchini

Mheshimiwa Spika, hali ya machinjio ya mifugo nchini na afya ya walaji wa nyama ipo hatarini. Hii inatokana na taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa fedha za Serikali ya Machi 2016 inayohusu ukaguzi wa ufanisi uliofanyika katika baadhi ya machinjio.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Mkaguzi Mkuu wa fedha za serikali inaonesha kuwa 75% ya machinjio nchini hayana huduma na vifaa ambavyo vinazingatia usafi na ubora wa nyama kwa ajili ya walaji. Aidha maeneo mengi ya machinjio hayakuwa yenye usafi na hata vifaa vya kusafirisha nyama vilikuwa havijathibitishwa na mamlaka husika.

Mheshimiwa Spika, hii si hali nzuri hata kidogo kwa kuwa magonjwa ya kuambukiza nchini hayataisha kutokana na uchafu uliopo katika machinjio ambayo yanalisha maelfu ya walaji nyama katika maeneo mbalimbali nchini.Hali ni mbaya zaidi kwenye Mabucha /Maduka ya nyama kwani hakuna usimamizi na vifaa wanavyotumia vimekuwa vichafu kupindukia na ndio maana ukipita karibu na bucha utasikia harufu kali ya uozo!Jambo hili ni hatari sana kwa afya za wananchi wetu nchini.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka serikali kuja na mkakati wa dharura kwa mwaka wa fedha 2016/17 kuhakikisha kuwa kunakuwa na usafi pamoja na vifaa bora vya kusafirisha nyama katika machinjio nchini.

Mheshimiwa Spika, katika hatua nyingine Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa fedha za Serikali amebainisha kuwa hakuna uratibu wa kiserikali wa kusimamia machinjio nchini kwa kuwa Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Ofisi ya Rais TAMISEMI na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto hazina taarifa na usimamizi thabiti wa pamoja wa machinjio ya nyama.

Mheshimiwa Spika, kama hiyo haitoshi imedhihirika kuwa hakuna sera ambayo inasimamia usalama wa chakula na pia waganga wa mifugo ambao wanafanya ukaguzi wa mifugo na nyama hawatumii weledi na maabara kufanya kazi hiyo.

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani inaitaka serikali kuwa na sera ya usalama wa chakula pamoja na kulihakikishia Bunge lako tukufu kuwa wataleta mpango shirikishi na unaoratibiwa na serikali wa namna ya kuhakikisha kuwa tunakuwa na machinjio bora na safi ambayo yanazingatia taratibu zote ili kuhakikisha kuwa walaji wanapata huduma iliyo bora. Aidha tunaitaka serikali kuhakikisha kuwa mpango husika unakuja na bajeti inayotekelezeka kwa ajili hiyo.

3.6 Migogoro kati ya wafugaji, wakulima na wawekezaji.

Mheshimiwa Spika, Migogoro baina ya wakulima na wafugaji itaendelea kudumu kwa muda mrefu zaidi endapo haitapatiwa ufumbuzi, ikiwemo jitihada za viongozi kutenga maeneo mahususi kwa ajili ya shughuli za kilimo na ufugaji. Hali ya sasa ya migogoro hiyo ni mbaya zaidi na inatishia kutoweka kwa amani, umoja na utangamano wa wananchi katika maeneo yenye migogoro na taifa kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, Hivi sasa katika maeneo yenye migogoro, uhasama baina ya wakulima, wafugaji, wawekezaji na watumiaji wengine wa ardhi umefikia kiwango cha juu; ambapo imekuwa vigumu kwa jamii hizo kukaa pamoja katika mikutano, kushirikiana katika shughuli za ujenzi wa taifa au za kijamii, kutumika kwa lugha za kibaguzi na ukabila na hivyo kusababisha mapigano ya mara kwa mara na hata mauaji miongoni mwao kama ilivyo sasa katika mikoa ya Morogoro, Manyara, Arusha Shinyanga, Simiyu, Dodoma na maneo mengi nchini.

Mheshimiwa Spika, Matatizo ya migogoro ya ardhi baina ya wakulima/wafugaji na wawekezaji hayawezi kupatiwa ufumbuzi kwani inaonekana watendaji waandamizi wa Serikali ni sehemu ya matatizo hayo. Kutokana na migogoro hiyo na kuhatarisha maisha ya wananchi Bunge la 10 liliunda Kamati Teule ya Bunge na kuzunguka nchi nzima-Taarifa ilipowasilishwa Bungeni, bunge lilitoa maazimio 9 kwa serikali na kutaka yatekelezwe ndani ya miezi 6 kuanzia April 2015.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kujua ni maazimio mangapi ya Bunge lako yametekelezwa mpaka leo?

4.0 SEKTA YA UVUVI

Mheshimiwa Spika, Uvuvi katika bahari ni chanzo cha uhakika cha mapato, Kambi Rasmi ya Upinzani kwa takribani kwa kipindi cha miaka kumi sasa tumekuwa tukiishauri Serikali jinsi ya kuvuna rasilimali hizo. Uvuvi katika bahari kuu unaweza kuongeza pato la nchi kwa bidhaa hizo kuuzwa soko la nje hadi kufikia kiasi cha USD milioni 215 kwa mwaka, aidha sekta inaajiri zaidi wa watu milioni 2.

Mheshimiwa Spika, wavuvi wadogo wadogo wamekuwa wakikamatwa na kuchomewa nyavu zao kwa madai kwamba nyavu hizo sio rafiki kwa kuvulia samaki. Jambo hili limekuwa likifanyika bila ya kuwatafutia nyavu mbadala na hivyo badala ya serikali kuwaondolea umasikini imekuwa ni wakala wa kuzidishia umasikini.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kuwawezesha wavuvi wadogo kwa kutoa mafunzo na kuwapatia zana za kisasa za uvuvi ili wavue kisasa na kuondokana kutumia baruti, madawa na nyavu zisizostahili vinavyoharibu mazalia ya samaki.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni ilikwisha sema umuhimu au ulazima wa kuanzisha Bandari ya Uvuvi kwenye mwambao wa Bahari ya Hindi kwani Bandari hiyo ingekuwa chachu katika kudhibiti uvuvi haramu, kukuza soko nje na ndani ya nchi, kuongeza mapato ya wavuvi na serikali; kuongeza uzalishaji mpaka kufikia tani 450,000 kwa mwaka sambamba na hilo ni kuwa bei ya samaki kwa soko la ndani nayo ingeshuka hivyo kuongeza lishe bora kwa watanzania.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inatambua kilichoanza kufanyika kuhusu upembuzi yakinifu wa Bandari ya Uvuvi wa shilingi 524,000/- tu, na kwa kipindi ambacho tumekuwa tukiishauri Serikali ni dhahiri hatua ya ujenzi ndiyo ingekuwa inatekelezwa kutokana na umuhimu wa sekta katika kuongeza pato la Taifa.

Mheshimiwa Spika,Kwa sasa mchango wa sekta ya uvuvi kwenye pato la taifa ni asilimia 0.9 na mwaka 2014 ilikuwa ni asilimia 2.3 lakini ukweli ni kuwa Sekta inauwezo wa kuchangia hadi kufikia kiasi cha 5% ya GDP kwa mwaka (shilingi bilioni 12) kama uwekezaji utafanyika na elimu ya kutosha itatolewa kwa wadau wa sekta hii.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni , inataka kujua ni lini serikali itaamua kuufanyia kazi ushauri wetu wa muda mrefu na kuja na mpango kabambe wa kuhakikisha kuwa uvuvi kwenye bahari kuu pamoja na Maziwa yetu unakuwa sehemu ya chanzo muhimu cha mapato ya taifa na mauzo nje ya nchi .

4.1 Ufugaji wa samaki- (Aquaculture)

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani katika hotuba zake za nyuma tuliongelea kwa kina matatizo ya kutokuwepo kwa utafiti juu ya kuwa na samaki wazazi na vifaranga wa samaki ambao wanasambazwa kwa wafugaji wa samaki nchini. Kitendo cha kutokuwezesha taasisi ya utafiti wa samaki (TAFIRI) ili iweze kufanya utafiti wa mbegu bora za samaki ambazo zitahimili mazingira ya nchi yetu badala ya kuchukua samaki toka ziwa victoria na kuwafanya kuwa ndio samaki wazazi na kuanza kusambaza vifaranga kwa wafugaji ni kuwatia hasara wafugaji.

Mheshimiwa Spika, Vituo karibia vyote vinavyotumika na vinavyofunguliwa na wizara kwa ajili ya kusambaza vifaranga vya samaki, ukweli ni kwamba hakuna mbegu ambayo imefanyiwa utafiti na kukubalika

kuwa mbegu hiyo inauwezo wa kukua kwa muda ambao utakubalika kama mazingira yote ya ulishaji yatazingatiwa kama ilivyo kwa vifaranga wa kuku wa nyama au kuku wa mayai.

Mheshimiwa Spika, Kukosekana huko sio kama hatuna wataalam wa kufanya utafiti huo wa "cross breeding" bali ni kwamba serikali haiwawezeshi wataalam wetu na badala yake wataalam wanatumiwa kwenda nchi za wenzetu kuchukua samaki ambao wamefanyiwa utafiti kwa mazingira ya nchi zao kama vile Thailand au Malaysia, na wakiletwa huku wanashindwa kuhimili mazingira ya nchi yetu kutokana na sababu za Kijiografia.

4.2 Mpango wa bajeti kwa mwaka 2016/17

Mheshimiwa Spika, Kwa kipindi cha mwaka wa fedha unaomalizika, Bunge liliidhinisha jumla ya shilingi **60,373,984,500/-** kwa wizara ya mifugo na uvuvi (sasa ni Idara) zikiwa ni fedha za matumizi ya kawaida na maendeleo. Kati ya hizo shilingi **19,398,607,500/-** zilikuwa ni kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Wizara inaonesha kuwa hadi kufikia 31March, 2016 wizara ilikuwa haijapokea hata shilingi 1 kati ya shilingi **bilioni 19.4** kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Kwa mwaka huu wa fedha 2016/17 Wizara inaomba kuidhinishiwa jumla ya shilingi **10,639,060,000/-** ikiwa shilingi **bilioni 8** ni fedha za ndani na shilingi **bilioni 2.64** ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, Maombi ya fedha kwa wizara kwa mwaka huu ni jumla ya shilingi **67,309,698,536/-** ambayo ni ongezeko la shilingi **6,935,714,036/-** kwa kulinganisha na maombi ya mwaka wa fedha unaoisha, lakini bado bajeti ya mwaka huu kwa upande wa fedha za maendeleo imepungua kwa asilimia 45 kulinganisha na ile iliyokuwa imeomba mwaka jana japokuwa hata shilingi haikutolewa.

Mheshimiwa Spika, Hii mipango ambayo ipo kwenye taarifa ya wizara na ile iliyotolewa katika hotuba ya Waziri Mkuu ni ngojera tu za kuwafariji wadau lakini ukweli ni kuwa sekta ya mifugo na uvuvi na maendeleo yake yako mahututi. Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kwamba kukua kwa sekta hizi itakuwa ni ndoto kwani hali halisi ni kwamba hakuna fedha za kuiendeleza na malengo yaliyowekwa kwenye mpango wa maendeleo awamu ya kwanza hayakutekelezwa.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inawakumbusha kwamba Serikali inatakiwa kulipa takribani **shilingi bilioni 2** kama amri ya mahakama kwa ile meli ya uvuvi maarufu *kama* ***'Kesi ya Samaki wa Magufuli'*** *iliyokuwa ikiwakabili wavuvi raia wa China wamiliki wa meli ya uvuvi ya* ***Tawariq 1.*** Kutokana na kufanyika kwa maamuzi ambayo hayakuzingatia sheria ndio

tunajikuta tunatakiwa kuwalipa fidia wavuvi haramu badala yawao kutulipa fidia sisi ambao rasilimali zetu zilikuwa zinaibwa.

HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni naomba kuwasilisha.

Magdalena Sakaya (MB)
Msemaji Mkuu wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni,
Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi.
03 Mei, 2016

MWENYEKITI: Tunashukuru sana tumemaliza mawasilisho kwa mujibu wa Kanuni ya 99(9) tunahamia fasili ya (10) mjadala wa jumla. Kwa muda tulionao, *we can manage* wachangiaji sita hivi. Kwa hiyo, nianze kwa uwiano uleule wa vyama, Mheshimiwa Nancy Kaboyoka.

MHE. NAGHENJWA L. KABOYOKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Pamoja na kwamba kipare unakijua kidogo jina hilo Nancy sijui ni la nani lakini Kaboyoka ni mimi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nichukue nafasi hii...

MWENYEKITI: Mheshimiwa samahani sana. Yawezekana tumechanganywa na miandiko, ni kweli samahani sana kwa hilo. Kwa hiyo, siyo Nancy ikisikika mahali pengine itaeleweka vingine. Nimekulindia dakika zako moja na nusu. Ahsante sana, endelea sasa. *(Kicheko)*

MHE. NAGHENJWA L. KABOYOKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa jina naitwa Naghenjwa au wale waliozoea wananiita Naghe Livingstone Kaboyoka, Mbunge wa Jimbo la Same Mashariki. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kupatiwa nafasi hii kutoa mawazo au maoni yangu machache kutokana na hotuba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Kwanza kabisa niseme kwamba Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi tunamfurahia kwa *approach* yake ya kwanza aliyoifanya alipokutanisha wafugaji wa Wilaya ya Same na Jimbo la Mlalo na wa kutoka sehemu zingine za Mkoa wa Tanga, akakaa na wafugaji, akaongea nao vizuri takribani wiki

tatu, nne zilizopita. Amevunja rekodi na wafugaji wale walifurahi sana kwa mara ya kwanza kuweza kukutana na Waziri na kueleza matatizo yao na Waziri akawasikiliza na akaahidi kufuatilia na kuwapa ushirikiano mkubwa. Sioni kama kuna ubaya wa kumsifu mtu ambaye amefanya kitu kizuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kifupi nataka tu niseme machache maana mengi yamesemwa katika Kambi ya Upinzani ambayo yalikuwa katika yale niliyotaka niyaulizie. Kwa uchache huo ninalotaka kuuliza ni kwamba naomba Waziri ajaribu kunieleza kwa vile Serikali yetu inaangalia kukuza viwanda na ninaamini kwamba *sustainability* ya viwanda inatokana na malighafi ya ndani ya nchi. Je, kumekuwa na mawasiliano na Wizara ya Viwanda kuona jinsi ambavyo viwanda vile vitakavyotumia malighafi, yale maeneo yatakayotoa malighafi wale wakulima wanasaidiwa ili kuwe na mikataba maalum ya kuonyesha kwamba watatoa mazao yatakayoweza kufaa katika viwanda vile ili viwanda vyetu viweze kuboreshwa?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nauliza hivyo kwa mfano, nikianza na viwanda vya ngozi, kwanza tunaona kiwanda kile cha Kawe kilikufa hatujui kama kuna mpango wa kukifufua ama vipi lakini wafugaji wameshaandaliwa ili waweze kufuga ng'ombe wazuri watakaotoa ngozi nzuri itakayotumika katika viwanda vyetu? Maana kama hakuna uwiano au mahusiano ya kupanga mikakati kati ya Wizara hii na Wizara ya Viwanda sioni jinsi ambavyo viwanda vyetu vitafanikiwa kama Wizara ya Kilimo na Mifugo haikufanikiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kadhalika upande wa mazao yale kama pamba, kama tunataka kuanzisha viwanda vya nguo, je, wakulima wa pamba wameangaliwa jinsi ya kusaidiwa kwanza kulima, kuhifadhi na kusafirisha mazao yale kwenda kwenye viwanda? Tumeshuhudia viwanda vya *Mwatex, Kilitex,* Urafiki vyote vikifa au vikisuasua na sasa tunataka kuanzisha viwanda ambavyo sijui kama vinaangalia hayo yote. Maana wenzangu wachumi watanisahihisha kwamba lazima tuwe na *backward* na *forward linkages otherwise* kila Wizara ikifanya kitu chake *parallel* hakika lengo hili halitafikiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *for example* nimeona Kambi Rasmi wakitoa maelezo kwamba ukame umeathiri upatikanaji wa mazao kipindi kilichopita. Je, Wizara ya Maji inahusishwa katika sehemu ile itakayowekwa viwanda ili maji yapelekwe kwenye zile malighafi tusitegemee kilimo cha mvua? Wenzetu wa Israel wanatumia sana teknolojia ya *drip* ambayo inatumia maji kidogo sana lakini inahakikisha mazao yao yanakuwa bora sana. Je, Wizara ya Kilimo ina mpango wa kuongea na Wizara ya Maji ili wawekewe maji kule ambako wanataka kuboresha mazao yale ili *system* ya *drip* angalau ifanyiwe utafiti na *sample* kama kutengeneza *model* ya shamba ambalo linatumia *drip* na kuona wale ambao hawatumii *system* hii na wale wanaotumia nani ambao wanapata mazao zaidi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakubaliana kabisa kwamba Wizara hii ni nyeti na kubwa sana ambapo Watanzania wengi wanaitegemea. Tunaamini kwamba hata wale wanaojiita mabaunsa bila chakula hawawezi kuwa mabaunsa, kwa maana hiyo njaa haina baunsa. Kwa hiyo, naamini kwamba Wizara hii itaongezewa fedha ili kusudi iweze kufanya vizuri na itatoa mchango mkubwa ambao utakuwa *input* katika Wizara zetu nyingine kama zile za Afya na kadhalika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuzingatia kwamba muda si rafiki, napenda tu nijue kuhusu kiwanda cha tangawizi kule kwenye Jimbo letu la Same Mashariki ambacho kimekuwa hakianzi kufanya kazi pamoja na Rais wa Awamu iliyopita kwenda kukifungua mwaka 2012. Matokeo yake wakulima wengi wa tangawizi ambao waliongeza sana kilimo cha tangawizi wamepata hasara kubwa sana na kule sasa hivi tuna makaburi mengi ya tangawizi kuliko ya wananchi waliofariki kutokana na kwamba wakulima hawakuwa na jinsi bali kuzika zile tangawizi zao. Sasa tunapowaeleza wakulima waongeze kilimo wakati hatujui jinsi ambavyo viwanda vyetu vitawahudumia hatuoni ni kuwasumbua wakulima bure?

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho nataka nimuulize Mheshimiwa Waziri, ana habari kwamba Rais wa Kenya ameruhusu kilimo cha mirungi na kutenga dola za Kimarekani milioni mbili ili kilimo hiki kikuzwe. Tukizingatia kwamba tuko katika Jumuiya ya Afrika Mashariki, je, pamoja na kwamba sisi tumezuia kilimo hiki tunahakikishaje mirungi hii haitaingia kwetu?

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nafikiri ni vizuri Waziri wa Kilimo akawasiliana na wenzake Kenya kuona kwa nini wao wameruhusu zao hili. Naamini kwa vile wamejua lina faida sana na ni rahisi kuzuia madhara kama ukiruhusu zao hili kuliko ukilikataza halafu watu walime kwa kificho, watalitumia vibaya zaidi. Tuna mfano wa nchi ya Holland waliidhinisha maduka fulani kuuza dawa hizi za kulevya kwa kuamini kwamba wale watumiaji watatumia kidogo kidogo kuliko wakificha halafu watumie kwa wingi kwa wakati mmoja madhara yake yanakuwa makubwa zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme hivi, namshukuru Waziri wetu kwa mikakati hii mizuri lakini pia azingatie maoni ya upinzani maana yatamsaidia kuboresha kilimo, ufugaji na uvuvi ambao ni tegemeo kubwa sana la nchi yetu ya Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka pia nijue, je, Waziri wetu wa Kilimo ana mahusiano gani kupitia labda Wizara ya Viwanda na hili Shirika letu la *World Trade Organisation* kuona kwamba na sisi masoko yetu yanafiki katika kiwango kizuri cha juu na tukapata upanuzi wa masoko nchi za nje?

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia napenda nisisitizie upande wa uvuvi, hizi neti ambazo ni ndogo na zinaharibiwa kila wakati, kwa nini ziruhusiwe kuwa nchini kama zinaleta madhara makubwa? Nafikiri Wizara waangalie na kuona kwamba neti hizi zisiruhusiwe ili tusitie wavuvi wetu hasara ya kuwachomea neti walizozinunua kwa gharama kubwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana kwa mchango wako. Tunaendelea na mchangiaji wetu anayefuata ni Mheshimiwa Yussuf Salim Hussein atafuatiwa na Mheshimiwa Peter Serukamba.

MHE. YUSSUF SALIM HUSSEIN: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru na mimi kupata nafasi kwa siku ya leo kuchangia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote, nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu na mimi kuweza kusimama kwa mara ya kwanza leo kuchangia katika bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Mimi sitaki nikupongeze Mheshimiwa Waziri na Naibu Waziri nataka nikupe pole, mzigo huu ni mkubwa na nadhani Serikali ya Chama cha Mapinduzi hamjajipanga katika kutekeleza na kuwatumikia Watanzania ipasavyo katika suala hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kilimo, mifugo na uvuvi imebeba sehemu kubwa kama siyo yote ya maisha ya Watanzania. Watanzania wote utawakuta asilimia kubwa wanaogelea katika taasisi hizi tatu. Kwa hiyo, sidhani kama mmejipanga vya kutosha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu kwamba Serikali nzima kutokuwa na *vision* tunakwenda wapi ndiyo tatizo ambalo linapelekea kilimo chetu na masuala yetu yote ndani ya nchi hii hatufikii pale ambapo tunakusudia na inakuwa ni ubabaishaji tu. Hatuna *vision* tunataka kulima nini, tulime wapi, tupeleke wapi na kwa namna ipi, hakuna!

Kwa hiyo, unakuta Rais anayekuja ana mipango yake katika kichwa, Waziri anayemweka ana mipango yake katika kichwa, hatuna *vision* ambayo kama nchi tumepanga kwamba tunataka kulima kitu hiki ili tukipeleke kwenye kiwanda hiki au tusafirishe, hakuna hiyo *vision*. Ni kila anayekuja, anakuja na mawazo yake na fikra yake ndio maana ndugu ni kawapa pole.

MBUNGE FULANI: Taarifa.

MHE. YUSSUF SALIM HUSSEIN: Nani huyo? Haya.

MBUNGE FULANI: Hajapewa ruhusa.

MHE. YUSSUF SALIM HUSSEIN: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, kama hatuna *vision*, tunataka kulima nini, tulime wapi, tuelekee wapi, hatuwezi kupata maendeleo ya kilimo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ni mipango ya Serikali si mipango ya kifamilia, si mipango ya mtu binafsi, lazima tuwe na *vision*, tuwe na mpango ambao tumejipanga. Hatuwezi kupata mafanikio ya Kitaifa kwa miaka miwili au mitatu yakaweza kuonekana, hii siyo *sunsumia* bwana. Kuendesha Serikali ni lazima watu wajipange, wawe na *vision* ili mafanikio yale yataonekana baada ya miaka 10, 15 lakini kwa mfumo huu hatuwezi kwenda na itakuwa kila siku tunacheza chakacha tu hapa. Ni lazima tuwe na *vision* ambayo itakuwa inatuonesha tunataka kwenda wapi, kila Rais na Waziri ajaye awe anaelekeza nguvu zetu hapo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwaka 2013/2014 nchi hii imevuna mahindi mengi sana. Natoa mfano wa kuthibitisha kwamba Serikali haina *vision*. Kila ukipita humo mikoani unakuta rumbesa za mahidi yamefunikwa maturubai kwa sababu Serikali haikuwa na mpango, haikujipanga mvua ikanyesha mahindi yale yakaharibika yote. Mwaka jana tayari nchi hii unasikia baadhi ya mikoa ina njaa, kwa nini ni kwa sababu hatukujipanga. Hebu kama Serikali kaeni mjipange tunataka kulima nini, kwa wakati gani, tupeleke wapi, tuuze wapi? Tukifanya hivyo tutakuwa tumefanikiwa na haya maendeleo tunayoyazungumza leo kutoka hapa kwenda kwenye uchumi wa kati yataonekana vinginevyo itakuwa tunakata viuno tu hapa. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niendelee suala la pili la mifugo. Nchi ya Tanzania imebahatika kuwa na mifugo mingi zaidi ya wananchi wake, lakini tukijiuliza hii mifugo imetusaidia nini, imetupeleka wapi, imesaidia nini katika Pato la Taifa? Matokeo yake badala ya kutupa mafaniko chanya inatupa mafanikio hasi. Leo wananchi kwa wananchi wenyewe kwa wenyewe Watanzania wanapigana kwa sababu ya mifugo yao, kwa sababu ya kilimo chao. Leo wafugaji wanaonekana kama ni maadui ndani ya nchi hii, leo wafugaji mifugo yao haijawasaidia chochote, haijawanufaisha chochote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hebu Serikali basi ituambie ni mkakati gani wa muda mrefu ambao imepanga ili kuweza kuona kwamba mifugo hii, tena hapa ametaja vizuri tu katika ukurasa wa kumi idadi ya mifugo ile ambayo inamilikiwa na watu tu inazidi idadi ya Watanzania mbali ya hiyo ambayo ipo katika mapori. Sasa itatusaidiaje au sisi tunalewa sifa tu kwamba Tanzania ni nchi ya tatu katika Bara la Afrika kuwa na mifugo mingi lakini inatusaidia nini,

tumejipanga vipi? Kwa hiyo, sisi ni sifa tu Watanzania tupo hivi na hivi. Akili za kupanga mapinduzi ya kupindua Serikali ya Zanzibar ya wananchi mnayo lakini akili ya kukaa mkapanga sasa namna gani tutumie rasilimali hii Mwenyezi Mungu aliyotupa ili tuwaletee wananchi wetu maendeleo hiyo hakuna, ni ubabaishaji tu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa hii ambayo unatupa mwaka huu na mwakani kipindi kijacho cha bajeti utakuja kutupa taarifa hii. Hata hivyo, tuseme ukweli kama bajeti iliyotengwa kwa Wizara ya Kilimo wanapewa asilimia 38 tunategemea nini? Tusitegemee kitu chochote kwa sababu asilimia 38 hawawezi hawa kutekeleza majukumu yao, kwa hiyo, atakuja hapa iwe sababu yake sikuwa na bajeti na kweli tutamlaumu nini? Hebu tuacheni kuongeza kimo kwa kinu tupange bajeti kulingana na ule uwezo ambao tunao halafu tumkamate Waziri tumekupa kiasi hiki na hukuweza kufikia yale malengo. Leo unampa asilimia 38, kwa hiyo, badala ya kufanya kazi unampa mzigo sasa wa kufikiri atumie vipi kiwango kile kidogo cha pesa uliyompa kwa ajili ya kufanikisha majukumu yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie kwa sekta ya uvuvi, hapa ndipo kwenye mtihani mkubwa. Waziri hapa katika hotuba yake amesema nchi ambayo inatarajiwa angalau tuwe na wavuvi milioni mbili tuna wavuvi laki moja, hatujaitumia hata kidogo sekta ya uvuvi, bahari kuu hatujaitumia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika bajeti ya 2013/2014, Waziri alisema kwamba wamezalisha vifaranga vya samaki milioni 20 na hivyo ndivyo vitagawanywa kwa wakulima ili iwe ni kichocheo cha kuongeza samaki. Vifaranga milioni 20 Tanzania, haitoshi hata mboga ya siku moja, kweli Serikali mpo *serious* kwamba mnataka kuongeza samaki? Mwaka uliofuata mwaka jana hajatuambia hivyo vifaranga milioni ishirini vingapi vimepona, vingapi vimekufa na imepatikana faida gani. Kwa hiyo, hakuna kitu chochote ni usanii tu ambao unapita hapa tunapigana usanii, tunakuja hapa tunajidanganya, tunawadanganya na Watanzania kuona kwamba tuna bajeti ya *trillions of money* lakini mwisho wa mwaka faida hakuna. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo tunazungumzia kwamba kuna uvuvi haramu, tumefanya nini sasa kukomesha uvuvi haramu, unapiga nyavu moto. Hawa wavuvi umewasaidiaje, umewapa elimu gani na umewapa mbadala gani? Je, ni nani kaingiza hizo bidhaa, zimepita wapi, zimelipiwa kodi au hazikulipiwa? Tumlaumu nani, *are you serious* Serikali ya CCM? Hamjawa *serious* jamani, hebu kuweni *serious* halafu tuone baada ya miaka mitano, kumi tutayazungumza haya? Sasa wapinzani tunaposema tunasema kwa sababu tuna uchungu, tunaumia na ndiyo maana tunasema hebu kaeni pembeni tuwaonyeshe namna gani Serikali inaendeshwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukosefu wa vifaa, huwezi kwenda kuvua katika bahari kuu na kidau, lazima…

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa, muda wako ndiyo huo. Mheshimiwa Peter Serukamba atafuatiwa na Mheshimiwa Joseph George Kakunda.

MHE. PETER J. SERUKAMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nami nashukuru kwa kunipa nafasi kuchangia bajeti ya Wizara ya Kilimo. Leo ni mara yangu ya kwanza nachangia bajeti, naomba na mimi nianze kwa kumpongeza Mheshimiwa Rais kwa kazi kubwa anayofanya ya kurudisha nidhamu Serikalini. Nina hakika sasa tunaenda kwenye mstari ulionyooka na Taifa letu litaanza kushuhudia maendeleo kwa kasi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, niwashukuru wananchi wa Mkoa wa Kigoma hasa Kata ya Kigoma Kaskazini kwa heshima kubwa waliyonipa kunirudisha Bungeni kama Mbunge wao. Nina hakika sitawaangusha, ahsanteni sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ambalo napenda kuliongelea ni kahawa. Pale Kigoma Kaskazini tunalima kahawa hasa maeneo ya Kalinzi pamoja na Nyarubanda kwenda mpaka Buhigwe, Manyovu wanalima kahawa aina ya *organic coffee*. Zaidi ya wakulima 435 walichukuliwa kahawa yao, imepelekwa Kilimanjaro kwa ajili ya kubanguliwa mpaka leo hawajapata fedha zao. Nataka Waziri aje aniambie lini wananchi hawa watapata malipo yao hayo ambayo yamekaa muda mrefu sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili kwenye kahawa tatizo ni tozo. Kwenye mazao yetu tozo za wakulima ni kubwa sana na bei ya kahawa duniani imeshuka. Kwa hiyo, lazima Serikali tujipange kwa sababu bei hatuwezi ku-*control* lakini tozo tunaweza ku-*control* ili wakulima wetu waweze kupata mazao na waweze kulima na kufaidika. Kwa sababu nia yetu ni kuondoa umaskini, bei kwenye soko la kahawa hatuwezi kuisimamia kwa sababu ni suala la *demand and supply,* wenzetu Brazil wanaleta kahawa nyingi sana, namna ya kuwasaidia hawa wakulima wa Tanzania ni kupunguza tozo kwenye zao la kahawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sekta ya kilimo inaendelea kushuka katika ukuaji. Mwaka 2015 kilimo kimeshuka kwa asilimia 2.3 ambapo mwaka 2014 ilikuwa asilimia 3.4 maana yake ni nini? Kama kilimo ambacho ndiyo kinabeba watu asilimia 75 ukuaji unashuka lazima tujiulize tunafanya nini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka nimuombe sana Waziri tuanze na tukubali kwamba kwa asilimia 90 kilimo ni sayansi na sio juhudi. Kama ni juhudi mama yangu amelima toka nazaliwa kwa juhudi kila mwaka lakini hajawahi kujitosheleza kwenye chakula. Kama kilimo ni sayansi maana yake ni uwekezaji. Kuna *Abuja declaration* lazima asilimia 10 ya bajeti yetu iende kwenye kilimo kama tulivyokubaliana kwenye Azimio la Abuja. Naomba sana Waziri na Serikali tuende kule ambapo tulikubaliana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama kilimo ni sayansi tunahitaji uwekezaji, hatujapata fedha tunafanyaje kama Taifa. Lazima nimuombe Waziri tuanze sasa kuleta *commercial farming in Tanzania*. Tukileta *commercial farming* tunaunganisha na *out growers.* Tumeona Kilombero kuna baadhi ya maeneo unaona maisha ya watu yamebadilika kwa sababu kuna *commercial farming* pale na kuna wakulima wadogo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, wale *commercial farmer's* watakachofanya watakuja na mbegu zao, watafanya utafiti wenyewe, watatafuta wagani, hawatahitaji tuwape mbolea wala ruzuku. Kama Taifa ili tuweze kufanikiwa niombe sana tuhakikishe angalau kila mkoa tuwe na *commercial farming* kubwa ndiyo itawasaidia wakulima wetu wadogo wadogo. Tunaona kila mwaka tunaanza kuhangaika na mbolea na ruzuku umefika wakati wa kuleta *commercial farming*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili *commercial farming* Tanzania iweze kufanikiwa mambo mawili yafanyike, kwanza, ni umilikaji wa ardhi, lazima tuziangalie upya sheria zetu za ardhi. Pili, ni kuangalia namna ya kuwasaidia hawa wakulima kuweka *incentive* ili watu waende kwenye ukulima. Kwa sababu hiyo, tutaweza kupata malighafi kwa ajili ya viwanda vyetu. *Commercial farming* wataweza kufanya *value addition,* pia watatafuta masoko lakini tusipofanya yote haya tutasema tuna mavuno makubwa lakini wakulima wetu hayo mazao yao hawawezi kuuza popote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la mkonge, sasa hivi duniani mkonge umepanda bei sana. Tani moja ya singa ya mkonge ni dola 2500, hata ukiondoa gharama za kuzalisha hiyo tani moja hazizidi dola 1,000 kuna faida zaidi ya dola 1,500. Leo watu wanakuja kununua mkonge shambani, wanalipa pesa *in advance*. Niiombe Serikali na Waziri wa Kilimo sasa hivi tuhangaike kuhakikisha kila shamba ambalo linaweza kulima mkonge tupande mkonge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukipanda mkonge tutapata fedha za kigeni, tutaajiri watu wengi sana kwenye kiliomo kwa sababu mkonge unahitaji watu wengi sana kwenye yale mashamba, lakini hauhitaji mvua, ni kitu rahisi kulima. Ukisoma hapa hotuba ya Wizara ya Kilimo suala la mkonge limetajwa

paragraph moja tu wakati ndiyo zao ambalo leo lingeleta pesa nyingi kuliko zao lolote Tanzania. Zao la mkonge ukishaondoa singa yale yaliyobaki yote unaweza ukaanzisha viwanda vya kutengeneza tikira kwa ajili ya pombe, *syrup* kwa ajili ya wangonjwa wa sukari, kwa ajili ya umeme, kwa ajili ya mbolea haya yote yanawezekana kama tutajielekeza kwenye suala la mkonge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niongelee mifugo, hapa ni masikitiko makubwa. Ukisoma hotuba ya Waziri katika mifugo anaongelea majosho, dawa, migogoro ya wakulima na wafugaji. Kama kuna jambo ambalo tukiamua kufanya tutabadilisha nchi hii kimaendeleo ni suala la mifugo. Mifugo tusiione ni dhambi. Leo hii ukitaka kujua thamani ya mifugo hebu fikirieni kama Taifa tungekuwa hatuna mifugo ingekuwaje? Leo ingekuwa Tanzania hakuna ng'ombe, kuku wala mbuzi Taifa hili lingekuwaje, mngetumia mabilioni ya pesa kuagiza nyama duniani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii biashara ya nyama ili ziweze kufanikiwa naombeni kama Serikali tuanzishe *National Abattoir* kubwa na kama Serikali haiwezi tutafute *private sector* waanzishe *National Abattoir* kubwa ambayo kazi yake itakuwa ni kuchinja mifugo na kusambaza nyama nchini na kuuza nje ya nchi na kuchukua zile ngozi kuwapelekea wenye viwanda vya ngozi. Kazi nyingine wawepo watu katikati wafugaji ambao watafanya kazi ya kunenepesha ng'ombe, hiyo ndiyo itakuwa kazi yao. Kwa kufanya hivyo *chain* ya biashara ya mifugo itakuwa kubwa sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la *NFRA*, kila mwaka tunatafuta kuongeza hela kwa ajili ya *strategic reserve*. Sasa imefika wakati tuanzishe *private sector* ambao na wao watanunua mazao ya wakulima wetu. Ikitokea leo mavuno ni wengi hakuna mnunuzi wa mahindi yao kwa sababu mnunuzi ni mmoja. Kwa hiyo, tutafute mtu mwingine ambaye anaweza akafanya biashara hiyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho uvuvi, mnaenda mnawachomea nyavu wavuvi wetu wa Kigoma, *Lake Victoria, Lake Nyasa*, swali langu ni moja naomba Waziri atujibu nyavu hizo zinatoka wapi? Kwa nini nyavu hizo wasizizuie toka kiwandani? Nyavu zinazalishwa viwandani au zinakuwa *imported* wanauziwa wavuvi wetu ndiyo mnakwenda kuwakamata mnawachomea, hapana. Naomba Mheshimiwa Waziri mpige marufuku kuleta nyavu hizo, mpige marufuku kuzalishwa na hiyo ndio itaondoa suala hili la nyavu mbaya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho ni tumbaku, naomba tupunguze tozo kwenye zao hili. Pia wakulima wangu wa kule Matendo, Kidaghwe anayekuja kununua tumbaku ni mtu mmoja anapanga bei anayotaka matokeo yake wakulima wetu wanaendelea kuwa maskini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, naomba nimalizie kwa kusema naunga mkono bajeti lakini naomba Serikali ijielekeze kwenye kuamini bila sayansi kilimo hakiwezi kuondoka hapa. Hata tukisema kilimo ndiyo uchumi, ni mgongo wa Taifa, mali ipo shambani kama huweki sayansi yatakuwa maneno matupu, hatuwezi kwenda tunakotakiwa kwenda. Zama hizi ni za mabadiliko, naombeni tubadilike, tuamini kulima ni sayansi, bila sayansi hatuwezi kwenda tunapotaka kwenda. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, naomba kuunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunakushukuru sana Mheshimiwa, tunaendelea. Mheshimiwa Kakunda atafuatiwa na Mheshimiwa Juma Nkamia na kama tutakuwa na muda Mheshimiwa Kangi Lugola.

MHE. JOSEPH G. KAKUNDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. Napenda nichukue nafasi hii kuwashukuru sana wananchi wa Sikonge kwa kunipa heshma ya kuwawakilisha kwenye chombo hiki muhimu sana katika nchi yetu.

Pili, napenda kumshukuru sana Rais, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa hatua ambazo anazichukua sasa hivi ambazo zimesaidia sana nchi yetu kuweza kurudi kwenye mstari. Naamini kwamba sasa hizi bajeti ambazo tunazipitisha hapa zote sasa zitakuwa zinafika kwenye utekelezaji. Kwa hiyo, naamini mambo mengi mazuri yanakuja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la tatu ambalo napenda nishukuru ni hatua ambazo Serikali na Menejimenti ya Bunge imezichukua hadi sasa ambazo zimezidi kuongeza heshima ya Bunge. Yale mambo ambayo yalikuwa yanatokea siku za nyuma yamepungua sana hata wewe mwenyewe ni shahidi. Michango ya Wabunge imezidi kuwa ni ile yenye maana kwa wananchi badala ya kuwa na mambo ambayo hayana maana yoyote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nampongeza sana Mheshimiwa Waziri kwa hotuba yake ameiwasilisha vizuri lakini nampongeza kwa kazi zake ambazo amekuwa akizifanya katika nchi yetu ya Tanzania kwa ajili ya kuinua na kuwasaidia wakulima na wafugaji. Nakupongeza sana Mheshimiwa Mwigulu, nakupa moyo endelea kuchapa kazi na Mungu atakulinda na sisi Watanzania tutakulinda. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nianze kuchangia kuhusu wakulima. Wakulima wa Tanzania hasa wa Sikonge wanajitahidi sana kulima zao la tumbaku, kilimo cha tumbaku ni cha jasho jingi lakini wamekuwa wakikatishwa tamaa na wajanja. Kama ambavyo utaona kwenye hotuba ya Mheshimiwa

Waziri ukurasa wa 23 badala ya uzalishaji kuongezeka unapungua ni kwa sababu ya kukatishwa tamaa na wajanja. Naomba sana Mheshimiwa Waziri awadhibiti hawa ili wasiendelee kumnyanyasa na kumnyonya mkulima ili hatimaye uzalishaji uongezeke na Taifa lizidi kupata manufaa kupitia kilimo cha tumbaku. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, wajanja hao nitawataja wachache, kuna viongozi wa vyama vya msingi wasio makini na wasio waadilifu, kuna maafisa ushirika ambao sio waadilifu na kuna maofisa wa benki ambao sio waadilifu. Watu hawa wamekuwa wakishirikiana kwa utatu huo katika baadhi ya maeneo kuwadhulumu wakulima na kumsababishia mkulima madeni na mengine ni madeni hewa. Hadi sasa katika Mkoa wa Tabora asilimia 52 ya vyama vyetu vya msingi havikopesheki kwa sababu ya madeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu ya muda, naomba niende moja kwa moja kwenye kupendekeza hatua au kushauri hatua za kuchukua. Pamoja na kwamba hotuba ya Mheshimiwa Waziri imetueleza hapa pembejeo sasa zitapatikana kama soda inavyopatikana dukani, lakini najua kwamba utaratibu huo utachukua muda mrefu, hautakuwa ni utaratibu wa kuja siku moja tu, hapana. Kwa hiyo, naomba sana hatua za makusudi zichukuliwe ili kusudi haya masuala ya kumfanya mkulima na chama chake cha msingi ndiyo kuwa mkopaji kwenye mabenki wakati mkulima elimu yake ni ndogo sana kuhusu masuala ya mikopo, naomba sana mkulima aondolewe huo mzingo wa kukopa badala yake kampuni ndiyo ikope halafu impatie pembejeo mkulima. Hiyo ndiyo itasaidia kuondoa mzigo kwa wakulima wetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la pili naomba sana Serikali idhibiti wizi au udanganyifu unaofanywa na baadhi ya wajanja kumuibia mkulima kupitia *exchange rate*. Leo dola inaweza ikawa shilingi 2,200 lakini mkulima ataambiwa ni shilingi 1,800, hapo anakuwa ameibiwa shilingi 400 au ataambiwa dola ni shilingi 2000 hapo atakuwa ameibiwa shilingi 200. Kwa sababu mkulima hana utaalamu anakuwa ameibiwa fedha nyingi sana kupitia njia hizi. Naomba sana Serikali ichukue hatua kudhibiti wizi unaofanyika kupitia thamani ya ubadilishaji wa fedha kutoka dola kwenda kwenye shilingi yetu ya Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la tatu, naomba sana Serikali isiendelee kujiweka pembeni kwenye suala la kupanga bei ya tumbaku. Najua Sheria ya Tumbaku imesema Serikali ijiweke pembeni iwaachie sijui Baraza la Tumbaku, kule kuna wajanja ambao ni makampuni, hao ndiyo ajenda yao wakiileta huwa inapitishwa vilevile kama ilivyoletwa. Bila Serikali kuingilia kati mkulima atabaki kunyanyasika kupitia bei ndogo sana ya tumbaku. Mbona kwenye sukari mnapanga bei? Kwenye sukari mbona mnajishirikisha kusema kilo ya sukari ni shilingi kadhaa, kwa nini kwenye bei ya tumbaku mnasema tunawaachia

wakulima wenyewe matokeo yake wakulima hawawezi kupambana na wajanja. Naomba sana Serikali iwe makini katika suala hilo. (*Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la nne ni kuhusu mbolea, ninapendekeza Serikali iongeze uratibu wake wa uingizaji wa mbolea kutoka nje. Utaratibu wa sasa wa kuingiza mbolea pale bandarini halafu ndiyo inaanza kusambazwa nchini kutoka bandarini pale unamsababishia mkulima gharama kubwa. Kwa sababu bei ambayo wana-*charge* wasafirishaji kutoka bandarini hadi mkulima anapoipata inakuwa kubwa mno badala yake napendekeza vianzishwe vituo maalum vya kupokeleana mbolea mikoani. Kwa mfano, Tabora pale unaweza ukajenga *warehouse* kubwa ikapokelewa mbolea yote ya Mikoa ya Tabora, Kahama na baadhi ya maeneo ya Kigoma halafu kutoka hapo kwenda kwa mkulima bei itakuwa ndogo kuliko kusafirisha mbolea kutoka Dar es Salaam. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la tano ni makato kwenye sekta ya tumbaku yamekuwa makubwa mno na mengi hayakubaliki. Waziri Mkuu alipokuwa anatoa hotuba yake alizungumzia kuondoa au kupunguza makato kwenye zao la korosho. Naomba sana dhana aliyoitumia Mheshimiwa Waziri Mkuu kupunguza makato kwenye zao la korosho hiyo hiyo itumike kupunguza makato kwenye zao la tumbaku. *(Makofi)*

Mhesimiwa Mwenyekiti, kuna makato mengi, kwa mfano, mkulima ameuza tumbaku yake kwenye ghala lakini anakatwa fedha ya kusafirishia tumbaku kutoka kwenye ghala mpaka kwenye kiwanda Morogoro, ni kwa sababu gani? Kama mimi nikinunua *cement* Dar es Salaam hivi yule mwenye duka la *cement* niliponunua atalipia gharama za kusafirisha *cement* kwenda kwangu Tabora? Naomba hapo tubadilike na Serikali iwe makini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, makato ya *APEX* ambayo yalishafutwa bado mkulima anakatwa. Shilingi milioni 575 za mwaka jana zipo lakini sasa hivi wamezipangia matumizi kwamba hizo fedha badala ya kumrudishia mkulima wanataka wazitumie watu wa Wizara ya Kilimo eti kwa ajili ya kuja kutoa mafunzo. Kwa nini Serikali itumie fedha za mkulima kuja kutoa mafunzo, Serikali si imeweka bajeti na tulishawapa! Naomba sana fedha hizo warudishiwe wakulima wenyewe kama walivyokatwa. Pia kuna makato ya kuchangia *union* na kuchangia gharama za utafiti nayo yaondolewe kwa sababu utafiti ni kazi ya Serikali. (*Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina mawili kwa wakulima, naomba sana kilimo cha mkataba kirejeshwe, wakulima wanataka sana kilimo cha mkataba. Kama ni pembejeo wapewe na mnunuzi, hiyo itasaidia kuondoa mambo ya riba ambayo wanakabiliana nayo kwenye masuala ya kukopa benki.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Kakunda.

MHE. JOSEPH G. KAKUNDA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Nkamia.

MHE. JUMA S. NKAMIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nami nakushukuru kwa kunipa nafasi hii ili niweze kuchangia hotuba hii ya bajeti ya Mheshimiwa Waziri wa Kilimo. Kwanza nimshukuru Mwenyezi Mungu *Subhanahu Wataala* kwa kuwa salama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina mambo makubwa matano. Kwanza, nimshukuru Mheshimiwa Waziri kwa kumpongeza yeye binafsi na Naibu wake mtani wangu pale Mheshimiwa Ole-Nasha na wataalam wote wa Wizara hii kwa kazi nzuri wanayoifanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, niwashukuru sana wakulima wote wa Wilaya ya Chemba na Mkoa mzima wa Dodoma kwa juhudi wanazozifanya kujikwamua pale walipo na kusonga mbele. Tuna migogoro kidogo ya ardhi kwa wakulima wetu. Kuna mgogoro ambao sasa umedumu kwa takribani miaka 11 kati ya Kiteto, Kondoa na Chemba. Mheshimiwa Waziri nikuombe tu kama umeweza kwenda kukutana na wafugaji kutana pia na wakulima na siyo kukutana nao tu bila kuwa na *strategic plans* za kuondoa matatizo hayo. Ningeomba sana jambo hili ulizingatie kwa kina sana. Tumekuwa na matatizo haya siyo kule Kiteto tu hata kule Lahoda ambako ni jirani sana na anapotoka Mheshimiwa Waziri, hebu tushughulikie matatizo haya yaishe. (*Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la tatu ni masoko ya wakulima. Mwaka 2011 Benki ya CRDB ilitaka sana kuwainua wakulima wa alizeti katika Mkoa wa Dodoma, Iringa, Manyara na Singida. Ilifanikiwa hata kutoa mikopo kwa baadhi ya watu ili waweze kupandisha bei ya alizeti. Kutokana na mfumo wa Serikali kuruhusu mafuta ghafi kutoka nje yaingie Tanzania bei ya alizeti ikashuka, hata hao wakulima wa alizeti wakapoteza mwelekeo na hata wale ambao walikuwa wanafanya biashara hii ya kuwanyanyua wakulima na wao wakaingia hasara ikiwa ni pamoja na benki na wale waliokopa na wafanyabiashara wengi wameingia kwenye madeni bila sababu ya msingi na yote haya yamesababishwa na Serikali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Rwanda pale na Uganda, wameongeza kodi ya mafuta ghafi kutoka nje kwa lengo la ku-*boost* kilimo cha mazao yao ambayo yanazalisha mafuta. *Let us be serious,* tufanye jambo hili kwa nia njema ya

kuwasaidia wakulima wetu. Mheshimiwa Waziri bahati nzuri unatoka Singida, wazalishaji wakubwa sana wa alizeti ni Dodoma, Iringa, Manyara, Arusha na kwingineko lakini bado Serikali imeruhusu uagizaji wa mafuta kutoka nje tena kwa watu wachache ambao leo ndiyo wanasababisha matatizo makubwa kwa wakulima wetu halafu tunakaa tunalalamika. Nilidhani hili jambo lazima tuwe *serious* sana, sisi tunashauri tu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mifugo, Dar es Salaam imejaa watu sana lakini tumefikia hatua sasa na mifugo nayo angalau iende ikaangalie Jiji kabla ya kupelekwa kwenye machinjio. Magazeti yanaweza kufika Mbeya au Mwanza saa 12 asubuhi nyama inashindwaje kufika Dar es Salaam tunapeleka ng'ombe mzima? Kama gazeti linachapishwa Dar es Salaam saa 12 unalisoma Mbeya, unashindwaje kupata figo ya ng'ombe iliyochinjwa Shinyanga ikapatikana Dar es Salaam asubuhi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza mimi nashangaa, Wizara ya Kilimo inakuaje na Makao Makuu yake Dar es Salaam, hameni, mnakaa pale kufanya nini? Hameni tu, nendeni Arusha, nendeni Shinyanga, nendeni Mwanza hata Dodoma.

MBUNGE FULANI: Hata Geita.

MHE. JUMA S. NKAMIA: Hata Geita nendeni, hata Bukene sawa, hata Chemba njooni.

Kwa hiyo, mimi nadhani upo umuhimu wa Serikali kuwa *serious* na jambo hili. Tafuteni utaratibu wa kuwa na viwanda vya nyama katika mikoa ambayo ina wanyama wengi hasa ng'ombe. Ukipita barabara hii magari yanayosafirisha ng'ombe kwenda Dar es Salaam masaa 12/13 *what is that?* Mimi sijaona duniani ng'ombe na wao wanakwenda kuangalia Jiji ni Tanzania peke yake. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilitaka nizungumzie kidogo Maafisa Ugani. Maafisa Ugani wengi waliopelekwa na Serikali vijijini wameajiriwa kwa ajili ya kupata kazi lakini hawafanyi kazi yao. Mbunge leo anaweza kufanya ziara kwenye kijiji fulani anaambatana na Afisa Ugani wananchi hawamjui, anafanya nini? Kwa Kiswahili rahisi ni kwamba hapa mtu kapata kazi siyo kazi imepata mtu. Hebu waangalieni hawa, zaidi ya kwenda kupima nyama asubuhi anachukua figo anaenda nyumbani hana kazi nyingine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine nilitaka kuzungumzia Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI mwezi wa tatu mwishoni mwishoni hivi wakati mvua zinaishaisha ilisaidia Mkoa wa Dodoma hela kidogo kama shilingi milioni 10 kwa ajili ya kununua mbegu za mihogo na mbegu za ule mtama mfupi. Hivi mlitaka

wakulima hawa wapande mihogo ile ife au ule mtama usifike ili keshokutwa mseme mmepata njaa hatuwezi kuwaletea chakula kwa sababu tuliwapa mbegu? Unawezaje kupeleka mbegu wakati msimu umeisha? Hebu niambie kule Chemba unawapelekea mbegu mvua imeisha, kule Mvumi kwa Lusinde umewapelekea mbegu mvua imeisha, watafanya nini? *Let us be serious!* Mtu anakaa ofisini Dar es Salaam hajui hata mvua inaisha lini Dodoma anasema pelekeni milioni 10 hizi wakanunue mbegu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikuombe Mheshimiwa Mwigulu, mimi nakujua wewe ni mchapakazi mzuri sana na mimi nakupenda tu kama rafiki yangu na ndugu yangu, pamoja na juhudi zote unazofanya za kukutana na wakulima na wafugaji, kukutana nao peke yake siyo *solution.* Mnaweza mkakutana mkapiga soga, mkamaliza na wakafurahi sana kwamba atatekeleza, ukipeleka kwa wataalam wako hawashughulikii jambo hili. Kesho na keshokutwa atakayepoteza umaarufu ni wewe na siyo wale wataalam wako. Pamoja na kukutana nao chukua hatua, shirikiana vizuri sana na TAMISEMI. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, siku ya kwanza hapa nilisema tuna-*problem* kidogo katika mfumo wetu, huu mfumo wa kugatua madaraka. Leo huyu Afisa Ugani aliyeko kule huna mamlaka naye yuko chini ya TAMISEMI, chini ya Mkurugenzi, Mkurugenzi huna mamlaka naye wewe. *So let's get somewhere the government should sit down and see* hivi mfumo wa ugatuaji wa madaraka huu kweli umetusaidia? Lazima tuu-*review,* nchi zingine zinafanya hivyo kwani ku-*review* kuna dhambi gani? Tu-*review* ili tuone umuhimu wake, kama tunaona kuna mahali pamekwenda ndivyo sivyo turekebishe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la mwisho kabisa ni bei za mazao ya wakulima. Mwaka jana wakulima wa Mkoa wa Dodoma waliouza mahindi *NFRA* wengi walikopwa na walichelewa sana kulipwa. Naomba mwaka huu Serikali iwasaidie wakulima hawa, *alhamdulilah* wamebahatisha mahindi na alizeti kidogo basi tukichukua mazao yao tuwalipe kwa wakati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini nakupongeza pia kwa kwenda Kondoa kule japo Chemba ulipita tu kwenda kuangalia ndege iliyokuwa inamwagia ndege dawa, ahsante sana. Nakushukuru sana kwa sababu hata Chemba wale ndege japo waliendelea kutuumiza kidogo lakini wengine waliohamia Kondoa walikufa, ahsante sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikuombe hasa kwenye alizeti hebu kuwa *very serious,* tafuteni *altenative* ya kujenga viwanda iwe Singida hata Dodoma sisi hatuna tatizo. Tukiwa na kiwanda hapa naamini alizeti inayozalishwa *central corridor* hii inaweza kusaidia sana nchi yetu ya Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kuyasema haya na mimi naunga mkono hoja, ahsanteni sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nashukuru. Nina tatizo muda wenyewe siyo rafiki nikimpa Mheshimiwa niliyemtaja nitakuwa simpatii muda wake wote, *unless* yeye mwenye aseme anaweza ila inaniumiza tena mimi kwa sababu nina matangazo.

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naweza.

MBUNGE FULANI: Mpe.

MWENYEKITI: Haya, niachie dakika tatu mwishoni.

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi. Kwa kuwa ni mara yangu ya kwanza kuchangia kwenye bajeti ya Serikali ya Awamu ya Tano, kwanza kabisa nianze kwa kumpongeza mtumbua majipu Rais wa nchi yetu, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa namna ambavyo ameonesha kwa vitendo na kwa kumuenzi Mwalimu Julius Nyerere kwa kauli yake aliyosema kwamba Ikulu ni mahali patakatifu, Ikulu haiwezi kugeuzwa kuwa pango la walanguzi. Ndiyo maana kwa ushupavu kabisa na bila kupepesa macho aliamua kumtumbua Katibu Mkuu Kiongozi ambaye alikuwa Ikulu mahali ambapo ni patakatifu. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimpongeze Waziri wa Kilimo na Naibu wake wanafanya kazi nzuri, ni wachapakazi hodari na ndiyo maana kukiwa na tatizo kwa wakulima Mheshimiwa Mwigulu huyo na Naibu wake, kukiwa na tatizo kwa wavuvi, Mheshimiwa Mwigulu huyo na Naibu wake, kukiwa na tatizo la mifugo Mheshimiwa Mwigulu huyo na Naibu wake. Mheshimiwa Mwigulu tutaendelea kukupa *support* katika Bunge hili ili uweze kushughulika na Wizara hii nyeti, Wizara ambayo asilimia 80 ya Watanzania wanaitegemea katika maisha yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kauli mbiu yako inasema kwamba kama tunaitaka mali tutaipata shambani. Mheshimiwa Mwigulu Nchemba hatuwezi tukapata mali shambani kama Wizara yako hautatumbua majipu ambayo yameota sehemu nyeti na Wizara yako ni sehemu nyeti. Kama Kanuni zinaruhusu, kuna majipu nje pale uyaruhusu yaingie humu ndani yaulize kila Mbunge ni mahali gani ya wote kwenye mwili wake, hakuna Mbunge atakayekubali jipu limuote sehemu nyeti. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina maana gani? Mheshimwia Rais ametumbua jipu la watumishi hewa, Mheshimiwa Mwigulu Wizara ya Kilimo kama Wizara nyeti ina wakulima hewa na wakulima hewa hawa ni jipu ambalo inabidi ulitumbue. Jimboni kwangu na nchi nzima hizi *voucher* za pembejeo ni

jipu la wakulima, wanasajili wakulima hewa, wanasajili wengine wamekufa halafu wanalipa fedha za Serikali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jimboni kwangu kwenye kata moja ya Namhula, *voucher* za pembejeo zenye thamani ya shilingi 46,320,000 wamewapa wakulima ambao hawapo. Kuna mmoja anaitwa Belita Mnyabwilo yuko Kayenze Mwanza wamemuandika Mwibara kule Mkoa wa Mara kwamba ni mkulima wakati siyo kweli. Kuna Mangasa Mfungo na mdogo wake Ally Mfungo wako Kata nyingine ya Chitengule wameorodheshwa kwenye Kata ya Namhula. Mheshimiwa Mwigulu Nchemba tumbua jipu la wakulima hewa vinginevyo hatutapata mali shambani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jipu lingine la kutumbua Mheshimiwa Mwigulu Nchemba ni la mbegu za pamba zisizoota aina ya *quton*. Ukiangalia jedwali ukurasa wa 23 wa hotuba ya bajeti, zao la pamba limeshuka mwaka hadi mwaka na sababu kubwa ni mbegu ya *quton,* mbegu ya kampuni ya mwekezaji *fake.* Wabunge tumepiga kelele kwenye Bodi ya Pamba wanamkumbatia, hili ni jipu Mheshimiwa Mwigulu Nchemba ikiwezekana ukitoka hapa ukatumbue jipu hili la Kampuni hii ya *Quton*. (*Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jipu lingine ni la viwanda vya samaki. Wavuvi wanaokwenda kuuza samaki kiwandani, wakifika pale wamefoleni msururu wa magari saa nne, ina bei yake, saa tano bei inashuka, saa sita bei inashuka mpaka kuja kufika saa 12 Wahindi wenye viwanda wanaendelea kushusha bei kwa wavuvi hawa.

Mheshimiwa Mwigulu Nchemba nenda Mwanza pale ukastukize viwanda hivi utaona kilio cha wavuvi wanapunjwa bei, samaki kwa sababu wanaoza wanakosa mahali pa kupeleka. Majipu haya yako sehemu nyeti ya Wizara hii nenda uyatumbue Mheshimiwa Mwigulu Nchemba. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ni mbolea. Kama kweli Serikali imekuwa *committed* kwamba itakuwa Serikali ya viwanda na katika nchi yetu tayari tuna Kiwanda cha Mbolea cha Minjingu, kwa nini Serikali isikitazame kiwanda hiki kwa jicho la huruma kuhakikisha kwamba wanajengewa uwezo wa kuzalisha mbolea kwa wingi ambayo ita-*stabilize* soko la mbolea na tutaweza kuagiza mbolea kidogo sana kutoka nchi za nje na hatutahitaji dola nyingi za kimarekani. Mheshimiwa Waziri, wewe ni mchapakazi, nenda pale Minjingu angalia matatizo yao, viwanda ambavyo tayari vipo tuanze kuvijengea uwezo hivi kabla hatujajenga vingine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye suala la leseni za uvuvi. Wavuvi hawa wakilipa leseni leo Halmashauri ya Wilaya ya Bunda samaki wanahama wanakimbilia Wilaya ya Busega wavuvi wanawafuata wakifika Busega

wanatozwa fedha za leseni nyingine. Samaki wanakimbia wanaenda Ilemela kwa Mheshimiwa Angeline Mabula wanatozwa fedha za leseni kwamba wako Halmashauri nyingine. Samaki wanaogopa upepo siyo rafiki wanakimbilia Ukerewe wakifika kule wanatozwa fedha za leseni. Ndani ya wiki moja, wavuvi hawa maskini wanatozwa leseni kwenye Halmashauri zaidi ya tano na ushahidi tunao.

Mheshimiwa Mwigulu Nchemba hili ni jipu lingine, leseni hizi zinatozwa kitaifa. Kwa nini magari yetu unatoka Songea unakwenda Kagera, unakwenda Lindi…

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa muda wako ndiyo huo.

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana, naunga mkono bajeti yako Mheshimwa Mwigulu Nchemba. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsanteni sana, nakushukuru kwa kunitunzia muda Mheshimiwa Lugola.

Nina matangazo mawili halafu nitasema moja la msingi. Kuna mgeni wa Mheshimiwa Cecilia Paresso ambaye ni Diwani wa kutoka Wilaya ya Karatu, Mheshimiwa Jotham Bura, karibu sana Mheshimiwa. *(Makofi)*

Halafu nina tangazo la kazi, Makamu Mwenyekiti wa Kamati ya *PIC* anawatangazia Wajumbe wa Kamati hiyo kwamba leo saa saba nchana, haiwezekani ikawa saa saba mchana lakini mjue hilo nadhani tukitoka hapa watajua, ukumbi wa Twiga, Hazina kutafanyika uchaguzi, sijui wa nani wao wanajua.

Waheshimiwa Wabunge, la mwisho, jana niliombwa mwongozo na Mheshimiwa Paresso kuhusiana na Kitabu cha Kwanza cha Makadirio ya Mapato *(Volume I – Revenue).* Nilisema jana yanahitajika mashauriano kati ya uongozi wa Bunge na Serikali, tumefanya hivyo na Serikali inaelewa umuhimu wa *Volume I.*

Jibu langu kwa mwongozo huo ni kwamba Serikali imetoa ahadi kwa maana ya *undertaking* kwamba vitabu hivyo vitapatikana kwa Wabunge tarehe 5 ya mwezi huu yaani siku ya Alhamisi, kwa maana hiyo, tutakuwa tumeenda vizuri. Naishukuru sana Serikali kwa hilo. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, baada ya hapo, nasitisha shughuli za Bunge hadi saa 10.00 jioni.

(Saa 7.00 mchana Bunge lilisitishwa hadi saa 10.00 jioni)

(Saa 10.00 jioni Bunge lilirudia)

Mwenyekiti (Mhe. Andrew J. Chenge) Alikalia Kiti

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tukae. Katibu.

NDG. RAMADHANI ISSA ABDALLAH - KATIBU MEZANI: Hoja za Serikali kwamba sasa Bunge likubali kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvivi kwa mwaka wa fedha 2016/2017, majadiliano yanaendelea.

Hoja za Serikali

Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa mwaka wa fedha 2016/2017

(Majadiliano yanaendelea)

MWENYEKITI: Ahsante, tnaendelea na wachangiaji na tunaanza na Mheshimiwa Almas Athuman Maige atafuatiwa na Mheshimiwa Prosper Joseph Mbena.

MHE. ALMAS A. MAIGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kuniruhusu na mimi nichangie kwenye Bunge hili la Bajeti na hasa katika Wizara hii ya Kilimo, Uvuvi na Mifugo. Kwa vile hii ni mara yangu ya kwanza kuchangia katika Bunge hili, kwanza napenda kusema machache.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza natoa pongezi kubwa sana kwa Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa mambo haya anayofanya. Mimi namchukulia Mheshimiwa Rais kama *captain* wa meli ambayo ilitaka kuzama. Tanzania kama meli ilikuwa na abiria wa aina mbili, wale ambao walikuwa juu na wale walioko chini. Kawaida daraja la kwanza katika meli wanakuwa juu na daraja la chini wanakuwa chini sasa chakula chote kilikuwa kinakwenda juu. Kwa bahati nzuri walioko chini wakaona matatizo ya njaa wakatoboa meli kwa hiyo meli ingezama, waliokuwa juu ambao ndiyo mafisadi na waliokuwa chini masikini wote wangezama. Tunamshukuru sana Mheshimiwa Rais ameliona hilo kwa hivyo anakusanya hela zote na kuzipelekea Hazina halafu azigawe kwa wananchi wote wa Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nichangie machache, juzi niliwaona wenzetu wa UKAWA, katika hotuba yote aliyosema Mheshimiwa Rais pale, pamoja na kupunguza ile *Pay As You Earn* kidogo wakacheka lakini muda

mrefu walikuwa wameangalia luninga iliyokuwa *live* kwa hiyo kila ilivyopita kamera pale kwao wakajikumbusha wapo Bungeni wakashangilia sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende sasa kwenye suala hili kuhusu bajeti ya Wizara ya Kilimo. Mimi nina imani sana na viongozi hawa aliowateua Mheshimiwa Rais katika Wizara hii hasa Mheshimiwa Mwigulu na Naibu Waziri. Pia nina imani na Baraza zima la Mawaziri ambao watasaidiana kwa pamoja na Mheshimiwa Rais kuendesha Serikali. Kuhusu mambo ya kilimo sasa, nina imani Mheshimiwa Mwigulu atakuja na majibu mazuri kuhusiana na matatizo makubwa waliyonayo wakulima. Napenda sana Mheshimiwa atakapokuja kuhitimisha anieleze upatikanaji wa pembejeo kwa wakulima wetu wote lakini vilevile matatizo makubwa ya wakulima wa tumbaku. Zao la tumbaku Tabora limekuwa na matatizo makubwa na halina mafanikio hata kidogo kwa wakulima wa tumbaku.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kabisa Serikali itambue kwamba kazi ya kulima tumbaku ni kazi ngumu *(hard labour)*. Kwa hiyo, napenda Serikali itambue kulima tumbaku ni kazi ngumu kwa hivyo wakulima walipwe mara mbili, kwanza kwa kulima tu tumbaku halafu pia wakiuza tumbaku walipwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile ningeshauri Waziri wa Kilimo atakaporudi kujumuisha masuala haya ya Wizara ya Kilimo aongelee kilimo cha mazao mengine katika eneo langu la Tabora Kaskazini. Miaka yote wakulima wa Tabora Kaskazini wanalima tumbaku tu kama zao la biashara lakini inavyoelekea tumbaku inazidi kwenda chini na ukiangalia kwenye jedwali lake Mheshimiwa Waziri ameeleza jinsi kilimo cha tumbaku kinavyokwenda chini, lakini vilevile wavutaji wa tumbaku wanapungua kwa hivyo siyo zao linaloweza ku-*sustain* baada ya miaka 10 ijayo.

Kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri Serikali ipendekeze zao lingine kule Tabora lakini wakulima wanaogopa kulima zao lingine la biashara kwa mfano ufuta, karanga na alizeti kwa sababu mazao haya hayana soko la uhakika. Nina hakika Mheshimiwa Waziri akija na majumuisho yake awashawishi wakulima wa Jimbo langu kulima mazao mengine waepukane na tumbaku ili waweze kuwa na mazao ambayo yatawapa faida.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda pia kujua msimamo wa Wizara ya Kilimo, Uvuvi na Mifugo kuhusu ujenzi wa Kiwanda cha Tumbaku pale Tabora. Kiwanda cha Tumbaku kilikuwa na uwezo mkubwa wa kusaidia kama kitajengwa Tabora na kupunguza gharama kubwa kwa wakulima. Sasa hivi wakulima wanalipia pia gharama ya kuhamisha tumbaku kutoka Tabora kuja Morogoro ambako tumbaku hailimwi. Vilevile tumegundua makampuni yanayonunua tumbaku ambayo ni matatu tu yamejenga makao makuu yao Morogoro ingawa wananunua tumbaku kutoka Tabora na wakulima

wanagharamia kuleta tumbaku Morogoro. Napenda kupata tamko la Serikali inafikiria nini kuanzisha Kiwanda cha Tumbaku pale Tabora?

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia Kiwanda cha Nyuzi ambacho sasa kinafugiwa mbuzi mule ndani. Kiwanda kile kina uhusiano wa karibu sana na walimaji wa pamba. Kwa hiyo, napenda Mheshimiwa Waziri atakapokuja kujumuisha aelezee hatma ya kiwanda kile ambacho kilikuwa ndiyo ukombozi wa wakulima wa pamba katika Mikoa ya Shinyanga na Tabora.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nipate majibu kutoka kwa Mheshimiwa Waziri au Waziri aje na majibu kwa nini mali za Bodi ya Tumbaku ziliuzwa na zikanunuliwa na moja ya kampuni inayonunua tumbaku na bado usimamizi wa zao la tumbaku likabaki mikononi kwa Bodi ya Tumbaku ambayo sasa haina meno? Usimamizi wa zao la tumbaku hauna mwenyewe, matatizo yote yanayotokea kwenye zao la tumbaku hilo ambalo nalisemea muda wote ni kwa sababu halina msimamizi.

Napenda kujua kwa nini Bodi ya Tumbaku imepewa jukumu la kusimamia tumbaku na wakati haina uwezo wowote kwa sababu mali zake zote zimeuzwa?

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho ni vituo vya utafiti. Hatuwezi kuendesha kilimo hapa Tanzania bila utafiti. Nimeangalia kwenye jedwali la Mheshimiwa Wiziri ya Kilimo, utafiti umepewa hela ndogo sana na kwa sababu hiyo tunaendesha kilimo ambacho hakina utafiti wa kutosha. Napenda Serikali iongeze fedha kwenye utafiti. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba pia niongelee mambo ya ruzuku. Fedha zinazoletwa kwa ajili ya pembejeo na mbegu wafikiriwe kwanza makampuni yanayotengeneza mbegu na mbolea hapa Tanzania kwa sababu tunayalipa makampuni yanayotoka nje na yakiharibu hatuwezi kuyakamata. Hivi karibuni Kanda ya Ziwa waliuziwa mbegu ya pamba ambayo haikuota na hili katika nchi nyingine unaweza kushtakiwa ulipe gharama ya wakulima kwa mazao waliotegemea kuvuna. Mbegu za pamba zimeuzwa, wananchi wamepanda, wakaweka na mbolea na mbegu hazikuota. Hili ni jambo baya sana na limefanya wananchi wawe na chuki kwa Serikali yetu. Tungependa Mheshimiwa Waziri atakapokuja kujibu maswali haya aongelee vizuri sana jinsi ya kusimamia ruzuku inayotolewa na Serikali kwenda kwa wakulima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, liko pia suala la pembejeo, pembejeo imekuwa kiini macho inatajwa hapa na kwenye bajeti hela nyingi, lakini gharama ya pembejeo inayofikishwa kwa wakulima kule Jimbo la Tabora Kaskazini ni kubwa mara tatu, nne ya bei ya mbolea hiyo Dar es Salaam. Mbaya zaidi mbolea ya ruzuku kwa mfano ya kupandia inafika katikati ya kilimo yaani kilimo

kimeshaisha ndipo mbolea ya ruzuku inafika, mbolea ya kupandia imekuwa ya kuvunia. Vilevile mbolea ile inayotolewa kama ruzuku haiwafikii wananchi inafikia kwa madalali jambo hili limekuwa baya sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda Mheshimiwa Waziri wa Kilimo atakapokuja aje na majumuisho mazuri kuhusu upatikanaji wa pembejeo na hasa mbolea ya ruzuku kwa wakati ili wananchi waiamini Serikali yao. Sasa hivi watu wote ukisema ruzuku ni kama vile wanabeza kwa sababu kwa kweli mbolea ya ruzuku haifiki na mbaya zaidi wakulima hawa maskini wanapata tabu sana kwa sababu mtu aliyetakiwa kupeleka mbolea kwa mfano tani 10, anapelekea tani moja na baadaye anaenda kusainisha vocha kwa watu maskini kwa kuwahonga hela ndogo ndogo halafu yeye analipwa hela nyingi sana, Serikali lazima ihurumie watu wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile yako mambo ya ushirika. Vyama vya Ushirika na Sheria ya Ushirika ni mbaya sana kwa wakulima. Viongozi wa Chama cha Ushirika ingawa wametokana na wakulima wenyewe hakuna anayewasimamia. Vyama vya Ushirika havikaguliwi, vinaiba, vina madeni makubwa wanalipa wakulima. Mbaya zaidi wakulima waaminifu …

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa mzungumzaji)

MHE. ALMAS A. MAIGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja hii, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea, kama nilivyosema mapema anayefuata ni Mheshimiwa Oscar Rwegasira Mukusa.

MHE. PROSPER J. MBENA: Ulinitaja mimi.

MWENYEKITI: *I am sorry,* ni Mheshimiwa Prosper Joseph Mbena halafu nitarudi kwa Mheshimiwa Mukasa.

MHE. PROSPER J. MBENA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii na mimi niweze kutoa maoni na mchango wangu wa mawazo kwenye hotuba ya bajeti hii ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kama ilivyowasilishwa kwetu na Mheshimiwa Mwigulu Nchemba Madelu, Waziri wa Wizara hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimpongeze sana Mheshimiwa Waziri kwa uwasilishaji wake mzuri na hotuba nzuri ambayo imesheheni maeneo yote muhimu ya sekta hii. Pia nimpongeze kwa jinsi ambavyo anajituma katika kufanya kazi zake. Yeye na Mawaziri wengine wamekuwa mstari wa mbele

katika kutatua matatizo ya wananchi wetu, nakushukuru na nakupongeza sana Mheshimiwa Waziri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiunga mkono hoja kwa asilimia mia moja. Ninachokifanya hapa ni ushauri tu katika nia ya kuboresha lakini pia ni mawazo, Mheshimiwa Waziri anaweza kuyachukua na anaweza kuyachuja. Katika bajeti hii ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kama nilivyosema maeneo mengi yameguswa lakini mimi ningependa nione linajitokeza zaidi ufumbuzi wa tatizo kubwa la migogoro kati ya wakulima na wafugaji. Nasema ningetamani nilione hilo limejitokeza kwa sababu kwa kweli kwa sehemu kubwa katika baadhi ya Majimbo langu likiwa mojawapo Morogoro Kusini, migogoro hii inatishia usalama wa wananchi wetu. Wapo walioumizwa, wapo ambao wametengeneza uhasama mkubwa sana na chanzo ni migogoro hiyo. Nafahamu Wizara zaidi ya moja inahusika katika kutafuta ufumbuzi wa jambo hili mojawapo ikiwa ni Wizara hii ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi nyingine zikiwa ni Ardhi na TAMISEMI. Napenda Wizara hizi zote zinazohusika zituonyeshe na kutueleza waziwazi jinsi watakavyoweza kutatua migogoro hii iwe historia, tumechoka nayo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ufumbuzi wake uko kwa namna nyingi, moja kiutawala ambayo naamini kabisa Mheshimiwa Waziri anafanya hivyo kwenda kuzungumza na makundi haya lakini lingine kusema ukweli ni la kiuchumi na hapa ndipo napenda Mheshimiwa Waziri ajielekeze zaidi. Mifugo hii imeshaingia hata kwenye maeneo ambayo siyo ya ufugaji. Wakati mwingine kutoa mifugo ile yote ni nadharia, kiutekelezaji ni ngumu. Ufumbuzi wake upo katika kuanzisha viwanda vitakavyoweza kutumia malighafi za mifugo ile kutengeneza bidhaa ambazo zinaweza kuwa nyama za kusindika, ngozi na mifano mingi. Tunaposema uchumi wa viwanda katika eneo hili vielekezwe kwenye maeneo hayo ambayo kwa kweli mifugo tayari imeshakuwa mingi na sasa tunahitaji hata wale wafugaji wanufaike zaidi na mifugo yao. Hii itatupunguzia uhasama kwa sababu sasa wakulima mashamba yao yatakuwa salama na wafugaji watakuwa na mahali pa kupeleka ng'ombe zao, soko la karibu litakuwa viwanda vitakavyojengwa, hivyo Mheshimiwa Waziri ningependa sana hili lijitokeze. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo ni ushauri tu kama nilivyosema na kwenye eneo hili naomba nitumie fursa hii kuwapa pole sana wananchi wangu wa Jimbo la Morogoro Kusini hususani kata zile ambazo zimepata mafuriko makubwa sana, Kata ya Serembala, Mvuha pamoja na Konde. Wananchi wameathirika sana, wamepoteza nyumba zao, mashamba yao, mazao yao yaliyokuwa shambani na mengine nyumbani na kwa kweli mazingira yale ni magumu kwa mtu yeyote. Nawapa pole lakini Serikali inajua, mimi mwenyewe nimelifikisha kwa Waziri anayehusika na naamini ufumbuzi wa

kudumu utapatikana. Ikiwezekana na hapa ndipo ninapotaka kuchangia Wizara ione inaweza ikafanya nini kwenye maeneo haya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, yapo maeneo Mheshimiwa Waziri ametueleza ambayo yamebainishwa katika mradi ule wa *BRN,* ni maeneo ambayo yametengwa kwa ajili ya kilimo cha miwa pamoja na mpunga. Katika Jimbo langu yapo maeneo mawili, Kisaki na Mvuha, ni maeneo mazuri kwa ajili ya kilimo cha miwa. Mimi napendekeza liongezwe eneo lingine la tatu lile la Serembala ambalo ni hatarishi kwa wananchi na ni eneo kubwa sana. Wananchi wale wangeweza kutolewa wakapelekwa sehemu iliyo salama kwao ili sasa eneo lile lilimwe miwa, ni eneo zuri sana kwa ukulima wa miwa. Tuondoe tatizo hili kwa wananchi wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo lingine ambalo nitapenda nilichangie ni lile ambalo wenzangu wamelisema, lakini labda mimi niliseme kwa maana ya kuongezea tu uzito. Miundombinu yetu si rafiki sana kwa wakulima na kwa ajili ya kuongeza kilimo. Yapo maeneo katika jimbo langu yana historia ya kutoa mazao mengi sana lakini hayapitiki kwa barabara kipindi kama hiki na mazao yanaharibika bure. Ni vizuri Serikali ikawa na *strategic*, yale maeneo ambayo wanajua kabisa kwamba ni *potential* kwa ajili ya kilimo, mazao yanapatikana mengi watengeneze pia na miundombinu bora na ile ambayo mwaka mzima inapitika ili wakulima kweli waweze kulima. *(Makofi)*

Mheshimiwa mwenyekiti, pia tupatiwe zana, Mheshimiwa Waziri amesema hapa kuna mpango wa Serikali wa kupata matrekta, nadhani kutoka Poland au kwa kutumia msaada wa Poland, matrekta zaidi ya 2,000, ni jambo zuri. Jimbo langu la Morogoro Kusini linajulikana kwa ukulima hebu tupatiwe hata matrekta 20, tunahakikisha tutalisha sehemu kubwa ambayo wenzetu wanakuwa na upungufu wa chakula mara kwa mara. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niunge mkono hoja kama nilivyosema na nakushukuru kwa kunipa nafasi hii, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa kwa kuokoa muda. Tunaendelea na Mheshimiwa Mukasa.

MHE. OSCAR R. MUKASA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kunipatia nafasi ya kuchangia na mimi kwenye Wizara hii ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Kwanza kabisa namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutujalia uzima, nawashukuru Wabunge wenzangu wote kwa kazi tunayoifanya, nakupongeza Mheshimiwa Waziri kwa kuwasilisha vizuri, ukisikiliza unaona kabisa matumaini kwamba amejipanga kwa maana ya kufikiria na kuweka mkakati, lakini nina haya ya kusema.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sehemu moja ambayo nadhani ni vizuri tuitazame na inaendana kidogo na msemaji aliyetangulia, Mheshimiwa Waziri uangalie pia namna ya kufanya kitu kinaitwa tathmini ya mambo ambayo yanaweza kuwa hatarishi kwenye hii mipango uliyoiweka na mambo ambayo yanawezesha utekelezaji wa mipango uliyoweka, *SWOT analysis*. Kwa sababu yako mambo ambayo pamoja na mipango mizuri ambayo ukiisikiliza hii hotuba unavutiwa lakini yasipofanyiwa kazi hatufanya lolote kwenye Wizara hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi ninavyozungumza wakulima wa Wilaya ya Biharamulo, Ngara na Bukombe na jirani huko kwa sababu wote tunawasiliana wanajiandaa, ni kutengeneza mishale sasa hivi kwa sababu wafugaji tarehe 15/06 wanatoka kwenye hifadhi kurudi huku. Kwa hiyo, haya yote tunayoandaa kama hatukabiliani na mambo haya ambayo ni hatarishi kwa mipango hii ni bora tu tukaongeza bajeti kwenye Wizara ya Mambo ya Ndani ambayo itakwenda kutuliza ghasia kuliko kuweka mbolea na kadhalika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema hivi kwa sababu limekuwa sasa ni jambo la kawaida, unakumbuka Mheshimiwa Waziri, namuomba anayemsemesha Waziri wa Kilimo atupe nafasi kwa sababu tunaongea mambo makubwa. Mwenyekiti naomba unilinde, naongea na kiti lakini Waziri mhusika asikie.

MWENYEKITI: Endelea.

MHE. OSCAR R. MUKASA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema hivyo kwa sababu imekuwa ni kawaida sasa tarehe 27/28 Disemba, sikumbuki *exactly* tarehe ila wiki ya mwisho ya mwezi wa Disemba, Mheshimiwa Waziri wa Kilimo akiambatana na Naibu Waziri wa Maliasili walikuwa Benako pale mpakani mwa Biharamulo na Ngara kwa sababu tulikuwa tumewaita kwenda kutatua mgogoro kama huo ambao ulikuwa unataka kutokea watu walikuwa wameandaa mishale. Leo pia mimi Mbunge wa Biharamulo badala ya kujadili mkakati sasa najadili namna gani tuzuie mapambano ili baadaye tuje kwenye mkakati, kwa hiyo, hili suala limekuwa la kawaida sasa.

Kwa hiyo, tusipoondokana na hili tunapoteza muda na tunapoteza muda kwa mambo ambayo yako ndani ya uwezo wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa nateta na mtu mmoja hapa naambiwa Rwanda ndiyo wanapeleka mzigo mkubwa wa nyama ya ng'ombe Congo lakini ng'ombe hao wanatoka Tanzania, Ngara, Biharamulo, Bukombe sasa sisi ni waajabu, wanatushangaa. Kwa hiyo, badala ya kugeuza mifugo hii iwe neema tunaigeuza kwamba ni sehemu ya kuanzisha mapambano kati ya wakulima na wafugaji. Tuondoke hapo ndipo tutaweza kuongea mambo haya kwa maana ya kuweka mikakati na kwenda mbele.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo tunavyozungumza hapa hali huko kwa kweli ni mbaya. Ukizungumza na mfugaji Biharamulo, Ngara, Bukombe sasa hivi hamuwezi hata kuongea lolote ni tarehe 15 imekaribia, tunafanyaje, tuondoke hapo Mheshimiwa Waziri na tunataka tuweke nguvu kubwa kwenye kutatua jambo hili, tumalize tufanye mambo mengine. Wakulima wamechoka, wafugaji wamechoka, Wabunge hatufikirii jambo lingine, unafikiria tu wafugaji na wakulima kila asubuhi, kila jioni. Tunaharibu rasilimali na akili tulizozileta humu Bungeni, tumalize jambo hilo twende kwenye jambo lingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pembejeo za kilimo. Mwezi Disemba nilikwenda kijiji kimoja kinaitwa Ntumagu kiko Kata ya Nyanza - Biharamulo. Nimefika pale kabla sijaongea ajabu wananchi mara nyingi wanapenda tunazungumza halafu nao wanapata nafasi ya kuzungumza, wakasema leo tunaanza sisi. Wakaniambia wewe bwana tunajua umekwenda shuleni, unasema sijui una digrii ya ngapi, Mkuu wa Wilaya tumesikia ana digrii moja, mbili, Mkurugenzi ana digrii mbili, Bwana Shamba alikuja hapa juzi ametuletea mbegu za kupanda wakati sisi mahindi yameshafika kiunoni naye tunaambiwa ana digrii moja, sasa mna digrii zote hizo lakini hamjui mahindi yanapandwa lini ni nini? Wananchi wanashangaa. Nalo tumelisikia kwenye hotuba lakini limekuwa linasemwa tena na tena hata tukiwa na mipango mikubwa sana huku juu kama yale ambayo ndiyo yanawagusa wananchi hayafanyiki yote haya mengine yanapoteza maana yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba sasa yale mambo yanayogusa wananchi tumetaja la kwanza, vurugu za wakulima na wafugaji zishughulikiwe. Mheshimiwa Maghembe anasema ni tarehe 15 anakwenda kuwatoa wafugaji wote kwenye hifadhi, ni jambo zuri kwa sababu hawapaswi kuwa kwenye hifadhi, lakini si tupange? Mkulima anatekeleza wajibu wake, analima mpunga, mahindi, tunanunua tunakula, mfugaji naye anatekeleza wajibu wake, tukienda *butchery* pale hatuulizi kwamba naomba kilo tano; mbili za ng'ombe aliyekula hifadhi halafu tatu za ng'ombe wa maeneo mengine, hatusemi hivyo. Tunaomba kilo tano tunapewa ametimiza wajibu wake. Serikali yenye wajibu wa kuwapanga ili haya yote yafanyike haitekelezi wajibu wake. Kwa hiyo, tunapoteza muda kufikiria migogoro badala ya kwenda kwenye mambo ya mkakati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini la pili ni hilo tumesema linagusa wananchi, habari ya pembejeo ambalo tunaomba pamoja na michakato yote zifike kwa wakati. Baada ya kuongea na wale wananchi walioniambia mbolea ya kupandia imefika wakati mahindi yamefika kiunoni nilikwenda kuongea na watu wa Halmashauri, nikakutana na Bwana Kilimo pale. Nilivyomuelezea akanipa *story* nzuri ambavyo mchakato wa kufikisha hiyo mbolea kwa mwananchi ulivyo, ikitoka hapa inafika pale lakini haya ni maelezo tu, mwananchi

hayamsaidii. Kinachomsaidia ni pembejeo kufika kwa wakati ili apande kwa wakati tupate tija.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukanda wa wafugaji ambao unajumuisha Biharamulo, Ngara na Bukombe na kwingine wana umoja wao. Wakikupa takwimu utashangaa, wanasema kwa wastani kwa mwezi kuna kodi wanailipa kwa njia ya rushwa kwa hao watu wanaowafukuza kwenye hifadhi ya karibu milioni 30 mpaka 50. Kwa hiyo, kodi hiyo hiyo tukitafuta namna ya kuigeuza iwe halali itatusaidia hata kuwapanga hawa, lakini inatoka kwa mwezi na wenyewe wametunza takwimu vizuri kabisa lakini ni kodi ambayo inakwenda kwa njia ya rushwa kwa sababu watu wanatengeneza tu mazingira kwamba leo tukafanye doria, tutaondoka na milioni 30, kesho tukafanye hivi. Kwa hiyo, tutumie rasilimali tuliyonayo kwa njia ambayo inaleta tija ili kodi hiyo hiyo ilipwe kihalali badala ya kulipwa kwa namna ambayo haifaidishi Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, chini ya 30% ya mifugo ya ukanda ule inapata chanjo na hao wafugaji wanasema wao wako tayari hizo huduma zikipatikana wanazilipia tu. Ukiweka mfumo sahihi wa kulipia huduma hizo ina maana una mfumo sahihi wa kuweka takwimu, una mfumo sahihi wa kufuatilia kodi na wao wako tayari kulipa kodi. Hivi tunavyozungumza wafugaji wa ukanda ule wanalipa tu ushuru wa Halmashauri lakini hakuna namna wanalipa kodi ya Serikali Kuu na ukizungumza nao wanasema wako tayari, sasa hiyo *potential* tunayo mbona hatuitumii? Ukishatatua suala la wafugaji umetatua la wakulima kwa sababu sasa hivi mkulima ambaye angekuwa anafikiria afanyeje kwenye msimu unaokuja anafikiria namna gani atapambana na hawa jamaa watakavyotoka msituni huko kwenye hifadhi tarehe 15/06.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili limekuwa tatizo sugu na sisi wananchi wa ukanda ule tunadhani sasa inatosha. Kwa hiyo, tunamuomba Mheshimiwa Waziri afanye uratibu na Wizara nyingine zinazohusika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niliwahi kuambiwa siku moja kwamba tunawafukuza hawa wafugaji kwenye hifadhi kwa sababu wako wengine wanatoka Rwanda, sasa hiyo siyo kazi ya mfugaji wa Tanzania kujua kwamba huyu ni wa Rwanda asiwe hapa ni kazi ya Wizara ya Mambo ya Ndani. Kwa hiyo, Waziri wa Kilimo, Waziri wa Mambo ya Ndani na wa Maliasili wakae waseme huyu ni mfugaji wa Tanzania afuge, alipe kodi, awekewe miundombinu lakini unakuta kiongozi anasema kabisa tunawafukuza kwa sababu wako wafugaji wa Rwanda, sasa hii siyo kazi ya mfugaji wa Tanzania. *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa, ndiyo muda wetu huo. Mchangiaji anayefuata ni Mheshimiwa Martin Mtonda Msuha.

MHE. MARTIN M. MSUHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Na mimi niungane na wenzangu kwanza kutoa pongezi kwa Rais wetu Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa kazi nzuri anayoendelea kuifanya. Pia nichukue fursa hii kuwapongeza Mawaziri wote na hususan Waziri wa Kilimo na Naibu wake kwa uwasilishwaji mzuri wa bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi uliofanyika leo asubuhi. *(Makofi)*

Mheshimwa Mwenyekiti, lakini pia kwa vile ni mara yangu ya kwanza na mimi kuchangia, nichukue fursa hii kuwashukuru wapiga kura wangu wa Jimbo la Mbinga Vijijini kwa kuniamini na kunituma niwe mwakilishi wao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitakuwa na mchango kwenye eneo moja tu la kilimo kwa sababu tunavyoongelea Jimbo la Mbinga Vijijini asilimia mia moja wote ni wakulima na nitagusa mazao makubwa mawili. Zao la kwanza ni mahindi ambalo upande mmoja wa jimbo langu wanatumia kama zao la biashara, lakini pia zao la chakula. Kwa kiwango kikubwa pia Jimbo la Mbinga Vijijini tunalima kahawa ambayo ina changamoto nyingi ambazo tumeshazisikia siku nyingi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa mahindi, wakulima wa Jimbo la Mbinga Vijijini wana shida upande wa upatikanaji wa pembejeo kwani zinakwenda kwa kuchelewa na zikifika zinakuwa na bei ya juu ukifananisha na pengine na wauzaji wa rejareja. Kwa hiyo, naomba Waziri aangalie namna ya kuboresha upande huu na pengine ule mfumo wa *voucher* ni wa malalamiko sana, hauwafikii wakulima wote. Kaya nyingi zinakuwa hazipati huduma hiyo ya pembejeo kupitia mfumo wa *voucher*. Kwa hiyo, nashauri Waziri mhusika aangalie namna ya kuboresha mfumo wa usambazaji mbolea ili wakulima waweze kunufaika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ni soko. Soko la mahindi limekuwa halina uhakika, uzalishaji ni mkubwa lakini uwezo wa Serikali kununua mahindi hayo ni mdogo sana. Kwa hiyo, mahindi mengi yanabaki kwa wakulima na wakati mwingine yanaharibika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ile bei elekezi ambayo inatolewa na Serikali, kwa sababu ya mfumo wa ununuzi wa hili zao la mahindi unapitia kwa mawakala unakuta mkulima hafikiwi na ile bei elekezi ya Serikali. Utakuta mkulima pengine ananunuliwa mahindi yake kwa shilingi 380 au chini ya hapo. Kwa hiyo, ile bei elekezi ambayo Serikali inakuwa imetoa inanufaisha watu wa kati. Kwa hiyo, naomba Serikali iangalie ni namna gani zile bei elekezi ziweze kumnufaisha mkulima moja kwa moja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia tuna uhaba wa wataalam wa ugani. Vijiji vyetu vingi, kata zetu nyingi hazina wataalam wa ugani na hao wataalam bahati mbaya sasa hivi wanaunganisha kazi zote mbili, za mifugo pamoja na kilimo. Kwa hiyo, mara nyingi unakuta kazi wanayofanya ni upande wa mifugo kwenye kilimo wamesahau kabisa kusaidia wakulima.

Mheshimwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba Serikali iangalie mambo mawili kuhusiana na eneo hilo. La kwanza, kwenda kuziba hayo mapengo lakini la pili ikiwezekana kutenganisha kazi za hawa maafisa ugani, anaye-*deal* na kilimo abaki kwenye kilimo na wa mifugo abaki kwenye mifugo ili wakulima hao waweze kupata huduma kwa kiwango ambacho kinastahili.

Mheshimwa Mwenyekiti, nirudi upande wa kahawa. Uchumi wa wananchi wa Jimbo la Mbinga Vijijini unategemea zao la kahawa. Wakulima wa jimbo hili wamekuwa wakilima zao hili kwa mazoea kwamba tangu enzi za mababu wamekuwa wakilima kahawa lakini kwa kukosekana pia huduma za ugani, uzalishaji unashuka. Wakulima hawapati huduma za kuelekezwa ni namna gani wanaweza kuzalisha kwa tija.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo ni mzigo sana kwa wakulima hawa wa kahawa wa Jimbo la Mbinga Vijijini ni utitiri wa tozo, kuna tozo zipatazo 36 kwenye zao la kahawa. Mwisho wa siku unakuta mkulima bei anayopata inakuwa haimpi motisha kwa sababu ya hizi tozo. Nimuombe Mheshimwa Waziri anayehusika aangalie tozo hizi. Kuna tozo moja ya ugonjwa wa vidung'ata. Ugonjwa huu ulikuwa ni wa mlipuko, lakini baadaye ulikuja kudhibitiwa. Hata baada ya ugonjwa huu kudhibitiwa wakulima wale wameendelea kukatwa tozo hii mpaka leo. Kwa kweli tozo hii ni kero sana kwa wakulima wa kahawa Wilayani Mbinga. Naomba Waziri mhusika atakapokuwa anapitia tozo mbalimbali kwenye zao la kahawa Mbinga, hii naomba iwe tozo la kwanza kuliangalia namna ya kuliondoa kwa sababu ni kero ya kwanza kwa wakulima wa Mbinga. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna tatizo la ushirika. Vyama vingi vya ushirika vya msingi Wilayani Mbinga havikopesheki kwa sababu ya mzigo wa madeni. Kwa vile vyama vya ushirika haviwezi tena kuhudumia hao wakulima, wanunuzi wa soko huria wanachukua nafasi hii kuwanyonya wakulima. Wananunua kama mawakala wakati mwingine wanauza wenyewe nje wakati fulani wanakiuzia chama kikuu cha ushirika. Hawa wanunuzi inafika mahali wanatengeneza umoja, wanafanya *cartel* kwa hiyo, wanavyokwenda wanakwenda na bei zao elekezi, mwaka huu tuanzie hapa na kwa sababu wakulima wanakuwa na shida unakuta wanalazimika kuuza kahawa yao kwa hasara. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia mfumo wa soko wa uuzaji kahawa kule Mbinga hauko rafiki kwa sababu utakuta kipindi hiki ambacho sio cha msimu

hawa wafanyabiashara wa kati wanakwenda kufanya mikataba ya kununua kahawa ikiwa shambani. Inapokuja kipindi cha mavuno, mkulima anavuna, anatoa kahawa kama vile anatoa bure lakini kama haifikii deni wanunuzi hawa wanafika mahali pa kunyang'anya mashamba ya wakulima. Wakati mwingine wakulima hawa wanabaki kuwa wakimbizi kwenye Wilaya yao. Nashauri Waziri mwenye dhamana na Wizara hii aangalie namna ya kurekebisha hali hii na pengine sasa ule ununuzi wa kwenda kununua zao la kahawa likiwa shambani upigwe marufuku. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mweyekiti, jambo lingine ni kwamba Chama Kikuu cha Ushirika cha Mbinga kilipata matatizo ya kiuchumi miaka ya 1994 mpaka kikaja kikafa baadaye kikaanzishwa chama kingine kikuu cha Ushirika *MBIFACU*. Hicho chama ambacho kilikufa mwaka 94 kiliacha madeni makubwa kwa wakulima kiasi cha shilingi milioni 424. Wakulima hao walikuwa wanakidai hicho chama cha Ushirika ambacho kilikufa, Serikali iliagiza ukafanyike uhakiki wa madeni haya. Bahati nzuri Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alitoa taarifa yake mwaka 2013 baada ya kufanya uhakiki wa madeni ya wakulima waliokuwa wanakidai chama hicho madeni yapatayo shilingi milioni 424. Taarifa hiyo imebainisha ni vyama gani vinahusika, lakini pia imebainisha ni wakulima gani mmoja mmoja anahusika kukidai chama hicho. Sasa niiombe Serikali, iangalie namna ya kuwalipa hawa wakulima deni lao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini katika kuanzisha Chama Kikuu cha Ushirika cha *MBIFACU* kuna mali nyingi sana ya Chama Kikuu cha Ushirika kilichokufa ambazo zinashikiliwa na mrajisi. Mali hizo ni majengo lakini yalikuweko magari…

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante, muda wetu ndio huo, nashukuru.

MHE. MARTIN M. MSUHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Namwita sasa Mheshimiwa Katani A. Katani.

MHE. KATANI A. KATANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nichukue fursa hii pia kukushukuru kwa kunichagua lakini na mimi nichangie hotuba hii ya bajeti ya Wizara ya Kilimo kwa namna ifuatavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na dhamira njema ya Serikali ya kupunguza makato kwa wakulima lakini bado napata shida sana. Wakati Serikali inakusanya asilimia 15 mfano kwenye zao la korosho kama ushuru wa Serikali ile *export levy*, kwa bei ya mwaka jana ambapo tumeuza korosho kwa shilingi 2,990 tozo tu ya Serikali inakuwa ni shilingi 448.5. Leo tunasema tunataka

kumsaidia mkulima huyu kwa kupunguza tozo lakini kuna tozo kubwa hii ya Serikali ambayo matumizi yake yamekuwa ni holela sana wakati mwingine hayana maelezo ambayo yanajitosheleza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukienda kuangalia mgawo wa *export levy* ambayo tunaipata kutoka Serikalini unakutana na asilimia tano inakwenda mkoani pamoja na wilayani ambayo wanatumia tu Wakuu wa Mikoa bila kujali maslahi ya wakulima wenyewe, kuna asilimia 20 ya ubanguaji inakwenda huko. Ukiangalia asilimia 20 ya ubanguaji Serikali hii ya CCM miaka ya 1970 na 1980 mlikopa fedha nyingi sana kutoka Japan na Italy, mkajenga viwanda vya ubanguaji wa korosho Mtwara, Lindi, Newala, Tandahimba lakini leo vile viwanda mmeviuza kwa bei chee, bei isiyoelezeka na bado tunaendelea kulipa deni kwa Wajapan hawa. Sasa kama mna nia njema, leo mnakata asilimia 20 kwa ajili ya ubanguaji wakati viwanda mmegawana wenyewe, mimi sioni u-*serious* wa Serikali hii ya CCM na msipoangalia tuna *take off* mwaka 2020. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kumekuwa na suala wenzangu wamelizungumza sana, la vyama vya ushirika. Kwangu Tandahimba ambayo ndio wazalishaji wakubwa wa zao la korosho hii imekuwa ni changamoto kubwa sana. Kumekuwa na mfumo mbovu wa Wizara ya Kilimo, katikati yake kuna Bodi ya Leseni pale ambao ndiyo wanawapa leseni waendesha maghala, leo ukija Wilaya ya Tandahimba wakulima wanadai zaidi ya shilingi bilioni saba kutokana na upotevu wa korosho zao kwenye maghala, lakini Serikali hii ndiyo inatoa dhamana kwa waendesha maghala. Mwendesha ghala anapewa ghala lenye thamani ya shilingi bilioni 15 za korosho za wakulima lakini *security* yake ni shilingi milioni arobaini. Kwa hiyo, korosho ya mkulima inapopotea hakuna anayeweza kumfidia kwa sababu hata dhamana ambayo ameweka yule *warehouse operator* ni ndogo kuliko korosho zinazopotea na Serikali hakuna hatua inayochukua kwa watu hawa. Mimi niombe wakati mnafanya *windup* ya mambo yenu, tuone namna gani wakulima wa korosho ambao wanaendelea kudai wanaweza wakafidiwa na Serikali kwa niaba ya *warehouse operator* walioko kule. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mmekuwa na mipango mizuri ya Serikali yenu, lakini utekelezaji wa mambo ni mbovu. Mmeendelea kuwasomesha watoto wa Kitanzania kwa ngazi ya cheti kwenye vyuo vyetu vya kilimo vya Naliendele na Ilonga pale Morogoro, kuanzia mwaka 2010 mpaka 2013 lakini vijana wale wako mtaani wakati vijijini na kwenye kata hatuna Maafisa Kilimo, mnakaa mnasema mnataka kukiinua kilimo. Tuna vijana zaidi ya 4,000 wako mtaani wametumia fedha za Serikali, vyuo vile mmewasomesha bure wale vijana kwa ngazi ya vyeti, diploma lakini mwisho hawana ajira halafu tunakaa tunalalamika hatuna wataalam wa kilimo, mko *serious* kweli Serikali ya CCM?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimuombe Waziri mwenye dhamana muone namna gani wale vijana ambao wamekaa muda mrefu mtaani mnawasaidia kuwapa ajira kwa ajili ya kwenda kusimamia sekta ya kilimo kama kweli tuna dhamira njema ya kulitoa Taifa hapa lilipo kwenda mbele. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumezungumza suala la vyama vya ushirika, hata sheria mnazozitunga, kama mlivyofanya mambo ya uteuzi wa Mawaziri wakawa hawana *instrument* hata kwenye ushirika mambo yako hivyo hivyo. Mmetunga sheria mkataka makatibu wa vyama vya msingi angalau wawe kidato cha nne, lakini Tanzania nzima makatibu hawa wa vyama msingi ni wa darasa la saba hata hesabu hawawezi. Tuna vijana ambao wamemaliza kidato cha nne kwenye shule za kata mlizoanzisha wanaweza kunyambua hesabu hizi, mmewaacha mtaani kwa ajili ya kuwa na watu ambao wanakibeba Chama cha Mapinduzi. Maana wakati mwingine pesa hizi zinapotea kwa ajili ya watu mnaowaweka kwa ajili ya kusaidia CCM. Sasa watumieni wasomi hawa ambao wamemaliza kwenye shule hizi za kata ambazo mmezianzisha wawasaidie kwenye sekta hii ya ushirika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwangu Tandahimba leo ukija kwenye ushirika hata watu mnaoweka kwenye ushirika hawa Warajisi ni miongoni mwa wala rushwa wakubwa, kabisa. Chama cha ushirika ambacho hakina uwezo wa kukusanya hata tani 50 lakini kinasajiliwa kutokana na mianya mikubwa ya rushwa. Mfanye tathmini na mje Mtwara, tutawaambieni na tutawatajia na majina. Kwa sababu unapokisajili chama kwa rushwa kwa kutumia shilingi milioni 10, 15 ambapo fedha zenyewe wanachukua kwa riba, mtu anachukua milioni 10 kwa milioni 20 kwa ajili ya kusajili chama cha ushirika lakini anakusanya tani 50 ushuru wake haumtoshi kulipa deni mwisho wa siku mkulima anakatwa pesa yake kwa sababu pesa inaingia kwenye chama cha msingi.

Niiombe Serikali na niishauri Wizara kama mna dhamira ya dhati muangalie sana jambo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini niombe Wizara ya Kilimo, kuna suala la asilimia tano ya ushuru wa halmashauri. Ukisoma sheria wanasema ile asilimia tano tutaipata kutokana na *market price* lakini la ajabu leo sisi hatupati asilimia tano kutokana na *market price*. Wilaya kama ya kwangu ya Tandahimba mngekuwa mnatupa asilimia tano kutokana na *market price* kuna uwezekano mkubwa hata matatizo ya barabara tungeweza kutatua wenyewe. Hizi pesa mnazowapa Wakuu wa Mikoa na wa Wilaya hebu turejesheeni halmashauri ili tuendeleze Halmashauri zetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana, sitaunga mkono hoja mpaka nione majibu haya ya msingi na mambo haya mmeyaweka sawa. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nakushukuru. Tunaendelea na Mheshimiwa Aida Khenani.

MHE. AIDA J. KHENANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru Mwenyezi Mungu kuweza kusimama wakati huu nikiwa na afya njema. Napenda kumshukuru aliyewasilisha hotuba ya Kambi ya Upinzani na Waziri kwa kutambua umuhimu wa kilimo nchini Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini napenda kusema miongoni mwa wakulima tunaowazungumzia leo ni pamoja na wakulima wa Mkoa wa Rukwa. Kuna shamba ambalo Wabunge wangu wa Mkoa wa Rukwa wamelizungumza kwa miaka kadhaa humu ndani, tena ni wa Chama cha Mapinduzi, yawezekana hamkuwasikiliza kwa sababu ni Chama cha Mapinduzi leo nasimama kupitia CHADEMA kuzungumzia shamba hilo hilo ili mtambue kwamba ni suala ambalo linawagusa wananchi moja kwa moja, shamba la EFATHA, Manispaa ya Sumbawanga, Kijiji cha Isesa imekuwa ni sehemu ya watu kwenda kufanya kampeni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, shamba hili limetamkwa hapa ndani akiwa Waziri Mkuu Pinda kwamba anakwenda kulishughulia, lakini mpaka leo hakuna kilichofanyika. Sijajua *speed* mlionayo Chama cha Mapinduzi na kama mna nia njema na wananchi wa Manispaa ya Sumbawanga. Wananchi wale kwa sababu ni miongoni mwa watu waliowapa kura na sasa mnajiita ni kazi tu mmeacha porojo nendeni mkashughulikie suala lile, muache *story* mfanye kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini nitazungumzia suala moja ambalo ni kero kubwa kwa Watanzania hasa wakulima. Mimi ni miongoni mwa watoto waliotoka kwa wakulima tena wanaolima kilimo cha mkono. Nasikitika Waziri hayupo hapa alisema anataka jembe likae kwenye jengo la kumbukumbu, lakini angejua kwamba Manispaa ya Sumbawanga asilimia kubwa ya wakulima wanalima kwa mkono wanapata gunia mbili au tatu kwa mwaka lakini wanalipa kodi kwenye nchi hii wakati huo huo ni miongoni mwa wakulima ambao wanapata mateso mpaka wanajiona ni kama wakimbizi ndani ya nchi yao. Analima kwa mkono, kutoa mazao yake shambani kuyapeleka sokoni anakamatwa njiani alipie kodi. Serikali ya Chama cha Mapinduzi, Rais alipokuja hapa alipokuwa anazindua Bunge alizungumzia habari ya tozo zisizokuwa na tija, lakini mpaka leo kama mlikuwa *serious* mngekuwa mmeonyesha hatua. Hakuna kitu, zimekuwa ni *story* za miaka yote.

Mimi nawashauri, siku hizi Watanzania wanaelewa mnapotamka kitu mwende kwa vitendo, msitamke tu halafu mkanyamaza, mnapotamka tayari Watanzania wamesikia wanabaki kusubiri utekelezaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mazao haya tunayozungumzia ndugu zangu Wabunge tukiwa kwenye Kamati ya Sheria Ndogo kuna mkulima analipia mpaka mwenge, huu mwenge unakwenda kumsaidia nini mkulima, unammulikia nini shambani? Imefikia mahali hizi tozo hata wanaosimamia inaonekana kama kuna hali fulani ya upofu wa kutokutazama mbele. Wakulima hawa ni miongoni mwa watu ambao wanachangia pato kubwa la Taifa katika nchi hii, mmekuja na kauli mbiu nyingi sana lakini kauli mbiu hazijasaidia chochote imebaki *story* tu na mnaongoza kwa kupanga vitu kwenye karatasi, lakini utekelezaji mna *zero positive*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitazungumzia suala la masoko, unapozungumzia viwanda, Waziri wangu naona ametoka, alisema Sumbawanga atajenga kiwanda, mimi nataka nimwambie Mkoa wa Rukwa tunalima mahindi, maharage, ngano na ulezi na pia kuna wavuvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mnapozungumzia Serikali ya viwanda mpaka leo mmetoa elimu kiasi gani kuonesha kwamba mko *serious* na viwanda mnavyovizungumza? Kwa sababu hata wakulima wataona mnachokizungumza ni sawa na *story* za siku zote walizowahi kusikia. Kama elimu hamjatoa, halafu mnawaambia kwamba wao wanatakiwa kujenga viwanda wakati hawajaona utofauti wa wao walivyokuwa wanalima na leo unavyowaambia kwamba wapeleke kwenye viwanda, viwanda vinawasaidia nini?

Mheshimiwa Mwenyekiti, upatikaji wa pembejeo, sidhani kama huwa hamsikii siku zote tunavyokuwa tunawashauri. Kabla sijaingia kwenye hili Bunge mmeshauriwa mara nyingi sana. Kuna sehemu mpaka mnawaambia Wenyeviti wa Serikali washiriki kuandaa zile Kamati. Ukitazama Mkoa wa Rukwa hasa Manispaa ya Sumbawanga, huyo Mwenyekiti anayeshughulikia pembejeo, halafu mnapokuja mnakuwa mmeweka watu wenu mnaowajua, analipwa shilingi 5,000 baada ya miezi mitatu. Serikali ya Chama cha Mapinduzi kwa leo inamkopa hiyo shilingi 5,000 kwa miaka mitano..

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa mimi nataka niwaambie Serikali ya Chama cha Mapinduzi kama mko *serious* na mnatambua umuhimu wa kilimo katika nchi hii nendeni mkafanye utafiti kwanza. Unapozungumzia viwanda lazima ujue kabla ya viwanda wananchi walikuwa na changamoto zipi. Kama soko mlishindwa kutafuta mlipokujana na kauli mbiu ya kilimo kwanza ikawa kilimo mwisho, viwanda leo vitakwenda kumkomboa Mtanzania kwa *style* ipi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini suala la hawa Maafisa Kilimo kuna wengine wako mjini na Mkoa wa Rukwa utakuta wale wakulima hawamfahamu. Yeye faida yake kuwepo kule ni nini, hakuna faida ambayo

mkulima anaiona. Inabidi tusiwalaumu wataalam hawa, yawezekana hamjawawezesha wanawafikiaje wakulima hawa. Kwa hiyo, nawashauri Chama cha Mapinduzi kama mna nia njema na wakulima wa nchi hii hasa wa Mkoa wa Rukwa wawezesheni hawa Maafisa Kilimo wakatimize wajibu wao wa kutoa elimu kwa wakulima hawa ili kilimo hiki kilete tija ndani ya nchi hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nizungumzie suala la utabiri wa hali ya hewa, yawezekana ni Nyanda za Juu Kusini peke yake, Mkoa wa Rukwa kipindi cha nyuma walikuwa wanalima kutumia utabiri wao wa kawaida, wa Kifipa ule, wakitazama ndege wanajua kwamba safari hii kuna mvua nyingi au chache lakini walikuwa wanapata vizuri kuliko leo wakiambiwa kuna mvua nyingi wanapolima mvua haiji. Naomba hawa watabiri wa hali ya hewa utabiri wao uwe ni wenye tija, usiwe na hasara kwa Watanzania na wanapofanya utabiri wasifanye utabiri wa Dar es Salaam kwani huko hakuna wakulima, wafanye utabiri kwa kuangalia wakulima wa vijijini hasa Mkoa wa Rukwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitazungumzia suala la uvuvi kwa sababu wavuvi pia wako Mkoa wa Rukwa. Wavuvi katika Taifa hili hususani Mkoa wa Rukwa imekuwa ni Mkoa ambao wamenyang'anywa sana vifaa vyao kwamba ni haramu, hivi viwanda vinavyozalisha hivi vitu hamjui viko wapi? Yawezekana hata kodi mnachukua lakini mkifika mnawaambia vifaa vyao ni haramu, kwa nini msiende kwenye viwanda vinavyozalisha?

Mimi naomba kuwaambia hawa Watanzania wapo kama ninyi ambao leo ni Mawaziri lakini mlikuwa kama wao na mlitazame hili kwa umakini mkubwa kwa kuzingatia kwamba na wao wanastahili kuishi kwa amani katika nchi yao wasijione kama wakimbizi ndani ya nchi hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna suala la Ziwa Rukwa amelizungumza jana Mama Maufi, yule ni Mbunge wa Chama cha Mapinduzi, hili suala limesemwa sana humu ndani na Mbunge wa Kwela, sasa tunaomba tunapowaambia mchukue hatua. Inafikia mahali mnapokuwa mnajiita ninyi ni Serikali sikivu hata mtu ambaye alikuwa haelewi anajitokeza kuja kusikiliza kwamba huyu anayesema anasema kitu gani kwa sababu kama mmeambiwa mara moja, mmeambiwa mara ya pili kitu gani kinazuia msiende kutekeleza, shida ni nini? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini bajeti ya kilimo mnayokuwa mnatenga kama mna nia ya kuboresha kilimo, hizi fedha ni za wapi, mkitegemea fedha za nje mnakwenda kufanya nini au mnakuja kucheza *comedy* hapa ndani ya Bunge na kutudanganya? Huwezi kupanga kwenda kufanya kitu unategemea mhisani akupe fedha wakati wewe hujajipanga una kiasi gani? Kama mko *serious* kweli basi Taifa litazame kwamba kilimo ni uti wa mgongo kama mlivyokuwa mmesema mara ya kwanza. Mambo mnayofanya hayafanani na

hiki mnachokizungumza. Niombe kauli mbiu zenu ziendane na kile mnachokifanya. Hatutachoka kuwashauri lakini msiposikia tutatumia kauli nyingine ya kuwaambia maana kauli ya kawaida naona ni ngumu sana kutekelezeka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, miundombinu, hivi mnaweza mkaboresha kilimo bila kuwa na miundombinu ya uhakika? Kwa mfano, Wilaya yangu ya Nkasi pale Namanyere toka Mheshimiwa Rais wa leo akiwa Waziri alitamka hapa akasema Wafipa hawajawahi kuona hata lami, nilijua anatania maana alisema watani wangu mpaka leo hakuna lami, kwa hiyo, alikuwa *serious* kwamba kweli Wafipa watabaki kuwa hivyo. Kwa hiyo, nawashauri hawawezi kulima halafu hawana barabara ambayo itawafanya wafike sokoni kupeleka mazao yao. Muwe *serious* kutazama kwamba kilimo kinakwenda sambamba na miundombinu na mfanye hayo mkiwa mnamaanisha kwamba kweli mpo *serious* kuboresha kilimo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Nikutakie kila la kheri kwa safari yako. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Daniel Edward Mtuka atafuatiwa na Mheshimiwa Dkt. Christine Ishengoma.

MHE. DANIEL E. MTUKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii na mimi niweze kuboresha bajeti hii ambayo imewasilishwa leo asubuhi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza niipongeze Serikali yangu ya Chama cha Mapinduzi, inayoongozwa na Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli. Wagogo tuna msemo unaosema, *chigwie misi chiliwaone wenji* maana yake tukio la mchana linaonekana na watu wengi. Kwa sasa Serikali inaonekana inavyofanya kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimpongeze Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi pamoja na Naibu wake ndugu yangu Ole-Nasha na timu nzima ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, kwa kazi kubwa ambayo mnaifanya na inaonekana tunawapongeza sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende moja kwa moja kwenye kuboresha maana naiunga mkono hoja hii ya bajeti kwa asilimia 120. Haya nitakayoyazungumza ni kuboresha tu na hasa jimboni kwangu. Katika mawasilisho ya Mheshimiwa Waziri asubuhi ametaja kitu kizuri sana, amesema anawasiliana na Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa kuweza kuazima

magreda ili yakachimbe mabwawa kwenye maeneo yetu hasa vijijini ila wananchi tu watoe mchango wa mafuta.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama hivyo ndivyo, namuomba Mheshimiwa Waziri wa Kilimo aiorodheshe Manyoni Mashariki namba moja, haya magreda tutaanza kuyatumia sisi. Tuko tayari kuchanga mafuta na Mbunge wao nasema niko tayari, natanguliza milioni tano kama mchango. Tunawajibika kuisaidia Serikali tusisubiri tu Serikali ihudumie kila kitu, sisi Manyoni tunataka tuanze. Tutaunda Kamati, mchango huu utaanza, mtuunge mkono mlete kweli magreda, tutasimamia fedha vizuri, mafuta yatajazwa kwenye magreda, tukachimbe mabwawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wilaya ya Manyoni hatuna mvua za kutosha, tuna msimu mmoja tu wa mvua hatuna vuli. Mito yetu inakauka na ukichimba maji chini ukiyakuta yana chumvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niliposikia kuna magreda yanakuja kutusaidia kuchimba mabwawa nimefurahi sana. Hakika hili jambo naliunga mkono moja kwa moja; wa Manyoni mjipange magreda haya yaje kutuchimbia mabwawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie suala la mifugo kujaa Wilaya ya Manyoni. Wilaya hii imekuwa kimbilio la wenzetu kutoka Mikoa ya Magharibi, Kaskazini, kwa kweli mifugo imejaa kiasi cha kutosha. Naona kabisa mwelekeo sasa migogoro inakwenda kuzuka Manyoni. Mbaya zaidi wahamiaji hawa wa ndani, Mtanzania unaruhusiwa kuhamia au kuishi mahali popote lakini kwa utaratibu. Kuna wahamiaji wengine ni hatari sana wanakata miti sijapata kuona. Wanapoingia wanafyeka miti sijapata kuona. Silitaji hilo kabila lakini wanakata miti sana, wamehamia pale Manyoni. Wanakata miti, wanachimba visiki, wanalima miaka miwili, wanahama, wanafyeka pori, wanachoma, wanachimba visiki yaani miaka mitatu wakihamia unaangalia unakuta miti hamna.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Wizara isimamie jambo hili, jana bahati mbaya sikupata nafasi katika bajeti ya Ofisi ya Makamu wa Rais (Mazingira) lakini tuna tatizo kubwa sana la wahamiaji ambao wanafyeka misitu na kuharibu mazingira Wilayani Manyoni. Naomba mtusaidie sana, elimu itolewe na watu wa Mazingira na Kilimo ili muweze kuokoa misitu hii kwenye eneo la Manyoni Mashariki, Magharibi pamoja na sehemu ya Tabora, wanafyeka sana tena kwenye vyanzo vya maji, ni hatari sana. Naomba Wizara mtusaidie jambo hilo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kukabiliana na majanga na naomba nizungumzie majanga mawili tu. Kuna

suala la upungufu wa chakula, hili ni janga, Wizara naomba ijipange vizuri. Nawashukuru sana Wilaya ya Manyoni kwa maana ya Mkoa mzima wa Singida pamoja na Wilaya nyingine zote mwaka jana hatukupata mavuno ya kutosha. Tulilima vya kutosha lakini jua likawaka, mazao yakakauka, njaa ikatukabili lakini Wizara imesaidia ikishirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu, tunashukuru sana. Tulipata karibu tani 1,600 watu wetu wakapata ahueni lakini tulifanya kazi kubwa sana kwa sababu Wizara ilivyojipanga si sawasawa. Tulitumia msuli mkubwa sana mpaka watu wakaanza kuathirika. Naomba mjipange kwenye eneo hilo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia mjizatiti sana kwenye suala la kukabiliana na ndege waharibifu wanaoitwa *quelea-quelea* wanashambulia sana eneo la kati kwenye Bonde la Ufa. Tumeshambuliwa sana mwaka huu, tumetoka kwenye njaa, sasa ndege tena wakaanza kuharibu mazao, Tunapojaribu kufuatilia Wizarani inakuwa ngumu sana, tunaomba watendaji wa Wizarani mtusaidie sana. Mpaka sasa hivi navyozungumza ndege wanakula mtama na mpunga na hata mwaka huu nadhani mavuno hayatakuwa mazuri pale kwenye Bonde la Ufa, mtusaidie sana na mjipange. Kuweni na ndege ile ya ku-*spray* dawa za kuua ndege wale maana tunakodisha nchi nzima hatuna ndege kwa ajili shughuli hiyo, si jambo jema. Upatikanaji wa sumu pia siyo mzuri, naomba mtusaidie sana katika kushughulikia jambo hili. Naomba mjipange ili linapotokea janga kama hili muweze kulikabili mtunusuru tuweze kuvuna.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaishukuru sana Wizara imetamka mpango wa kuondoa mageti ya ushuru kule vijijini, jambo hili tunalipokea kwa dhati. Suala hili la mageti ya ushuru imekuwa ni usumbufu mkubwa sana kwa wananchi wetu ni bora tukakutane kule kwenye soko kuliko kuweka mageti huku kusumbua wakulima. Manyoni kwa kweli tuna shida kubwa sana, gunia moja kupitisha kwenye geti pale ni shilingi 2,000 yaani unaweza ukalipia shilingi 2,000 zile karibu mara tatu. Nimefurahi haya mageti kuondolewa, ushuru utozwe sokoni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi watu wa Manyoni tunaomba mbegu bora zilizofanyiwa utafiti za mazao ya biashara ya mpunga, ufuta na alizeti. Kuna mbegu moja ya ufuta inasemwa sana, nilienda siku moja Naliendele inaitwa Lindi 2002, naomba kwenye ruzuku mtukumbuke mbegu hizi zifike mapema lakini ziwe zimefanyiwa utafiti ili tukilima basi tuwe na kilimo cha tija kuwasaidia watu wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho kabisa niishukuru Wizara hii naona sasa ina vijana ambao wamejipanga vizuri, wako kila mahali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa haya machache, naunga mkono hoja kwa mara nyingine na nakushukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunakushukuru. Tunaendelea na Mheshimiwa Dkt. Christine Ishengoma atafuatiwa na Mheshimiwa Azza Hillal.

MHE. DKT. CHRISTINE G. ISHENGOMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipatia nafasi hii. Kwanza kabisa napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu aliyenifanya niweze kusimama hapa mbele yenu leo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, naomba kuwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge pomoja na viongozi wa Bunge kwa kuweza kunifariji kwenye msiba ulionipata wa kuondokewa na mama yangu mzazi. Nawashukuru sana, Mwenyezi Mungu awabariki. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Amina.

MHE. DKT. CHRISTINE G. ISHENGOMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, tatu, naomba pia, kumpa pongezi Mheshimiwa Rais kwa kazi nzuri anayoifanya. Pongezi pia kwa Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa kazi anayoifanya pamoja na Naibu na watendaji wake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kuchangia kwenye bajeti. Ni kweli kabisa wote mnaamini kuwa pesa tunazopitisha sizo zinazotolewa. Naomba sana kama kweli tunakipa kipaumbele kilimo, pesa tunazozipitisha ziweze kutolewa zote. Kila mmoja anajua kilimo, mifugo pamoja na uvuvi ndiyo uhai wa mwanadamu, kwa hiyo, naomba sana kitiliwe mkazo kwa upande huu wa bajeti. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine kilimo ni sayansi. Kwa hiyo, naomba sana kwenye upande wa utafiti hela zinazotengwa ziweze kuongezwa. Tuna vyuo vikuu, kwa mfano Chuo Kikuu cha Sokoine wanafanya utafiti, tunazo *research centres* mbalimbali, Ilonga, Uyole, Ukiliguru, Maruku, zote zinafanya utafiti pamoja na vyuo vingine vya uvuvi. Naomba sana hela ziweze kutolewa kwa watafiti wetu. Pia pamoja na utafiti unaofanyika tuweze kupata mrejesho kwa wakulima wetu kusudi waweze kuutumia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Benki ya Kilimo imeanza kazi, ni kweli, lakini mpaka sasa hivi bado iko Dar es Salaam. Kwa mfano, kwa Mkoa wangu wa Morogoro ni wakulima wazuri sana, mikoa mingine iko mbali sana kama Ruvuma, Kagera, kwa hiyo, kama Mheshimiwa Waziri alivyosema ningeomba sana matawi yaweze kufunguliwa haraka iwezekanavyo kwa mikoa hii yote kusudi waweze kutumia hii Benki ya Kilimo kwa mikopo kama ilivyopangwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakuja kwenye pembejeo na hasa naongelea kuhusu mbegu. Inaonekana kuwa asilimia kubwa ya mbegu zinatoka nje na

hazitozwi kodi, narudia tena hazitozwi kodi lakini mbegu zinazozalishwa hapa nchini zinatozwa kodi. Naomba ufafanuzi kama nimeeleweka. *(Makofi)*

Jambo lingine ni kuhusu viwanda vya mbolea na vyenyewe inaonekana kuwa mbolea inayotoka nje inafikiriwa zaidi kuliko mbolea inayotoka hapa nchini. Kwa mfano, tunacho Kiwanda cha Minjingu, naomba sana viwanda ambavyo vipo hapa nchini viweze kupewa kipaumbele na ruzuku yake iweze kutolewa vizuri iwezekanavyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ushauri wangu na inawezekana, kama tunaweza mambo mengine kwa nini hiki kisiwezekane? Mheshimiwa Waziri naomba tujitahidi sana kuzalisha mbegu hapa nchini Tanzania kwa sababu kwanza kabisa mbegu inayozalishwa hapa inaendana na hali ya hewa ya hapa lakini ukitoa mbegu za nje ndiyo maana unapata viotea na vibua. Kwa hiyo, naomba sana tujitahidi kuzalisha mbegu zetu hapa nchini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kingine naomba kuongelea utaratibu au mfumo mzima wa ruzuku. Namshukuru Mheshimiwa Waziri anaendelea kusema kuwa mfumo huu utabadilishwa, utabadilishwa lini? Serikali mnafanya vizuri, naomba sana huu mfumo wa *voucher* uweze kubadilishwa kusudi iwepo *system* ambapo mkulima yeyote yule mdogo na mkubwa unakwenda dukani unapata mbolea na mbegu wakati wowote kama unavyokwenda dukani kununua majani ya chai.

Mheshimiwa Mwenyekiti, masoko. Ni kweli mazao mengine hayana masoko lakini hatutamaliza tatizo hili la masoko mpaka tuwe na viwanda, mnyororo wa kuthamanisha mazao. Kwa hiyo, naomba Wizara ya Kilimo iweze kushirikiana na Wizara ya Viwanda na Biashara kuanzisha viwanda ili kusudi hizi malighafi ya kilimo ziweze kutumika kwenye viwanda hivi.

Ni kweli Afisa Ugani hawatoshi lakini mimi naamini Vyuo vya Kilimo kila siku, kila mwaka vinazalisha wataalam hawa. Naomba Serikali ione jinsi ya kuwaajiri Maafisa Ugani hawa wote. Kama kweli kilimo, uvuvi na mifugo tunakipa kipaumbele na wenyewe waweze kuajiriwa mara moja mara wanapomaliza masomo yao maana wako wengi.

Jambo lingine ambalo naweza kuongelea hapa ni kilimo cha mkataba. Kilimo cha mkataba ni kizuri kwa sababu kinakupa pembejeo zote na kinatoa *service* za Afisa Ugani kwa kila jambo. Kwa hiyo, naomba kiweze kufikiriwa kiendane pamoja na uwekezaji. Wawekezaji na wenyewe tuweze kuwakaribisha waweze kuwekeza kwenye upande wa kilimo, uvuvi na mifugo kusudi tuweze kutatua jambo hili la masoko kwa kuwekeza kwenye viwanda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kilimo cha mboga na matunda. Naomba kuwataarifu kuwa Mkoa wangu wa Morogoro ni moja ya mikoa ambayo inalima sana mboga na matunda pamoja na mikoa mingine kama Tanga. Kwa hiyo, naomba sana tuone jinsi ya kuthaminisha mazao haya ya mboga pamoja na matunda kusudi yaweze kupata thamani kwa sababu karibu asilimia 32 zinapotea hivihivi. Kwa hiyo, naomba tuliangalie sauala hili. Hata hivyo, hapohapo tujikite na tuwe na mkakati wa kuwasaidia vijana na wanawake kwenye kilimo cha mboga na matunda. Kwa kulima mboga na matunda unaweza ukapata kipato kwa muda mfupi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kilimo cha miwa Mkulazi. Eneo limetengwa lakini kwenye kitabu Mheshimiwa Waziri sikuweza kuona vizuri kama limezungumziwa. Kama lipo, ningeomba kupata ufafanuzi kwa sababu wakulima wa Mkulazi, Morogoro tayari wamejitayarisha, wametenga eneo lao kwa hiyo naomba liweze kutumika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuongelea mbegu za mafuta kwa mfano, ufuta, alizeti, pamoja na karanga. Naomba sana zipewe kipaumbele, Serikali tuangalie namna ya kupunguza kuingiza mafuta hapa nchini kusudi tuweze kutumia mafuta tunayotengeneza wenyewe. Haya mafuta ya alizeti yanayosambaa barabarani yanakwenda *under rancidity* yaani yanaharibika. Kwa hiyo, naomba sana na haya mafuta tunayotengeneza hapa nchini yaweze kuwekwa vizuri kusudi wananchi waweze kupenda kuyatumia. Naomba Wizara ya Viwanda iweze kushirikiana pamoja na Wizara ya Kilimo kwenye mambo mengi sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukuzaji wa viumbe majini, mabwawa ya samaki ni jambo zuri sana, unakwenda hapo unatoa samaki wako, unaingia ndani unapika unapata lishe. Kwa hiyo, naomba sana kama Mheshimiwa Waziri alivyosema tukazanie huu uzalishaji wa viumbe vya majini ili tuweze kupata lishe pamoja na kipato kwa kutumia bahari na mito yetu. Nimefurahi sana kuona kuwa watatoa ruzuku kwa wavuvi wadogo wadogo, hicho ni kitu kizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla sijamaliza, naomba sana kuongelea kuhusu mifugo. Wafugaji na wenyewe tuwaangalie kwenye kuwawekea miundombinu.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante, muda wetu ndiyo huo.

MHE. DKT. CHRISTINE G. ISHENGOMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Azza Hillal.

MHE. AZZA H. HAMAD: Mheshimiwa Mwenyekiti, nikushukuru kwa kunipa nafasi na mimi niweze kuchangia bajeti ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Nianze kwa kumpongeza Mheshimiwa Waziri na Naibu wake kwa kazi kubwa wanayoifanya katika Wizara hii, hongereni sana na nianze na hotuba ya Mheshimiwa Waziri ambapo katika ukurasa wa 113 anasema, naomba kunukuu; "Mikoa na Wilaya zenye maeneo tete ya chakula mwaka 2015/2016. Mkoa wa Shinyanga na Wilaya zake zote zilikuwa na hali mbaya ya chakula."

Kwa taarifa hii tu ilikuwa inatosha kabisa kuona ndani ya kitabu cha bajeti cha Waziri, Shinyanga wameitizama kwa jicho gani. Kwa masikitiko makubwa baada ya miaka mfululizo Shinyanga kuwa na hali tete ya chakula hakuna mpango wowote ambao Serikali imeupanga kutuondoa katika hali hiyo. Ukiusoma ukurasa ule Mkoa wa Shinyanga na Wilaya na Majimbo yake yote hali ilikuwa tete. Nilitegemea basi katika bajeti hii ningeona kuna kitu tofauti. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwaka wa bajeti 2015/2016, Wabunge wote wa Mkoa wa Shinyanga tuligomea bajeti ya Wizara ya Kilimo na Waziri aliposimama kujibu alisema kuwa Wizara itatekeleza ahadi aliyoitoa aliyekuwa Waziri Mkuu kwenye ziara yake Wilaya ya Kahama kwamba Wilaya ya Kahama itakuwa Wilaya ya kimkakati kuuokoa Mkoa wa Shinyanga kwa kilimo kwa sababu ndiyo Wilaya pekee inayopata mvua za kutosha. Nilitegemea kuona Wilaya ya Kahama kuna jambo limefanyika, sijaona kitu chochote.

Naomba Waziri utakaposimama kuhitimisha uniambie ile ahadi iliyotolewa kwenye bajeti mwaka 2015/2016 ya kuifanya Wilaya ya Kahama kuwa ni Wilaya ya kimkakati kwa ajili ya kilimo kuokoa Mkoa wa Shinyanga iko wapi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Wizara hii hii ya Kilimo, nilitegemea basi, Mikoa kama Mkoa wa Shinyanga ambao tunategemea maji ya juu, ningeona kuna bajeti ambayo imetengwa kwa ajili ya kilimo cha umwagiliaji. Sijaona hata Wilaya moja kwamba tunajikwamuaje na kilimo hiki kutoka kutegemea maji ya juu na kuwa tunavuna maji; sijaona ni wapi walipoonesha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana, kwa mara nyingine naiamini Serikali yangu, hebu naomba muutazame Mkoa wa Shinyanga kwa macho mawili. Hatuwezi kuwa tunasoma kwenye vitabu tu, lakini utekelezaji hauonekani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana, katika Mabwawa ya Umwagiliaji, kuna bwawa ambalo lilikamilika mwaka 2015, Bwawa la Isholo katika Jimbo la Solwa Halmashauri ya Wilaya ya Shinyanga; lakini nasikitika kusema bwawa lile

sasa hivi limeshakatika, maji yote yametoka. Kwa hiyo, kwa mwaka huu bwawa lile hatujavuna maji. Sasa hawa wakulima tunaotegemea kwamba tumewatengenezea bwawa na hatimaye waweze kulima kwa umwagiliaji, bwawa hili limekatika na maji yote yametoka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, narudia kusema kwa mara nyingine, nilishasema tuna miradi mingi ya umwagiliaji, naomba tuitengenezee mikakati miradi hii iweze kuhifadhi maji kwa wingi ili tuwe na kilimo chenye tija. Naomba nipate maelezo, miradi yetu ya umwagiliaji kwa nchi nzima, Wizara ya Kilimo mmejipanga vipi kuhakikisha miradi hii inavuna maji ya kutosha na kuwa na kilimo cha umwagiliaji chenye uhakika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuwa na Mikoa au Wilaya ambazo hazina mvua za kutosha isiwe sababu ya kutuadhibu tunaotoka katika maeneo yale, kwa sababu inavyoonekana wale wanaopata mvua mara mbili kwa mwaka ndio pia wanaotengewa fedha nyingi katika mradi wa kilimo. Naomba mtutazame, mwone tunawezeje kutoka hapo tulipo na kuweze kuwa na chakula cha kutosha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niingie kwenye mifugo. Nasikitika kwa mara nyingine, Mkoa wa Shinyanga tulikuwa na Kiwanda cha Kusindika Nyama. Kiwanda hiki mpaka leo hakifanyi kazi, kiwanda hiki kilibinafsishwa. Mheshimiwa Waziri naomba uniambie, toka mlipobinafsisha kiwanda hiki, mpaka sasa hivi kuna hatua gani? Maana zimekuwa ni hadithi. Kitaanza kazi mwezi ujao, kitaanza kazi kesho kutwa, hatuoni kazi inayofanyika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mkoa wa Shinyanga tuna ng'ombe wa kutosha, lakini ng'ombe hawa wamekuwa wakinunuliwa kwa bei ya chini kusafirishwa kwenda Dar es Salaam, hali ambayo inawafanya wafugaji wetu kutokufuga kwa ubora na kupata fedha ambayo haistahili kwa mifugo yao. Mimi nadhani ni muda muafaka sasa, tuangalie kwa maeneo ya wafugaji, basi viwepo viwanda ili mifugo hii iweze kuwa na thamani. Nilikwishawahi kusema, hata kwenye minada ambako ng'ombe zetu zinanunuliwa, basi kuwepo na utaratibu wa kuweza kuuza mifugo hii iwe na thamani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, utaratibu huo naomba basi na naishauri Serikali angalau ng'ombe hawa wawe wanapimwa kwa kilo ili wafugaji waweze kunufaika na kuuza ng'ombe hao wapate faida. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, upande wa mifugo, katika hotuba ya Waziri sijaona popote ambapo kuna mabwawa au malambo ya kunyweshea mifugo yetu katika Mkoa wa Shinyanga. Ninapata shida, tunapowaambia wafugaji wasihame, tumewaandalia mazingira gani ya kuweza kukaa na hii mifugo ili wasiweze kuhama? Naomba Waziri aniambie, tunapotoa tamko wafugaji

wasihame, ni mazingira gani tuliyowawekea ili wasiendelee kutangatanga na mifugo hii? Naomba sana mniambie, kwa Mkoa wa Shinyanga ni malambo mangapi ambayo mmepanga na ni mabwawa mangapi kwa ajili ya wafugaji? *(Makofi)*

Mheshimiwa mwenyekiti, naendelea kujikita katika Mkoa wangu wa Shinyanga. Katika hotuba ya Waziri na katika Kitabu cha Maendeleo pia. Nilijaribu kutazama hata viwanda vya kutengeneza/vya kuchakata ngozi, Mkoa wa Shinyanga hatuna hata kimoja. Sasa sijui mmetuweka katika fungu gani. Naomba myatazame muone kama kweli mnatutendea haki au kuna jambo gani la ziada ambalo mnaona litastahili kwetu? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie kwa kusema mvua za mwaka huu zimekwa ni nyingi, za kutosha lakini haitoshi kuwa na mvua nyingi, hatukuwa na miundombinu ya kujiandaa ili mvua zile ziwe na tija kwetu. Kwa kiasi kikubwa mazao mengi yameharibiwa na mvua, maji mengi tuliyoyapata yamepotea bure.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiomba Serikali na kuishauri, hebu kakaeni mjipange vizuri, hatuna sababu ya kuwa tunayapoteza maji haya bure, tutafute namna ya kuyahifadhi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiomba Wizara ya Kilimo itoe tamko. Pamoja na chakula kidogo walichokipata wananchi wetu, kuna wafanyabiashara ambao wanatoka nje wanakwenda mpaka mashambani kununua zao la mpunga kwa wakulima wetu. Wananunua mpunga ambao hata haujavunwa kwa bei ya kutupwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii inakatisha tama! Wananchi wetu wanauza kwa sababu wana shida. Yote hii ni kwa sababu soko la mchele limekuwa likishuka mara kwa mara na hivyo mpunga wao umekuwa ukinunuliwa kwa bei ya chini, kwa bei ya kutupwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi binafsi niseme ni mkulima wa mpunga, kwa hiyo hili ninalolisema nalitambua vizuri na inanisikitisha sana kuona wakulima wenzangu wananunuliwa zao lao likiwa shambani kwa bei ambayo ni ndogo, baada ya miezi miwili watakuwa…

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante, tunaendelea. Sasa tunaingia duru ya pili ya uwiano. Naanza Mheshimiwa Maria Ndila Kangoye, atafuatwa na Mheshimiwa Profesa Norman Sigalla na baadaye Mheshimiwa Jacqueline Ngonyani ajiandae.

MHE. MARIA N. KANGOYE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Naitwa Maria Ndila Kangoye, ni Mbunge wa Viti Maalum kutokea Mkoa wa Mwanza nikiwakilisha vijana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote napenda kuanza kwa kumshukuru Mungu kwa kuniwezesha kusimama siku hii ya leo hapa nilipo. Pia nipende kuwashukuru wapigakura wangu ambao ni vijana wa UVCCM Mkoa wa Mwanza pamoja na wanawake wa UWT ngazi ya Taifa kwa kunipa dhamana ya kuwakilisha vijana ndani ya Bunge hili la Kumi na Moja. *(Makofi)*

Mhehimiwa Mwenyekiti, napenda pia kuipongeza Serikali ya Awamu ya Tano kwa kazi nzuri inayofanya. Nampongeza sana Rais wetu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli pamoja na wasaidizi wake ambao ni Makamu wa Rais, Waziri Mkuu, Mawaziri, Manaibu Waziri pamoja na watendaji wote wa Serikali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sasa nijielekeze katika kuchangia hoja iliyopo. Kwanza, nianze kwa kusema kwamba naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja kwani hotuba ya Mheshimiwa Waziri imesheheni mambo mazuri yenye kuleta matumaini katika Taifa letu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunatambua kwamba Kilimo kimeajiri takriban asilimia 70 ya Watanzania na wengi wao wakiwa ni vijana. Hivyo basi, napenda kuungana na Wabunge wenzangu wanaotokana na Kanda ya Ziwa hasa wale walioongelea zao la pamba kwa kusema kwamba ni kweli zao la pamba limeanza kupunguza uthamani wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakulima wa pamba wamekuwa wakikatishwa tamaa na changamoto nyingi zinazolikabili zao hili. Baadhi ya changamo hizi ni ukosefu wa masoko ya uhakika, lakini kumekuwa na ucheleweshwaji wa pembejeo hususan mbegu na kumekuwa pia na usambazaji wa mbegu ambazo hazioti. Hii imewakatisha tamaa sana wakulima wa pamba. *(Makofi)*

Mheshimwa Mwenyekiti, labda kwa kwa kutoa mfano, tatizo hili limewahi kutukumba hata kule Wilayani kwangu Magu, katika vijiji vingi vikiwemo kijiji cha Shishani, Kabila, Mwamanga, Ndagalu na vingine vingi. Kwa kuwa Serikali ina mpango wa kujikita katika viwanda napenda kuiomba Serikali ifufue viwanda vya nguo ili kuweza kupata soko la ndani kwa wakulima wa pamba. Naamini viwanda hivi vitaweza kutoa ajira kwa vijana, kama Rais wetu alivyoweza kuajiriwa katika Kiwanda cha Mwatex enzi za ujana wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuzingatia kwamba kilimo ndiyo uti wa mgongo wa uchumi wa nchi yetu, napenda kuipongeza Serikali kwa kuanzisha Benki ya Maendeleo ya Kilimo. Naamini sasa vijana wengi waliojiajiri katika sekta

hii wataweza kupata mikopo ya bei nafuu na kuweza kupanua kilimo chao kulingana na teknolojia ya hivi sasa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, changamoto nyingine kubwa inayomkabili mkulima wa Kitanzania ni ile ya kutozwa kodi nyingi mpaka mazao yake yanapofika sokoni. Namshukuru Waziri Mkuu, wiki iliyopita amesimama hapa mbele yetu na kutuhakikishia kwamba kodi hizi zitapunguzwa, na mimi ninachoiomba Serikali ni kwamba ianze kutekeleza agizo hilo kwa uharaka ili wakulima waanze kunufaika mapema. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kumekuwa na tatizo lingine kubwa. Wakulima hawa wanapofika masokoni, wanakutana na madalali. Madalali hawa wamekuwa kama miungu watu ndani ya masoko haya. Wao ndio wapangaji wa bei na wamekuwa wakitengeneza mazingira ya kukabidhiwa mazao haya; wao ndio wanaouza, ndio wanaopokea pesa na mara nyingi wamekuwa wakiwatapeli wakulima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuiomba Serikali kuweza kuanzisha chombo maalum ambacho kitakuwa chini ya Halmashauri za Wilaya ambacho kitawatambua hawa madalali na ikiwezekana na wao walipishwe kodi kwa sababu hata hiyo pesa wanayopata haina jasho. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kanda ya Ziwa hususan Mkoa wa Mwanza ni maarufu kwa ufugaji, lakini kumekuwa na uhaba wa viwanda vya kusindika nyama, maziwa na kuchakata ngozi. Naiomba Serikali itoe kipaumbele kwa kuanzisha viwanda hivi ili kuweza kunufaisha jamii ya ufugaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba ifike mahali tuachane na kusafirisha mifugo, ila tujikite katika usindikaji wa nyama, maziwa na usafirishaji wa ngozi ambazo tayari zimekuwa *processed.* Hili ni suala ambalo linawezekana na nina uhakika kwa Serikali hii inawezekana kabisa. Labda kwa kutoa tu mfano, kuna Ranchi ya Kongwa hapa ya *NARCO*, imekuwa ikisafirisha nyama kutoka kwenye ranchi yake kwenda sehemu mbalimbali, hata kwenye maduka ya kuuza nyama *(butcheries)* yaliyoko Dar es Salaam.

Sasa ikiwa suala kama hili tayari lilishaanzishwa tena na vyombo vya Serikali, je, inashindakana vipi kuweka mlologo mzuri ili nyama ya ng'ombe inayotoka Mwanza iweze kufika Dar es Salaam ikiwa *fresh* na kuwafikia walengwa? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuhitimisha mchango wangu kwa kuiomba Serikali kuiangalia Wilaya ya Ukerewe kwa jicho la pekee. Ukerewe ina visiwa 38; kati ya hivyo, 15 ndivyo vyenye makazi ya kudumu na 23 ni makambi ya wavuvi; na wavuvi wengi ni vijana. Nasikitika kusema kwamba vijana hawa

ambao ni wavuvi wamekuwa wakihangaika kutafuta masoko mbali na Ukerewe, ukizingatia kwamba viwanda vya samaki vipo Musoma na Mwanza. Vilevile tukiangalia hali ya usafiri wanaotumia siyo usafiri wa uhakika, yaani usafiri ule siyo salama. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mara nyingi tumekuwa tukiwaokota pembezoni mwa ziwa na hii kwa kweli…

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MHE. MARIA N. KANGOYE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunaendelea. Mheshimiwa Profesa Norman Sigalla, halafu atafuatiwa na Mheshimiwa Jacqueline Ngonyani.

MHE. PROF. NORMAN A. S. KING: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nachukue nafasi hii kumshukuru Mungu kwa kunipa heshima ya kuchangia nafasi hii muda huu. Jambo la pili, kama wenzangu walivyosema, nachukua nafasi hii kumpongeza Rais wetu mpendwa, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli, kwa kazi kubwa na nzuri anayoendelea kufanya kwa ajili ya Taifa letu hili. *(Makofi)*

Tatu, namshukuru Waziri mwenye dhamana hii ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, rafiki na ndugu yangu Mheshimiwa Mwigulu Nchemba kwa kazi kubwa ambayo ameendelea kufanya na wasaidizi wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesimama kwa masikitiko makubwa sana, pamoja na kazi kubwa anayoifanya Waziri wetu, niliposikiliza pamoja na kusoma kitabu cha hotuba yake hii sijaona akisema chochote kuhusu Shamba la Mifugo la Kitulo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwalimu Nyerere pamoja na Mzee wetu Karume, mara baada ya Muungano wa Tanganyika na Zanzibar, kazi kubwa waliyoifanya ni kuhakikisha uchumi wa Tanzania wanaugawanya kufuata mahitaji. Moja ya walichokiamua ni kuanzisha shamba maalum la mifugo Kitulo, Wilaya ya Makete ili kusaidia wakulima wetu kuachana na kuchunga ng'ombe, waanze kufuga, wameamua hilo mwaka 1965.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali zilizofuata ni masikitiko makubwa, hazijapeleka mkazo kwenye shamba hili. Kumbe waasisi wa Taifa hili waliona kwamba ni vigumu sana kutenga eneo la wachungaji, wakasema ili tubadilike ni lazima tuanzishe kituo cha kujifunza kufuga na shamba hili liko Kitulo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama shamba hili lingepewa haki, kwa maana ya kupelekewa fedha kwa ajili ya kuendeleza, ni wazi kabisa kwamba uchumi wa Watanzania kama walivyo wote maana Mikoa inayochunga ng'ombe, Kanda ya Kati na Kanda ya Kaskazini wangeenda kujifunza Makete jinsi ya kufuga. Ng'ombe mmoja wa maziwa, ni wazi fedha anazozalisha ni zaidi ya mara 20 ya ng'ombe wa nyama kama ukithaminisha gharama za kuchunga.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wafugaji na Waheshimiwa Wabunge wengine wako hapa wanajua, ng'ombe mmoja kwa kawaida ili avunwe anachukua kati ya miaka mitatu mpaka saba. Ukichukua wastani wa miaka mitano ili umuuze, ambapo ng'ombe wengi wanauzwa kati ya shilingi 300,000 mpaka shilingi 1,000,000.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikichukua bei ya wastani wa shilingi 500,000, kama ukimuuza baada ya miaka mitano, ni kwamba huyo mchungaji alikuwa analipwa shilingi 8,333 kwa mwezi, kwa miaka mitano yote aliyokuwa anachunga ng'ombe huyo. Amemuuza ng'ombe baada ya miaka mitano, lakini akimuuza kwa shilingi 500,000 maana yake kila mwezi alikuwa anapewa ujira wa shilingi 8,333. Ikitokea msimu ng'ombe amedhoofu kidogo ukamuuza kwa shilingi 400,000 maana yake alikuwa anapewa mshahara wa shilingi 6,666.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni wazi na ni lazima tufike mahali kama Serikali tuamue kwamba majibu ya kujenga uwezo wa wachungaji wa mifugo ni Shamba la Kitulo lililopo Makete. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti na Waheshimiwa Wabunge, nyie mnafahamu, hata kama ukisema kwamba mchungaji huyu yeye kipato chake ni dola moja, yaani shilingi 2,200 basi kwa miaka hiyo mitano atatumia shilingi 5,600,000 lakini atakuwa amepata fedha ambayo ni shilingi 400,000 mpaka shilingi 500,000 kwa huyo ng'ombe mmoja. Huyo ng'ombe amekula shilingi 5,600,000 au shilingi 3,600,000 lakini amepata kati ya shilingi 400,000 na shilingi 500,000 kwa miaka mitano kwa ng'ombe mmoja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, amekula shilingi 5,600,000 au shilingi 3,600,000 lakini amepata kati ya shilingi 400,000 na shilingi 500,000 kwa miaka mitano kwa ng'ombe mmoja. Ombi langu kwa Serikali, ifike wakati sasa ione umuhimu wa kuendeleza shamba la Kitulo, sambamba na kujenga miundombinu inayofanya shamba la Kitulo liweze kufanya kazi. Namsifu rafiki yangu Mheshimiwa Mwigulu, tulipomwomba aje kwenye shamba hili la Kitulo alishangaa sana, maana ni shamba ambalo lina ekari 12,000, ng'ombe waliopo ni 750, shamba lina uwezo wa kuwa na ng'ombe 4,500 na kama hii ikifanikiwa ni kila nyumba ya Nyanda za Juu Kusini itakuwa ina uwezo wa kuzalisha maziwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, chonde chonde naiomba sana Serikali, lazima tuone umuhimu wa kuenzi waasisi wa Taifa hili kwenye vitu ambavyo vinaleta uchumi chanya kwa wananchi wetu, badala ya kuenzi wakubwa hawa kwa vitu ambavyo kimsingi *you can not quantify in terms of economic benefits*. Ni muhimu sana! Mojawapo ni shamba la Kitulo la Makete, ardhi ipo ni mali ya Serikali, tatizo ni nini? Wanahitaji shilingi bilioni 7.7 ili shamba hili lirudi asilimia 100 kwa *full fledged* ni shilingi bilioni 7.7

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukua nafasi hii pia kuchangia upande wa mbolea. Moja ya mkakati ambao hatujautekeleza vizuri, kama Serikali ya Chama Tawala ni upande wa mbolea ya ruzuku. Naomba sana badala ya kuendelea na mpango huu, ni vizuri Serikali yetu iamue kujenga Kiwanda cha Mbolea, mifuko iandikwe kabisa *Not For Export,* iuzwe *locally* kwa bei ya shilingi 10,000, kila mtu mwenye uwezo wa kulima anunue, bila kubagua nani apewe na nani asipewe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama mtu binafsi anajenga Kiwanda cha Minjingu pale Manyara, kwa nini Serikali isifanye hivyo? Tunajenga kiwanda kama Serikali, lakini mifuko inaandikwa *Not For Export*.

Kwa hiyo, kila mkulima mwenye uwezo, anakuwa na uwezo wa kununua. Utaratibu uliopo sasa unamfanya mwenye uwezo wa kulima sana asipewe. Maana Kanuni inasema, anayetakiwa kupewa ni mwenye ekari moja au mbili; ninalima ekari 500 *then* sistahili kusaidiwa. Sasa swali ni hili, nani ananufaisha uchumi wa Taifa hili? Bila shaka ni yule mwenye ekari nyingi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sambamba na hili, naomba niseme kidogo upande wa watendeji wetu yaani Maafisa Ugani. Vijiji vyetu vina Maafisa Kilimo, utaratibu uliopo sasa haufanyi maafisa hawa wawajibike kwa wakulima wetu.

Ombi langu kwa Serikali, Afisa Ugani wajibu wake mmojawapo uwe kuwatembelea wakulima na kujua kwamba ametembelea wakulima wangapi, atoe hesabu hiyo ngazi ya Kata mpaka Wilaya ili tuwe na hakika wakulima wangapi wamefikiwa na wataalamu wetu. Vinginevyo mtu anaweza akaajiriwa leo na asitoe ushauri kwa mkulima yeyote, bado akapata mshahara wake. Ni lazima aseme amemshauri nani? Ametembelea wakulima wangapi? Tukifanya hivyo, nchi yetu itabadilika na itafanikiwa sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, naomba sana, ukitaka kufanikisha kilimo, ukitaka kufanikisha ufugaji, jibu ni shamba la Kitulo lililoko Makete. Liwe Shamba Darasa la Tanzania nzima. Mungu awabariki sana, Amina. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Profesa. Mheshimiwa Jacqueline Ngonyani atafuatiwa na Mheshimiwa Joel Mwaka Makanyaga.

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nichukue nafasi hii kwanza nikushukuru kwa kunipa nafasi na mimi niweze kuchangia katika hotuba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niendelee kuwashukuru wanawake wa Mkoa wa Ruvuma kwa kuniamini na kunipa kura za kishindo. Nawashukuru pia wananchi wa Mkoa wa Ruvuma kwa namna ambavyo wamekipa Chama cha Mapinduzi kura za kishindo na hata Majimbo yote sasa ya Mkoa wa Ruvuma ni ya Chama cha Mapinduzi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niende moja kwa moja kwenye Benki ya Kilimo. Nachukua nafasi hii kuipongeza sana Serikali ya Chama cha Mapinduzi kwa kuona umuhimu wa kuanzisha Benki ya Kilimo ili kuweza kuchochea hali ya kilimo katika nchi yetu na kuwafanya wananchi wake waweze kujiwezesha kwa ajili ya kukopa na kuendeleza kilimo mmoja baada ya mwingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sambamba na shughuli hiyo inayofanyika kwa maana ya kilimo, naomba niseme tu kwamba katika Mkoa wetu Ruvuma kuna mazao mengi ambayo yanalimwa katika Mkoa huo, lakini leo hii naomba Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana ya Kilimo, aone umuhimu wa kupeleka Benki hii ya Kilimo sasa katika Mkoa wa Ruvuma kwa sababu Mkoa wa Ruvuma ni Mkoa ambao katika shughuli zake asilimia 90 wananchi wote wanategemea kilimo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba sana Benki ya Kilimo ipelekwe huko ili iweze kuwarahisishia wananchi kuweza kukopa na kuendeleza shughuli zao za kilimo, wakiwepo wanawake ambao ni wakulima na wafugaji wanaotokana na Wilaya ya Mbinga, Wilaya ya Nyasa, Wilaya ya Songea Vijijini, Wilaya ya Namtumbo na Wilaya ya Tunduru. Hawa wote wanahitaji wapate pesa kwa ajili ya kuendeleza shughuli za kilimo bila kusahau Halmashauri ya Madaba, nao pia kuna wanawake ambao wanahitaji wapate pesa kwa ajili ya shughuli za kilimo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nisingependa kusema sana kwenye eneo hili, lakini naomba tu endapo Waziri mwenye dhamana atanikubalia kupeleka benki hii kule katika Mkoa wa Ruvuma, azma yangu ya kuondoa shilingi katika bajeti hii nitaiondoa. Vinginevyo nitaondoa shilingi ili anihakikishie kwamba benki hii sasa inakwenda kuhakikisha kwamba wale ambao ndio wanashughulika na shughuli za kilimo, ndio ambao wanasogezewa mahitaji

haya. Kwa sababu Benki hii katika Mikoa mitano ambayo ni ya mfano ambao wameanza nayo ni pamoja na Mkoa wa Njombe.

Sasa jamani Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana, hivi kutoka Njombe na kufika Songea mbona ni kama pua na mdomo? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, namwomba sana Mheshimiwa Waziri, kaka yangu Mheshimiwa Mwigulu Nchemba, pamoja na kazi nzuri anazozifanya, wananchi wanatambua na wana imani kubwa sana na wewe, hasa wananchi wa Mkoa wa Ruvuma, wanawake wa Ruvuma, naomba sana jambo hili ungelitilia mkazo ili tuweze kupata benki na wananchi waweze kufanikiwa kwa ajili ya mahitaji hayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mkoa wetu wa Ruvuma pia tunalima mahindi, kahawa na korosho, ndiyo maana ninaona umuhimu wa kusisitiza, kwa maana mazao yote haya ndiyo yanayoipatia pato kubwa sana nchi yetu ya Tanzania. Kwa hiyo, umuhimu wa kupeleka benki ni mkubwa mno.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa niende kwenye suala la zao la tumbaku. Zao la tumbaku ni shida; kila mmoja ameongea hapa! Maeneo mengi sana ni wahanga wa jambo hili. Hata kwetu katika Mkoa wa Ruvuma katika Wilaya Namtumbo kuna shida hiyo. Tunaomba sasa kuhusu gawio ambalo linagawiwa na Wizara kupeleka maeneo ambayo watu wanalima tumbak, basi na Wilaya ya Nambumbo ipewe kipaumbele ili waweze kupata gawio.

Mheshimiwa Mwenyekiti, halikadhalika, kwa kuwa mahitaji ya tumbaku duniani yameshuka, ni vizuri sasa Serikali ikajipanga kuhakikisha kwamba zao hili la tumbaku linalimwa hapa hapa ndani ya nchi yetu na wanunue zao hili ndani ya nchi yetu, badala ya kununua tumbaku hii nje ya nchi, kwa mfano, sasa hivi inanunuliwa maeneo mengine ya nje ya nchi ikiwemo Uganda; naomba sana kwa kuwa eneo hili mahitaji yameshuka, basi mazao yatakayozalishwa juu ya suala la tumbaku, nadhani yatakidhi haja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niende kwenye suala la mawakala wa pembejeo za kilimo. Kwanza kabisa naipongeza Serikali kwa kuona umuhimu wa kupeleka huduma hii ya *voucher* kwa wananchi wetu, baadhi yao wananufaika na wengine hawanufaiki, lakini najua Serikali yetu ni sikivu, wataona umuhimu wa kufanya marekebisho juu ya jambo hili ili wananchi wote mwisho wa siku waweze kufikiwa na huduma hii. Mawakala wetu kwenye maeneo mbalimbali katika nchi yetu hii ya Tanzania, wamejitoa muhanga kuhakikisha kwamba wameikopesha Serikali kwa kuwapa wananchi pembejeo na baadaye wanakuwa wanaidai Serikali. Wamejitolea!

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukua nafasi hii kuwapongeza sana. Naomba sasa Serikali na Wizara kwa ujumla mwone mchango mzuri ambao mawakala hao wameutoa ili kuwezesha zoezi la utoaji wa *voucher* uweze kwenda kwa wakati. Kwa misingi hiyo, naomba niwasemee leo mawakala wa pembejeo za kilimo. Waheshimiwa Wabunge wengi waliosimama hapa, mimi naona wamewasahau kabisa kuwasemea; ni watu ambao wamejitoa, lakini mpaka sasa hivi hawajalipwa pesa zao. Wanadai pesa nyingi na wale ni wajasiriamali ambao wanaendesha biashara zao kwa kutumia mikopo mbalimbali; wanakopa kwenye mabenki, *SACCOS* na maeneo mengine mengi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, imefika wakati sasa hivi, wale wajasiliamali wamekauka midomo. Hali ni mbaya na wengine wanadaiwa sana na hatimaye wengine tayari wanaweza hata wakafilisiwa mali zao, ikiwemo hata kuuziwa nyumba zao.

Kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri wakati unajipanga vizuri kuhakikisha unatekeleza ipasavyo Ilani ya Chama cha Mapinduzi kwenye eneo la kilimo, naomba uwatazame kwa jicho la huruma sana wajasiriamali waliopo katika Mkoa wa Ruvuma, katika Wilaya zote zinazojumuisha Mkoa wa Ruvuma, tukianza na Tunduru, tukaja Namtumbo, nikaja Songea na hatimaye Mbinga na hata Nyasa. Wote wanahitaji walipwe pesa zao ili waweze kuendelea kujikimu katika maisha yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nichukue nafasi hii niongelee suala la zao la samaki katika Ziwa Nyasa. Naomba nimwambie tu Mheshimiwa Waziri kwamba katika maziwa yote ambayo yanatoa samaki katika nchi hii, hakuna samaki watamu wanaoshinda Ziwa Nyasa. Ziwa Nyasa linatoa samaki watamu sana na wenye virutubisho sana na ndiyo maana ukimwangalia Mheshimiwa Jenista Mhagama, amenawiri, yuko vizuri; ukimwangalia Sixtus Mapunda naye yuko vizuri hata ukinitama mimi niko vizuri kwa sababu ya samaki wazuri na watamu wanaotokana na Ziwa Nyasa. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri wa Kilimo na Uvuvi naomba uelekeze macho yako katika Ziwa Nyasa. Ziwa hili linatoa dagaa wazuri mno haijapata kutokea! Naomba uelekeze nguvu huko! Naishauri tu Serikali kwamba hebu oneni umuhimu... *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa kwa mchango wako. Naomba uniletee hao samaki! *(Kicheko/Makofi)*

Tunaendelea na Mheshimiwa Joel Mwaka Makanyaga, atafuatiwa na Mheshimiwa Omary Tebweta Mgumba.

MHE. JOEL M. MAKANYAGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa, naomba nichukue fursa hii kukushukuru kwa kunipa nafasi nami niweze kuchangia katika Wizara hii ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitamke kwamba kwa vile leo ni mara yangu ya kwanza kusimama na kuchangia katika Bunge hili, nachukua nafasi hii kumpongeza sana Rais wetu mpendwa, Mheshimiwa Dkt. Magufuli kwa kuchaguliwa kwake kwa kishindo mwaka 2015, lakini nimpongeze vilevile kwa kutufanyia kazi kubwa ya kutupatia Baraza la Mawaziri zuri sana. Tunaona kazi wanayoifanya na kila mtu anaiamini. Na mimi naomba nichukue fursa hii kuwaambia Mawaziri wachape kazi, tuko nyuma yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya hayo nitamke vile vile kwamba kwa vile ni mara yangu ya kwanza kusimama na kuchangia, niwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Chilonwa, ambao waliona waniamini na mimi niwawakilishe katika mjengo huu katika kuleta matatizo yao na kushirikiana kutatua matatizo yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru sana Mheshimiwa Waziri Mwigulu kwa hotuba yake nzuri ambayo ametupa asubuhi hii kupitia kitabu hiki ambapo amejikita vizuri katika masuala ya kilimo na nyanja zake zote. Amegusia kila eneo na namna gani Wizara yake inajipanga, kufanya kwa ajili ya Watanzania; lakini pia katika nyanja za mifugo, pamoja na sekta zote. Ameeleza kwa umakini kabisa, ni nini Serikali inataka kutufanyia sisi Watanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vivyo hivyo amekwenda kwenye suala la uvuvi na sekta zake zote, masuala ya kupanga siku zote yana changamoto, na sisi tuko hapa leo kuijadili hii hotuba yake kwa lengo la kuonesha changamoto zilizopo tukitegemea kabisa kwamba watazichukua na kuzifanyia kazi na kuboresha yale ambayo wanakusudia kuyafanya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukua fursa hii sasa nijielekeze kwenye Jimbo langu la Chilonwa. Jimbo la Chilonwa tunalima sana, lakini huwa tuna matatizo ya hapa na pale ya mvua. Jimbo la Chilonwa tunafuga kwa kiasi chake, tatizo hatuna uvuvi kwetu. Nikizungumzia suala la kilimo, naomba sana kwa upande wa pembejeo ambapo imeonesha dhahiri kwamba safari hii pembejeo zitapatikana kwa wakati na pembejeo zinazostahili. Isiwe kwamba tunaletewa mbegu ambazo unapanda hazioti tena, isiwe kwamba tunaletewa mbegu wakati wa kupanda umepita. Tunaamini haya yaliyozungumzwa hapa ndani ndiyo yatakavyotekelezwa na sisi tunaomba iwe hivyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu kwamba kilimo ni biashara. Pale inapokuwa mwananchi analima halafu anakosa sehemu ya kupeleka mazao yake, au analima inakuwa ngumu sana kwake kusafirisha mazao yake kuyapekeka kunakostahili, linakuwa tatizo kubwa sana. Tatizo la miundombinu kuingia vijijini hebu lifanyiwe kazi. Najua Serikali inajipanga, lakini naomba nisisitize kabisa, lifanyiwe kazi na hasa katika Jimbo langu la Chilonwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, watu wanalima sana mahindi na kwa taarifa yako, najua Wabunge wengi tunajua humu, mahindi ya Dodoma yana soko kubwa sana duniani. Mahindi ya Dodoma hayatumii kemikali. Dodoma hatutumii mbolea za chumvi chumvi hata siku moja! Dodoma tunahitaji mvua tu! Tatizo letu ni mvua, ndiyo inayotusumbua. Kwa hayo, mazao kidogo tunayopata, yana soko kubwa sana. *(Makofi)*

Kwa hiyo, naiomba sana Serikali itusaidie kutuwezesha mazao yetu yafike sehemu yanapotakiwa kwenda kiurahisi. Inapokuwa ngumu kuyafikisha mazao sokoni, wanunuzi, walanguzi au wafanyabiashara, wanakuwa na sababu ya kununua mahindi kwa bei ya chini sana. Kama atasafiri kwenda vijijini kwa shida sana, njia haipitiki, anachukua siku tatu kufika sehemu ambayo angetumia masaa mawili, matatu, kwa vyovyote vile atataka kwamba atakapokuja kwenye soko, mahindi yake yawe *competitive*. Kwa hiyo, atataka anunue mahindi kwa bei ya chini na kwa kufanya hivi, mwananchi anaathirika sana kiuchumi. Kwa hiyo, naomba sana suala la miundombinu, barabara za kuelekea vijijini liangaliwe kwa macho mawili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili mtu aweze kulima lazima kuwe na amani. Nasema wazi, katika Jimbo langu la Chilonwa, vilevile kuna tatizo la migogoro ya ardhi ambayo naweza kuisema vile ni migogoro ya mipaka. Ardhi kwa maana ya wakulima na wafugaji wanavutana. Mipaka inafika wakati fulani Wilaya moja na nyingine kama alivyozungumza ndugu yangu hapa Mheshimiwa Nkamia, tunavutana sana mipaka ya kulima na hasa unapofika wakati wa kulima na Wilaya tunazopakana nazo, ingawa tatizo kubwa kwa kweli ni wafugaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika hili naomba sana Serikali iangalie uwezekano wa kuwapatia wafugaji maeneo maalum kwa ajili ya malisho, lakini katika maeneo hayo njia rahisi ya kuwafanya waende kwenye maeneo hayo ya malisho ni kuhakikisha kwamba maeneo hayo yanakuwa na majosho na maji ya kutosha kuwapatia mifugo yao ili waweze kwenda na kufuga huko. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye mazao ya biashara. Bahati mbaya Dodoma mazao ya biashara siyo mengi, lakini tuna alizeti na vilevile tuna zabibu. Namuombe sana ndugu yangu Mheshimiwa Mwigulu, zao la

zabibu ambalo umetuheshimu, limeonekana katika kitabu chako, huku nyuma naona zao la zabibu, hili zao ni mkombozi mkubwa sana wa mwananchi wa Dodoma, lakini tunahangaika nalo kupita kiasi kwa sababu ya soko. Watu wanakuja wananunua kwa bei wanazotaka, wanakwenda kuuza bei kubwa. Mtu akija shambani atanunua kilo moja shilingi 500.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa taarifa yako, kilo moja inaweza kuwa na mikungu hata mitano ya zabibu. Ukija mjini hapa mkungu mmoja wewe unanunua shilingi 1,000, yeye ananunua shilingi 500 anakuja kuuza hapa mjini shilingi 5,000. Huyu mwananchi atainuka lini? Dawa peke yake ni kuhakikisha tunamwekea kiwanda cha uhakika cha zabibu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni ombi langu kwa Serikali, iangalie namna ya kuisukuma Halmashauri ya Wilaya ya Chamwino, ina mpango wa kuweka kiwanda, lakini inasuasua sana. Naombe kabisa, ndugu yangu Mheshimiwa Waziri chukua fursa hii, wasiliana na Halmashauri ile ujue shida yao ni nini? Tumefika mara nyingi, tunaambiwa kiwanda kinafuata muda siyo mrefu, lakini kila siku, sasa tuna zaidi ya miaka miwili, kiwanda hakionekani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya hayo machache, naomba nichukue nafasi hii kutamka kwamba naiunga mkono hoja. Ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana. Mheshimiwa Omary Mgumba, atafuatiwa na Mheshimiwa Kaunje Hassan.

MHE. OMARY T. MGUMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana kwa kunipa nafasi hii na mimi kutoa mchango wangu katika Wizara hii ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Nachukua fursa hii pia kumpongeza Mheshimiwa Waziri, Naibu Waziri pamoja na watendaji wote wa Wizara ya Kilimo kwa hotuba yao nzuri na mikakati waliyoiweka katika mipango yao ya kilimo. Kwanza, nachukua fursa hii kuunga mkono hoja kwa asilimia mia moja, lakini nina ushauri kidogo wa kuongezea nyama katika mipango ya kilimo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakubaliana na Mheshimiwa Waziri anaposema kwamba ukitaka mali utaipata shambani na anasema vijana wengi tuelekee huko ndiko tutakapoipata mali. Nimkumbushe Mheshimiwa Waziri, mali hiyo huko inapatikana ukiwa na ardhi tu na miongoni mwa matatizo makubwa yaliyopo sasa hivi nchini kwetu ni migogoro ya ardhi hasa kwa wakulima na wafugaji, kama alivyoielezea vizuri katika kitabu chake, lakini kwa bahati mbaya, na ninaisema kwa bahati mbaya kwa sababu naujua umahiri wa Mheshimiwa Waziri, lakini hakuiwekea mikakati wala mipango kwa ajili ya kutatua tatizo hilo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mipango hii mizuri yote ambayo mmeiweka bila kutatua tatizo la wakulima na wafugaji, yote ni sifuri kwa sababu tuna tatizo kubwa sana huko vijijini na waliosabisha tatizo hili la wakulima na wafugaji ni Wizara ambao wanahusika kwa namna moja au nyingine. Wanatoa hatimiliki, wanauza mashamba bila kuzingatia hali halisi ya *field* ikoje. Unakuta wananchi kwenye sehemu husika wameishi miaka 12, 15, zaidi ya 20 lakini anakuja mtu anapewa hatimiliki, ndiye mmiliki halali. Mifano iko mingi, hasa nichukulie Jimbo langu, labda ndipo unaweza kunielewa Mheshimiwa Waziri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna shamba la Kidago ambalo zamani lilikuwa la *Uluguru Tailors*. Ni shamba ambalo wakulima pale wamekaa zaidi ya miaka 40. Leo hii kapewa mwekezaji na kesi iko mahakamani. Sitaki kulizungumza sana kwa sababu lipo, lakini nakuomba Mheshimiwa Waziri uje ili uone hali halisi ilivyo pale.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mfano wa pili, kuna shamba la Pangawe, ambapo pale kuna mradi wa mfano, walikuwa wa KOICA (Corea) ndiyo wamewekeza. Leo hii tuna tatizo kubwa sana na mwekezaji. Nakuomba Mheshimiwa Waziri uje katika jimbo langu la Morogoro Kusini Mashariki ili tuweze kukaa na mwekezaji huyu tuone ni namna gani tunaweza kumaliza tatizo hili; kwa sababu nia nzuri mliyokuwanayo, bila kumaliza migogoro ya wakulima na wafugaji tatizo hili litakuwa kubwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mfano mwingine uko kule mpaka Kata za Maturi, Kidugaro, kwenye vijiji vya Ng'ese huko matatizo ni hayo hayo. Kwa hiyo, ndiyo maana dhamira yako kuu ya kusema vijana twende huko, tunakwenda huko lakini ardhi hakuna. Nina ushahidi ndiyo maana unaona kuna migogoro ya ardhi kila siku nchini kote. Kwanza uje na mkakati, nafikiri baada ya kuja kutoa majumuisho yako, uje utuambie, Serikali na Wizara yako imejipanga vipi katika kutatua tatizo la migogoro ya wakulima na wafugaji ili tuwe salama tuweze kuongeza uzalishaji katika nchi hii? Leo hii wakulima wa nchi hii hususan wa Morogoro Kusini Mashariki, zamani tulikuwa tunalinda nguruwe na kima, sasa hivi tunalinda ng'ombe ili wasile mavuno. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili. Sisi Morogoro Vijijini ni wakulima wazuri wa matunda, lakini sijaona katika kitabu chako mpango mkakati kwa ajili ya viwanda vya kusindika matunda, kwa ajili ya kutengeneza soko la uhakika kwa matunda yanayooza katika sehemu kubwa ya nchi yetu hususan Morogoro Vijijini. Sisi ni wakulima wazuri wa ndizi, machungwa, machenza na maembe katika vijiji vya Tegetero, Kinole, Kiloka na sehemu nyingine zote, lakini leo hii matunda yanaoza mtini wakati mwingine kwa kukosa soko la uhakika, hasa viwanda vya kusindika mazao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la tatu, niende kwenye Jimbo langu tena kuhusu Shamba la LMU lililoko Ngerengere. Lile shamba ni la kuzalisha mifugo ya kisasa. Shamba lile lina ukubwa zaidi ya heka 11,000 lakini utaishangaa Serikali kuna ng'ombe 900 tu, mbuzi 200, nguruwe 50 na eneo lote limebaki ni pori. Hapa ninashauri mambo mawili, kwanza, naiomba Serikali kuwekeza nguvu kubwa katika uendelezaji wa shamba hili ili lengo lililokusudiwa litimie liweze kutufaidisha watu wa Morogoro Kusini Mashariki hususan Tarafa ya Ngerengere.

La pili, ushauri wangu na ombi kwa Serikali, Ngerengere sasa hivi imekuwa Mji Mdogo, imekua na bahati mbaya hatuna eneo lolote la upanuzi kwa sababu tumezungukwa na vikosi vinne vya Jeshi. Tunamba ombi maalum Serikalini, angalau tupatiwe heka 1,500 katika shamba hili ili tuweze kuliendeleza na shamba hili pia vigawiwe vitalu kwa ajili ya wafugaji na wakulima ili kuendeleza maendeleo ya watu wa Morogoro Kusini Mashariki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba pia nichangie katika Bodi ya Korosho na bodi nyingine za mazao nchini. Miongoni mwa majipu yaliyopo katika nchi hii, hizo bodi za mazao ndiyo matatizo makubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka nitoe mfano mmoja tu katika Bodi ya Korosho, hapa wadau wa korosho wamezungumza mengi kuhusu makato yanayotokea huko. Miongoni mwa kazi nyingi za Bodi ya Korosho ni pamoja na kuhamasisha uzalishaji, lakini pia usindikaji *(processing),* lakini pia kutafuta masoko. Haya yote matatu Bodi ya Korosho inakwenda kwa kusuasua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitoe mfano mmoja, mwaka 1973 uzalishaji wa Korosho tulifikia tani 145,000 wakati wa Mwalimu Nyerere, leo hii baada ya miaka zaidi ya 30 tunazungumza uzalishaji tani 154,000. Kwa ushahidi hata nchi zilizokuja kuomba mbegu hapa, kama Vietnam leo zimeshatupita, lakini bodi hii kila mwaka wanakupa *projection,* wanakwambia tunazalisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kuzungumzia kuhusu kodi nyingi zilizokuwepo kwenye Bodi hii ya Korosho. Mkulima analipa zaidi ya shilingi 640 kwakilo moja ya korosho, ambapo tukichukua tu hesabu hii iliyokuwa ni *projection* ya mwaka wa 2015 ambayo ni tani 154,000, zaidi ya shilingi bilioni 99 wakulima wa korosho wanaiacha. Hiyo fedha bei ya korosho ingeachwa kwa mkulima ingekuwa kubwa zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano, mkulima wa Korosho anakatwa shilingi 207 huko kijijini, kwa maana ya *five percent* tunazungumza shilingi 60 kwenye ushuru wa Hamashauri, shilingi 50 ni Chama cha Ushirika, shilingi 10 ni kwa ajili ya mtunza ghala, shilingi 20 *Cooperative Union*, shilingi moja kwa ajili ya kikosi kazi. Makato hayo jumla yake inafika 207. Achana na hayo, anaambiwa kuna *export levy*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, msingi wa kuwa na *export levy* ni kwa ajili ya k*u-encourage investment* katika nchi yetu. Kwa miaka yote ambayo tumekuwepo hapa, Bodi ya Korosho inasema inafanya *investment* ya ubanguaji wa Korosho nchini. Inachukua *15 percent* ya *FOB price* ambapo kwa mwaka wa 2015 kwa sababu *FOB price* ilikuwa ndogo, wakachukua bei elekezi ya shilingi 2,900 ni sawasawa na kukata shilingi 435 sawasawa na shilingi bilioni 69. Hakuna kiwanda chochote kilichowekezwa, kitu ambacho… *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MBUNGE FULANI: Unga mkono hoja!

MHE. OMARY T. MGUMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mgumba, tunakushukuru sana, ila hujaeleza *backround* yako wewe ni nani. Siku nyingine tusaidie. Ahsante. Tunaendelea, Mheshimiwa Kaunje Hassan. *(Kicheko)*

MHE. HASSAN S. KAUNJE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi hii kwa mara ya kwanza kuchangia katika Bunge hili, lakini nichukue dakika chache kwanza kumpongeza Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, lakini vilevile kumpongeza Spika na Naibu Spika kwa ushindi wao, pamoja na wewe mwenyekiti kwa kushinda kuwa Mwenyekiti wa Bunge hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, na kwa nafasi ya kipekee, nimpongeze au niwapongeze wote walioteuliwa kuwa Mawaziri katika Baraza la Mawaziri katika Serikali hii ya Awamu ya Tano; lakini na wao niwatume vilevile wafikishe salamu kwa Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwamba Mheshimiwa Kaunje, Mbunge wa Lindi anahitaji kupongezwa kwa sababu naye alinituma kazi mbili alipokuja kwenye kampeni Lindi na nilizifanya kwa ukamilifu. Kazi ya kwanza ilikuwa ni kuhakikisha natumbua jipu la Mbunge wa Upinzani katika eneo la Lindi Mjini na nilimwondoa. *(Makofi/Vigelegele)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la pili ni kuhakikisha kwamba yeye anapata kura za kutosha na hilo nilihakikisha. Hivyo basi, hana budi naye kunipongeza kwa kazi hizo mbili nilizofanya kwa niaba yake. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Sawa kabisa!

MHE. HASSAN S. KAUNJE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nina machache tu ya kuchangia.

Kwanza nitachangia yale yanayohusiana na Jimbo langu, halafu kwa ujumla nitakuja tu kuzungumzia biashara ya korosho. Nitamwomba ndugu yangu, Mheshimiwa Mwigulu atakapokuja kufanya majumuisho aniambie kwa nini Lindi Mjini kama Jimbo na Halmashauri ya Manispaa ya Lindi inakosa fungu la maendeleo ya kilimo wakati wakulima wapo katika Manispaa ya Lindi Mjini? *(Makofi)*

Pili, aniambie mkakati alionao wa kuwasaidia wananchi wa Kata ya Ng'apa na Tandangongolo ambao wanazalisha nazi nyingi zinazoliwa Dar es Salaam tangu dunia ilipoanza mpaka leo lakini kiwanda cha kuwasaidia hakipo, na yeye ana mpango gani? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile nitamwomba atueleze Wanalindi ambao hatuli nyama ya ng'ombe wala mbuzi, kwa nini Ranchi ya Taifa ya Ngongo ilifungwa na kama ana mpango wowote wa kuianzisha tena ili sisi ambao tunakosa nyama na kupata maumbo mafupi kama haya, tuweze kupata na warefu watokee Lindi? *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, anieleze vile vile ana mpango gani wa kuwasaidia wakulima wa mwani ambao wanapatikana katika Ukanda wa Pwani ya Lindi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa namna ya kipekee azungumzie kiwanda kilichopo Lindi cha ubanguaji wa korosho ambacho ni kikubwa, atakavyoweza kusaidia kukifungua na wananchi wa Lindi waweze kupata ajira.

Nimkumbushe vilevile eneo la Lindi Manispaa lina ukanda wa bahari wenye urefu wa kilometa 104, lakini ukienda kwenye mapato ya Manispaa ya Lindi Mjini, kutokana na ushauri mbovu au maendeleo hafifu yanayotokana na Idara ya Uvuvi mapato kwa mwaka hayazidi shilingi milioni nne. Kwa maana ya kwamba kwa kila siku mapato ya Bahari ya Lindi hayazidi shilingi 1,000 katika kuchangia pato la Manispaa hiyo. Sasa anishawishi kwa nini tuendelee kubaki na wataalam wake wa uvuvi waliopo pale na namna gani asiweze kuwaondoa akatuletea wengine ambao waka-*brand*, wakautumia ukanda ule kuweza kuleta mapato katika eneo la Manispaa ya Lindi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kumaliza hayo, nichangie sasa kwenye eneo la zao la korosho. Kama ulivyomwomba Mbunge aliyekaa aeleze *interest*, na mimi nataka ku-*declare interest* kwamba pamoja na kuzaliwa Lindi kwenye zao la korosho lakini nimefanya kazi katika sekta ya korosho kwa miaka yote kabla ya kuja Bungeni. Kwa hiyo, nataka tu nieleze yale ninayoyafahamu ambayo yatachangia ku-*boost* hii sekta ya korosho. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna kitu kinachoitwa Mfuko wa Maendeleo ya Tasnia ya Korosho *(CIDTF)*. Kama walivyoeleza Wabunge wengine Mfuko huu ndiyo ule wenye mamlaka ya matumizi ya *almost* shilingi bilioni 70 zilizotajwa na Wabunge waliopita. Ukichukulia matumizi ya fedha hizi kwa kila mwaka, unaweza ukakuta zinazotumika haziwezi kuzidi bilioni 30 kurudi kwa wakulima kwa maana ya pembejeo na mambo mengine. Ukija katika mipango yao, kila siku wameendelea kupanga mipango ya kujenga viwanda vya kuendeleza tasnia ya korosho au kubangua korosho zinazopatikana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja yangu nini? Nataka niwashauri, tunapozungumzia maendeleo ya tasnia ya korosho na wakulima wa korosho na wananchi wanaotegemea korosho, haimaanishi tu yanatokana na uwepo wa pembejeo na ubanguaji wa korosho. Wakulima wale wataona korosho ina tija pindi tu korosho ile itakapoweza kuwasaidia kutibiwa, kupata elimu, kuondokana na madhila ya benki, kwa maana ya kwamba uwepo wa fedha wa kuweza kuwakopesha kipindi cha ununuzi, lakini pale inapotokea anguko la korosho, basi fedha ziwepo za kuweza kufidia wakulima. Mambo haya yote yanawezekana katika suala la korosho kwa sababu fedha hizo zipo na vitu hivyo vinaweza kufanyika. Kwa sababu katika Tanzania hili ndilo zao lililo huru linaloweza kujiendesha lenyewe kutokana na fedha zinazopatikana. *(Makofi)*

Kwa hiyo, nilikuwa ninamwomba Mheshimiwa Waziri, pamoja na mambo mazuri yanayofanywa na *CIDTF* hebu awaelekeze wapanue wigo wa maendeleo ya zao la korosho na wakulima wa korosho, haiishii tu kwa kuwapelekea pembejeo na mpango usiokwisha wa kujenga viwanda; waangalie maeneo mengine ambayo yanaweza yakawasaidia. Wakulima wa korosho hawazidi 500,000. Kwa mwaka wakiamua tu kuwachangia katika Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya, shilingi bilioni tano wananchi wote wanaolima zao la korosho watatibiwa katika familia zao. Inawezekana katika shilingi bilioni 70 wanazochukua. Mambo haya tunapaswa tuwashauri na wayafanye kwa ajili ya maendeleo ya zao la korosho. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la mwisho, nilipenda tu nishauri katika sekta ya ushirika. Tumekuwa tunalalamika Wabunge hapa kuhusu ushirika, lakini tujiulize dhana ya ushirika na wanaushirika ni nani ili nao tuwaombe msaada?

Mwanachama wa Chama cha Msingi kilichopo Lindi analeta malalamiko kwa Mheshimiwa Waziri amsaidie kuvunja Bodi ya Chama cha Ushirika, lakini Chama kile cha Ushirika amekiunda yeye katika Mkutano Mkuu. Kwa nini wanachama hawa wasiweze kuziondoa bodi zao? Kwa hiyo, ni lazima tuwaelimishe. Kuna vitu vingine au kuna majipu mengine tunataka watatue wengine wakati sisi wenyewe tuna uwezo wa kuyatatua kule chini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nitoe wito kwa wakulima, nitoe wito kwa wanaushirika katika vyama vyao kujaribu kutatua matatizo yao bila kusubiri Serikali ije kufanya kwa niaba yao kwa sababu watu waliyokuwepo katika Uongozi ule wamewaweka kwa matakwa yao wenyewe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kuzungumza haya, nakushukuru kwa kuniona kwa mara ya kwanza kuweza kuchangia. Ndiyo salamu za Lindi zimeanza na ninakuomba kila utakapokalia Kiti hicho usinisahau mimi kuniita na kuweza kuchangia katika Bunge hili. Naunga mkono hoja. Ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Kaunje, umetusaidia sana. Tunaendelea, tusikie kidogo ya korosho tena, Mheshimiwa Jerome Dismas Bwanausi.

MHE. JEROME D. BWANAUSI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nichukue fursa hii kukushukuru kunipa nafasi na mimi ili ukayasikie tena mambo ya korosho.

Kwanza nianze kwa kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri, lakini pia Naibu wake na Katibu Mkuu wa Wizara ya Kilimo na Watendaji wa Wizara kwa jinsi ambavyo mmejipanga kurudisha imani katika Wizara hii ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunatambua juhudi za Mheshimiwa Waziri Mwigulu ambazo anazifanya na wananchi wana imani kubwa sana kwa jinsi ambavyo ameonyesha njia na mipango thabiti ya kuhakikisha kwamba wakulima na wavuvi wanaanza kuneemeka kwa kupata kipato kizuri. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze na sakata la korosho Masasi. Mheshimiwa Waziri, mimi niendelee kukushukuru na ninamshukuru sana Mrajisi, namshukuru sana Katibu Mkuu wa Wizara, ndugu yangu Turuka kwa kuanza kulichukulia kwa umakini mkubwa suala la sakata la korosho katika Wilaya Masasi. Mheshimiwa Waziri, sakata hili ambalo wewe mwenyewe umeahidi kwenda kulisikiliza kule, takriban zaidi ya shilingi bilioni tatu, wakulima wale hawajuwi watazipata lini. Mchezo huu wa kuwadhalilisha wakulima na kuwanyima haki zao haujaanza leo. Ni wa miaka mingi, lakini mwaka huu Mheshimiwa Waziri wamekufuru kuchukuwa hizo fedha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naamini kwa umakini wa Serikali ya Awamu hii ya Tano, inayoongozwa na Rais Dkt. John Pombe Magufuli, ambaye amesema Serikali hii ni ya kuwajali wanyonge na watu ambao wako kule chini, ninao uhakika kabisa kwamba Serikali itaingilia kati suala hili na kuhakikisha wakulima

wale wote ambao wanaelekea kudhulumiwa wanalipwa stahili zao inavyostahili! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumelipokea sana kwa shangwe kubwa tamko la Waziri Mkuu juu ya kupunguza zile tozo, lakini nataka kutoa angalizo, wananchi wamefurahi sana kuona jinsi ambavyo korosho sasa zitaweza kuuzwa kwenye maghala yao. Kama hatukujipanga vizuri kuhakikisha bodi inaweka watalaam wa korosho kule katika kila ghala kuangalia ubora wa korosho kwa kuziweka katika *grade* zinazostahili na kuhakikisha zinawekwa vizuri, tutajikuta baadaye tunakwama katika suala zima la soko la korosho. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ni imani yangu katika miezi hii michache iliyobaki, Bodi ya Korosho kwa kushirikiana na Mfuko, lakini pia kwa kushirikiana na Wizara, ijipange vizuri. Umebaki muda mfupi, tujipange vizuri ili azma ya Serikali ya kumfanya mkulima wa korosho apate bei nzuri mwaka huu iweze kutimia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda sana Wizara hii ijielekeze sana katika kuhakikisha kwamba Mfuko wa Wakulima wa Korosho unajielekeza kutumia zaidi kwa ajili ya shughuli za maendeleo ya korosho kuliko matumizi ya kawaida. Ingewezekana kabisa, bodi kwa kushirikiana na Mfuko ikaongeza fedha kwenye ruzuku ya mbolea na kuwafanya wakulima wengi zaidi wapate punguzo la bei ya pembejeo kuliko ilivyo sasa. Na mimi naomba sana Mfuko wa Wakulima wa Korosho ni lazima ufanye kazi yake kwa uwazi zaidi kuliko ilivyo sasa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, fedha zinazotolewa kupelekwa kwenye Mfuko wa Wakulima wa Korosho ambayo inatokana na *export levy* ni fedha nyingi sana, lakini sijuwi kama Serikali inaziangaliaje fedha zile tunazozipeleka kule kwa maana ya kuzikagua, lakini kuhakikisha kwamba matumizi yasiyo ya lazima yanaepukwa ili ule Mfuko ufanye kazi yake ipasavyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nielekee kwenye suala zima la kilimo katika Bonde la Mto Ruvuma. Kama kuna maji ambayo hatuyatumii mpaka yanaelekea baharini ni maji ya Mto Ruvuma. Yale maji tungeweza kuyatumia kwa kilimo kwa kushirikiana na Wizara ya Maji na Umwagiliaji ili bonde lile litumike kwa ajili ya uzalishaji wa mazao ya chakula, lakini yale maji yote yanatiririka kwenye bahari na wala hatuna mpango wala *scheme* kubwa ya kuhakikisha kwamba maji yale tunayatumia. Naomba sana Mheshimiwa Waziri katika mipango yako hebu tujaribu kuangalia uwezekano huo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nizungumzie kuhusu Maafisa Ugani. Katika kipindi changu cha siasa nimefanya kazi kwenye ngazi za chini, kuanzia chini kabisa; Mwenyekiti wa Mtaa, Diwani, Meya hadi sasa. Nilichobaini ni kwamba Maafisa Ugani wengi tunawalipa mishahara bila kufanya kazi. Ni lazima wale

Maafisa Ugani tunaowapeleka kwenye Kata, Maafisa Kilimo na Maafisa Mifugo, waonyeshe mpango wa kazi. Unamkuta wakati mwingine baadhi ya maeneo, siku Mheshimiwa Mbunge unakwenda ndiyo na yeye anajitambulisha mbele ya wananchi. Wananchi hawamjui! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ni lazima Wizara isimamie kuhakikisha wale Maafisa Ugani kule chini kwa kweli wanafanya kazi, lakini kuwe na utarabu hata wa kwenda kuwakagua shughuli gani ambazo wanazifanya za kila siku katika maeneo yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hakika wananchi wangependa sana kuendelea na mfumo huu ambao hivi sasa upo wa pembejeo za ruzuku. Naiomba Wizara, kama haijajipanga vizuri, utaratibu huu wa kusambaza pembejeo za kilimo kwa maana ya ruzuku usitishwe mpaka mtakapojipanga vizuri! Hakuna sababu Serikali inapeleka fedha kwa ajili ya kuwapa wachache wanaoweza kutumia zile fedha kwa njia za udanganyifu! Hakuna sababu! *(Makifi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mawakala wengi sio waaminifu hata kidogo! Wenyewe wanashirikiana na baadhi ya wachache ambao sio waaminifu katika vijiji kusaini kwamba wamepokea mbegu pamoja, ambapo hawakufanya hivyo, yaani hawapokei! Wanakwenda kuziuza tena zile pembejeo! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, narudia. Wizara ya Kilimo kama haijajipanga vizuri kwa muda huu mfupi kabla ya msimu ujao wa kilimo, iache, isubiri mwakani ikijipanga vizuri! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri aliahidi kuja Masasi. Naomba katika mahitimisho yake atuthibitishie Wanamasasi kwamba lini tunakwenda ili kukutana na wananchi wale ili tuwaondelee matatizo waliyonayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, naomba kuunga mkono hoja. Ahsante sana! *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Bwanausi. Anayefuata sasa, Mheshimiwa Magdalena Sakaya, atafuatiwa na Mheshimiwa Gibson Ole Meiseyeki.

MHE. MAGDALENA H. SAKAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nami nakushukuru kwa kunipa nafasi niweze kuchangia kwenye hotuba iliyopo mbele yetu. Niliwasilisha maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani, sasa huu ndiyo mchango wangu mimi kama Sakaya, Mbunge wa Jimbo la Kaliua. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niendeleze kilio cha zao la tumbaku kwa sababu mengine sikuweza kuandika kwenye hotuba. Makampuni ya tumbaku yamekuwa na urasimu mkubwa sana kwa wakulima wa tumbaku. Mwaka 2014/2015 tulikaa kwenye kikao cha wadau tukakubaliana kupanga bei ya tumbaku kila kampuni inunue kwa dola mbili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunayo makampuni matatu; tunayo *TLTC*, *Alliance One* na *GTI*. Makampuni mawili ya *TLTC* na *Alliance One* walikataa kununua tumbaku kwa bei tuliyokubaliana kwenye kikao cha wadau. Kampuni ya *TLTC* walinunua kwa dola za Kimarekani 1.73; *Alliance One* walinunua kwa dola za Kimarekani 1.78, na *GTI* peke yake ndiyo waliokubali kununua kwa dola za Kimarekani mbili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, makampuni haya mawili yamesababisha hasara kubwa sana kwa wakulima wa Mkoa wa Tabora. *TLTC* peke yake, kwa mwaka 2015 kwa msimu mmoja tu wamesababisha hasara ya dola 3,953,558.3; Kampuni ya *Alliance One* imesababisha hasara kwa wakulima kiasi cha dola 2,537,800.10. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa pamoja makampuni haya yamesababisha hasara ya dola 6,491,758.40, sawa sawa na shilingi bilioni 13,665,676,156. Tumekaa kwenye mkutano wa wadau Mkoa wa Tabora tukakubaliana, hatuwezi kuruhusu makampuni haya kununua tena tumbaku msimu huu kabla hawajalipa hasara hii kwa wakulima wa tumbaku. Tunaiomba Serikali itusaidie, hasara iliyosababishwa kwa wakulima wa tumbaku kwa msimu mmoja tu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaposimama hapa Bungeni kulia kilio cha Wanatabora na tumbaku kwa ujumla, mtusikilize Mheshimiwa Waziri. Kama kwa msimu mmoja, makampuni mawili yanasababisha hasara ya shilingi bilioni 13 na ushee, rudi nyuma miaka yote ambayo wakulima wanalima tumbaku, ni hasara kiasi gani wanasababishiwa na makampuni? Naiomba Serikali itusaidie, makampuni haya yalipe fedha hii kwa wakulima kabla ya kuruhusiwa kununua tumbaku kwa msimu huu wa mwaka huu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaruhusu viwanda kujengwa ndani ya nchi yetu, kwa nia ya kuweza kusaidia mazao ya nchi yetu yaweze kupata masoko. Tunaomba kupata majibu kwa Serikali, tunavyo viwanda ndani ya nchi yetu; tukianzia na Kiwanda cha Mkoa wa Dodoma cha kutengeneza mvinyo ambapo hatumii zabibu ya Mkoa wa Dodoma, anatumia *concentrate,* anakwenda kuchukuwa *juice* toka nje anatengeneza mvinyo wakati Dodoma tunazo zabibu zinatembezwa mtaani na akina mama, hazina soko. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nini Serikali inaruhusu? Tulijua kiwanda kile cha mvinyo kingesaidia kuweza kununua mazao ya zabibu, leo akina mama wanaleta mtaani, zabibu haina soko la maana, lakini tunacho kiwanda ambacho kinachukuwa *juice* kutoka nje. Ni hasara kwa Serikali, ni hasara kwa wakulima. Kwa nini Serikali inaruhusu? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunavyo viwanda vya maziwa, leo tunaruhusu viwanda vya maziwa vinaleta *Powder,* vinatengeneza maziwa vinakwenda kusambaza, Lita moja ya maziwa ya *powder* ni shilingi 4,000, lita ya maziwa ya kawaida ni shilingi 1,000, huu ni unyonyaji wa hali ya juu! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunazo *juice,* leo tuna machungwa nchi hii yamejaa kila kona, nenda Mwanza, Muheza yamejaa, tunakubali *juice* za nje, viwanda viko ndani vina-*pack juice* ya *concentrate* kutoka nje, wanakwenda kuuza lita moja shilingi 4,000 huku machungwa yanaoza, hayana soko. Kwa nini tunashindwa kutumia viwanda vya ndani kuweza kununua mazao ya ndani?

Naomba kujua, nini hatima na Mheshimiwa Waziri? Atujibu hapo, ni kwa nini wanaruhusiwa? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala linguine ni Serikali kuruhusu vipimo ambavyo siyo halali; kuruhusu mazao ya wakulima kununuliwa kwa vipimo ambavyo siyo halali kwa kutumia rumbesa. Wakulima wananyonywa kupita maelezo! Wafanyabiashara wanajinufaisha sana. Leo mkulima wa hapa Gairo, gunia moja la viazi linawekwa rumbesa, akifika Dar es Salaam anatoa magunia mawili wakati kanunua gunia moja! Kwa nini Serikali haina huruma na wakulima wa Tanzania? Kwa nini Serikali inaruhusu wafanyabiashara wanakwenda mashambani wanashindilia magunia mpaka wananulia gunia lingine wanafunika kwa juu? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati Waziri wa biashara akiwa Mheshimiwa Mama Nagu, tulimuuliza maswali hapa Bungeni na akaja na mpango wa kuhakikisha kwamba tunazuia vipimo ambavyo siyo halali tuje na mizani halisi. Baada ya muda mfupi wakaleta mpango wa mizani, *then* wakaja hapa Bungeni kwa Azimio wakaondoa ule utaratibu. Leo ni kilio kwa Watanzania, wakulima wanaumia, Serikali ipo inaona. Naomba kujua ni kwa nini hatuji na mizani kwenye mazao? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo ng'ombe wananunuliwa kwa kupapasa, hakuna mizani. Hatuwezi kwenda kwa namna hiyo! Pia naomba kujua, kwa nini Serikali haianzishi Tume ya Udhibiti wa Bei ili kila mazao ya wakulima yanunuliwe kwa bei ambayo ni halisi, mkulima anufaike na mfugaji anufaike! Hatuwezi kwenda kwa namna hii wakati *70 percent* ya wananchi wetu wanategemea kilimo na mifugo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ni matumizi ya viatilifu na madawa ya mifugo na mimea katika mazao. Hili ni tatizo kubwa. Tumekuwa tunaruhusu, sheria inasema baada ya ng'ombe kuchomwa sindano, aidha, *antibiotics* au baada ya mazao ya mboga mboga kuwekewa dawa za kuzuia wadudu yakae siku 14 shambani au ng'ombe akae siku 14 kabla ya kupelekwa *butchery.*

Sasa dawa inapulizwa leo, kesho mboga ziko sokoni; kesho nyanya ziko sokoni. Unanunua mboga zina dawa unaziona kwa macho huhitaji hata kutumia darubini. Tunaharibu afya za walaji wetu! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kujua na Serikali itueleze, wameweka utaratibu gani kufuatilia kuhakikisha mazao yanayokwenda sokoni ni bora na salama kwa walaji? Vinginevyo mimi nimekuwa najiuliza kila leo *cancer* zinazuka kila kona, kila leo mara figo zinaathirika, afya za wananchi wetu mpaka watoto wadogo! Hatuoni tatizo ni kwamba tunashindwa kudhibiti ulaji? Hatuoni tunashindwa kudhibiti mazao kwenye masoko? Tunaruhusu wananchi wetu wanakula vyakula, ambavyo haviwezekani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaporuhusu ng'ombe aliyechomwa *antibiotic* jana, leo analiwa, ile sumu ya madawa bado iko ndani ya mwili wake, inakwenda *straight* kwa mlaji. Leo mwananchi anaugua, akitibiwa dawa hazifanyi kazi; *UTI* imejaa, malaria hazitibiki, *typhoid* imekuwa nyingi! Tunaomba Serikali itujibu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lipo suala linguine kuhusu matumizi ya *hormone* kwa kuku wa kisasa wanaofugwa, nalo ni tatizo kubwa sana. Unaweza kufikiria labda Serikali haipo! Hivi kweli kifaranga *day one* (*chick)* analelewa kwa muda wa wiki nne, ameliwa! Wiki nne, kuku anapewa *hormone* ananenepa, ukimkuta ana kilo moja au robo tatu ndani ya wiki nne. Huyu kuku ni salama? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo watoto wetu, nenda Dar es Salaam, watoto wa kiume wanaota maziwa, akina baba wanaota maziwa, Serikali haioni! Wanaruhusiwa wanauza wale Kuku. Angalau kuku wawe wamemaliza miezi miwili au miezi miwili na nusu. Kiukweli suala la afya ya Watanzania kwenye ulaji wa vyakula vya kisasa ni tatizo kubwa na hakuna udhibiti wa aina yoyote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda pia kujua, nimezungumzia suala la Vyuo vya Kilimo hapa nchini. Tunacho Chuo kimoja tu Tanzania kinachotoa *degree* zote kuanzia ya kwanza mpaka ya mwisho kwenye masuala ya kilimo na Mifugo, ambacho ni Chuo Kikuu cha Sokoine, Morogoro. Kwa miaka miwili Serikali imeshindwa kupeleka hata senti moja ya maendeleo, Chuo Kikuu kimoja tu! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pale vyuoni kuna watalaam wana mifugo ya mfano, kuna mashamba ya mfano, watoto wanasoma, watoto wanakosa mpaka *practicals,* watoto wanasoma *theoretical;* tunataka kuboresha kilimo, tunataka kuboresha mifugo, watoto wetu wanasoma mpaka vyuo vikuu ni *theory,* hakuna *practical! How can we move*? Hatuwezi kwenda! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kujua, chuo kimoja tu! Kama tumeshindwa kukiangalia chuo kimoja; bahati nzuri Bunge lililopita tulikuwa tunasafiri tulikwenda nchi mbalimbali. Tulikwenda Indonesia, unapozungumzia habari ya *drip irrigation* unakwenda kuangalia vyuo vikuu, wanaonyesha kwamba *drip irrigation* ikoje na watu wanakuja kule kujifunza. Leo hapa tunazunguza vitu havipo. Naomba kujua, kama Chuo kimoja tunashindwa, kwa miaka miwili, miundombinu ni ile ile! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesoma Sokoine, mimi ni *product… (Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante kwa mchango wako. Tunaendelea, Mheshimiwa Gibson Meiseyeki.

MHE. GIBSON B. MEISEYEKI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Nimefurahi jinsi ulivyolipatia jina langu, limekuwa likiwapa shida sana watu hapa ndani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa ni mara yangu ya kwanza pia kuzungumza katika Bunge lako, nichukue fursa hii kuwashukuru sana wananchi wangu wa Arumeru Magharibi kwa kura nyingi za kishindo ambazo wamenipatia. Labda tu ili uweze kuweka rekodi zako, mimi ndiyo niliyeshinda kwa tofauti ya kura nyingi kuliko Mbunge mwingine yeyote, takribani kura 62,000; siyo kidogo! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti nakwenda moja kwa moja kwenye mchango. Nimefurahia, hotuba ya Waziri ilikuwa nzuri kama ambavyo zimekuwa zikitolewa hotuba nyingi nzuri humu ndani, lakini kwa kweli nina mashaka sana na utekelezaji wake. Takribani miaka kumi iliyopita, Wizara yake ya Kilimo ilikuwa ndiyo wimbo wa Serikali iliyopita, Kilimo Kwanza, lakini mpaka sasa hivi tumeshindwa kujua kilimo hicho kimetufikisha wapi na sasa kwa Serikali hii ambayo hatuoni namna gani ina-*incorporate* Kilimo Kwanza na Serikali hii ya viwanda ambayo mnakwenda kuifanya sasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina wasiwasi pia katika hotuba ya Waziri unanijia ni jinsi gani, sijapata kuona ni kwa namna gani anakwenda kumaliza

matatizo ya migogoro ya wakulima na wafugaji; na wafugaji kwa wafugaji wenyewe? Ni matatizo makubwa sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye Wilaya yangu kuna *triangle* moja ambayo sisi Monduli na Longido, wafugaji ambao wote ni Wamasai wanajeruhiana kila kukicha, wanagombania mpaka, kwamba ng'ombe akitoka Arumeru Magharibi akaenda upande wa Monduli ni tatizo; akitoka Monduli akaja Arumeru Magharibi ni tatizo; akitoka Longido akaingia kwenye mashamba, sasa tunashindwa kuelewa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii migogoro ya namna hii ni kweli kwamba Serikali imeshindwa namna ya kumaliza matatizo haya ya wafugaji? Inakuwa vipi ng'ombe wanaweza kutoka Arusha kwenda mpaka Morogoro, wakazunguka mpaka Mkoa wa Pwani; ukiondoa ile migogoro yao na wakulima; wafugaji kwa wafugaji hawagombani kwenye maeneo hayo, lakini wale ambao wanakaa, wako *settled* wanagombania mipaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nadhani Serikali ingekuja na kauli kama ambavyo tulivyo sisi Watanzania ambao tunaweza kuingia kutoka sehemu moja kwenda nyingine, kama ni maeneo ya wafugaji kwa wafugaji, hakuna sababu ya kupigana kugombania nyasi, nchi hii ni kubwa sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Tanzania ni nchi ambayo ina ukubwa kuzidi nchi karibu nne za Afrika Mashariki; Kenya, Uganda na Rwanda ukiziweka pamoja bado Tanzania ni kubwa kuliko hizo nchi. Hizo nchi zina watu karibu milioni 100, sisi tuna milioni 50 tu. Nchi hii ni kubwa, ni nzuri ina karibia kila kitu kinachotakiwa. Hii ndiyo nchi ile ambayo ni ya asali na maziwa, lakini Serikali imeshindwa kuwatenga wakulima na wafugaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeweza kutenga maeneo ya wanyamapori, tumeweza kutenga maeneo ya misitu, lakini tumeshindwa kuwatengea wakulima maeneo yao, wafugaji maeneo yao. Ni masuala ya kutoa kauli tu, tutengeneze *corridor*. Tutengeneze *corridor* ambayo wafugaji watakuwa wanaitumia bila kujali ni wa asili gani; awe Mmasai, Msukuma, Mnyamwezi, nani, kama kuna malisho na hayo maeneo yawe kama ni ya Serikali vile. Maana ni vigumu sana kwa wafugaji kupata hatimiliki kwa ajili ya kulisha mifugo mingi ambayo wanaifuga. Kwanza mifugo yenyewe inakwenda kulingana na malisho yanavyopatikana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tungetengeza *corridor,* kama ambavyo tumetengeneza *Game Reserves* kama ilivyozungumzwa hapo awali, tutengeneze *corridor* ambayo itakua ni ya wafugaji. Kama alivyosema Mbunge mwenzangu ambaye alitangulia awali, maeneo hayo yawe ni maeneo ambayo kuna maji, watawekewa miundombinu ya majosho na pia kuwa na

maeneo ya masoko pia ili wafanyabiashara waweze kupata *access* ya kununua mifugo hiyo. Hii nchi ni kubwa na ina kila kitu. Kwa hiyo, tunaomba mtusaidie kwenye eneo hilo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu kwamba kiukweli hotuba hii ya Waziri kama hataidadavua vizuri namna gani anakwenda kukabiliana na tatizo la migogoro kwa kushirikiana na mwenzake Waziri wa Ardhi na pengine na Waziri wa Maliasili, ili tuweze kupata maeneo sasa na kuhitimisha suala hili la migogoro ya ardhi ambayo inalitia Taifa letu aibu, Taifa hili ni kubwa lina kila kitu tunashindwa kuvigawa. Kwa hiyo, Mawaziri hawa wakae pamoja na watuletee mpango ambao utatuonyesha ni kwa namna gani wakulima wetu wanakuwa *safe*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bado tuna tatizo kubwa sana la upatikanaji wa hatimiliki za ardhi kwa ajili hata ya hawa wakulima. Mimi kama nilivyosema, wakati mwingine ni mkulima lakini pia mfugaji. Ni mkulima wa ukweli, nalima kweli kweli, lakini tumekuwa tukipata shida sana ya kupata hatimiliki ya maeneo ambayo tumeomba na pengine hata Serikali ilitoa kabisa kwa ajili ya kulima lakini kuipata hatimiliki inakuwa ni shida sana. Kwa hiyo, Mawaziri wahusika wakae na wakubaliane kwa sababu bila hati pia unashindwa kupata misaada kwenye mabenki.

Kwa hiyo, Mawaziri wahusika wakubaliane namna gani wanaweza kuharakisha wakulima waweze kumilikishwa ardhi ili waweze kupata pia *access* ya mikopo ambayo inatolewa na mabenki na taasisi nyingine za kifedha. Kwa hiyo, tungependa tupate hilo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia kwenye suala la mbegu bora kwa ajili ya mazao ambayo wenzangu wamezungumza sana. Labda niseme tu Mheshimiwa Waziri, hii picha uliyoipiga hapa kwenye *cover* yako; hii picha ya dume inanipandisha mori kidogo. Hii ndiyo mbegu ambayo nilikuwa nasema tunataka tuzipate; mbegu bora ya ng'ombe wa nyama, ndiyo kama hii. Mbegu hizi kwa kweli kwenye taasisi zako zinazozalisha mbegu bora, wanaziuza ghali sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, dume kama huyu akiwa mdogo tu na mwaka mmoja, anauzwa shilingi 800,000 au shilingi milioni moja na kuendelea. Hii ndiyo bei halisi iliyopo. Kwa dume kama hili lililopo kwenye picha yako Mheshimiwa Waziri, mimi nimetoka mnadani juzi tu, shilingi milioni moja, shilingi milioni moja na nusu unapata hili dume, lakini ninyi mbegu mnauza shilingi 800,000, shilingi milioni moja. Hii mbegu ni kubwa na haionyeshi ile *commitment* ya Serikali kuwasaidia wakulima kuweza kubadilisha mbegu zao ambazo ni zile tunaita katumani. Kama ni mahindi tuite katumani; unalisha miaka mingi sana haifikishi kilo 100.

Kwa hiyo tusaidie tena, ulinijibu juzi kwenye swali lakini nisisitize tu kwamba bei mnayouza bado ni ya juu sana, mtusaidie ili tupate ng'ombe wa namna hii ikiwezekana nchi nzima. Kwa hiyo, hilo naliomba. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri alizungumzia ushuru wa mazao kutozwa sokoni. Naomba kabisa kwamba ikiwezekana ushuru huu utozwe shambani inapotoka. Kwa sababu haiwezekani Maafisa wa Halmashauri zetu wawasaidie wakulima lakini wakati wa kuvuna tozo inakwenda kuchajiwa Kariakoo; itakuwa mmetupunja. Kwa hiyo, naomba ushuru uchajiwe mara moja tu; kama ni mashambani au kwenye *road block* zilizopo kwenye Halmashauri na sokoni wasitozwe tena; kwenda kuitoza sokoni utakuwa umewadhulumu Halmashauri ambayo imekuwa ikiwasaidia wakulima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu chakula cha njaa; enzi za Mwalimu kulikuwa na ile programu ya kwamba kila mkulima ni lazima awe na akiba ya chakula anapokuwa amevuna. Hiyo imekwisha, siku hizi hakuna na Serikali inahangaika na vigaloni au vidumu, chakula kiasi kidogo ambacho inakwenda kuwadanganyia wananchi na tunaona kama hii ni siasa ya kura. Serikali ije na mpango kama ule wa Mwalimu, kwamba kila mtu anapovuna awe na kichanja cha kuhifadhi chakula ili wakati wa njaa aweze kukabiliana na njaa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakulima wanavuna halafu wanauza yote, halafu kesho Serikali inaanza kuhangaika kuwagawia kilo mbili mbili au tatu tatu za mahindi, kitu ambacho hakiwasaidii. Kwa hiyo, tuwe na mpango wa kisera kwamba wakulima waweze kushawishiwa kuhifadhi chakula baada ya kulima na tuepukane na hii kusambaza chakula ambacho hakiwatoshelezi.

Mheshimiwa Mwenyeikiti, kwa hiyo ningependa pia kuishauri Wizara, nilipata fursa, nilikuwa Diwani hapo awali, nikatembelea nchi moja ya jirani hapo, sitaitaja. Kwa kweli tuliona wana mpango mzuri sana wa kuwasaidia wakulima. Wakulima wanapovuna kwa fujo, wamebahatika kupata mazao, wanakwenda kuyahifadhi vizuri kwenye maghala ya Serikali; na yale maghala yanakuwa yanathaminisha kile chakula au yale mazao ambao mkulima ameyazalisha na anapewa hati. Nafikiri nilishasikia hapa, sijui mnasema sijui ghala sijui nini, kitu kama hicho. Ile hati inamwezesha mkulima kwenda kukopa benki wakati anasubiria bei ya mazao yake yaweze kupanda *value*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii inamsaidia yeye kuweza kusomesha watoto wake au kujiandaa kwa msimu mwingine wa kilimo na kwa maana hiyo halazimiki kuyauza kwa bei ya haraka haraka. Tena anakuwa ameweka sehemu ambayo ni salama kimatunzo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri alisema hapa kwamba kuna dawa ambazo unawanyunyizia wadudu lakini wanaogelea tu na kutokea

upande wa pili. Sasa kwenye maghala ya Serikali watapata fursa ya kuweza kuyatunza vizuri na kwa maana hiyo anakuwa na uhakika wa uhifadhi wa chakula kile na wakati huo Serikali ikimtafutia bei nzuri ya mazao hayo. *(Makofi)*

Naishauri pia Serikali, kama ambavyo ina kitengo kinachoshughulikia kutafuta ajira ndani na nje ya nchi, kuwe na chombo, kuwe na bodi kama ilivyo Bodi ya Utalii ambayo itakwenda nje ya mipaka yetu kutafuta masoko ya bidhaa ambazo tunazizalisha hapa nchini ili tuweze ku-*entertain* wananchi wengi kuingia kwenye kilimo kwa maana ya kwamba masoko yatakuwa yanapatikana. *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MHE. GIBSON B. MEISEYEKI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana, kwa bahati mbaya siungi mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa kwa mchango wako. Niliona tupate mfugaji na kweli, mchango mzuri, ahsante. Tunaendelea Mheshimiwa Daimu Iddi Mpakate, atafuatiwa na Mheshimiwa Mbaraka Kitwana Dau.

MHE. MPAKATE D. IDDI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Kwanza kabisa, naomba nitoe shukurani kwa kuniteua leo kuwa mchangiaji katika bajeti ya kilimo.

Pili, namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuniwezesha leo nikiwa salama kuongea katika Bunge lako kwa mara ya kwanza. Pia napenda niwashukuru wapiga kura wangu wa Tunduru Kusini na Tunduru kwa ujumla walioniwezesha leo kuwa ndani ya Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, bila kukosa fadhila, nakishukuru chama changu, Chama cha Mapinduzi kwa kuniteua kuwa mgombea wa Jimbo la Tunduru Kusini na hatimaye kuhakikisha kwamba ninashinda na leo niko ndani ya Bunge hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatu, napenda kumpongeza Waziri wa Kilimo kwa hotuba yake nzuri ambayo ameiwasilisha leo. Nami napenda sehemu ya hotuba hiyo nichangie mambo mawili matatu ambayo najua yakirekebishwa, basi utendaji wetu utaendelea vizuri na wakulima wetu watapata manufaa mazuri na kulima zaidi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, moja, ni suala la pembejeo. Namshukuru sana Mheshimiwa Waziri amelieleza vizuri. Kero ya *voucher* imekuwa ni donda ndugu, kwa kweli lilikuwa linatugombanisha na wakulima wetu; mahali penye kaya

2000, kaya 30 zinapata *voucher*, matokeo yake inaleta migongano katika vijiji vyetu.

Nashukuru sana kwa kuliona hili, lakini pamoja na kuahidi kwamba pembejeo zitauzwa kama soda, ni vyema Mheshimiwa Waziri uhakikishe kwamba unaweka bei dira, bei elekezi ya hizo pembejeo kama wanavyofanya *EWURA* ili kila mkulima ajue kwamba katika eneo lake pembejeo itapatikana kwa bei fulani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bila kufanya hivyo, wafanyabiashara ambao ni mawakala watakaosambaza pembejeo zile, watatumia mwanya ule ule kuendelea kuuza bei juu kuliko vile ilivyokusudiwa na Wizara. Naomba sana jambo hili litiliwe mkazo ili kuhakikisha kwamba wakulima wetu wanapata fursa nzuri ya kupata pembejeo kwa bei nzuri na mahali walipo ili kuendeleza kilimo chetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo ni la muhimu ni suala la umwagiliaji. Ninachojua mimi katika dhana ya umwagiliaji ni kuhakikisha kwamba kilimo kinaendelea *through out the year,* kwamba mkulima anakuwa analima kifuku na kiangazi, lakini umwagiliaji uliopo sasa katika maeneo mengi, kilimo kile kinakuwa ni kilimo cha umwagiliaji wakati wa kifuku tofauti na kusudio lile la kulima *through out the year*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli wataalam wetu wanatakiwa waende mbali zaidi kuhakikisha kwamba ile mifereji inayotengenezwa kwa ajili ya kifuku peke yake, tuone namna nyingine ya kutengeneza mifereji kwa ajili ya kulima kipindi cha kiangazi. Maeneo mengi yaliyotengenezwa kwa ajili ya kilimo hiki yanatumika kifuku badala ya kiangazi kama inavyokusudiwa na dhana yenyewe ya umwagiliaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatu, naomba nielezee suala mtambuka la ushirika. Kwanza naomba ni-*declare interest* kwamba mimi ni mmojawapo wa watumishi wa ushirika ndani ya miaka nane katika sekta ya korosho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Waziri amesema kuhusu kuanzisha *commission* ya ushirika. Ni kweli ushirika umedorora lakini tunasahau wapi tulipojikwaa, tunaangalia tulipoangukia. Kamisheni hii kwa kweli haina nguvu kwa mujibu wa taratibu za kikazi. Utakuta kamisheni haina watumishi mikoani; kamisheni haina watumishi Wilayani, inategemea watumishi kutoka Halmashauri za Wilaya ambao katika utendaji wa kazi wanawajibika kwa Wakurugenzi wa Wilaya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kweli hili ni tatizo, utendaji hauendi sawasawa kama kamisheni ilivyokusudia kwa ajili ya kufufua ushirika. Mbaya zaidi, hata hao watumishi waliokuwepo katika Halmashauri, hawatoshi

kusimamia ushirika. Ni hali ya hatari, utakuta Wilaya ina vyama 20, 40, *SACCOS* pamoja na Vyama vya Wakulima, lakini Afisa Ushirika utamkuta mmoja au wawili. Inakuwa ni ngumu! Ni kazi kubwa kwa Maafisa Ushirika kuhakikisha kwamba vyama vile vinakwenda kama inavyokusudiwa na kama sheria inavyotaka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ombi langu, *commission* ipewe nguvu, iwe na watumishi wa kutosha mpaka Wilayani ili waweze kusimamia Vyama vya Ushirika vizuri viweze kuwasaidia wakulima wao. Tunajua bila ushirika maeneo mengi kwa kweli inakuwa ni tatizo kubwa ingawa wenzangu wameeleza, ushirika ni jumuiya ya hiari, kwa hiyo, wanaushirika wenyewe wafanye yale yanayotakiwa ili kuhakikisha ushirika unaboreshwa kama inavyoeleweka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na hilo jambo la ushirika, kuna jambo la mikopo. Nashukuru ndugu yangu ameeleza kuomba kupeleka Benki ya Kilimo katika Mkoa wa Ruvuma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ruvuma ni eneo mojawapo ambayo wanazalisha sana mahindi, lakini tukiangalia suala la mikopo hali siyo nzuri kwenye Benki zetu za kawaida. Riba inakuwa kubwa haimwezeshi mkulima kukopa na kupata *return* ya kuweza kurudisha faida na yeye mwenyewe kupata chakula kwa ajili ya maisha yake na familia yake ilivyo.

Tunaomba sana suala la benki lifanyiwe hima kuhakikisha kwamba Benki za Kilimo zinakwenda mikoani ili kuweza kuwasaidia wakulima walio wengi kwa kupata mikopo iliyokuwa nafuu ili waweze kuendeleza kilimo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la mwisho ni suala la uhifadhi wa chakula, ni aibu! Nimesema nimekuwa kwenye sekta ya kilimo kwa muda wa miaka nane. Ukienda vijijini maghala ya kuhifadhia mazao hakuna na ndiyo maana utakuta sehemu kubwa iliyopo tunazalisha vizuri lakini uhifadhi wa mazao unakuwa ni tatizo. *(Makofi)*

Kuhusu ile programu ambayo ilikuwepo miaka ya nyuma ya kuhakikisha kwamba kila kijiji kinapata ghala la kisasa, basi naomba Mheshimiwa Waziri utakapokuja, atuhakikishie angalau vijiji vile ambavyo vinaonekana uzalishaji wa mazao ni mkubwa waanzishiwe miradi ya kujenga maghala kwa ajili ya kuhifadhi mazao yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuunga mkono hoja, kwa hayo machache, nashukuru sana kwa kuniruhusu kuchangia mawili, matatu, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa, tunakwenda kwa Mheshimiwa Mbaraka Kitwana Dau. Mheshimiwa Dau!

MHE. ESTHER N. MATIKO: Mwongozo wa Mwenyekiti!

MHE. MBARAKA K. DAU: Mheshimiwa Mwenyekiti...

MHE. ESTHER N. MATIKO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mwongozo wako, ni muhimu sana!

MHE. MBARAKA K. DAU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa fursa hii ili nami niweze kuchangia katika hotuba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

MHE. ESTHER N. MATIKO: Mheshimiwa Mwenyekiti, fuata utaratibu. Inatakiwa CCM wapate saba, CHADEMA wawili na CUF mmoja!

MWENYEKITI: Mheshimiwa hebu keti. Unafahamu Mheshimiwa mimi nina uwezo wa kuona jinsi gani nyumba hii inavyoweza kuendeshwa…

WABUNGE FULANI: Aaaaaah! *(Kelele)*

MWENYEKITI: Ili mradi idadi ya uwiano inabaki pale pale! Mimi najua waliobaki hapa. *(Makofi/Kelele)*

MHE. ESTHER N. MATIKO: *(Hapa aliongea bila kutumia kipaza sauti)*.

MWENYEKITI: Mheshimiwa usinibishie mimi, naweza kukutoa nje!

MHE. ESTHER N. MATIKO: Toa! *(Kicheko)*

MWENYEKITI: Tafadhali! Tunaendelea Mheshimiwa! Endelea Mheshimiwa, natunza muda wako.

MHE. MBARAKA K. DAU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa fursa hii na mimi niweze kuchangia hotuba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote namshukuru Mwenyezi Mungu aliyetujalia uzima na usalama na leo tumekutana hapa tukiwa na afya njema ili kuweza kujadili masuala yanayohusu mustakabali wa nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote nampongeza sana Mtukufu Rais, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa namna anavyoiendesha nchi yetu

mpaka sasa, kwa ukusanyaji mzuri na uongozi mzuri katika kipindi kifupi alichokua madarakani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, shukrani zangu pia nizielekeze kwa ndugu yangu, Komredi, Mheshimiwa Waziri Mwigulu pamoja na Naibu Waziri wake Mheshimiwa Olenasha, kwa kazi nzuri na hotuba nzuri waliyoiwasilisha leo asubuhi hapa. *Combination* yao ni nzuri sana na tunawategemea sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa namna ya pekee niendelee kuwashukuru na kuwapongeza wananchi wa Jimbo langu la Mafia kwa kunichagua na kuendelea kuniamini niweze kuwaongoza kwa kipindi kingine cha miaka mitano. Kwa kusisitiza hili, ninayo furaha kulitaarifu Bunge lako Tukufu kwamba ile *x-ray machine* na *ultrasound machine* ambazo niliziahidi katika kampeni yangu, zimeshatoka bandarini na zinaelekea Mafia mwisho wa wiki hii, zitakuwa Mafia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika nukta hii, namshukuru sana dada yangu, Mheshimiwa Ummy Mwalimu kwa kuweza kutusaidia kupata vibali muhimu vya *TFDA* na leo *x-ray machine* na *ultra sound,* tayari zinaelekea Mafia mwisho wa wiki hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naishukuru pia Taasisi ya *MIDEF* ambayo ndiyo iliyo-*donate* mashine hizi kwa Jimbo la Mafia. Na mimi mwenyewe pia nijipongeze kwa ushindi mkubwa nilioupata kwenye uchaguzi na kwenye kesi iliyofunguliwa na mgombea wa chama cha CUF. Nimeshinda, akakata rufaa na nimeshinda tena. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunachangia hotuba ya Wizara ya Kilimo!

MHE. MBARAKA K. DAU: Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nianze kuchangia hotuba ya Waziri wa Kilimo.

Kwa upande wa Jimbo la Mafia, uchumi wa Jimbo la Mafia umebebwa na uvuvi na utalii. Kwa masikitiko makubwa sana kuna taasisi ya Serikali maarufu kama *Marine Park,* badala ya kuwa msaada kwa wananchi wa Mafia imekuwa ni kero kubwa kwa wananchi wa Mafia. Taasisi hii *ya Marine Park,* ndugu yangu Mheshimiwa Mwigulu, naomba sana na utakapohitimisha nitahitaji kusikia kauli kutoka kwako kuhusiana na *Marine Park*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza wanatudhulumu watu wa Mafia kwenye mgao unaotokana na mapato ya watalii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, asilimia 70 wanachukua *Marine Park* na asilimia 30 ambapo 10 zinakwenda kwenye Halmashauri na asilimia 20 inakwenda kwa vijiji husika ambavyo watalii wale wanakwenda. Mgao huu siyo sawa ukizingatia maeneo mengine kama Hifadhi ya Wanyamapori ambapo wananchi wa maeneo husika wanapata asilimia 60 na Serikali Kuu inapata asilimia 40.

Mheshimiwa Mwenyekiti, inapokuja kwenye *Marine Park,* wamekuwa wakitudhulumu wananchi wa Mafia. Tumelisema sana hili! Kila ukiongea nao wanakwambia kwamba hii ni sheria, hii ongea na watu wa Wizarani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa napenda sana wakati unahitimisha hotuba yako Mheshimiwa, ndugu yangu rafiki yangu Komredi Mwigulu ulitolee maelezo hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuongezea suala la *Marine Park*, watu wa *Marine Park* wametoka katika kazi yao ya msingi ya uhifadhi na hivi sasa wamekuwa madalali, wanauza ardhi. Visiwa vitatu vya Mafia vidogo vidogo sasa vimeshauzwa na *Marine Park*. Visiwa hivyo ni Nyororo, Mbarakuni pamoja na Kisiwa cha Shungimbili. Huu mchakato wa kuuza pengine siyo tatizo kubwa sana, tatizo kubwa sana kwa nini hawataki kufuata taratibu? Huwezi ukauza ardhi au kuibinafsisha bila kuwashirikisha wananchi husika wa vijiji vile. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti na ndugu yangu Mheshimiwa Mwigulu, kwa masikitiko makubwa sana, watu wa *Marine Park* wamevibinafsisha visiwa hivi kwa kutengeneza mihtasari *fake* kuthibisha kwamba wananchi wameshirikishwa. Ukweli ni kwamba wananchi hawajashirikishwa na nyaraka walizo-*forge* ninazo hapa, nitakuletea kwako hapo ili uzione na uweze kuchukua hatua. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na mgao usio sawia wa maduhuli yanayotokana na watalii, vilevile pesa zinazotolewa pale kwa mujibu wa maelezo yao wenyewe *Marine Park* wanasema kwamba *Marine Park* ya Mafia ndiyo inaendesha *Marine Park* zote Tanzania. Mapato yanayotoka kule, sehemu kubwa yanaendesha *Marine Park* nyingine za nchi yote. Kisiwa kama Mafia kidogo chenye uchumi mdogo kwenda kukitwisha mzigo wa kuendesha *Marine Park* zote zilizopo Tanzania, kwa kweli hili siyo sawa. Hata huu mgao wa asilimia 70 wanautoa baada ya kutoa gharama zote, kwa maana ya gharama za uendeshaji. Hii tunaiona pia siyo sawa. Namwomba sana ndugu yangu Mheshimiwa Mwigulu, hili nalo aliangalie.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine, tukirudi kwenye suala la uhifadhi wenyewe, *Marine Park* kazi yao ya uhifadhi yenyewe imewashinda ukianzia Moa, Pwani ya Tanzania mpaka Msimbati kule, mabomu yanapigwa usiku na mchana. Pale Dar es Salaam kuanzia Magogoni pale Ikulu kwa Mheshimiwa

John Pombe Magufuli mpaka Pemba Mnazi, mchana na usiku ni mabomu yanapigwa kama nchi iko kwenye vita. Tunashangaa uhifadhi gani wanaoufanya hawa wa *Marine Park.* Mheshimiwa Waziri *Marine Park* ni jipu na ninaomba sana ulitumbue. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti na Mheshimiwa Waziri, mkononi mwangu hapa ninao waraka uliotolewa na aliyekuwa Waziri wa Maendeleo ya Kilimo na Mifugo wakati ule Mheshimiwa John Pombe Magufuli, waraka wa tarehe 12 Agosti, 2008, ukitoa ruhusa kwa wavuvi ambao wamezuiwa wasitumie mitungi ya gesi migongoni mwao wanapokwenda kuvua katika kina kikubwa cha maji. Kina cha mita 50 mtu hawezi kuzamia kwa kuziba pua, ni lazima aende na mtungi wa gesi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa bahati mbaya sana *Marine Park* wanawakataza wananchi na wanaendelea kuwakamata. Hivi ninavyozungumza, wapigakura wangu zaidi ya 20 wameswekwa rumande kwa sababu wamevua kwa ya kutumia mitungi ya gesi. Mitungi ya gesi Mheshimiwa Waziri, haiharibu mazingira, inamsaidia mvuvi aweze kwenda kina kikubwa zaidi kwenda kutoa nyavu zake zilizonasa. Haina uhusiano wowote na uharibifu wa mazingira, hata ndugu yangu Makamba anaweza akathibitisha hilo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la kilimo cha mwani, *Marine Park...*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana.

MBUNGE FULANI: Unga mkono hoja.

MHE. MBARAKA K. DAU: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nakushukuru sana. Tunaendelea Mheshimiwa Joseph Mkundi, atafuatiwa na Mheshimiwa Pascal Honga.

MHE. JOSEPH M. MKUNDI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kupata fursa hii. Kwa kuwa ni mara yangu ya kwanza kuchangia bajeti, natumia fursa hii kuwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Ukerewe kwa kunituma katika chombo hiki muhimu. Mchango wangu utajikita kwenye maeneo matatu yote lakini kwa mazingira tofauti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikianza na eneo la kilimo, wamesema wachangiaji wengi hapa kwamba kwa mazingira tuliyonayo na kwa kuamini kwamba kilimo ni uti wa mgongo wa uchumi wa nchi hii, ni muhimu sana

tukahusisha utafiti halafu ndiyo tukapanga mipango yetu ili kuboresha mazingira ya kilimo na kwa maana hiyo hali ya uchumi wa wananchi wetu.

Hata kama tutafanya *research,* tukaandaa mipango, bila kuitekeleza bado haitakuwa na msaada mkubwa sana kwa maendeleo ya nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naishauri Serikali, wakati tunapokuwa tunapanga mipango hususan kupitia Bunge hili, basi tuitekeleze kwa namna tunavyoipanga hasa kama Serikali itatoa pesa kwa kiwango kile ambacho Bunge linakuwa limepitisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina changamoto nyingi sana; kwa mfano, kwenye eneo la Ukerewe bahati mbaya sasa ardhi ya Ukerewe imechoka na Serikali mwaka juzi iliahidi kwamba ingeleta watu kwa ajili ya kufanya *research* ili sasa ione namna gani itafanya; kwa sababu Ukerewe tulitegemea zaidi zao la muhogo, lakini zao lile sasa linakumbwa na matatizo mengi likiambatana na kuchoka kwa ardhi. Mpaka leo hakuna utafiti wowote uliofanyika kwenye eneo lile ili kuwezesha wananchi wa Ukerewe ambao sasa imekuwa kila wakati wanakabiliana na upungufu wa chakula, waweze kukabiliana na jambo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, wakati wa ku-*wind up* labda Waziri angeweza kusema ni wapi ambapo amefikia juu ya jambo hili. Bahati mbaya zaidi, mwaka 2015 ilikuwa Ukerewe wapate mgao wa *voucher* za pembejeo; na kimsingi kwa mazingira ya mvua, ilitakiwa *at least* mwezi Septemba *voucher* hizi ziwe zimekuja ili wakulima wapate pembejeo na vifaa vilivyokuwa vinatakiwa, lakini mpaka mwezi Novemba vitu hivyo havikuwa vimetolewa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bahati mbaya sana ni kwamba wananchi wali-*reserve* baadhi ya maeneo ili kwamba baada ya kupata zile pembejeo waweze kutumia maeneo hayo. Hawakuweza kuyatumia na mpaka sasa maeneo yale yamebaki bila kutumika pamoja na uhaba wa ardhi uliopo kwenye eneo la Ukerewe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, suala la *voucher* za pembejeo, wamesema Wabunge wengi hapa, ni jambo muhimu sana na kwa eneo kama Ukerewe ardhi ni chache, ardhi imechoka, kuna tatizo kubwa sana la upungufu wa chakula, ni lazima Serikali itilie mkazo na ione umuhimu wa jambo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuna wataalamu wa kilimo kwenye maeneo yetu, lakini bahati mbaya sana kwenye bajeti tunazo zipanga Serikalini pesa haitoki kushuka kwenye maeneo yale kuweza kusaidia wataalam kufanya na kutekeleza majukumu yao. Tumetoa miongozo, kwa mfano, Serikali imetoa miongozo kwamba wataalam waende kwenye maeneo ya vijiji kutembelea wakulima, lakini pesa zile zinazoweza kuwawezesha wataalam hao kwenda

kwenye maeneo ya wakulima hazitoki. Tuchukulie kwa mfano Ukerewe, Idara ya Kilimo *OC* kwa mara ya mwisho wamepata mwezi Februari mwaka 2015. Wakati huo huo wanawaelekeza wataalam hao waende vijijini kusisitiza mambo ya kilimo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hebu Serikali iwe *serious* na jambo hili ili kwamba wakati tunapoandaa mipango, tunapokuwa tunatoa maelekezo ya kutekeleza sera, basi tupeleke rasilimali fedha ili wataalam wetu wafanye majukumu yao kwa mujibu wa maelekezo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sambamba na hilo, Ukerewe pale ili kukabiliana na hili tatizo la njaa tuna mabonde pale ambayo tungeweza kuyatumia kwa ajili ya kilimo cha mpunga. Tuna bonde kwa mfano la Mihogwezi, tuna bonde la Muhande, tuna bonde Ilangala labda Mheshimiwa Waziri atakapokuja wakati ana-*wind up* atoe maelezo kwamba ni wapi kwa mfano kuna bonde la Mihogwezi. Tume-*invest* pale!

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali imewekeza pesa zaidi ya shilingi milioni 700, lakini sasa bonde lile liko pale pamoja na pesa zile tume-*dump* pale, liko vilevile. Sasa Serikali ina mpango gani na bonde hili, pamoja na kutumia mabonde mengine haya ili kwamba tuweze kukabiliana na tatizo la upungufu wa chakula linaloikabili Ukerewe lakini pamoja na maeneo mengine yote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye eneo la mifugo, wamesema wachangiaji wengi hapa lakini mimi nitaongelea kwenye eneo moja tu. Kuna mchangiaji mmoja amesema tuna chuo ambacho kinafundisha wataalam wetu lakini wataalam hawa hatuwatumii, wako mitaani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ukerewe tuna Kata 25, lakini tuna Maafisa Ugani saba pekee. Kwa hiyo, unaweza kuona ni upungufu kiasi gani uliyopo kwa wataalam hawa ambao ni muhimu sana wa ajili ya kuwasaidia wakulima wetu kufanya shughuli hizi katika kiwango kizuri kikawa na tija na kikasaidia jamii kwa ujumla wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo lingine ambalo ningependa kuongelea ni eneo la uvuvi. Namshukuru Mheshimiwa Waziri, mara kadhaa tumeonana katika kujadiliana juu ya suala hili la uvuvi na ninashukuru kwa ushikiano wako, lakini bado kuna changamoto ambazo Serikali ni muhimu sana ikazifanyia kazi. Baadhi umezisema kwenye hotuba yako, kwa mfano, suala la tozo nyingi ambazo wavuvi hawa wanakabiliana nazo, ni muhimu sana sheria hii ikaangaliwa upya tozo hizi zikapunguzwa ili wavuvi wafanye shughuli zao kwa tija. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile sheria inayoelekeza aina ya nyavu ambazo zinatumika kwenye Ziwa Victoria, ni jambo muhimu sana. Kwa mfano, kwa sheria ile ya mwaka 1983 kama sikosei, inaelekeza uvuvi wa dagaa kwa mfano kwenye Ziwa Victoria kutumia nyavu zenye matundu ya milimita 10.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huwezi kupata dagaa wa milimita 10 kwenye Ziwa Victoria. Ile *research* inawezekana ilifanyika kwa Ziwa Tanganyika, lakini dagaa walioko katika Ziwa Victoria hawakui zaidi ya kiwango kile walichopo ambacho ni kama milimita sita tu. Bahati nzuri ni kwamba dagaa wanavuliwa kwenye kina kirefu, siyo kwa kuvutwa, ni kwa kuchotwa.

Kwa hiyo, huwezi kutegemea kwamba kwa sheria ile mvuvi katika Ziwa Victoria atapata chochote. Ni lazima sheria ile iangaliwe ifanyiwe marekebisho iendane na mazingira halisi ya Ziwa Victoria. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo ni muhimu sana ni suala la usalama kwenye Ziwa Victoria. Watu wameimba sana, wamepiga kelele sana, naomba tafadhali Mheshimiwa Waziri alitilie mkazo, ashirikiane na Wizara nyingine zinazohusika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wavuvi wanataabika sana kwenye Ziwa Victoria. *Imagine* watu wanafanya shughuli zao kwenye Ziwa Victoria, wamechukua rasilimali zao wakawekeza pale, watu wachache wanaenda wanawanyang'anya rasilimali, wanawakata mapanga, wanawaua, wananyang'anya mali zao, siyo jambo jema kuendelea kwenye nchi kama hii ya kwetu. Lazima tuwe *serious* na jambo hili, tulikomeshe kwa gharama yoyote ile, watu wetu wafanye shughuli zao za kiuchumi wakiwa na amani wapate rasilimali zile wanazozitarajia, waboreshe maisha yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine kwenye maeneo yanayotoa madini, kumekuwa na habari ya mrahaba. Hivi katika maeneo yanayozungukwa na ziwa ambapo samaki wanatoka kwenda kwenye viwanda vya kuchakata samaki, hakuna namna yoyote ambayo katika mapato yanayotokana na ziwa, asilimia fulani ya mapato yale yakarudi kwenye maeneo yale kusaidia uharibifu wa mazingira kwenye maeneo yale? Kwa sababu kutokana na shughuli za uvuvi, mazingira yanaharibika sana, jamii inaharibika kitabia, kwa mfano, watoto wanashindwa kwenda shule na matatizo mengine kama hayo. *(Makofi)*

Kwa hiyo, iangaliwe namna ambayo wakati shughuli za uvuvi zinapofanyika, samaki wanapopelekwa viwandani, basi viwanda vile angalau vitozwe asilimia fulani ambayo itarudi kwenye maeneo yale kuweza kusaidia jambo hilo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa kwa mchango wako mzuri. Mheshimiwa Pascal Honga.

MHE. PASCAL Y. HAONGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nisahihishe kidogo jina langu naitwa Mwalimu Pascal Yohana Haonga, Mbunge wa Mbozi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nichangie na mimi kwenye Wizara hii ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi na ninaomba nianze kwa kusema kwamba kwa muda mrefu sana wakulima Watanzania wamesahaulika sana. Takwimu zilizoonyeshwa hapa kwenye hotuba hii, wote nadhani tumesoma, tumeona kwamba sekta ya kilimo imeendelea kushuka mwaka hadi mwaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaona kwa mfano mwaka 2015 tumeambiwa kwamba kilimo kilikua kwa asilimi 3.1, lakini mwaka 2014 tunaambiwa kilikua kwa asilimia 3.4. Ikumbukwe kwamba siku za nyuma huko mwaka 2009, kilimo kimeshawahi kukua kwa asilimia hadi 5.1. Hivyo ni dhahiri kwamba wakulima wamesahaulika, japokuwa sasa Sekta hii ya Kilimo inaajiri Watanzania walio wengi, lakini wamesahaulika sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia tunaambiwa kwamba uzalishaji wa mazao ya nafaka, hivyo hivyo umeendelea kushuka mwaka hadi mwaka kama tulivyoambiwa kwamba mwaka 2015 mazao ya nafaka uzalishaji ulikuwa tani milioni 9.8, lakini hivyo hivyo tunaambiwa kwamba mwaka 2015 umeendelea kushuka.

Kwa hiyo, naomba niseme tu kwamba wakulima wamesahaulika na zaidi kwa nini tumefikia mahali hapa? Tumefikia hapa kwa sababu Serikali haijachukua hatua ambazo zinaweza kuwasadia wakulima wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano, Serikali imeshindwa kuwapunguzia wakulima wetu mbolea, wananunua mbole kwa bei kubwa sana na imefika mahali mkulima mwingine anaamua kuahirisha kulima kwa sababu mbolea ipo juu sana. Hali hii ikiendelea, wakulima ambao ndio wengi zaidi katika Taifa hili, siku moja wataungana na kusema sasa basi, inatosha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, najua Waziri wa Kilimo yuko hapa Mheshimiwa Mwigulu Nchemba na Naibu wake, naomba wakumbuke kwamba wako waliowatangulia mbele akiwepo ndugu yangu Mheshimiwa Wassira, lakini yuko aliyekuwepo Naibu Waziri Mheshimiwa Godfrey Zambi na mwingine Mheshimiwa Chiza; leo hawapo kwenye Bunge hili kwa sababu ya ugumu wa kilimo katika Taifa hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Waziri, kama hamtakuwa makini katika suala hili, kama hamtakuwa tayari kuwasaidia wakulima wa Tanzania, kupunguza bei ya mbolea, kutafuta masoko kwa wakulima wetu ni dhahiri kwamba hali itakuwa ni mbaya kweli kweli, na ninyi nadhani mpaka mwaka 2020, mnaweza mkafuata nyao za akina Mheshimiwa Wassira, Mheshimiwa Mwigulu Nchemba. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme kwamba nchi ndogo kama ya Malawi, imefika mahali inauza mbolea kwa bei ndogo sana; inauza mbegu kwa bei ndogo sana kwa wakulima wake, lakini mbolea hiyo inapita kwenye Bandari ya Dar es Salaam. Ingekuwa ni jambo la busara sana kwenda kuiga kwa wenzetu wanafanya nini hadi mbolea yao wanauza kwa bei ndogo wakati wanaipitisha kwenye bandari yetu, wanatoa na ushuru wa bandari, leo wao wanauza kwa bei ndogo. Nadhani suala hili tungeweza kufanya utafiti tujue ni kwa nini?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashangaa sana, ninaambiwa kwamba mwaka 2014 pesa kwenye mbolea zilitengwa shilingi bilioni 96, tukaambiwa mwaka 2015 zilitengwa shilingi bilioni 78 kwa ajili ya mbolea, lakini mwaka huu pesa zilizotengwa kwenye mbolea tunaambiwa ni shilingi bilioni 20.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa namna hii hatuwezi kusonga mbele! Hali ni mbaya kweli kweli na ni dhahiri Serikali hii haitaweza kwa kweli kuwasaidia wakulima na haina nia njema na wakulima wetu. Huyu Rais wetu anayesema kwamba mniombee Watanzania, ajue kwamba wengi wao ni wakulima. Sidhani kama wanaweza wakamwombea kama hatawasaidia kwenda kupunguza kodi katika mbolea na kuongeza fedha katika Wizara hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninachosikitika kingine ni kwamba tunaambiwa wenzetu zao lao la korosho wamepunguza ushuru; ushuru wa Chama Kikuu cha Ushirika, lakini kuna ushuru wa usafirishaji, ushuru wa mnyaufu, ushuru wa Bodi ya Korosho, ushuru wa Mrajisi wa Vyama vya Ushirika; kwenye korosho wamepunguza ushuru huu na tozo hizi.

Naomba Mheshimiwa Waziri atakapokuja kwenye majumuisho atuambie na sisi wakulima wa kahawa kama mna mkakati wa kupunguza ushuru kwenye kahawa. Kwa sababu kumekuwa na mzigo mzito sana, imefika mahali mkulima wa kahawa anatozwa ushuru wa Bodi ya Kahawa, ushuru wa utafiti *(TACRI)* kule mkulima analipia, wakati Serikali ingeweza kabisa kuwasaidia wakulima hawa. Vile vile kwenye Halmashauri, wakulima wa Kahawa pia wanatozwa ushuru.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaamini kabisa Mheshimiwa Waziri atakapokuja kwenye majumuisho, atawatangazia neema wakulima wa kahawa nchi nzima kwamba tumeamua tupunguze ushuru kwenye mazao

haya, maana huu utakuwa ni ubaguzi wa hali ya juu sana kama utapunguza kwenye korosho halafu kwenye kahawa ukaacha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nizungumze suala linguine. Wakulima wa kahawa Kanda ya Nyanda za Juu Kusini wanaomba Serikali ianzishe mnada kuliko ilivyo leo ambapo wanapeleka kahawa yao Moshi ambapo kuna mnada, wakati asilimia 90 ya kahawa inayouzwa kwenye mnada wa Moshi, inazalishwa Kanda ya Nyanda za Juu Kusini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivyo wakulima hawa wamenituma, wanaomba tuwe na mnada wa kahawa Kanda ya Nyanda za Juu Kusini, watu wa Ruvuma na Mkoa mpya wa Songwe ikiwezekana waje Mbeya wauze kahawa yao pale. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nakumbusha tu kwamba Kanda ya Nyanda za Juu Kusini, hili ni eneo la muhimu sana. Siku hizi tuna uwanja wa ndege pale Songwe. Kwa hiyo, mazingira yanaruhusu kabisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaamini kabisa Mheshimiwa Waziri atakapokuja kwenye majumuisho atatuambia kwamba suala hili atakubaliana na wakulima wa kahawa wa Kanda za Juu Kusini kuweza kuanzisha mnada wa kahawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu suala la *NFRA* kutenga fedha za kununua mazao ya nafaka. Msimu uliopita wakulima wetu wamekopwa mahnidi na wengi hadi sasa walilipwa nusu imefika mahali hawawezi tena kununua mahindi, wamekosa mtaji kwa sababu Serikali kwa jitihada za makusudi kabisa imeamua kuwafilisi wajasiriamali.

Msimu huu tunapokwenda kununua mahindi, naomba Serikali isiwakope wananchi. Ikiwezekana itenge fedha kabisa ya kwa ajili ya kwenda kununua mahindi ya wananchi bila kuwakopa. Wakiendelea kuwakopa wananchi ambao ni maskini na wengi wao pesa wanakopa benki, tunawalipa nusu nusu, hatutafika na mwisho wa siku tutakuwa hatuwasaidii wakulima wetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ambalo ni la msingi zaidi japokuwa wengine wameshaligusia sana, ni mfumo wa kugawa *voucher*. Mfumo wa usambazaji wa *voucher* siyo rafiki kwa wakulima wetu. Imefika mahali watu wanagawa *voucher* wanaangalia, huyu ni ndugu yangu, huyu ni shemeji yangu, huyu ni nani! Leo Wenyeviti wa Vijiji, Madiwani wamekosana na wananchi kwa sababu pia nao wanaambiwa kwamba mnapendelea na mnabagua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba mfumo huu wa *voucher* ikiwezekana tuufute kabisa na badala yake mbolea iweze kupunguzwa bei, tupunguze ushuru kwenye mbolea na baada ya hapo mbolea ipatikane nchi nzima kwa bei nafuu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaamini kabisa tukifanya hivi wakulima wetu itafika mahali watafarijika na wataendelea vizuri kabisa, watalima, tutapata mazao ya biashara na chakula; lakini mambo yatakwenda vizuri kabisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kumalizia naomba niseme kwamba leo tuko mahali hapa, lakini nasikitika sana, kuna watu ambao bado hawajalipwa fedha zao za mahindi waliyopima.

Naomba kwa sababu Waziri yuko mahali hapa, ikiwezekana aonane na Mbunge wa Jimbo la Mbozi ili nimwambie ni akina nani hawajalipwa mahindi yao na ni kwanini Serikali inakopa wananchi mahindi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nini inafika mahali inawadhulumu na wengine masikini? Hatuwezi kukubali kabisa! Tumesema kwamba sasa inatosha, lakini tukiendelea na utaratibu huu tutakuwa tunawaumiza wananchi wetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante, tunaendelea. Mheshimiwa Moshi Kakoso, atafuatiwa na Mheshimiwa Mariam Ditopile Mzuzuri.

MHE. MOSHI S. KAKOSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana kwa kunipa nafasi hii niweze kuchangia Wizara hii. Awali ya yote, namshukuru sana Mheshimiwa Waziri kwa hotuba yake nzuri ambayo kaitoa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kwenye suala la pembejeo. Pembejeo zenye ruzuku ya Serikali ni tatizo kubwa sana. Mkoa wa Katavi ulipokea pembejeo ambazo zilikuwa na gharama kubwa kuzidi hata zile zinazouzwa kwenye maduka binafsi. Ni jambo la kushangaza sana kwamba pembejeo zenye ruzuku ya Serikali zinakuwa na gharama kubwa kuliko hata zile zinazotolewa na Serikali. Naomba Mheshimiwa Waziri alifuatilie hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa naomba kwenye suala zima la masoko, tuna tatizo la masoko hasa ya mazao ya chakula kwa maana ya mahindi na mpunga. Mazao haya yanazalishwa kwa wingi sana kwenye maeneo ya Mikoa ya Rukwa, Katavi na Kigoma.

Tulikuwa tunaiomba Serikali iandae mazingira ya kuwasaidia wakulima hawa wadogo wadogo ili waweze kupata nguvu ya uzalishaji mkubwa pale wanapokuwa na masoko mazuri ya mazao yao. Tunaiomba Serikali ifuatilie na iangalie mazingira ya kuaandaa viwanda vidogo vya usindikaji kwa ajili ya mazao ambayo yatasaidia sana kutengeneza mazingira ya kuwapa masoko wakulima wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo lingine ni miradi ya umwagiliaji. Tuna miradi ya umwagiliaji ambayo ilianzishwa na Serikali; upo mradi wa *scheme* ya Karema ambapo Serikali imetoa fedha nyingi lakini imeshindwa kukamilisha huu mradi ambao sasa unaharibika kwa sababu umechukua muda mrefu na kusababisha hasara. Tunaomba miradi ile ambayo Serikali imeanzisha iweze kutekelezwa kwa haraka ili kusaidia wananchi hasa katika shughuli za uzalishaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mradi huo wa Karema una fedha nyingi, lakini tunao mradi wa Mwamkulu na Iloba na miradi yote hii bado haijakamilika. Tunaomba Serikali iangalie na itume fedha ili hii miradi iweze kukamilika na isije ikachukuliwa kwamba kila mradi unaoshindikana kukamilika, wale ambao ni wasimamizi wanachukuliwa hatua; kumbe tatizo kubwa sana ni ukosefu wa fedha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie suala la uvuvi. Mkoa wa Katavi tunalo eneo la uzalishaji hasa kwa wavuvi wetu wa Ziwa Tanganyika. Wavuvi hawa wanafanya uvuvi ambao ni wa kienyeji. Tunaiomba sana Serikali iweze kuangalia mazingira ya kuwasaidia wavuvi wadogo wadogo. Serikali ilishatengeneza mazingira mazuri, ikajenga mwalo pale eneo la Ikola, lakini ule mwalo hautakuwa na thamani kama haujawezesha wale wavuvi wadogo wadogo. Nilikuwa naomba Serikali kupitia Wizara iwawezeshe wavuvi wadogo wadogo, wapatiwe mitaji na kuwapa zana za kisasa. Tutakapowasaidia wavuvi hawa tutakuwa tumesaidia mazingira ya kukuza uchumi kwenye maeneo husika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kuna uvuvi haramu ambapo kuna nyavu zinazotoka nchi jirani ya Burundi, zile nyavu ni hatari sana kwa wavuvi na kwa usalama wa Ziwa Tanganyika.

Mwenyekiti, naiomba Serikali iangalie na iweke mikakati ya kuzuia nyavu haramu ambazo zikikatikia kwenye eneo la ziwa, zile nyavu zinaendelea kuua mazao yanayotokana na ziwa lile kwa sababu zile nyavu hazifai kwa matumizi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie suala la zao la tumbaku. Zao la hili lina changamoto kubwa sana. Naiomba Serikali itafute soko lenye uhakika la

kuwasaidia wakulima wa zao la tumbaku nchini. Serikali imejitahidi kutafuta masoko, lakini bado kuna matatizo ambayo wanayafanya Serikali kama Serikali. Unapoenda kutafuta soko, ukayashirikisha makampuni ambayo yananunua hapa hapa nchini, hujafanya kitu chochote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Serikali itafute soko liwasaidie wakulima. Unapowabeba hawa wafanyabiashara ambao ndio wanaowanyonya wakulima, unaenda nao kutafuta soko, hujawasaidia, kwa sababu bado unatengeneza mazingira ya kubana lile soko ambalo linahitajika kwa wakulima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, bado kuna eneo ambalo tunahitaji Serikali iingilie kati. Kuna utitiri wa fedha zinazotozwa mkulima. Tunaomba zile tozo ambazo zinamfanya mkulima akose bei nzuri ziangaliwe upya na ziweze kukokotolewa ili ziweze kuwasaidia. Ni pamoja na zile kodi za Halmashauri ya Wilaya, kuna asilimia tano ambayo sasa hivi inatozwa, tunaomba itozwe asilimia mbili na Halmashauri ibaki na asilimia tatu, nyingine ziwarudie wakulima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye suala la mabenki, mkulima anatwishwa mzigo mkubwa sana kwa sababu ya riba kubwa sana za mabenki. Naiomba Wizara iangalie kwa karibu sana kusaida kupunguza riba ili mkulima awe na mzigo mdogo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo lingine kwenye zao la tumbaku tunahitaji mwangalie umuhimu wa kuajiri ma-*classifier*. Bila kuwa na *classifier* hatuwezi kuwasaidia wakulima wa zao la tumbaku. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie suala la mifugo. Eneo langu lina wafugaji wengi sana na tunaomba sana muwasaidie wafugaji kwa kuwatengea maeneo. Tukitenga maeneo tutakuwa tumewasaidia wakulima/wafugaji na tunaepusha migogoro ambayo haina ulazima. Ipo haja ya kutenga maeneo na kuweza kuangalia umuhimu wa kuwapa wakulima wamiliki ardhi na wafugaji wawe na maeneo yao ili kuepusha migogoro ya mara kwa mara kati ya wakulima na wafugaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lazima tuwajengee mazingira ya kuwakopesha hawa wafugaji ili na wao wafuge kisasa. Hiyo ni pamoja na kuwapelekea huduma zile za dawa, majosho na kadhalika ili viweze kuwasaidia na waache ufugaji wa kuhamahama. Wafugaji wanafuata malisho, ndiyo maana wanatembea kila eneo, lakini kama tutawajengea miundombinu kwenye maeneo yao, hawatakuwa na ufugaji wa kuhamahama. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie kwenye suala la ushirika. Kwenye eneo la ushirika bado tumewasahau kwenye Idara hii. Kwanza Bunge lililopita tuliazimia kwamba watakuwa na Kamisheni ya Mfuko utakaokuwa unashughulikia suala zima la ushirika. Tunapouwezesha Ushirika ndiyo tunafanya sasa wapate kuwa na uwezo wa kukagua. Leo hii ukifika kwenye Idara ya Ushirika, hawana nafasi ya kufanya jambo lolote lile kwa sababu hawana fedha za kuendesha shughuli zao.

Tunaomba mpeleke fedha kwenye Idara ili zikaimarishe Mfuko wa Ukaguzi, ni pamoja na kusaidia Shirika la *COASCO* ambalo linakagua ukaguzi wa ndani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana Waziri mwenye dhamana aangalie maeneo haya ili aweze kusaidia shughuli za kilimo kwa ujumla. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. Ahsante. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante, nakushukuru sana. Ndiyo maana wafugaji wanakupatia kura nyingi sana, umewasemea vizuri. Tunaendelea Mheshimiwa Mariam Ditopile Mzuzuri, halafu Mheshimiwa Cecil Mwambe.

MHE. MARIAM D. MZUZURI: Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu, mwingi wa rehma mwenye kurehemu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, napenda kukushukuru wewe, Mheshimiwa mtani wangu, maana niliona mbona napitwa, muda unazidi kwenda na mimi sipati nafasi. Napenda ni-*declare interest*, mimi ni mkulima. Tumezoea kusikia mtoto wa mkulima, mtoto wa mfugaji, mimi ni mtoto wa kishua, lakini ni mkulima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuanza kwa kusema, naipongeza Tanzania, napongeza Serikali zote za Chama cha Mapinduzi kuanzia Awamu ya Kwanza, ya Pili, ya Tatu, ya Nne na hii ya Tano.

Waheshimiwa Wabunge wenzangu, huu mchezo hauhitaji hasira na msema ukweli mpenzi wa Mungu. Kama wewe unasema tupo nyuma, India wanatambua korosho bora inapatikana Tanzania, dunia inatambua mwaka 2015 kwa mujibu wa *FAO* kati ya nchi 10 duniani zinazoongoza kwa kuzalisha ndizi, Tanzania imo. Pamoja na yote, tumo kwenye ramani. Serikali zetu zimekuwa zikihangaika na kilimo na zinazidi kuboresha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nampongeza Mheshimiwa Rais, ametuletea wahusika ambao watatuvusha. Nina uhakika kipindi hiki cha 2015 na ninamwomba Mheshimiwa Rais, hii timu wasiibadilishe mpaka tufike 2025; Mheshimiwa Mwigulu na mwenzake watatuvusha mbali sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, yapo mambo ya kuyaboresha ili tufike mbali. Cha kwanza ni sera, kwa sababu kuna vitu tunashangaa tu. Leo hii haiwezekani mbegu inayozalishwa hapa nchini iwe inatozwa ushuru mkubwa kuliko mbegu inayoagizwa kutoka nje. Kwa sababu wataalam wanasema, mbegu inatakiwa ifanyiwe tafiti mahali husika. Kuna *factors* nyingi za hali ya hewa na aina ya udongo uliopo. Kwa hiyo, tukibadilisha hizi sera zetu, namwomba Mheshimiwa Waziri akae chini apitie sera zilizopo, je, zinaendena na wakati? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hizi zitamsaidia yeye maana kuna watu wameshaanza kumtisha, na mimi nikakumbuka, ametaja baadhi ya Mawaziri ambao walipitia Wizara yako leo hii hawajarudi, nikakumbuka na baba yangu mdogo yumo kipenzi changu Mheshimiwa Adam Malima, na yeye alipita huko hajarudi, lakini nasema kwamba Mheshimiwa Mwigulu utaiweza na itakufikisha sehemu ambapo wewe unapaota, angalia hizi sera! *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna jambo moja limechangiwa sana na watu hapa, mimi ni mwana maendeleo, ni kijana, ninalinda *interest* ya kundi kubwa ambalo lina-*constitute* hii nchi. Kuna watu mnawasema vibaya, jamani wafanyabiashara wamo humu, kuna biashara ambayo haina *channel of distribution?* Kwenye biashara lazima una *producer,* una mtu wa katikati ambaye anapeleka kwa *final consumer.* Kwa nini kwenye kilimo huyu mtu wa kati anapigwa sana vita? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niliomba ridhaa kwa Wana-Dodoma hususan vijana kuja kuwawakilisha, mimi mkisema hivyo mnaniumiza. Nina vijana wengi sana ambao wanafanya biashara za mazao na naomba kuwasemea, wanafanya kazi kubwa kuisaidia Serikali kuendesha kilimo. Hawa watu wana-*invest* kule. Ninyi mnapochelewa kupeleka mbegu, hawa ndio wanaenda kuwapa wakulima mbegu na muda mwingine inaweza kutokea mvua hazijatosha, hawajapata kitu. Hela zao wao ndio zinakuwa zimepotea.

Naomba tuwaendeleze hawa, tuone ni namna gani ya kuimarisha mahusiano baina ya wakulima na hawa vijana wetu. Haiwezekani leo hii tumsifie kijana Mtanzania anayeenda kuchukua nguo China kuja kuuza, tumkandamize huyu ambaye aliamua kufanya kazi na mkulima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, yapo mambo mengi, nimeshauri sana tangu niwe Mbunge kwa sababu nina *interest* na kilimo na ninajua kilimo ndiyo cha kututoa.

Napenda kuzungumzia vijana. Kuna kundi moja la vijana ambao ni wahitimu wa Vyuo Vikuu, imekuwa kwao tatizo ni ajira, lakini wapo ambao wanajitolea, mmojawapo ni mimi. Tangu nilipomaliza *diploma* niliamua kuingia kwenye kilimo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaelekea kwenye uchumi wa viwanda, lakini hawa vijana kutumia vile vyeti vyao tu kama *collateral* na Serikali iwasimamie vizuri, waweze kuwezeshwa kufanya kilimo chenye tija na cha biashara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, unaweza ukaunda kundi la hawa wahitimu mmoja akiwa mtaalam kutoka *SUA* mwingine awe *accountant,* mwingine awe mtu wa *procurement*, mwingine awe *marketing;* wakiungana hao wakaenda shambani na ukawawezesha kwa nyenzo, wakaenda kulima, wakauza, watafanikiwa na wao wenyewe watakuwa ni *source* ya ajira kwa vijana wengine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina mambo mengi sana ya kuchangia, nitaandika kwenye mchango wa maandishi. Tunataka kumtoa Mtanzania kwenye kilimo cha jembe, Mheshimiwa Mwigulu thubutu na utaweza. Weka sera ya kila kijiji kiwe na trekta. Tuna vijiji 19,200 kwa mujibu wa sensa ya mwaka 2012; ukipiga hesabu ya trekta moja *farm track* ya milioni 35 na hiyo ni bei ya hapa Tanzania, inakuja hesabu ya kama shilingi bilioni 600.7. Ukithubutu utaweza kwa awamu, sio vijiji vyote vitahitaji! Utaweza na utakuwa umeacha *trade mark* ambayo haitafutika mioyoni mwa Watanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashauri, kwa kuwa tunataka tuweke uchumi wa viwanda, tufanye kilimo cha biashara. Naomba tuanzishe *agricultural zones,* ifahamike. Ukanda ambao unalima ndizi, u-*concetrate,* uboreshe mbegu nzuri za ndizi ambazo tutaweza ku-*export*. Tunaweza kwenda Bukoba na Mbeya hawa wakawa *zones* za kulima ndizi, machungwa kwa watani zangu Tanga, mananasi kwa watani zangu Wasukuma Geita, pamoja na kwa kaka yangu Mheshimiwa Ridhiwani, ikawa ni *zone* kwa ajili ya mananasi. Tuna kilimo cha maua, leo hii Songwe, Mbeya, Iringa Arusha na uzuri miundombinu ipo, kuna *airport, we can export fresh flowers to Europe and elsewhere in the world. (Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikirudi kwetu Kanda ya Kati tukazanie kwenye alizeti, ufuta, choroko, dengu, mbaazi *and I tell you* Tanzania ni nchi ya tatu katika Afrika ku-*produce* mbaazi. Tunatengeneza mbaazi nzuri kweli! Mpwapwa kwa Mzee Lubeleje ndio wanatengeneza *the best* karanga *in the world* ambayo inatoa mafuta mazuri. Kwa nini tusitumie fursa hii kwa ajili ya kupata kipato kikubwa katika nchi yetu? *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzaji)

WABUNGE FULANI: Aaah!

MHE. MARIAM D. MZUZURI: Kwa hiyo, nashukuru sana. Naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Mariam. Ingekuwa Mwenyekiti anaruhusiwa kukushangilia, ningesimama nikushangilie. Tunaendelea, Mheshimiwa Cecil Mwambe. *(Makofi)*

MHE. CECIL D. MWAMBE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi kwa ajili ya kuchangia kwenye hotuba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi Mheshimiwa Mwigulu Nchemba.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze tu kwa kumweleza kwamba mwishoni sitakuwa tayari kuunga mkono hoja ya Wizara yake na mambo yakienda hivi, basi nitaishia kushika shilingi kwa sababu kuna mambo ya msingi, sisi kama wakulima wa korosho tungehitaji kuyasikia na yanapata suluhisho katika Bunge hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kipindi kirefu sana korosho tumekuwa tukiisifu kila mara kwamba ni moja kati ya mazao makubwa kabisa ya biashara kwa ajili ya Tanzania. Kwa mwaka huu peke yake asilimia 90 ya zao la korosho imekuwa *exported* kupelekwa katika nchi ya India. Ukiangalia kwa kina, watumiaji wakubwa kabisa wa korosho wapo katika nchi za Ulaya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa tulikuwa tukijiuliza kila mara, inakuwaje sasa Wahindi ndio wawe wanunuaji wakubwa wa mazao yetu badala ya kuwatafuta wale *final consumers* tukawashauri wao waje kutuwekea viwanda katika maeneo yetu?

Kwa hiyo, kimsingi tunaomba viwanda vyetu vile ambavyo vilikuwa vinazalisha korosho vifufuliwe kwa kutafuta watu kutoka *Europe* ambao na wenyewe wananunua korosho kwa madalali kutoka India. Naomba hili lifanyiwe kazi.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa!

MHE. CECIL D. MWAMBE: Mheshimiwa Mwenyekiti, tumshukuru kidogo Mheshimiwa Waziri Mkuu…

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa!

MHE. CECIL D. MWAMBE: Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru Mheshimiwa Waziri Mkuu, katika kipindi kilichopita amejitahidi na ameondoa

tozo mbalimbali ambazo zilikuwa kero kwa ajili ya wakulima wa korosho lakini bado kuna mambo ya msingi ameacha.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa!

MHE. CECIL D. MWAMBE: Tunafahamu kabisa Serikali iliamua waziwazi kuondoa na kupunguza kodi ya magunia...

MBUNGE FULANI: Taarifa Mwenyekiti!

MHE. CECIL D. MWAMBE: …zilitumika kwa ajili ya wanachama wa vyama mbalimbali vya Ushirika katika Vyama Vikuu vya Mkoa wa Mtwara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa taarifa yako, nikueleze kwamba kumefanyika ubadhirifu mkubwa sana katika biashara ya magunia na nashukuru Mheshimiwa aliyetoka hapa kuongea, anaitwa Mheshimiwa Kaunje alikuwa Mwenyekiti kwa kipindi kilichopita, sasa hivi tupo naye hapa Bungeni, anaweza akaisaidia Wizara yako kutueleza kimsingi. Wakulima wa korosho Mtwara wanakatwa shilingi 56 katika kilo moja kwa maana kwamba wanakatwa shilingi 5,600 ili kuweza kujaza gunia moja, kugharamia gharama za magunia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukienda sokoni sasa hivi unaweza kununua gharama ya gunia moja kwa shilingi 4,000. Kitu ambacho tunajiuliza, magunia haya ambayo tunaambiwa yamesamehewa Kodi ya Ongezeko ya Thamani lakini mkulima anapata gunia hili kwa shilingi 5,600, tunaomba kufahamu hii biashara inakuwaje? Nani ana maslahi na hii biashara na tungependa tupate majibu yako hapa karibuni, kwa sababu kama nilivyoeleza, kesho naweza nikashika shilingi yako. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia tunataka tufahamu, kwa sababu kwa kipindi kirefu, tulikuwa tukiona wakulima wa korosho wanashindwa kulipwa pesa zao kwa wakati; imetokea sasa hivi na tushukuru uongozi wa Serikali ya Mkoa, kwa kupitia Mkuu wa Wilaya ya Tandahimba, ametueleza wazi kabisa kwamba vyama 49 vya msingi vya Tandahimba vimeshindwa kuwalipa wakulima shilingi bilioni 1.4. Tunataka tujue wazi kabisa kwamba wakulima hawa watapewa lina pesa zao kabla Mheshimiwa hujahitimisha hotuba yako?

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia imekuja kutokea na jambo linguine, vyama 36 vilivyopo chini ya Ushirika wa MAMKU kutokea Wilaya ya Masasi na vyenyewe vimeshindwa kuwalipa wakulima hawa *four billion* katika msimu huu tu mmoja; hivi ndiyo vitu ambavyo vimewasilishwa kwetu. Tumshukuru Mheshimiwa Mrajisi, alikuja pia kule, ameongea na wakulima, wana mambo mengi Mheshimiwa ya kukueleza, lakini kwa bahati mbaya sana kila mara

tulipojaribu kutaka kukueleza jambo hili ulikuwa ukikosa nafasi, machache uliyasikia, lakini ukitaka kusikia mengi zaidi uje kule.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni wazi kabisa tunasema kwamba haturidhiki na utendaji wa bodi. Bodi ya Korosho imekuwa ikiyafahamu matatizo haya kwa kipindi kirefu sana, lakini imekuwa ikitumika kisiasa. Ukitaka kupata kazi kwenye Bodi ya Korosho, basi kwanza lazima uwe mstaafu wa siasa. Ndugu zetu wa Vietnam wameweka pale watu ambao ni *creative*, vijana wenye nguvu, wenye uwezo wa kuleta mawazo mbadala kwa ajili ya kuboresha korosho zao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunafahamu wazi kwamba Vietnam walikuja kuchukua mbegu za korosho Mkoa wa Mtwara, tena walikwenda kuchukua katika kijiji ambacho kipo Jimboni kwangu, kinaitwa Kijiji cha Lukuledi. Wale wenzetu wamekuwa wakitumia zao la korosho kama zao kuu la uchumi kule kwao. Sisi sasa hivi tunaweka watu ambao ni wazee katika bodi, waliostaafu kwenye *active politics,* tunataka wao wawe *creative*. Tumeona hawawezi kutufanyia chochote. Wameshindwa kutatua kero mbalimbali za wakulima! Hii ipo katika bodi nyingi. Bodi nyingi sasa hivi zinatumika kisiasa, tunaomba ziwe *dissolved,* wawekwe pale watu ambao ni *creative* kwa ajili ya kusaidia Taifa na wakulima wa mazao mbalimbali katika maeneo yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Waziri, suala hili tulikupa taarifa mapema sana, lakini tunaona mpaka sasa hivi halijachukuliwa hatua. Naomba niliongee hapa na nitaomba Wabunge wanaotoka Mtwara na Wabunge wote walio na maslahi na masuala ya korosho watani-*support* kuhakikisha tunashika shilingi yako kama hautatueleza hatua gani za msingi utazichukua kwa ajili ya kuhakikisha watu hawa wanachukuliwa hatua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wale waliopoteza pesa ya ukulima ambayo ni *five billion* katika msimu huu, lakini pia tunataka tuone bodi ilichukua hatua gani? Kama ilishindwa kuchukua hatua kwa wakati, basi bodi na yenyewe sasa hivi ichukuliwe hatua kwa sababu imeshindwa kufanya kazi zake za msingi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikueleze wazi, makato ya korosho yalifikia mpaka shilingi 264 katika msimu uliopita, lakini ukiangalia katika hizi shilingi 264, bahati nzuri Mheshimiwa Waziri Mkuu amepunguza baadhi ya tozo, lakini bado kuna tozo pale ndani ambazo ni kero kubwa kwa wakulima, tunataka sasa tukae ili wakulima watakapokuwa wanaanza kutayarisha mashamba yao basi wajue wazi bei ya korosho itakuwa ni kiasi gani? Kwa sababu sasa hivi watu wamekuwa wakilima kwa mazoea zao la korosho zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hakuna hata mwaka mmoja ambao mkulima anaweza aka-*realize* kwamba sasa hivi nimepata faida, kwa sababu anatumia

gharama kubwa kutayarisha mashamba, lakini pesa anayokuja kuipata mwishoni ni ndogo sana na ukichanganya na huu utitiri wa nvyama lakini pia pamoja na watu wasiokuwa waaminifu wanaodhulumu pesa zao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ni wazi kabisa tuseme haturidhiki na hali ilivyo katika zao la korosho katika Mikoa ya Mtwara na Lindi na maeneo mengine yote ambako wanalima korosho. Tuseme wazi, tunataka mabadiliko makubwa yafanyike kabla ya msimu ujao wa korosho haujaanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kule kwetu kuna kitu kinaitwa *CDTIF*. Wale watu lengo lao la msingi ilikuwa ni kwa ajili ya kusaidia kufanya utafiti, kuendeleza zao la korosho, kusaidia wakulima wadogo wadogo kuwapa mbegu, kuwasaidia kupata mikopo ili kudumisha na kuendeleza zao la korosho. Jambo hili halifanyiki na wale watu. Sasa hivi wamegeuka na kuamua kuwa wafanyabiashara. Wanajihusiasha na biashara ya magunia kwa sababu ndicho kitu kinachowapa wao fadia. Wamejihusisha na biashara ya pembejeo, pembejeo hizi haziwafikii wakulima kwa wakati, mpaka sasa hivi imefika wakati uzalishaji unapungua kwa sababu hawapati pembejeo kwa wakati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile wanashindwa kufanya *research*. Kuna wataalam walikuja kule kutoka *SUA*, wamekuja na utaratibu mpya sasa hivi, wana madawa ambayo yanaitwa *GI Grow*. Tunaomba sasa nalo liingizwe katika ruzuku kwa sababu tusiangalie tu kuondoa au kutumia *sulfur* ya maji lakini pia tuangalie jinsi ya kuwaongezea tija wakulima katika maeneo yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho kabisa nikueleze kwamba watu wa Mtwara wanakusubiri sana wakakueleze kero zao. Bahati mbaya sana viongozi mnapokuja mnakuwa na utaratibu wa kutaka kukutana na viongozi wa Vyama vya Ushirika, kukutana na viongozi wa Bodi. Wale sio watu wenye kero, watu wanaokerwa kule ni wale wakulima wa chini kabisa ndio ambao wanahitaji wakuone wewe. Mkifika pale, achaneni na haya mambo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna wakulima ambao wanadhulumiwa, Mheshimiwa Katani hapa kaongea kwa kirefu kidogo, lakini nami naomba nichangie hapa. Kwenye Jimbo langu kuna kijiji kimoja peke yake kimepoteza tani zake 103 za korosho. Sasa hivi ni mwaka wa nne hawajapewa fidia kuhusu korosho zao, Bodi ya Leseni ipo pale, inashindwa kuwasaidia chochote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tunaomba tukuelekeze majipu ya msingi ambayo tulitamani tuyaone yanatumbuliwa katika kipindi hiki tunachoelekea. Bodi ya Korosho tumesema sisi kama Wabunge tunaotokea Mtwara, hatuoni uwezo wao wa kufanya kazi, bodi ile imezeeka, tunataka wabadilishwe wawekwe watu ambao ni *creative* kwa ajili ya kuendesha zao la korosho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia wasimamizi wa Mfuko wa Leseni za Maghala na wenyewe hatuwahitaji wakae pale, wawekwe watu ambao nafikiri wanaweza kweli wakawasaidia watu wa maghala pamoja na wakulima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nikueleze, ule Mfuko wa *CDTIF* ambao Mheshimiwa Bwanausi kama ulimsikia pale akisema, wanafanya kazi zao kwa siri kubwa sana. Hatujui wanapata shilingi ngapi na wanazitumia kufanyia nini, lakini kiasi kikubwa cha pesa wanazozikusanya zinakwenda kufanya shughuli za utawala badala ya kwenda kuwasaidia wakulima katika maeneo yale.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna jambo lingine kubwa linatukera linaitwa *export levy*. Tunaomba hii pesa inapokusanywa, ipelekwe moja kwa moja katika Halmashauri husika na isibaki na hawa watu kwa sababu wanaitumia vibaya. Haiwasaidii wakulima, inawasaidia wao wanaokaa maofisini, wakulima wanaendelea kuwa maskini, wao wakijilipa mishahara mikubwa katika maeneo yao. *(Makofi)*

Kwa hiyo, Mheshimiwa nikueleze wazi, utakapokuwa unahitimisha hotuba yako, tunaomba tupate majibu kuhusu masuala yetu haya na usipofanya hivyo, sisi tutashirikiana kwa umoja wetu, tutahakikisha tunashika shilingi yako mpaka pale utakapotupa suluhisho la matatizo tuliyonayo. Ahsante, siungi mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana kwa mchango wako Mheshimiwa.

Waheshimiwa Wabunge, hapo ndiyo tunafika mwisho wa shughuli zetu kwa jioni ya leo. Nawashukuruni sana kwa michango yenu mizuri yenye tija na afya kwa sekta hii muhimu kwa upana wake yaani kilimo, mifugo na uvuvi.

Baada ya kusema hayo, sasa naahirisha shughuli za Bunge hadi kesho saa 3.00 asubuhi.

(Saa 1.55 Bunge liliahirishwa mpaka Siku ya Jumatano,
Tarehe 4 Mei, 2016 Saa Tatu Asubuhi)